

3 1761 04941012 9

Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
by the
INSTITUTE FOR
CHRISTIAN STUDIES

INSTITUTE FOR CHRISTIAN STUDIES
DISCARD
TORONTO, ONTARIO, CANADA

Ek
143
.113
v.7

A L G E M E E N E
K E R K E L I J K E
G E S C H I E D E N I S ,

D E R

C H R I S T E N E N ,

D O O R

I J S B R A N D V A N H A M E L S V E L D .

Z E V E N D E D E E L .

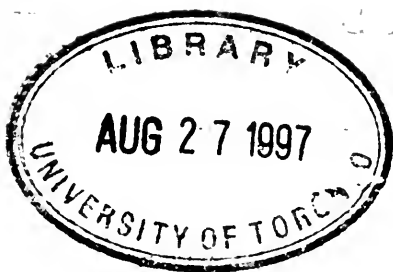
M E T P L A A T E N .

T E H A A R L E M B I J
F R A N Ç O I S B O H N ,

M D C C C I I I .

LIBRARY

AUG 27 1997

UNIVERSITY OF TORONTO

I N H O U D

VAN HET

ZEVENDE DEEL.

D E R D E B O E K.

Bevattende het derde tijdperk; van de regeering van den Keizer KONSTANTYN den Grooten, in het begin der vierde eeuw, tot de opkomst van MOHAMMED, in de zevende eeuw.

VERVOLG VAN HET

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Godsdienst - Leer der Christenen. Geloofsbelijdenis van de tweede algemeene Kerkvergadering. Godsdienstige verschillen. Ketterijen. Berichten van aanzienlijke Kerkleeraaren enz. . . . . Bladz. I.

ACHT-

I N H O U D.

A C H T S T E H O O F D S T U K.

Manicheën, Priscillianisten, Donatisten, Arië- nen. Bijzonderheden van ATHANASIUS, HI- LARIUS, CYRILLUS, BASILIUS den Groo- ten, enz.	222.
--	------

KERKELIJKE GESCHIEDENIS.

D E R D E B O E K.

BEVATTENDE HET DERDE TYDPERK; VAN DE
REGEERING VAN DEN KEIZER KONSTANTYN
DEN GROOTEN, IN HET BEGIN DER VIERDE
EEUW, TOT DE OPKOMST VAN MOHAM-
MED, IN DE ZEVENDE EEUW.

VERVOLG VAN HET ZEVENDE HOOFDSTUK.

*Godsdienst - Leer der Christenen. Geloofsbelijdenis
van de tweede algemeene Kerkvergadering. Gods-
dienstige verschillen. Ketterijën. Berichten van
aanzienlijke Kerkleerüaren enz.*

Daar wij, in ons verhaal nopens de verschillen
over ORIGENES, waar mede wij het voorgaande
Deel dezer Geschiedenis besloten, zoo veel van JO-
ANNES CHRYSOSTOMUS, Bischof van *Konstantino-
polen*, hebben moeten spreken, die zoo ongelukkig
in dezelve werd ingewikkeld, zal het niet ongepast
zijn, wanneer wij hier eenige nadere berichten bij-
eenzamelen, aangaande het leven en de schriftten van
VII. DEEL. A de

III
BOEK
VII
Hooftst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
Berich-
ten van
het leven

III dezen vermaarden Kerkleerāar, die meer met zijnen
 BOEK bijnaam CHRYSOSTOMUS, (*Guldenmond*,) hem we-
 VII gens zijne Welsprekendheid gegeven, dan met zijnen
 Hoofdt. eigenen naam JOANNES, bekend is.
 na C. G. Jaar 363. JOANNES CHRYSOSTOMUS werd, naar de waar-
 tot 476. schijnlijkste berekening, in het jaar 347, te *Antiō-*
 en schrif- *chië*, in *Syrië*, geboren. Zijn Vader SECUNDUS,
 ten van een aanzienlijk Krijgsbevelhebber in dit Land, over-
 JOANNES leed, kort na zijne geboorte, maar zijne Moeder
 CHRYSOS- ANTHUSA, die, in eenen ouderdom van twintig ja-
 TOMUS. ren, weduwe werd, en uit liefde voor haren Echt-
 Zijne ge- genoot en Zoon, ongehuwd bleef, zorgde zeer wel
 boorte, opvoeding. Volgens het toen vrij alge-
 ding en meen vooroordeel, dat het nuttig zij, den Doop
 jeugd. tot rijpere jaren uit te stellen, ontving hij denzelfden
 eerst, toen hij 23 jaren oud was. Dit belette ech-
 ter niet, dat hij, reeds vroeg, goede kundigheden
 van het Christendom, met ijver in de beoefening
 van hetzelfde, saamvereenigde. Spoedig toonde hij
 uitmuntende gaven te bezitten, eene onverzadelijke
 leergierigheid, den hoogsten afkeer van alle onrecht-
 vaardigheid, en eene edele vrijmoedigheid in het
 spreken. ARCHAGATHUS, dien men verders niet
 kent, was zijn leermeester in de Wijsbegeerte, en
 de beroemde LIBANIUS in de Welsprekendheid. In
 het eerst scheen het, dat hij zich, als Redenaar of
 pleitbezorger in de pleitzaal, den weg tot hooger
 Staatsbedieningen zou banen, alzoo dit beroep hem
 niet minder behaagde, dan de schouwspelen; en zij-
 ne redenkundige oefeningen door LIBANIUS zelve
 met verwondering geprezen werden, onder anderen
 eene

cene Lofreden op zekere Keizers, welke hij aan hem opgedragen had. Toen daarom deze *Heidenfche* Redenaar, omtrent het jaar 395, op zijn sterfbed lag, en van zijne vrienden gevraagd werd, wien hij tot zijnen opvolger op den leerstoel wenschte te hebben, was zijn antwoord: „JOANNES, indien „ de Christenen hem aan mij niet ontroofd hadden (*).”

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Doch, tegen alle verwachting, besloot CHRYSOSTOMUS, kort na zijn twintigste jaar, genoopt door de beschouwing der onrusten van deze levenswijs, en der menigvuldige onrechtvaardigheden, die daar in bijkans onvermijdelijk waren, ook opgewekt door het voorbeeld van EVAGRIUS, zijnen medeleerling onder dezelfde leermeesters, zich aan stiller en voor hem zelve heilzamer oefeningen over te geven. Het lezen der Heilige Schrift, en het bijwonen van den openbaren Godsdienst, nam thans het grootste gedeelte van zijnen tijd weg; tevens veranderde hij van kleding, gang, en zijn geheel uiterlijk voorkomen. Ook haalde hij twee zijner medeleerlingen bij LIBANIUS, THEODORUS en MAXIMUS, die reeds aanzienlijke ambten bekomen hadden, tot een dergelijk besluit over. Deze werden beiden naderhand Bischoppen: THEODORUS te *Mopsuesta* in *Cilicië*, en MAXIMUS te *Seleucië*, de Hoofdstad van *Isaurië*. THEODORUS, van wien, in het vervolg, meer zal moeten gezegd worden, had het *Asketisch* leven nauwlijks aanvaard, toen hij weder in de wereld

Begeeft
zich tot
het Aske-
tisch le-
ven.

te-

(*) SOZOMEN. *Hist. Eccles.* L. VIII. C. 2.

III terug keerde, en op het punt stond van te trouwen, BOEK
VII
Hoofdst na C. G. wanneer CHRYSTOMUS die twee *Vermanings-*
schriften aan hem schreef, van welke reeds elders gesproken is (*).

Jaar 363. Gemeenschappelijk met deze vrienden leerde CHRY-
tot 476. SOSTOMUS de grondregelen van het Monnikenleven,
Berichten v n en de Godsdienst-wetenſchap van DIODORUS en
zijn leermeeſ- CARTERIUS, die toen Opzieners waren van Monni-
keren-Kloosters bij *Antiöchië*. DIODORUS is nader-
hand onder de Christen-Leeräaren en Schrijvers
zeer vermaard geworden; eerst als *Presbijter*, in de
gemelde ſtad, vervolgens als Biſchop te *Tarſus*.
THEODORETUS (†), die hem den *Grooten* DIODO-
RUS, een' ongemeen wijs en dapper man, noemt,
roemt inzonderheid den ijver, met welken hij, te
Antiöchië, de *Ariënen* beſtreden, de Kerk daar me-
de gewigtige dienſten gedaan, maar 'er ook veel om
geleden heeft. DIODORUS, in het jaar 378 Biſchop
geworden zijnde, ſtelde een aantal ſchriften op, in-
zonderheid *Verklaringen der Heilige Schrift*: In
dezelve ſpoorde hij enkel den *woordelijken zin* der
Heilige Schriften na, zonder zich om de *Allegori-*
ſche Uitleggingen te bekommeren (§). Volgens
III-

(* VI. *Deel*, Bl. 24. SOZOMENUS (*l. c.*) gewaagt wel
eikel van CĲn, waartom ook TILLEMONT (*Mm. T. XI.*
p. 10. N. VI. ſur S. Chryſ. p. 550.) meende, dat het
eerſte of grootſte van eenen anderen ſchrijven Monnik
THEODORUS gezonden is; doch zonder genoegzamen grond.

(† *Hiſt. Eccles. Libr. IV. C. 25.*

(§) SOCRAT. *H. E. L. IV. C. 3.* en SOZOM. *H. E. L. VIII. C. 2*

HIÉRONYMUS (*), volgde hij daar in de leerwijze van EUSEBIUS, Bischof van *Emesa* (†). Zijne Uitlegkundige Schriften gingen over vele Boeken des Ouden en Nieuwen Verbonds, bijzonder over de *Pfalmen*, de Schriften van SALOMO, de vier *Euāngeliën*, de *Handelingen der Apostelen*, en den *eersten Brief van JOANNES* (§). Bij de uitlegging van SALOMO's *Spreuken* had hij eene verhandeling gevoegd, *over het onderscheid des zedenlijken zins der Heilige Schrift van den Allegorischen of Mijstifischen*, (τις διαφορὰ θεωρίας καὶ ἀλληγορίας.) Van alle deze schriften is enkel het één en ander in de uittrekzels uit de schriften der Kerkvaderen, (*catene patrum*,) bewaard gebleven; de schriften zelve zijn verloren gegaan, voornaamlijk, omdat niets dan Allegorische Uitleggingen in den smaak dier tijden waren. Bovendien had DIODORUS een werk geschreven, *over het noodlot tegen de Astrologisten*, de aanhangers van BARDESANES en anderen (**). Andere schriften van hem waren tegen verscheidene Dwaalleerären en Kettters gericht, als tegen de *Manicheën*, *Melchisedekiten*, *Sabelliänen*, *Ariänen*, *Macedoniänen*, *Apollinaristen* of *Sijnustästen* enz. nog een werk tegen de dwalingen omtrent de *Ziel*; een ander tegen de *Joden*; een tegen PORFYRIUS, over de dieren en offerānden. In

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
jaar 363.
tot 476.

(*) *De Viris Illustr. Cap. 119.*

(†) Zie ons IVde Deel, *Bladz. 289.*

(§) HIÉRONYM. l. c. SUIDAS V. *Διοδώρος.*

(**) FORIUS *Biblioth. Cod. CCXXIII. pag. 661.*

III een bijzonder werk had hij de fouten in de *Chronijk*
 BOEK van EUSEBIUS verbeterd. Verders had hij gefchre-
 VII ven *over de Godlijke Voorzienigheid, over de Op-*
 Hoofdft. *ftanding der Dooden, en de valfche ftoffe der Grie-*
 na C. G. *ken; over de vraag: Hoe willen en niet willen in*
 Jaar 363. *den eeuwigen God zij?* en ook andere Wijsgerige
 tot 476. en Wiskundige Verhandelingen. De *Nestoriänen*
 hebben, in het vervolg, velen van deze fchriften,
 in het *Syrifch, Armenifch, en Perfifch* laten over-
 zetten, en van deze overzettingen zal nog het één
 en ander, bij voorbeeld, de *Sijrifche* van het Boek
over de Voorzienigheid, overig wezen. Daar deze
 aanhang zich op de overëenftemming van DIODORUS
 beriep, was zulks ééne reden te meer, waaröm de
Katholijken zijne fchriften verönächtzaamden (*).

DIODO-
 RUS ver-
 betert de
 Uitleg-
 kunde.

Deze leermeester van CHRYSOSTOMUS, die om-
 trent het jaar 394, of wat vroeger, overleed, had
 ongetwijfeld op de vorming van deszelfs *Uitlegkun-*
de grooten invloed (†). Hij toonde ook, hoe
 hoog hij de bekwaamheden van zijnen leerling fchat-
 te, toen hij, omtrent het jaar 386, of wat later,
 te *Antiöchië* kwam, alwaar deze *Presbijter* was.
 Hier prees hij hem terftond, in het begin van eene
 predikatie, ongemeen; noemende hem *JOANNES den*
Dooper, de ftam der Kerk, den ftaf van MOSES,
 enz. alles onder vreugdig toejuchten der gemeente.

CHIRY-

(*) Men zie de lijst dezer fchriften, zoo ver zij uit
 de Ouden bekend zijn, bij FABRICIUS *Biblioth. Graec.*
Vol. VIII. pag. 358.

(†) HIERON. *de Viris Illuſtr. Cap. 129.*

CHRYSTOMUS befteedde terftond zijne volgende predikatie, met te bewijzen, dat deze loffpraken niet hem, maar zijnen leermeester, DIODORUS, toekwamen (*). Ook heeft FACUNDUS HERMIANUS nog uit eene andere Kerkreden van CHRYSTOMUS eene plaats aangehaald, in welke hij DIODORUS eenen Martelaar noemt. Het merkwaardigfte van allen is, dat DIODORUS, door het naarsporen van den woordenlijken zin der Heilige Schrift, eene groote verbetering in de Uitlegkunde des Bijbels gebragt heeft, welke verbetering zijne leerlingen THEODORUS en CHRYSTOMUS verder hebben verbreid (†).

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Terwijl CHRYSTOMUS op deze wijze zijnen geest verfterkte, en zich aan ftrenge zeden gewende, leerde MELETIUS, toen Bifchop van *Antiöchië*, hem kennen, en vond zoo veel genoeg in zijne bekwaamheid en gaven, dat hij hem drie jaren lang den vrijen toegang tot zich vergunde. Na verloop van dezen tijd, omtrent het jaar 370, doopte hij hem, en ftelde hem aan tot Voorlezer der Gemeen-

CHRYSTOMUS
gedoopt
en tot
Voorlezer
aangefield.

(*) Deze Kerkelijke Leerreden heeft BIGOT het eerst in het licht gegeven achter PALLAD. *Dial de Vita S. Chryf. pag. 229. fq.* en MONTEFAUCON heeft ze in zijne uitgave der werken van CHRYSTOMUS ingevoegd (*Tom. III. pag. 747. fq.*) FACUNDUS HERMIANUS heeft 'er een gedeelte van bewaard in eene Latijnsche Overzetting. (*Defens. trium Capitt. Libr. IV. Cap. 2. pag. 374. T. II. Opp. Sirmoud.*)

(†) Men vergelijke ERNESTI *Narr. Crit. de Interpr. Prop'h. Mesfian. in Eccl. Christ. Opusc. Theol. p. 498.*

III meente. Men heeft opgemerkt, dat **CHRYSOSTOMUS**, na gedoopt te zijn, nooit gezworen, of anderen heeft doen zweeren, dat hij niemand gefcholten, niet gelogen, of gevloekt, ook geene spotterijën geduld heeft (*).

BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Eén zijner vrienden, **BASILIUS**, met wien hij altijd openhartig geleefd had, bragt hem thans tot het voornemen, om het vaderlijk huis te verlaten, en met hem in eene eenzame plaats alle de strengheid van eenen Monnik uit te oefenen. De treffende aanspraak zijner Moeder bragt hem hier van af (†); eve wel leefde hij voorts bij zijne Moeder, als of hij zich van de wereld had afgefcheiden; hij vastte, waakte geheele nachten, fleep op den blooten grond, en behandelde zijn ligchaam met eene hardheid, welke tot beteugeling zijner driften nodig fcheen te zijn.

Vernijdt de verkiezing tot Bifchop. Zijn Boek over het Priesterfchap.

Hij had nog het dertigfte jaar zijnes ouderdoms niet bereikt, toen een aantal Bifchoppen, te *Antiöchie* bijëengekomen, hem, en zijnen even jongen vriend **BASILIUS**, tot de Bifchoppelijke waardigheid beftemde. Op het bericht hier van ontfelde **CHRYSOSTOMUS**, omdat hij, bij het hoog denkbeeld, hetwelk hij van het Christelijk Leeräär-ambt had, zich zelve geene bekwaamheid tot hetzelfde toevertrouwde. Daartegen hield hij 'er zijnen vriend bekwaamer toe; en deze was bereid, om zich naar zijn befluit te gedragen, hoe hetzelfde dan ook mogt uitval-

(*) *PALLAD. Dial. pag. 40. pag. 138. fq.*

(†) Zie VI. Deel, *Bladz. 20.*

vallen. Maar CHRYSOSTOMUS, de Kerk van een zoo geschikt Leeraar niet willende berooven, verbergde ditmaal zijne waare gevoelens, en boezemde zijnen vriend, door zijn gedrag, hoop in, dat hij het ambt zou aannemen. Toen de Bisfchop kwam, die hen beiden wilde inwijden, nam CHRYSOSTOMUS de vlucht, maar zijn vriend moest, in vertrouwen, dat hij hem volgen zou. Bisfchop worden. Des te meer bedroefde deze zich, toen hij hoorde, hoe alles was toegegaan, en toen hij CHRYSOSTOMUS een bezoek gaf. kon hij van droefheid geen woord spreken. CHRYSOSTOMUS bekende hem, lagchende, zijne kunstgreep, en dankte God, dat die hem gelukt was; evenwel beweerde hij, dat dit geen bedrog, maar alleen eene wijze schikking was, (*οικονομία*) (*). Dit en nog meer, voert hij, ter zijner verfhoning, bij, in een werk, hetwelk CHRYSOSTOMUS gefchreven heeft, *over het Priesterschap*, (*περὶ τῆς ἱερωσύνης*), hetwelk boven alle zijne andere fchriften gesteld wordt. Volgens SOCRATES (†), heeft hij hetzelfde eerst opgesteld, nadat hij *Diakon* geworden was, en dus na het jaar 381. Het is bij wijze van eene famenspraak, tusfchen hem en zijnen vriend BASILIUS opgesteld, en in het *eerfte* Boek van hetzelfde verdedigt hij zijn gehouden gedrag, zijnde voorts zijn hoofd-oogmerk met hetzelfde *de edele waarde en waarneming van het Christelijk Leer-aar-ambt* te behandelen. In het *tweede* Boek, brengt hij

III
BOEK
VII
Hooft.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) Zie VI. Deel, Bladz. 255.

(†) *Hist. Eccles. Libr. VI. Cap. 3.*

III hij zijnen vriend onder het oog, welk een voortref-
 BOEK lijk ambt hij ontvangen heeft. *Het is een kenmerk*
 VII *van liefde voor CHRISTUS, dat men zijne schapen*
 Hoofdst. *weidt; het is het gewigtigste van alle ambten. Hij*
 na C. G. *vervolgt dit onderwerp in het derde Boek. 'Er be-*
 Jaar 363. *hoort, zegt hij onder anderen, meer dan menschlij-*
 tot 476. *ke deugd toe, om het Priester-ambt wel waar te*

---

nemen; en hij spreekt van de gebreken der genen, die
dit ambt bekleden, maar schrijft die grootendeels
toe, aan onberadene verkiezingen, die plaats heb-
ben, en laat zich breedvoerig uit, over de bekwaam-
heden, welke een Bischof behoort te bezitten. BAS-
SILIUS maakt hier op, in het begin van het vierde
Boek, zijnen vriend de tegenwerping, dat alle deze
bekommeringen en zwaarigheden, alleen die genen
kunnen treffen, die naar het Priester-ambt gestaan
hebben, maar niet iemand, die, geheel zonder zijn
toedoen, verkozen is. Deze beantwoordt CHRYS-
SOSTOMUS, die vervolgens aanleiding neemt, om
te spreken van de middelen, welke dienstig zijn,
om de krankheden van CHRISTUS ligchaam, dat is,
der gemeente te heelen; waar toe hij een goed voor-
beeld, maar voornaamlijk de Leere van het Godlijk
Woord voor alles aanprijst, benevens eene geschikte
wijze van voordragt derzelve; hetwelk hem, in het
vijfde Boek leidt, om zijne gedachten te zeggen,
over het prediken. Hier merkt hij in de eerste
plaats aan, dat men op de Kerkleerredenen veel arbeid
behoort aan te wenden, om der Toehorers wil, die
dikwijls meer hun genoegen dan nut en stichting
zoeken; de Prediker zal dan, wil hij zijne waardig-
 heid

heid handhaven, volgens CHRYSOSTOMUS, twee hoedanigheden behoren saam te paaren: *Verächting van Lof, en sterkte in het spreken*; ook moet hij *den nijd* en afgunst leeren verächten; maar een zeker middel voor den Leeräar, om zich boven allen menschlijken lof te verheffen, is, zegt deze Kerkvader, *dat hij zijne Predikatiën zoo uitwerke, dat zij aan God behagen kunnen.* In het zesde Boek toont CHRYSOSTOMUS onderscheiden aan, tot welke verantwoording en rekenfchap een Leeräar hier na maals geroepen zal worden, en ontvouwt tevens de moeilijkheden van het Leeräar-ambt nog breedvoeriger, zoodat BASILIUS daar over ontfteld, zijnen vriend, die hem in dezen moeilijken ftand gebracht heeft, om zijnen bijftand bidt. CHRYSOSTOMUS be looft hem zijnen bijftand, omhelst hem, en beurt hem, eindelijk, op, met deze woorden: „ Ik heb „ dit vertrouwen op CHRISTUS, die u geroepen en „ over zijne fchaapen gefield heeft, dat gij in dit „ ambt zoodanige blijdfchap zult genieten, dat gij „ ook mij, wanneer ik op dien dag gevaar zou lo „ pen, in uwe eeuwige woningen zult kunnen op „ nemen. ” Met recht is dit werk, als één der voortrefflijkften van CHRYSOSTOMUS werken, geächt, en zelfs boven het beroemde werk van AMBROSIUS, *over de pligten der Kerkedienaren*, te ftellen, hoewel het ook zijne gebreken heeft, bijzonder dit hoofdgebrek, dat CHRYSOSTOMUS steeds de Leeräaren onder het denkbeeld van *Priesterdom* en *Priesters* befchouwt, ook is zijne angftvallige voortftelling van de zwarigheden van dit ambt te overdreven,

III
BOEK
VII
Hoofdf.
na C. G.
jaar 363.
tot 476.

---

waar

III waar bij nog komt, eene kleine ligtgelovigheid van
 BOEK den Schrijver, omtrent zekere wonderverhalen, die,
 VII ten zijnen tijde, tot bevordering der Godzaligheid,
 Hoofdst. werden uitgedacht. Dit alles echter ontnceemt over
 na C. G. het geheel niets aan de waarde en het nut van dit
 Jaar 363. werk, hetwelk ook één en andermaal afzonderlijk
 tot 476. in het licht gegeven is; als te *Cambridge*, in het
 jaar 1710. 8vo. door JOHAN HUGHES, en te *Stut-*
gard, in het jaar 1725. 8vo. door JOHAN. ALBR.
 BENGEL.

CHRYSO- CHRYSOSTOMUS bracht verders zijnen tijd vervol-
 TOMUS gends in zijn Vaders huis, en daar na buiten *An-*
 wordt *tiöchië*, in afzondering van de wereld, door. Op
 een Klui- de Gebergten, in de nabuurschap dezer stad, leefde
 zenaar. Zijne eene menigte Kluisenaren, welke CHRYSOSTOMUS
 schriften naderhand zelf in zijne Kerkreden en met veel ophefs
 in dien geprezen heeft (*). Hun voorbeeld haalde einde-
 levens- lijk CHRYSOSTOMUS over, om zich tot hen te be-
 staat ge- geven, in het eerst wel, zonder alle gemakken des
 schreven. levens te verzaken (†), maar spoedig gewende hij
 zich aan alle de hardheden van het Woestijnleven,
 en bracht vier jaren, van het jaar 374 of 375 af,
 in dezelve, onder andere Kluisenaars, door, en nog
 twee jaren, in een Hol of Kluis, alleen opgesloten.
 Onder deze levenswijze vond CHRYSOSTOMUS tijd
 en gelegenheid, om verscheidene schriften op te
 stel-

(*) *Homil. LXXII. in Matth. pag. 705. Tom. VII.*
Opp. Hom. XIII. in Epist. ad Ephes. pag. 99. Homil.
XIV. in 1. Epist. ad Timoth. T. XI. Opp. p. 628. sq.

(†) Zie VI. Deel, Bladz. 22.

stellen. Waarschijnlijk zijn zijne twee Boeken over de verbrijzeling des harten de eersten onder dezen geweest. Door verbrijzeling des harten verstaat hij de hartelijkste treurige bevinding van zondelijke afwijkingen bij eenen Christen, zijn berouw, schaamte en verootmoediging daar over voor God, gepaard met het ernstigste voornemen tot bekering. Het eerste Boek is aan zijnen vriend DEMETRIUS opgedragen, op wiens verzoek hij hetzelfde geschreven heeft; het tweede was opgesteld, op begeerte van eenen anderen vriend STELECHIUS; beiden bevatten eene mengeling van goede zedenlijke aanmerkingen en welsprekende vermaningen, overdrevene Monniksvoorchriften, en waare of gekunstelde schriftverklaringen. Nog behooren tot dit afgezonderd Kluizenaarsleven van CHRYSOSTOMUS, twee van zijne schriften: de drie Boeken tegen de vijanden dergenen, die de Christenen tot het Monniksleven opwekken; en de vergelijking tusschen eenen Koning en eenen Monnik, waar van wij te vooren gesproken hebben (*).

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363
tot 476

CHRYSOSTOMUS haalde zich, door zijn streng Kluizenaarsleven, eene verzwakking op den hals, welke hem, tegen het einde des jaars 380, noodzaakte, naa Antiöchië terug te keeren. Hier stelde hem de toenmalige Bischoep MELETIUS spoedig tot Diakon aan. Ten dezen tijde bevond zich ook in deze stad zekere STAGIRIUS, een Monnik van aanzienlijke geboorte, die zich, tegen den wil van zij-

CHRYSOS-
TOMUS
wordt
Diakon.
Zijne
schriften.

(*) Zie VI. Deel, Bladz. 22.

III nen Vader, tot het Kluizenaarsleven had begeven,
 BOEK en eenigen tijd in gezelschap van CHRYSOSTOMUS
 VII had doorgebracht. Evenwel was hij ver af van die
 Hoofdst. na C. G. zelfsverloochening, welke deze levenswijze verëischte.
 Jaar 363 Onverziens voer, gelijk men, ten dien tijde,
 tot 476. ten minsten geloofde, de Duivel in hem, die hem
 ter aarde stortte. Het bruisch stond hem op den
 mond, zijne leden werden door geweldige stuiptrekkingen
 gefchokt, en hij lag, een tijd lang, zonder eenig gevoel.
 Een ander Monnik, die bij hem sliep, zag een morsfig
 zwijn zich op STAGIRIUS werpen, en vond hem tevens
 weder in een toeval, hetwelk dikwijls weder kwam,
 maar niet lang duurde. Vergeefs zocht de ongelukkige
 door vasten, waken, boetdoeningen, het gebed van
 Godzalige mannen, enz. verlost te worden, vergeefs
 deed hij zijn gebed bij de Graven der Martelaren
 enz. niemand dacht 'er aan, dat het eene ongefeldheid
 des lichaams kon zijn, waar over men den Geneesheer
 moest raadplegen. Eindelijk werd de man zoo
 moedeloos, dat hij aan CHRYSOSTOMUS beleed, dat
 hij somtijds bedacht was, om zichzelven te kort te
 doen. Aan den anderen kant bracht zijn ellendige
 toestand te weeg, dat STAGIRIUS nu die volkomenheid
 in de gewaande Godzaligheid bereikte, welke
 men toen zoo hoog schatte. Bidden en lezen der
 Heilige Schrift was thans zijne hoofdbezigheid; hij
 gebruikte slechts ééns in twee dagen wat brood en
 water; hij sliep vele nachten geheel niet; keek
 niemand meer aan, en trof ieder één door de droefgeestigheid,
 welke alles in hem vertoonde. CHRYS-

sOSTOMUS, die zijnen vriend geern enige hulp had
 willen toebrengen, kon hem wegens zijne eigene on-
 gesteldheid niet ééns bezoeken. Hij stelde dan een
 Troostschrift op, hetwelk dan zijne *vermaning aan*
den door den Duivel geplaagden Askeet STAGIRIUS;
 dan zijne *drie Boeken over de Voorzienigheid* heet,
 omdat hij daar in aantoot, dat God zijne recht-
 vaardige en heilige Dienaren heel dikwijls, tot hun
 best, met scherpe kastijdingen bezoekt, en dat dit
 toeval ook voor STAGIRIUS niet een teken der Godlijke
 verlating, maar een kenmerk van bijzondere liefde
 Gods jegens hem wezen kon. Hoe zeer CHRYSOS-
 TOMUS, die zoo onlangs een Kluizenaar geweest
 was, geen ogenblik twijfelde, of STAGIRIUS vanden
 Duivel bezeten was, en daarom in dit werk veel
 van de werkingen des Duivels spreekt, evenwel, op
 de klagte van STAGIRIUS, dat de Duivel hem dik-
 wijls tot zelfsmoord aanporde, maakt CHRYSOS-
 TOMUS deze aanmerking, „ dat dergelijke gedachten
 „ niet alleen van den Duivel, maar ook van droef-
 „ geestigheid, ja zelfs meest van deze, en mischien
 „ wel geheel en alleen ontstaan.” — Niet lang na
 dit eerste werk van CHRYSOSTOMUS, als *Diakon*,
 schijnt het eerste van zijne *twee Boeken, aan eene*
jonge weduwe, in het jaar 381, gevolgd te zijn.
 Dit eerste is geschreven, om eene jonge weduwe te
 vertroosten, die haren Echtgenoot THERASIUS, een
 man van aanzien en godsvrucht, in den bloei zijns
 levens, na eenen korten echt van vijf jaren, ver-
 loren had. Het andere Boek, onder denzelfden ti-
 tel, behoort evenwel niet tot het eerste. Het schijnt

III
 BOEK
 VII
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

III eer, eene Kerkreden uit de jaren, in welke hij het
 BOEK predik-ambt bediende, waar in hij de jonge wedu-
 VII wen in het gemeen vermaant, niet weder te trou-
 Hoofdst. wen. Evenwel verwerpt hij het tweede huwlijk niet
 na C. G. met die hevigheid, als HIERONYMUS toen, en an-
 Jaar 363. dere Leeräars, reeds zedert de tweede eeuw, ge-
 tot 476. daan hadden. Ondertusfchen waren zoodanige aan-
 prijzingen van kuische onthouding doorgaands ver-
 zeld met geringächting van het huwlijk. Dit ziet
 men, inzonderheid, uit CHRYSOSTOMUS Verhande-
 ling, *over den Maagdelijken Staat*, welke naar de
 waarfehijnlijke bepaling van MONTFAUCON (*), of
 in dit zelfde jaar, toen hij nog *Diakon* was, of
 ten minften tot de jaren, dat hij het Leeräar-ambt
 te *Antiöchië* bekleedde, behoort, waar van wij el-
 ders reeds gefproken hebben (†). Met meer ze-
 kerheid kan men de *Verhandeling over den Marte-
 laar BABYLAS*, of *tegen JULIANUS en de Heidenen*,
 in deze vroegere jaaren van CHRYSOSTOMUS ftellen.
 Naderhand heeft hij ook nog eene *Predikatie over
 dezen Martelaar* gehouden (§). In de Lofreden
 befchouwt CHRYSOSTOMUS BABYLAS, als een spre-
 kend bewijs voor de voortreffelijkheid en Godlijke be-
 waring van het Christendom. Ten dien einde ver-
 haalt hij verfcheidene wonderen van dezen BABY-
 LAS, hetwelk men eenen *Diakon* te *Antiöchië*, al-
 waar deze Martelaar zoo hoog verëerd werd, niet
 eu-

(*) *Monitum in Librum de Virginitate Tom. I. Opp. pag. 267.* (†) Zie VI. *Deel*, *Bladz.* 24, 199.

(§) Zie II. *Deel*, *Bl.* 429. Verg. IV. *Deel*, *Bl.* 453.

euvel mag nemen; doch bovendien weet men, hoe onvoorzichtig CHRYSOSTOMUS zelfs in zijne Predikatiën het bezoeken van de graven en overblijfselen der Martelaren aanpreeft (*), zoodat het ons niet bevreemden kan, dat hij hier het algemeen geloof van zijnen tijd ook volgt: *dat 'er nog daaglijks door de Martelaren wonderen verricht werden* (†). Behalven zijn werk *over het Priesterschap*, hetwelk hij in de jaaren, toen hij *Diakon* was, geschreven zal hebben (§), plaatst MONTFAUCON, hoewel zonder eenigen grond op te geven, ook eene foort van *uittreksel uit de Heilige Schrift*, onder de schriften van CHRYSOSTOMUS, van dezen tijd (**). Dus heeft ook de gissing van TILLEMONT (††) geene waarfchijnlijkheid, dat de *Diakon*, van wien CHRYSOSTOMUS in ééne zijner Predikatiën (§§) verhaalt, dat hij het onderwijs van eene menigte *Katechumenen*, die de Ouderlingen te *Antiöchië* verwaarloosden, op zich genomen hebbe, hij zelf geweest zal zijn.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
jaar 363,
tot 476.

MELETIUS, Bisfchop van *Antiöchië*, was onder-
tusfchen, reeds in het jaar 381, te *Konftantinopo-
len* overleden. De twintigjarige fcheuring, in de
gemeente van *Antiöchië*, die naar hem den naam
heeft

CHRYSO-
TOMUS
wordt
Presbij-
ter, Ou-

(*) Zie VI. *Deel*, *Bladz.* 176.

(†) *Tom.* II. *Opp.* pag. 555. *ed.* *Montf.*

(§) Zie boven *Bladz.* 9.

(**) *Monit. ad Synopf.* SS. *Tom.* IV. *pag.* 313.

(††) *Mémoir.* *Tom.* XI. *pag.* 29.

(§§) *Hom.* XLVI. *in Act. Apost.* T. IX. *Opp.* p. 349.

HI heeft (*), hield echter met zijne dood niet op.
 BOEK FLAVIANUS, de aanzienlijkste Ouderling te *Antio-*
 VII *chië*, werd nu wel de rechtmatige Bisfchop aldaar,
 Hoofdst. maar alzo PAULLINUS zich als het hoofd der an-
 na C. G. dere partij bleef gedragen, bleven ook de Christenen
 Jaar 363. tot 476. aldaar zich in *Meletiänen* en *Paulliniänen* onder-
 derling of fcheiden. CHRYSOSTOMUS, die altijd tot de eerften
 Pii-ster. behoord had, verliet hen thans ook niet (†); na-
 dat hij nu, verſcheidene jaaren, als *Diakon* voor
 de Kerk en Godsdienst, als een nuttig Schrijver,
 gediend had, werd hij, in het jaar 386, door FLA-
 VIANUS tot gewoon Leeräar, of *Presbijter*, Ouder-
 ling of Priester, aangefeld. De Ouderlingen waren,
 volgens hunne eerfte infteiling, allen Leeräars,
 maar dit werd, in het vervolg, alleen tot de Bis-
 fchoppen bepaald, die evenwel geern de bekwaamfte
 en wellprekendfte Ouderlingen verkozen, deels om
 fomtijds hunne plaatzen te vervangen, deels tot
 Leeräaren in verſcheidene Kerken van hunne ſteden.
 CHRYSOSTOMUS, die zijne bekwaamheid tot Predi-
 ken reeds voor lang bewezen had, werd dus eerst,
 in den ouderdom van bijkans veertig jaaren, daar
 toe

(*) Zie IV. Deel. Bladz. 350.

(†) SOCRATES *Hist. Eccles. Libr. VI. Cap. 3.* ver-
 haalt wel, dat hij zich, na de dood van MELETIUS, van
 deze partij heeft afgefcheiden, maar begaat daar in eenen
 misflag, waar toe de afkeer, dien CHRYSOSTOMUS van
 alle ſcheuringen had, waar door hij ook, in 't vervolg,
 deze ſcheuring gelukkig heeft doen eindigen, aanleiding
 kan gegeven hebben.

toe aangesteld, terwijl zijne nederigheid hem daar van had terug gehouden, gelijk hij ook, zoo als doorgaands uitmuntende geesten, de moeilijkheden van het Leeräar-ambt, vooräf sterker gevoelde, dan middelmatigen in staat zijn, om die zelfs, bij het waarnemen daar van, te voelen. En nothans bezat hij, behalven andere begaafdheden, eene ongemene vaardigheid, om, zelfs zonder eenige voorbereiding, wanneer het nodig was, over den Godsdienst goed en aangenaam te prediken. Gemeenlijk predikte hij ééns of tweemalen ter week; maar, op Feestdagen van Martelaren of bij andere buitengewone gelegenheden, ook meermalen; ja men heeft voorbeelden, dat hij, vijf dagen achter één, den predikstoel beklommen heeft.

III.
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
jaar 363.
tot 476.

Ongemeen groot en aanhoudend was de toeloop van Toehorers, om zijne Predikatiën bij te wonen; evenwel is het een mislag van TILLEMONT (*), wanneer hij uit ééne zijner Predikatiën (†) besluit, dat CHRYSOSTOMUS gemeenlijk *honderd duizend Toehoorers* zal gehad hebben. Behalven de onmogelijkheid der zaak, zegt ook CHRYSOSTOMUS, te dier plaatze, niets anders, dan dat 'er *honderd duizend Christenen* te *Antiochië* waren, die zich, van tijd tot tijd, in de Kerk, in welke hij predikte, de oudste van allen, lieten vinden. Het was reeds zedert eenigen tijd gebruikelijk, dat het volk den Leeräaren hunne goedkeuring, onder het prediken, door luide

Zijne
Predika-
tiën wor-
den toe-
gejuicht.

toe-

(*) *Memoir. l. c. pag. 34.*

(†) *Hom. LXXXV. in Matth. T. VII. Opp. p. 810.*

III BOEK VII
 Hoofdst. na C. G. Jaar 363. tot 476.

toejuichingen te kennen gaf. Wij hebben daar van de voorbeelden gevonden in de Geschiedenis van den Bisschop van *Antiöchië*, PAULUS van *Samofana* (*), die echter beschuldigd werd, dezelve gezocht te hebben; maar verstandige Leeräaren keurden ze geheel af; hoewel zij 'er, ook zonder oogmerk, aanleiding toe gaven, doordien zij het eenvoudig openbaar onderwijs, bij wijze van een gemeenzaam gesprek, (*ὁμιλία*, *Sermo*,) gehouden, allengs tot welsprekende Redenvoeringen verlieven, in welke zij met de Heidenen, als het ware om strijd, in welsprekendheid ijverden, bijzonder wanneer zij spraken tot lof van Martelaren (†). Men gaf de gemelde toejuichingen door verschillende tekenen te kennen. Dan riep de gemeente den Leeräar, overluid, lofspraken en aanmoedigen toe. De namen van *Rechtzinnig! een dertiende Apostel!* en andere meer, klonken dikwijls uit eenen mond, die even gereed was tot onverstandige berisping, als tot zineloze lofverheffingen. Dan wilden zij te kennen geven, dat zij verstonden, wat de Leeräar zeide, en als hij eenen Tekst uit den Bijbel aanhaalde, vatten zij dien op, en brachten hem eer ten einde, dan hij zulks doen kon. Ook hieven zij wel een verward geschreeuw aan, van verwondering en genoegen, zonder bepaalde en uitdruklijke woorden, beweegden de handen, sprongen om hoog, waaiden met hunne neusdoeken, klaptten in de handen, met meer andere gebaarden. On-

(*) Zie III. *Deel*, *Bladz.* 244.

(†) Zie VI. *Deel*, *Bladz.* 171.

Onder alle de Leeräaren van dezen tijd schijnen CHRY-
SOSTOMUS en AUGUSTINUS deze toejuichingen het menigvuldigst ontvangen te hebben. Maar even daarom vindt men ook in hunne *Predikatiën* verscheidene nadrukkelijke plaatzen, in welken zij dezelve ten sterksten afkeuren. Voornaamlijk deed CHRY-
SOSTOMUS dit, onder anderen zegt hij, in eene zeer merkwaardige plaats, die hier toe behoort (*):
 „ Velen, ” zegt hij, „ doen veel, om, terwijl zij
 „ hier staan, eene heel lange redenvoering te hou-
 „ den. Wanneer zij dan van het groote gros der
 „ Hoorderen overluid toejuiching, (*ἁποστός*,) ver-
 „ krijgen, dan meenen zij een Koningrijk verkre-
 „ gen te hebben. Maar volgt ’er, op het slot van
 „ hunne reden, eene stilte, dan is hun verdriet
 „ deswegens hun ondraaglijker dan de Hel. Dit
 „ heeft juist de gemeenten in verwarring gebracht,
 „ dat gijlieden geen voorstel wilt hooren, hetwelk
 „ u onāangename gewaarwordingen veroorzaakt:
 „ maar enkel zulk een, hetwelk door den klank en
 „ samenvoeging der woorden verlustigt: niet an-
 „ ders, dan of gij zangers en fluitenspelers hoor-
 „ det. En wij schikken ons, door tijd en vlijt,
 „ naar uwe begeerten; die wij veelēer behoorden
 „ uit te roejen. Wij handelen hier in, even als
 „ een Vader, die zijn verbeterd maar tevens ziek-
 „ lijk kind, een kockjen of andere lekkernij, en
 „ wat hem enkel kan te vrede stellen, geeft, maar
 „ niet zorgt, voor het geen nuttig is. Wanneer

III
 BOEK
 VII
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.
 CHRY-
 SOSTOMUS en
 AUGUSTI-
 NUS pre-
 dikten
 beide te-
 gen de
 gewoon-
 te om
 den Leer-
 aar toe te
 juichen.

(*) *Hom. XXX. in Act. Apost. T. IX. Opp. p. 238.*

III „ de Geneesheeren hem dit onder het oog bren-
 BOEK „ gen, antwoordt hij, tot zijne verdediging: Wat
 VII „ zou ik doen? ik kan het huilen van het kind
 Hoofdst. „ niet uitstaan. O Dien ellendigen, ongelukkigen,
 na C. G. „ dien verrader! Want een' Vader kan ik hem
 Jaar 363. „ niet noemen. Hoe veel beter ware het, het
 tot 476. „ kind, na eene kortstondige droefheid, volkomen
 „ te genezen, dan eene voorbijgaande toegeeflijkheid
 „ tot oorzaak eener aanhoudende droefheid te ma-
 „ ken! Juist hetzelfde doen wij, terwijl wij naar
 „ eene fraje uitdrukking, en opwekkende famenstel-
 „ lingen, bovenmatig omziet: enkel, om ulieden
 „ te behagen, niet om nuttig te zijn; om bewon-
 „ derd te worden, niet om te onderwijzen; om te
 „ verlustigen, niet om te verbrijzelen; om inet
 „ luide toejuicing en lof af te treden, niet om de
 „ zeden in orde te brengen. Geloofst mij! ik zeg
 „ het niet zonder reden; wanneer mijn voordragt
 „ met toeroeping ontvangen wordt, overkomt mij,
 „ ten zelfden tijde, iet menschlijks: want, waaröm
 „ zou ik de waarheid niet zeggen? Ik verheug en
 „ smelt in genoegen. Maar, als ik t'huis gekomen
 „ ben, en bedenk, dat zij, die toejuichten, geen
 „ nut ontvangen hebben, en dat, indien 'er eenig
 „ nut gesticht mogt zijn, hetzelfde door deze toe-
 „ roepingen en lofsuitingen verloren is gegaan; dan
 „ smart mij dit, ik zucht en ween; het ligt mij
 „ niet anders op het hart, dan of ik alles vergeefs
 „ gesproken had, en ik zeg tot mij zelve: Wat
 „ baat mij mijn zweet, indien de Toehoorders nit
 „ mijne redenen geen vrucht trekken willen? Dik-
 „ werf

„ werv ben ik 'er op bedacht geweest, om eene
 „ wet te wege te brengen, welke alle luide toejui-
 „ chingen zou verbieden, en om u te bewegen, III
 „ dat gij stil, en met betaamlijke bescheidenheid BOEK
 „ hoort. Doch, laat het, in allen gevalle, op mij- VII
 „ ne vermaning geschieden, en volgt mij! wij wil- Hoofdst.
 „ len deze wet vaststellen, dat het geen' Toehoo- na C. G.
 „ rer geoorloofd zal zijn, den Spreker door luide Jaar 363.
 „ toejuichingen in te vallen. Wil hij bewonderen, tot 476.
 „ laat hem stilzwijgend bewonderen! niemand zal
 „ het hem verbieden enz.” En dergelijke plaatsen
 ontmoeten wij meer in zijne Leerredenen. Met min-
 der ijver en nadruk, evenwel duidelijk en levendig
 genoeg, verklaarde zich AUGUSTINUS meermalen te-
 gen hetzelfde misbruik. „ Het is gevaarlijk voor
 „ mij,” zegt hij, in ééne zijner Predikatiën (*),
 „ wanneer ik enkel daar op zie, hoe gij looft;
 „ maar mij onkundig houde, hoe gij leeft. Hij,
 „ onder wiens oog ik spreek, of liever, onder
 „ wiens oog ik denk, weet, dat ik mij niet zoo
 „ zeer over den lof des volks verheug, dan wel
 „ mij angstig daar over bekommer, hoe die genen
 „ leven, die mij loven. Ik wil niet geprezen zijn
 „ van lieden, die slecht leven; ik verfoei dit; het
 „ veroorzaakt mij smart, geen vermaak. Zal ik
 „ zeggen, dat ik van hen, die goed leven, niet
 „ geprezen wil zijn, dan zou ik liegen; maar zou
 „ ik zeggen, ik wil wel; dan zou ik vrezén, be-
 „ geeriger te zijn naar ijdelén, dan naar waaren
 „ , lot.

(*) *Serm. CCCXXXIX. Tom. V. Opp. pag. 912.*

III „ lof. Wat zal ik dan zeggen? Ik wil het niet
 BOEK „ geheel, en verwerp het ook niet geheel: het eer-
 VII „ ste, om niet door menschlijken lof gevaar te lo-
 Hoofdst. „ pen, en het laatste, opdat die genen niet, op-
 na C. G. „ dankbaar mogen zijn, voor welken ik predike.”
 JARR 363.
 tot 476.

— Eene andere Predikatie sluit hij met deze woor-
 den (*): „ Gij hebt gehoord, gij hebt geprezen;
 „ God zij gedankt! Gij hebt het zaad ontvangen,
 „ en daar voor woorden gegeven. Deze losspraken
 „ drukken ons veel meer, en strekken ons tot ge-
 „ vaar: wij dulden ze en beven onder dezelve.
 „ Deze uwe losspraken, mijne Broeders! zijn toch
 „ slechts bladers van boomen, en men zoekt vruch-
 „ ten.” Integendeel bestraft hij zijne Toehoorders
 meer dan ééns, dat zij, schoon hij niets uitnemends
 gezegd, slechts eene vraag voorgesteld, of eene Bij-
 belplaats aangehaald had, hem reeds onverstandig
 hadden toegejuicht (†). Bij eene andere gelegen-
 heid prijst AUGUSTINUS de toejuiching zijner Toe-
 hoorers met meer inschiklijkheid. Hij had beginnen
 hun te verklaren, hoe *geheugen*, *verstand* en *wil* in
 hen waren, die wel van hen geteld, maar niet van
 één gescheiden konden worden. Tevens was hij
 bezorgd, of zij hem wel verstaan zouden. Doch
 als zij riepen: *Memoria!* zegt hij terstond: „ Ik
 „ zie, dat de Heere ons bijstaat. — Gij hebt, door
 „ op-

(*) *Serm. LXI. de Verbis Euangel. Matth. I. c.*
pag. 249.

(†) *Serm. XCVI. pag. 358. l. c. Enarrat. in Ps.*
CXLVII. Tom. IV. Opp. pag. 1237.

„ oplettheid in het hooren, en vaardigheid in III
 „ het verstaan, niet alleen het geen gezegd is, be- BOEK
 „ grepen, maar zijt ook, het geen nog gezegd VII
 „ moest worden, vooruitgelopen. Dank zij den Hoofdst.
 „ Heere (*)!” Te midden dus van deze afkeu- na C. G.
 ring blinkt echter zekere neiging door, om deze Jaar 363.
 toeujuichingen somtijds te dulden, die meer te bestu- tot 476.
 ren, dan geheel af te schaffen, uit den grond, naar
 het schijnt, van eene natuurlijke dankbaarheid, hoe
 zeer deze Kerkvaders verstandiger zouden gehandeld
 hebben, van dezelve geheel te doen ophouden.
 CHRYSOSTOMUS zelf keurde ze niet, onder alle om-
 standigheden, af. Eens de schandelijke zeden af-
 schilderende, die onder de Heidenen geheerscht had-
 den, maakte hij melding van de gewoonte, dat jon-
 ge Dochters, in tegenwoordigheid der mannen, naakt
 plagten te worstelen, zijne Toehoorders betuigden
 hier van hunnen afkeer, door een luid geschreeuw:
 „ U gebeure daar voor veel goeds, zeide CHRYSOS-
 „ TOMUS, dat gij dit niet ééns kunt aanhooren!
 „ De Wijsgeeren hebben 'er zich niet over ge-
 „ schaamd (†)!” Evenwel sprak CHRYSOSTOMUS
 in zijne eerste Kerkleerreden, welke hij, kort na zij-
 ne inwijding, in tegenwoordigheid van FLAVIANUS,
 hield,

(*) *Serm. LII. Tom. V. Opp. pag. 216.*

(†) *Homil. V. in Epist. ad Tit. Tom. XI. Opp. pag. 763.* Men vergelijke verders FRANC. BERNARDIN. FERRARIUS *de Veterum Acclamationibus et Plausu Libr. V. Cap. 2. sq. pag. 229. sq.* en *de Ritu Sacrarum Eccles. Cathol. Concionum Libr. II. pag. 176. sq.*

III hield, met zoo veel nederigheid van zich zelve,
BOEK dat men van hem niet vermoeden kan, dat hij op
VII de losse toejuichingen der menigte, veel vertrouwen
Hoofdst. wilde stellen.

na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Andere
Leerre-
denen
van
CHRYSOS-
TOMUS.

Op deze volgde eene menigte van Kerkleerredenen, of liever, van een nog veel grooter getal, die hij, gedurende de twaalf jaaren van zijn Leerbaar-ambt, te *Antiöchië* gehouden heeft, is eene menigte voor de nakomelingschap overgebleven. Behalven die, in welke hij, bij vervolg, geheele Boeken, en in anderen enkele Teksten van den Bijbel verklaard en behandeld heeft, zoo wel te *Antiöchië* als te *Konstantinopolen*, van welke wij, in het vervolg, zullen gewagen, verdienen hier sommige anderen gewaagd te worden, en onder dezen in de eerste plaats, die, welke hij gedaan heeft tegen de *Anomoiën*, welke ook den titel voeren, *over het onbegrijpelijke*, (te weten, *het Wezen Gods*, *περὶ ἀκατάληπτα*.) Deze namen, in het jaar 386, een begin; maar zijn eerst, in het vervolg, volëindigd. De *Anomoiën* of *Eunomiänen*, zoo als zij ook genoemd worden, waren onder de *Ariäansche* gezindten die, welke de *Katholijken* het meest verfoeiden, evenwel is het niet onwaarschijnlijk, dat *CHRYSOSTOMUS*, onder deze benaming, alle de *Ariänen* verstaan hebbe.

Aanmer-
kingover
den deg-
der ge-
boorte
van J. C.

Meermalen moest *CHRYSOSTOMUS* deze Leerredenen tegen de *Anomoiën* uitsellen, te vervolgen, omdat tusschenkomende gelegenheden andere onderwerpen ter behandeling aanboden. Dus schiet in de vijfde dezer Leerredenen eene in, gehouden op den

Feest-

Feestdag, jaarlijks gevierd op den Sterfdag van den Zaligen PHILOGONIUS, eenëntwintigsten Bisfchop van *Antiochië*; tot wiens lof CHRYSOSTOMUS dezelve deed op den 20ften December van het jaar 386. Welken lof hij echter spoedig afbreekt, en overlaat voor den Bisfchop FLAVIANUS, die na hem optreden zou, in plaats daar van zijne Toehoorders opleidende tot de overweging van het *Geboortefeest* van CHRISTUS. Dit zegt hij, is het eerwaardigste en verbazendste van alle Feesten, hetwelk men heel wel de *hoofdplaats van alle Feesten* noemen kan. Want daar uit is het Feest van CHRISTUS *Doop*, (*τα Θεοφωμια*,) het Feest van zijne *Kruisfiging* en *Opstanding*, (*το πασχα*,) het Feest van zijne *Hemelvaart*, (*ἡ αναληψις*,) en het Feest der *Zending van den Heiligen Geest*, (*ἡ πεντηκοστη*,) ontstaan. Vijf dagen daar na, op den 25ften December 386, deed CHRYSOSTOMUS zijne eerste Predikatie op' het *Geboortefeest* van CHRISTUS (*). In dezelve zoekt deze Kerkleeräar te bewijzen, dat deze de waare dag is van CHRISTUS geboorte, voornaamlijk uit deze drie *gronden*. *Voorëerst*, dat dit Feest met dien spoed alöm is aangenomen; *ten tweede*, omdat de Christenen van *Rome*, in het geheele Westen, dezen dag reeds van ouds hebben gevierd, en uit de berichten van de schatting onder AUGUSTUS, met zekerheid, hebben kunnen weten. Hier bij voegt nu CHRYSOSTOMUS het *derde* bewijs. Hij onderstelt, dat ZACHARIAS, Vader van JOANNES

den

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Tom. II. Opp. pag. 354.*

III *den Dooper*, Hoogepriester geweest, en op den
 BOEK tienden dag der Joodsche Maand *Tisri*, of op den
 VII grooten verzoendag in den Tempel is gegaan, toen
 Hoofdft. hem de Engel de ontvangenis van zijnen Zoon aan-
 na C. G. kondigde. Naardien nu deze dag de 25ste *Septem-*
 Jaar 363. *ber* was, en JOANNES dus op den 24sten *Junij* ge-
 tot 476. *boren* werd; maar CHRISTUS zes Maanden jonger
 was, dan JOANNES, schein daar uit natuurlijk te
 volgen, dat de ontvangenis van JESUS op den 25sten
Maart, en zijne geboorte op den 25sten *December*
 gesteld moet worden. Hoe veel deze Leerredenen van
 CHRYSOSTOMUS kan toegebracht hebben, om dezen
 dag als het Geboortefeest van JESUS te *Antiöchië*
 en in andere Oosterfche Kerken te doen vieren, zij-
 ne redenen daar voor zijn desnietteenstaande zeer
 zwak en onvoldoende. Het eerste blijk, van het
 vieren van dezen dag, als JESUS geboortedag, komt
 voor in de *Apostolische Kerkverordeningen* (*);
 op ééne plaats worden de Broeders vermaand, on-
 der de Feesten, eerst het *Geboortefeest*, (*την γενεθ-*
λιον,) op den 25sten *der negende Maand*, (dit is
 de *Egyptische Maand Choiac*, die met *December*
 overëenkomt;) en dan *op den 6den dag der tiende*
Maand, het *Feest der verschijning*, (*ἡ ἐπιφανιος*,)
 te vieren, op welken ons de Heer zijne Godheid
 geöpenbaard heeft. Eene andere plaats bevat een
 voorschrift, dat de Dienstknechten, op het *Geboor-*
tefeest, en ook op het *Feest der verschijning* van
 CHRISTUS, van allen arbeid vrij behooren te zijn.

Bij

(*) *Libr. V. Cap. 13. VIII. 33.*

Bij deze plaatzen is het merkwaardig, dat, alhoewel de Oosterfche Gemeenten, tot tegen het einde der vierde eeuw, grootendeels de *Geboorte* en den *Doop* van CHRISTUS, ook de *verschijning der Oosterfche Wijzen* te *Jerusalem*, en het *Wonderwerk* van den Verlosfer te *Cana*, als Openbaringen van zijne Godlijke Waardigheid, op éénen en denzelfden dag, den *zesden Januarij*, welke even daarom *de verschijning zijner Godlijke Heerlijkheid*, (επιφανεῖα, Θεοφανεῖα,) heette, gewoon waren te vieren, evenwel uit een Gewest van het Oosten, reeds in de vroegere tijden der gemelde eeuw, een voorbeeld van eenen dubbelen Feestdag, voor de beide eerste gebeurtenissen, voorkomt. Daartegen geloven verscheidene laattere Geleerden, met ZONARAS, dat het Christelijke Feest *Epiphania*, op hetwelk Keizer JULIANUS, in Januarij van het jaar 360, volgens AMMIANUS MARCELLINUS (*), den openbaren Godsdienst waarnaam, ook het *Geboortefeest van CHRISTUS* in zich vervat hebbe. Zoo veel is ondertusfchen zeker, dat de Gemeente van *Rome*, omtrent zedert het midden der vierde eeuw, bijzondere Feesten op de gemelde dagen gevierd heeft, zoo voor de *Geboorte*, als voor den *Doop* van CHRISTUS; zonder dat wij zeker weten, op welke redenen zij zich grondde. Nog minder kan men staat maken op een bericht van JOANNES, Aardsbisfchop van *Nicea*, eenige eeuwen na dezen tijd, in een werk vol gebreken en fa-

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Libr. XXI. Cap. 2.*

III belen (*); waar hij, onder anderen, meldt, dat
 BOEK JULIUS I, Bisfchop van Rome, van het jaar 336
 VII tot 352, op verzoek van den Bisfchop van Jerusa-
 Hoofdst. lem, berichtende, dat hij niet op éénen dag, den zes-
 na C. G. den Januarij, de Geboorte en den Doop van CHRIS-
 Jaar 363. TUS kon vieren, omdat Bethlehem en de Jordaän
 tot 476. zoo ver van elkanderen lagen, dat derhalven JULIUS
 den waaren tijd dezer gebeurtenissen nauwkeurig mogt
 uitrekenen, zulks werkelijk gedaan en gevonden zal
 hebben, dat de Geboorte van CHRISTUS op den
 25ften December, en zijn Doop op den zesden Ja-
 nuarij, plaats hebbe gehad. Aan den anderen kant
 meldt deze JOANNES van Niceë, dat men in de Ge-
 meente van Rome, ten dezen tijde, het Feest van
 CHRISTUS Geboorte, op den 25ften December ver-
 plaatst zal hebben, om de inwoners aldaar van hun
 geliefd Heidensch Feest, *Natalis invicti solis*, het-
 welk op denzelfden tijd gevierd werd, te ontwen-
 nen, en daar voor eenen Christelijken Feestdag te
 geven. Hoe verdacht ook zoodanige berichten uit
 laater tijd zijn mogen, zij kunnen echter eenigen
 grond van waarheid hebben, te weten, dat de vijf-
 entwintigste December, zedert het midden der vier-
 de eeuw, in de Gemeente van Rome, tot het Ge-
 boortefeest van CHRISTUS is aangenomen. En ze-
 ker, deze tijdsbepaling vond allengs, nog in de gemel-

(*) *De Nativitate Domini in COMBESIS. Auct. Nov. Biblioth. PP. T. II. p. 297. Verg. COTELIER Not. ad Constit. Apost. Libr. VIII. Cap. 13. p. 316.*

melde eeuw, ook in die Gemeenten, bijzonder in het Oosten, bijval, waar tot hier toe de zesde Januarij te gelijk het Geboorte- en Doopfeest van CHRISTUS geweest was. Men begon zelfs; zedert deze afzondering der beide Feestdagen, dezelve met den naam van eerste en tweede Verschijningsfeest te benoemen. Echter was men, zelfs nog op het einde dezer eeuw, daarömtrent niet algemeen eenstemmig; zoo als wij (*) gezien hebben, dat EPIFANIUS nog zegt, dat CHRISTUS op het Feest *Epiphania* geboren is; en op eene andere plaats van zijn werk (†), zoekt hij nog uitvoeriger te toonen, dat de geboorte des Verlosfers op den vijfden Januarij gesteld moet worden, niet op den zesden, zoo als men, gemeenlijk, in de Oosterfche Gemeenten geloofde. Volgens HIERONYMUS (§), was dit gevoelen, zelfs omtrent het jaar 411, nog niet geheel verloren gegaan. Doch wij keeren weder tot CHRYSOSTOMUS. De oude verëeniging van het Feest van CHRISTUS geboorte, met dat der verschijning, geeft ons een' natuurlijken overgang tot eene andere *Kerkleerreden* van dezen Leeräar, welke hij, op het laatstgemelde Feest, tot gedachtenis van den Doop van CHRISTUS gehouden heeft, alhoewel, naar het schijnt, niet onmiddlijk na de Preek, op het Feest van CHRISTUS Geboorte, zoo als MONTFAUCON meende

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) Zie Deel VI. *Bladz.* 301, 306.

(†) *Panar. Hæres.* II. *Allogor. Cap.* 16-24. *pag.* 439-446. *Tom.* II.

(§) *Comment. in Ezech.* C. 1. T. III. *Opp.* p. 700.

III de (*). Deze wordt te gelijk gerekend voor de
 BOEK zesde Preek tegen de Anomoiën, tot wier wederleg-
 VII ging CHRYSOSTOMUS met de zevende wederkeert,
 Hoofdst. na C. G. gelijk hij de agtste den volgenden dag deed. Als
 Jaar 363 de negende en tiende telt men twee Leerredenen,
 tot 476. welke hij, op het einde des jaars 386, en het be-
 gin des volgenden, tegen deze Dwaalleeräaren hield.
 Eindelijk deed CHRYSOSTOMUS, twaalf jaaren daar na,
 te Konstantinopolen, in het jaar 398, 'er nog twee,
 die door MONTFAUCON, met alle recht, als de elfde
 en twaalfde, naast de voorgigen geplaatst zijn (†).

Zijne Predika-
 riën en
 Schriften tegen Jo-
 den en
 Heidenen.
 Zoo streed CHRYSOSTOMUS tegen verdwaaelden,
 die zelfs dikwijls zich onder zijn gehoor bevonden,
 waaröm hij daar bij ook doorgaands de gematigdheid
 en zachtzinnigheid vrij wel in acht neemt. Met veel
 grooter drift, bijna mag men zeggen, bitterheid,
 tastte hij, ten zelfden tijde, in de jaaren 386 en
 387, beurtelings met de Predikatiën tegen de *Ano-
 moiën*, de *Joden* van den Predikstoel aan. Wij
 hebben 'er bij eene andere gelegenheid in dit Werk
 reeds van gesproken (§), gelijk ons ook uit zijne
 Leerreden en zijn Lofschrift op den Martelaar BA-
 BYLAS gebleken is, hoe hij het Christendom tegen
 de *Heidenen*, zoo wel in Leerredenen als Schriften,
 verdedigd heeft (**). Vóórdat CHRYSOSTOMUS nog,
 in

(*) *Monitum in Homiliam de Baptismo Christi, et de Epiphania Tom. II. Opp. Chryfost. p. 366.*

(†) *Tom. I. Opp. Chryfost. pag. 541.*

(§) Zie V. *Decl. Bladz. 131.*

(**) Zie boven *Bladz. 16.*

in de laatste maanden van het jaar 387, de laatste der gemelde Kerkredenen tegen de Jooden hield, schreef hij een bijzonder *Boek tegen de Jooden en Heidenen, ten bewijze van CHRISTUS Godheid* (*), van hetwelk mischien enkel het eerste gedeelte be- waard is gebleven, alzoo men van alles, wat hij *tegen de Jooden* zeggen wilde, 'er niets in vindt.

III
BOEK
VII
HOOFDST.
na C. G.
jaar 363.
tot 476.

Ons blijkt dus genoeg, dat CHRYSOSTOMUS, van de eerste tijden van zijn Leeräar-ambt af aan, eene prijslijke oplettendheid bewees, op den toestand en behoeften van zijne Gemeente, waar naar zijne voordragt steeds was ingericht. Daar van levert ook zijne Predikatie, in het jaar 386 gehouden, *over den Kerkelijken Ban of vervloeking, (de Anathemate,)* een bewijs op (†). In de toen te *Antiöchië* nog voortduurende *Meletiäansche* Scheuring (§), vervolgden de Christenen der verschillende partijen malkanderen zonder eenig bedenken, met Banvloeken. CHRYSOSTOMUS, die juist zijne Precken *over het onbegrijpelijk Wezen Gods* had begonnen, vond het zeer onbeschaamd, dat Christenen, die eenen hoofdpijg zoo moedwillig overtraden, evenwel de vermetelheid hadden, om Gods natuur te willen doorgronden. Hij toont aan, dat zij, hoe grooter voorrechten het Christendom hun geschonken had, des te meer tot wederzijdsche liefde verbonden waren. Zij wisten niet ééns, wat een *Anathema* al zeggen wilde. Het was hetzelfde, als *iemand aan den*

Zijne
Leerredenen
over den
Ban.

(*) T. I. *Opp. p.* 583. (†) T. I. *Opp. p.* 691.

(§) Zie boven *Bladz.* 17.

III *den Duiyel overgeven*, zoodat hij geheel geene hoop
 BOEK meer op de Zaligheid had, en voor CHRISTUS
 VII vreemd was. Wie zijt gij dan, vervolgt hij, dat
 Hoofdst. gij u zoo veel magt en geweld aanmatigt? — Na
 na C. G. zijne Toehorers vermaand te hebben, de bescheiden-
 Jaar 363. heid van den Apostel PAULUS na te volgen, besluit
 tot 476. hij dus: „Gods gelijkmatige goedheid jegens allen
 nodigt 'er ons toe. Is het ons niet bevolen, voor
 onze vijanden en vervolgers te bidden? Indien die
 gene, dien gij besloten hebt te vervloeken, nog in
 leven is, zoo handelt gij godloos, dat gij een
 mensch, die zich nog bekeeren kan, geheelijk af-
 snijdt; maar is hij reeds overleden, dan komt u
 zulks nog minder toe, dewijl hij zijnen Heere staat
 of valt, en niet langer onder menschlijke magt
 staat. Waar uit weten wij, met welke woorden hij
 zich ten Jongsten Dage beschuldigen of verdedigen
 zal? Kettersehe leeringen derhalven moet men ver-
 vloeken en wederleggen; maar de menschen zelve
 spaaren, en voor hen bidden.”

Oproer
 te Antiö
 chië, en
 Predika-
 tiën van
 CHRYSOS-
 TOMUS,
 bij die
 geleen-
 heid.

Doch een veel grooter toneel van werkzaamheid,
 ten beste van zijne Gemeente, opende zich voor
 CHRYSOSTOMUS, toen in *Februarij* des jaars 387,
 het zoo beruchte oproer te *Antiöchië* uitberstte; de
 merkwaardigste gebeurenis, gedurende zijn Leeraar-
 ambt, in deze groote stad. De Oorlog van Keizer
 THEODOSIUS met MAXIMUS, en zekere buitenge-
 woone plegtigheden, welke hij thans voornemens
 was in te stellen, schijnen de belastingen, door wel-
 ke zijne onderdanen bezwaard werden, nog druk-
 kender gemaakt te hebben; voornaamlijk omdat der-
 zel-

zelve inzamelaars van hunnen kant 'er nog nieuwe bezwaaren bijvoegden. De aanzienlijkste inwoners van *Antiöchië* stelden den Stadhouder aldaar met tranen voor oogen, dat zij, door de nieuw uitgeschrevene belasting, te grond gingen; en riepen, toen hij hun geene verzachting geven kon, overluid God om hulp aan. Dan een hoop gemeen volkjen beging terstond daar op, na den Bischoep FLAVIANUS, wien zij mischien als voorspraak wilden gebruiken, vergeefs gezocht te hebben, de groffte buitensporigheden. De Stadvoogd zelf kon zich nauwlijks aan hunne woede onttrekken. De steeds toenemende menigte mishandelde de Beeldtenissen der Keizeren, wierp tegen hen zelve bittere scheldwoorden uit, haalde eindelijk de Standbeelden van THEODOSIUS, en zijne overledene Gemaalin, als ook die van zijne Zoonen, omver, en sleepte ze met allerlei foort van beschimping door de stad. De oploop werd eindelijk wel door de soldaaten gestild; ook werden de schuldigen, die men meester kon worden, ja zelfs, naar het schijnt, eenigen, die enkel aanschouwers van dezen moedwil geweest waren, met groote strengheid gestraft. Evenwel bevond de geheele stad zich thans in de uiterste vrees en ongerustheid, omdat zij van 's Keizers toorn het ergste verwachtte. Zeer velen kozen de vlucht, meestal van de aanzienlijkste lieden, alhoewel zij zich het verst van den oproerigen hoop hadden afgehouden; de straaten waren ledig, de winkels gesloten; alle vermaaklijkheden hielden op; maar de Kerken waren met menschen opgevuld, die God om genade smeek-

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III ten. In deze algemeene verflagenheid en doodfelc
 BOEK sliete wendde CHRYSOSTOMUS alle zijne kunde, on-
 VII dervinding, en welsprekendheid, aan, om de Chris-
 Hoofdft. tenen door behulp van hunnen Godsdienst gerust
 na C. G. te stellen, maar ook te verbeteren, zoo als hunne
 Jaar 363. te stellen, maar ook te verbeteren, zoo als hunne
 tot 476. toenmalige omstandigheden dit noodzaaklijk maakten,
 of bevorderen konden: en hier mede volhardde hij,
 tot deze zoo treurige toestand geheel was afgelopen.
 Daar uit ontstonden de *éénëntwintig Kerkredenen*
over de Standbeelden, welke zoo zeer bewonderd
 zijn geworden, aan welke de *Antiöchiërs* nog lang
 daar na met eene aangename weemoedigheid gedach-
 ten, en van welke zij zoo veel zelfs van buiten
 kenden. Derzelve tijdsbepaling is door MONTFAU-
 CON (*) allernaauwkeurigst vastgesteld.

De eerste dezer Leerredenen behoort 'er wel niet
 eigenlijk toe, doch is waarfehijnlijk aan het hoofd
 der anderen gesteld, omdat zij eenige dagen voor
 den eerstgemelden oplloop gehouden is, en met de
 volgende Leerredenen in zeker verband staat. CHRYS-
 SOSTOMUS verkoos daar in uit de tweede Afdeeling
 van PAULUS eerste Brief aan TIMOTHEUS, welke
 zoo even was voorgelezen, de gemaklijkste en ver-
 staanbaarste plaats, te weten, de woorden: *Gebruik*
een weinig Wijns, om uwe maag, en uwe menig-
vuldige zwakheden. Hij spreekt daar in voornaam-
 lijk over de vraag, *ontrent de redenen, waarom God*
den Heiligen menigvuldige ongemakken en rampen
laat

(*) *Pref. in XXI Homil. ad Populum Antiöchen. de*
Statnis Tom. II. Opp. Chryfost.

laat overkomen? Hij besluit deze Kerkreden, hetwelk opmerklijk is, met eene krachtige en scherpe bestraffing van het vloeken en lasteren. Bij deze gelegenheid bid ik u, zegt hij, om de eenigste beloning voor mijne Predikatie, dat gij de *Godslasteraars* in deze stad tuchtigt. „Hooft gij iemand „ op straat God lasteren, ga naa hem toe, en be- „ straf hen! als het ook nodig ware, hem te slaan, „ onttrek u daar niet aan! Sla hem in het gezicht, „ klop hem op den mond, heilig uwe handen door „ zulk slaan! Zo u sommigen deswegens beschul- „ digen, en voor het gericht dagen; zoo volg hen, „ en indien de Richter u voor het gericht straffe „ mogt opleggen, zoo zeg vrijmoedig, dat hij den „ Koning der Engelen gelasterd heeft.” Hij dringt aan, dat deze misdaad onder de openbare misdaden behoort, waar bij elk één beschuldiger kan zijn, en die veel meer gestraft moet worden dan het vloeken der Vorsten. Het is waarfchijnlijk, dat het vloeken en Godslasteren te *Antiöchië* eenen verbaazenden graad van stoutheid bereikt zullen hebben, dewijl een Leeräar als CHRYSOSTOMUS daartegen zoo heilige hulpmiddelen gebruikt wil hebben. Thans volgde de *tweede* van deze Leerredenen, of de eerste na die ongelukkige verwarring te *Antiöchië*. CHRYSOSTOMUS wachtte zeven dagen na het oproer, eer hij den leerstoel beklom, omdat hij geloofde, dat de ingezetenen te veel ontroerd waren, dan dat zijne voordragt hun nuttig kon wezen. Maar eindelijk trad hij op, met deze woorden: „Wat zal ik zeggen, en wat zal ik spreken? Het

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III „ is thans een tijd van traanen, niet van woor-
 BOEK „ den; van klagen, niet van spreken; van gebed,
 VII „ niet van vergadering. Zoo groot is de misdaad!
 Hoofdst. „ zoo ongeneeslijk de zweere! zoo wijdgapend de
 na C. G. „ wond! boven alle genezing, en eene hoogere
 Jaar 363. „ hulpe behoevende!” Waar na hij den jammer
 tot 476. „ der stad op eene aandoenlijke wijze affchildert; maar
 tevens zijne hoop te kennen geeft, dat de ellende
 verzacht zal worden, indien zijne Hoorders hunne
 zorgen op God werpen, en zijn woord vlijtig hoo-
 ren. Vervolgens prijst hij hen, dat zij acht heb-
 ben gegeven op zijne laatste Leerreden. Hij herin-
 nert hun, indien men de Godslasteraars niet geduld,
 maar dezelve in tijds gestraft had, dat dan niet ge-
 volgd zou zijn, het gene thans gevolgd was. Dat,
 gelijk het bij den Keizer thans niet tot verfhoning
 strekte, dat men geen deel aan het oproer in per-
 foon genomen had, maar dat de gantfche stad bij
 hem fchuldig werd gehouden, omdat zij het oproer
 had geduld, dus ook het ftilzwijgen en toezien bij
 de zonde der lastering van Gods naam, ons bij
 God fchuldig maakt enz. Inmiddels was de Bis-
 fchop FLAVIANUS naa *Konftantinopolen* gereisd, om
 's Keizers genade voor die van *Antiöchië* af te sinee-
 ken. LIBANIUS zegt ons wel (*), dat hij, dewijl
Antiöchië zoo veel moeds niet had, om eenen af-
 gevaardigden aan THEODOSIUS te zenden, zichzel-
 ven daar toe afgevaardigd hebbe. Ook felde hij
 daar toe de Redenvoering op, waar in hij ons dit
 be-

(*) *Orat. XIV. de fedit. Antiöch. p. 389. T. II. Opp.*

bericht; gelijk hij ook naderhand eene Dankreden schreef, aan den Keizer, nadat de *Antiöchiërs* weder met hem verzoend waren (*). Bovendien verhaalt ZOSIMUS (†), dat de stad den beroemden Leeräar der Welsprekendheid LIBANIUS, met nog een geleerd en aanzienlijk man, HILARIUS, aan den Keizer heeft afgezonden; dat de uitmuntende Redenvoering van den eerstgemelden, voor den Keizer en den *Senaat* gehouden, vergiffenis voor de stad bewerkt, en dat THEODOSIUS hem zelfs ook de tweede Redenvoering heeft opgedragen. Doch, zoo als TILLEMONT (§) reeds heeft aangemerkt, LIBANIUS zelf geeft, in zijne Levensbeschrijving of het Boek van zijn geluk (**), te verstaan, dat hij, bij deze gelegenheid, niet buiten *Antiöchië* geweest is. Hij schijnt dus, als Redenaar, te spreken, en zich eenen afgevaardigden te noemen, omdat hij de zaak der stad schriftelijk had verdedigd; en ZOSIMUS schijnt hier door misleid te zijn geworden. Het getuigenis van CHRYSOSTOMUS, omtrent de reize van zijnen Bisshop, doet hier alles af. Deze begon zijne *derde Leerreden* over de Standbeelden, met deze woorden: „ Wanneer ik dezen ledigstaanden en van „ zijnen Leeräar verlaten Zetel beschouw; dan ver- „ heug ik mij tevens en weene. Ik weene, omdat „ ik onzen Vader niet zie; maar ik verheug mij, „ omdat hij om onzen wil en welvaart is afgereisd, „ en

(*) *L. c. p. 406.* (†) *Hist. L. IV. C. 41.*

(§) *Hist. des Empereurs Tom. V. pag. 117.*

(§) *Pag. 75. l. c.*

III „ en heengegaan, om een zoo talrijk volk aan den
 BOEK „ Keizerlijken toorn te ontrukken. Dit strekt ulie-
 VII „ den tot sieraad, hem tot eene kroone. Ulieden
 Hoofdst. „ den tot sieraad, omdat u zulk een Vader ten deel is
 na C. G. „ tot sieraad, omdat u zulk een Vader ten deel is
 Jaar 363. „ geworden; hem tot eene kroone, omdat hij zoo
 tot 4.76. „ goedhartig is jegens zijne kinderen, en de rede-
 „ nen van CHRISTUS met zijne daaden bevestigt.
 „ Want, die woorden gehoord hebbende: *de goede*
 „ *Herder laat zijn leven voor de Schaapen*, is hij
 „ op reize gegaan, om zijn leven voor ons allen
 „ over te geven; hoe veel hem ook van die reize
 „ terug houden, en tot blijven noodzaken kon.
 „ Voorëerst, zijn hooge ouderdom, vervolgens
 „ zijne lichaams-zwakheid, het jaargetijde, de
 „ noodzaaklijkheid zijner tegenwoordigheid op het
 „ Heilig Feest; bovendien eene eenige Zuster, die
 „ op haar uiterste ligt. Nogthans heeft hij bloed-
 „ verwandfchap, ouderdom, zwakheid, het ruwe
 „ jaargetijde, en de moeilijke reize, niets geächt;
 „ en enkel ulieden en uwen welvaart boven alles
 „ stellende, heeft hij alle deze banden verscheurd;
 „ de grijsaart heeft zich tot eenen jongeling opge-
 „ wonden, en zijn ijver heeft hem vleugelen aange-
 „ bonden. Want, indien CHRISTUS, zegt hij,
 „ zichzelf voor ons heeft overgegeven, welke
 „ verdediging en vergeving zonden wij waardig
 „ zijn, aan welke het opzicht over een zoo groot
 „ volk is toevertrouwd, indien wij niet voor de
 „ veiligheid van hen, die ons zijn toevertrouwd,
 „ alles verkozen, alles deden, alles duldten!” Ver-
 „ volgens geeft hij de redenen op, waaröm men van
 de-

deze reize des Bisfchops alles goeds hoopen mogt; vermaant zijne Hoorderen, om hem met hunne gebeden te ondersteunen, en dringt voornaamlijk aan, op eene geheele verbetering van leven, belijdende, dat hij meer vreesde voor de traagheid zijner Hoorderen, dan voor den toorn des Keizers. In de Inleiding tot de *vierde Preek* dankt hij God, dat hij zijne Toehoorderen getroost heeft, zoo als hij, uit hunne bereidwilligheid, om hem te hooren, besluit. Inzonderheid bepaalt hij zich bij het nut, hetwelk de tegenwoordige rampen kunnen aanbrengen, indien zij zich bekeeren, waar toe hij het voorbeeld van JOB en der drie Jongelingen in den gloejenden oven aanhaalt. Dewijl deze voorbeelden indruk scheenen te maken, kwam CHRYSOSTOMUS den volgende dag, in de *vijfde Preek*, terstond weder op JOB, die leidt hem tot de befchouwing, dat men niet voor lijden en dood, maar *alleen voor de zonden behoort te vreezen*. Uit eene plaats in deze Preek zou men bijna moeten besluiten, dat 'er toen nog, uit verre Oorden, Bedevaarten naa den *misthoop*, (zoo noemt het de *Alexandrynsche* Overzetting,) op welken JOB gezeten heeft, naa *Arabië* gefchied zijn. Doch de opsteller neemt het zelf in eene andere zijner Preeken (*), als bekend aan, dat 'er, ten zijnen tijde, nog overblijfselen der *Ark van Noäch* op de Gebergten van *Armenië* voorhanden waren. In de *zesde Preek* vervolgt CHRYSOSTOMUS dit onderwerp, om uit het voorbeeld der drie

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *De Perfecta Caritate* T. VI. Opp. p. 296.

III drie Jongelingen te betoogen, *dat men nergens meer*
 BOEK voor vreezen moet, dan om God te beledigen. In
 VII de zevende dezer Preeken, (dit was nu de vijfde
 Hoofdst. na C. G. achteröenvolgende dag, dat hij opklom, om te lee-
 Jaar 363. ren,) herhaalt hij zijnen Regel, dat men over de
 tot 476. zonden voornaamlijk zich behoort te bekommeren,
 en geeft verders te kennen, dat hij thans van het
 vertroosten weder tot de gewoone uitlegging der
 Heilige Schrift zal overgaan; en geeft eene proeve,
 hoe daar in, zelfs op plaatzen, waar men het niet
 zou verwachten, veel troost ligt opgesloten; waar
 toe ook de *achtste Leerreden* is ingericht. In de
negende prees CHRYSOSTOMUS zijne Toehoorders,
 dat zij begonnen hadden, aan zijne vermaningen
 tegen het zweeren en vloeken gehoor te geven;
 doch, tevens bestraft hij die genen, welke het voor
 ongeoorloofd hielden, als zij gegeten, en het tegen-
 woordig vasten uit nood overtreden hadden, in de
 Kerk te komen. Kort daar na hield CHRYSOSTO-
 MUS de *tienste* dezer Leerredenen, in wier begin hij
 zijnen Hoorderen geluk wenschte, dat zij zijne laat-
 ste vermaning gehoor hadden gegeven. Vasten,
 zegt hij, heeft zoo groot nut niet, als het aanhoo-
 ren van het Christelijk onderwijs; voornaamlijk daar
 het bij hetzelfde meer aankomt, om zich van zon-
 den, dan van spijs, te onthouden. Vervolgens
 hield hij zich bezig, om, uit de schoonheid der
 Wereld, Gods grootheid te bewijzen; en besluit
 weder met herhaalde waarschuwing tegen het zwee-
 ren. In den angstvollen toestand, waar in *Antiö-
 chië* zich nog steeds bevond, waren de meeste in-

woners, op ontftane vreesächtige bekommeringen, de ftad uitgeweken. CHRYSOSTOMUS onthield zich daarom eenige dagen van het Prediken; maar in de *elfde* Leerreden dankte hij God weder, dat deze ftorm was overgewaaid; en fprak van de *fchoonheid* des menschlijken ligchaams. Uit de dankzegging aan God, met welke CHRYSOSTOMUS de *twaalfde* Preek aanvangt, ziet men, dat die van *Antiöchië* thans in zoo verre vergiffenis hadden ontvangen, dat zij vrij bleven van den gehelen ondergang. Hoe zeer nu het onheil, hetwelk *Antiöchië* dreigde, genoegzaam voorbijgedreven was; evenwel oordeelde CHRYSOSTOMUS het nuttig en nodig, in de *dertiende* Preek, weder eene levende afbeelding te fchilderen van dien geduchten dag, toen openlijk het gericht over deze ftad gehouden werd. Ook werd *Antiöchië* nog weder op nieuw door ongunftige geruchten ontfteld, doch dewijl dezelve fchielijk werden tegengefproken, zegt CHRYSOSTOMUS in de *veertiende* Preek: „Gisteren heeft ons de Duivel de ftad niet „weinig ontrust; maar God heeft daartegen ons „weder niet weinig getroost; ja zelfs, terwijl hij „zulke ontrusting toelaat, bewijst hij zijne voor- „zorg, omdat hij daar door onze traage harten tot „zich trekt.” Vervolgens behandelt hij uitvoerig de *flechte gevolgen van het menigvuldig en onbedachtzaam zweeren*. In de *vijftiende* Preek merkt hij aan, dat hij, bij gelegenheid van den nog steeds duurende vastentijd, ook openbaar van het vasten had behooren te fpreken. Maar, zegt hij, het was niet nodig, de daar bij voorkomende misbruiken te

be-

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III bestraffen, alzoo de algemeene nood de heerschende
 BOEK buitenspoorigheden, krachtiger dan alle onze rede-
 VII nen, beteugeld heeft. Hij bewijst verders, dat
 Hoofdst. vrees en traanen veel nuttiger zijn dan het lagchen,
 na C. G. en verklaart zich buitengemeen sterk tegen het eed-
 Jaar 363. zweeren. Als zich kort daar na weder een zoo
 tot 476. schrikbarend gerucht verhief, dat die van *Antiöchië*
 op het punt stonden, de stad te verlaten, kwam de
 Heidenfche Stadhouder zelf in de Kerk, om hun
 moed in te spreken. Van deze gelegenheid wist
 CHRYSOSTOMUS wonderfchoon partij te trekken. In
 de *zestiende Preek*, terstond in het begin den Stad-
 houder bedankt en geprezen hebbende, wegens deze
 voorzorg, bestraft hij de Gemeente, dat zij, na alle
 zijne Troostredenen, nog troost van eenen Heiden
 nodig had gehad. Hij herhaalt vervolgens weder
 het één en ander van het zweeren, en merkt tevens
 aan, *dat, alhoewel hij reeds in het tweede jaar*
leerde, hij evenwel nog geene honderd verzen uit
de Heilige Schrift had kunnen verklaren; maar
dat hij meestal Zedenkundige Preeken had moeten
doen; hetwelk toch zoo niet behoorde. Want, voor
 hunne zeden moesten zij zelve zorgen, en behoef-
 den, zoo dra God hun bepaalde voorschriften daar-
 omtrent bekend had gemaakt, 'er naauwlijks één-
 maal aan herinnerd te worden, nadien men zelfs
 menschlijke wetten, zonder veel onderzoek, uitöe-
 fende; maar de uitlegging van den Bijbel kwam hem
 toe. In het begin der *zeventiende Preek* dankt
 CHRYSOSTOMUS andermaal God, dat hij *Antiöchië*
 gered, maar ook dat hij die stad in zoo groot ge-
 vaar

vaar had laten komen. Thans zegt hij, is het, nog meer dan te vooren, een tijd om te bidden, te weenen, te zuchten, een verbrijzeld hart te hebben, ijverig en waakzaam te wezen. Want te vooren maakte ons de aart der rampen ook tegen onzen wil bescheidener en Godzaliger; maar thans, nu de breidel weggenomen, en de wolk voorbijgedreven is, moet men vreezen, dat wij weder traager zullen worden. Bijzonder, na de Kluizenaren en derzelver gedrag geprezen te hebben, waar in hij naauwlijks maat weet te houden (*), leert hij zeer uitvoerig, dat het geen waar verlies voor *Antiöchië* is, hunne Schouwtoncelen gefloten, en den rang van Hoofdstad van het Oosten naa eene andere stad verplaatst te zien; maar dat hare eigenlijke waarde in de deugd van hare inwoners gezocht moet worden. Met alle deze vermaningen hangt ook de inhoud der *achttiende Preek* eenigermate samen. De *negentiende* staat ook wel in *MONTFAUCONS* verzameling (†), op hare orde, onder de overigen. Maar in de door hem opgestelde *Levensbeschrijving* van *CHRYSOSTOMUS* (§), heeft hij ze geheel uit dit getal uitgeworpen, als hebbende gevonden, dat zij, eerst na het eindigen der *Kerkredenen over de Standbeelden*, op den vijfden Zondag na *Paaschen*, is gehouden. Toen *CHRYSOSTOMUS* vervolgens de *twintigste Preek* hield, omtrent het einde van de vasten, vergat hij wederom niet, op eenen sterker ijver

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) Verg. V. *Deel*, *Bladz.* 247. (†) *T. II. p.* 188.

(§) *Tom. XIII. Opp. Chryfost. pag.* 109.

III ijver in de deugd aan te dringen, dewijl zonder den-
 BOEK
 VII
 Hoofdst. zelve al het vasten niets baat, en men anders ook
 na C. G. gaan. Bijzonder bleef hij staan bij de noodzaaklijk-
 Jaar 363. heid, *om zich met zijne vijanden te verzoenen.*
 tot 476. Eindelijk kwam FLAVIANUS van *Konstantinopolen*
 terug, en met hem de volle veiligheid van *Antiö-*
chië. Aan hem had de stad hare verzoening met
 den Keizer te danken; omtrent zijne verdiensten en
 lof verkeert daarom de *éénentwintigste Preek* van
 CHRYSOSTOMUS, die hij op het Paaschfeest hield,
 bijkans geheel; zonder evenwel eene bloote Lofre-
 den te wezen. Deze Leerredenen *over de Standbesl-*
den leeren ons CHRYSOSTOMUS, van verscheidene
 kanten, als een' waarlijk geschikten Volksleeräar en
 grooten man kennen. In buitengewoone gevallen, ge-
 deeltelijk zonder voorbereid te zijn, en zelf ontsteld,
 wist hij met zijne Gemeente te spreken, hartstoch-
 ten te bedwingen of te verwekken, van alle omstan-
 digheden, onder welke hij optrad, gebruik te ma-
 ken, aanhoudend tot de Zedenleere zijne zorge te
 bepalen, zonder daarom de Bijbel- uitlegging ter
 zijde te stellen, en met dit alles verkoos hij eene
 wijze van zeggen, die algemeen verstaanbaar was.
 Mischien is het ééne der bijzonderste hoedanighe-
 den dezer Preeken, dat hij daar in niet, zonder op-
 houden, zoo als een gemeen Prediker gedaan zou
 hebben, van het openbaar onheil gesproken, en 'er
 niet enkel zoogenoemde Straf- en Troostpreeken van
 gemaakt heeft; maar dat het Godsdienstig Onder-
 wijs, naar behoeften en gebreken ingericht, welke
 zij-

zijne Toehoorders veel minder voelden, dan de algemeene rampen, bij hem de hoofdzaak bleef.

Na deze groote gebeurtenis in het jaar 387, weet men van geene andere heel merkwaardige verandering, welke, zoo lang CHRYSOSTOMUS Leeräar te *Antiöchië* was, aldaar gebeurd zou zijn. Maar van zijnen onvermoeiden ijver, om de inwoners door Kerkleerredenen te stichten, zijn voor het overige nog bewijzen genoeg. Behalven zijne *Preeken* tot *verklaring der Heilige Schrift*, van welke wij elders zullen spreken; gelijk wij reeds gesproken hebben van zijne *Preeken* tot eere der *Martelaren*, op derzelve *Feestdagen*, waar bij men mag aanmerken, dat CHRYSOSTOMUS in zijne menigvuldige Leerredenen van dezen inhoud ook vele zedenlijke onderwerpen behandeld, zijne Toehoorders tot navolging van deze Belijders van het Christendom vermaand, en hen dikwijls tot de Heilige Schrift geleid heeft. Daar van verneemt men het één en ander in zijne *Lofreden op de Martelaren in het gemeen, die in de geheele Wereld geleden hebben* (*), schoon men niet zeggen kan, in welke stad hij deze gehouden heeft. Op gelijke wijze is eene *Preek over de Heilige Martelaren* (†), te *Antiöchië* gehouden, bijna voor de helft vervuld met vermaningen, om toch het Avondmaal niet onwaardiglijk te gebruiken, dewijl men anders zoo strafbaar is, als de genen, die CHRISTUS gekruist hebben. Anders zijn onder zijne Leerredenen die over de *Martelaren* zooda-

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
Nog andere
Preeken,
te Antiöchië
gehouden.

(*) *Tom. II. Opp. p. 711.* (†) *L. c. pag. 650.*

III danige, die of eene onzekere of zelfs eene schadelijke uitwerking kunnen gedaan hebben. Zijne *ze-*
 BOEK VII
 Hoofdst. *ven Lofredenen op den Apostel PAULUS (*)*, ma-
 na C. G. ken hier echter eene uitzondering, alzoo de Rede-
 Jaar 363. naar hier eenen vasten grond had, welken hij beär-
 tot 476. beiden kon. Ook in deze Lofredenen neemt CHRY-
 SOSTOMUS vaak de gelegenheid waar, om van het
 persoonlijke van zijnen Hield over te gaan, tot al-
 gemeen voor de Christenen nuttige onderwerpen.
 Zoo zegt hij, onder anderen (†): „PAULUS toont
 „ door zijn voorbeeld, hoe groot de sterkte van
 „ den vrijen wil is, en stopt die genen den mond,
 „ die vragen: waarom wij niet van natuur goed
 „ geworden zijn? Want, wat onderscheid is het,
 „ of zulks van natuur, of van den vrijen wil is?
 „ Ja, dit laatste is zoo veel te beter, als het voor-
 „ treffelijker is, kroonen en heerlijke lofspraken, dan
 „ niets te verwerven. Maar gesteld, de natuur was
 „ reeds vast! Indien iemand een recht sterk voor-
 „ nemen wil opvatten, zoo zal hetzelfde toch vas-
 „ ter zijn, dan de eerstgemelde.” Onder die Leer-
 redenen, te *Antiöchië*, door hem gehouden, welke
 de *Geloofs- en Zedenleere* betreffen, zijn 'er twee,
 tot *onderwijs der genen* ingericht, die *eerst gedoopt*
zouden worden (§), in welken hij bijzonder aan-
 dringt, dat de nieuwgedoopte Christenen zich, zoo
 wel wegens de van God ontvangene weldaaden, als
 wegens de nu aangegaane verpligting, op de Chris-
 te-

(*) *L. c. Opp. p. 476.* (†) *L. c. p. 508.*

(§) *L. c. Opp. pag. 225.*

belijke deugd behooren toe te leggen. Ook schijnt een aantal *Leerredenen* van CHRYSOSTOMUS, over de boete of bekeering, tot zijn verblijf te *Antiöchië* te behooren. Van de vierde en vijfde naar MONTFAUCONS schikking is dit vrij zeker; maar onder de negen *Kerkredenen* van dezen inhoud (*), hebben de achtste en negende niet alle kenmerken van echtheid.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Twaalf jaaren was CHRYSOSTOMUS reeds Leeräar te *Antiöchië* geweest, toen NECTARIUS, Bisfchop van *Konftantinopolen*, in September van het jaar 397, overleed. Velen dongen thans naar het bezit van dit aanzienlijk ambt, en onder dezen zulken, die den Geestelijken stand onwaardig waren (†), die gedeeltelijk het Hof met hunne aanzoeken lastig vielen, anderen door giften en gaven eenen aanhang zochten te maken, sommigen zelfs zich voor het volk, hetwelk toen nog deel had in de verkiezing van eenen Bisfchop, op de knieën wierpen; en dewijl men het een' geruimen tijd over de verkiezing niet ééns kon worden, verzocht de Gemeente den Keizer ARKADIUS, om haar zelf een' Bisfchop van beproefde kunde te geven. Het Hof lag 'er buitendien

CHRYSOS-
TOMUS
wordt
Bisfchop
van Kon-
ftantino-
polen.

(*) *Tom. II. Opp. Chryfost. pag. 279.* TILLEMONT (*Memoir. Tom. XI. pag. 101.*) heeft 'er nog meer hier toe gerekend, en de aanleiding tot dezelveu getfeld, in den inval der *Hunnen* in het jaar 395. Maar MONTFAUCONS onderzoekingen over dezelveu hebben grooter waarfchijnlijkheid.

(†) PALLAD. *Dialog. de Vit. S. Chryfost. p. 49.*

III dien niet weinig aan gelegen, welken Bisfchop de
 BOEK Gemeente in de Keizerlijke Hoffstad aan haar hoofd
 VII had. De regeering van den jongen Keizer had even
 Hoofdst. na C. G. zoo veel zwakheid, als zijn Oostersch Rijksgebied
 Jaar 363. zelf. Men had te *Konftantinopolen* Staatsverände-
 tot 476. ringen en onrusten van allerhande foort te vreezen;
 nademaal de ijverzucht der Grooten onder malkan-
 deren; de Uitlanders of zoogenoemde *Barbaaren*,
 die zoo talrijk en magtig waren, door de gewigtige
 bedieningen, welke zij bekleedden; verſcheidene
 Kerklijke partijën, tegen de *Katholijken* gekant; en
 de losheid, met welke het gemeen in die stad tot
 geweld oversloeg, niet ééns zeer hevige aanporring
 behoefden. Men begrijpt dus, dat 'er veel afhing,
 welken Bisfchop de Gemeente aldaar had, 'die in
 alle opzichten zoo veel invloed op alles hebben kon.
 EUTROPIUS, een Gefnedene, die van de geringſte
 afkomst tot Keizerlijk Opper-Kamerheer was opge-
 ſtegen, bezat toenmaals de geheele klem der regeer-
 ring in naam van ARKADIUS, wiens huwlijk met
 EUDOXIA zijn werk was. In deze magt had hij de
 plaats vervangen van den kort geleden vermoorden
 Staatsdienaar RUFINUS. Ondertusſchen komen alle
 Gefchiedſchrijvers, Christenen en Heidenen, overéén
 in de zwartſte afſchildering van zijne hebzucht, on-
 rechtvaardigheid, wreedheid, en andere ondengden;
 en ZOSIMUS zegt ronduit, dat hij den Keizer, ge-
 lijk een Herder een ſtuk vee, regeerde (*). Hoe
 het zij, EUTROPIUS, die CHRYSOSTOMUS, in het
 Ocs-

(*) *Hist. Libr. V. C. 12. pag. 421.*

Oosten, had leren kennen, besloot eenen zoo vermaarden en eerwaardigen man, tot het Bisdom van *Konstantinopolen* te verheffen. „Tot hier toe was „de levenswijze van JOANNES,“ schrijft SOCRA- TES (*), „dus geteld geweest. Uit ijver voor orde „en welvoeglijkheid, was hij, naar men zegt, wat „scherp; en, zoo als iemand, die van zijne jeugd „af gemeenzaam met hem had omgegaan, getuigde, „meer tot toorn, dan inschiklijkheid, geneigd. „Alzoo hij een eerlijk leven leidde, was hij voor „het toekomstige niet zeer op zijne hoede; maar „zijne oprechtheid maakte hem zeer vaardig in het „handelen. Ook gebruikte hij eene vergedrevene „vrijpostigheid in het spreken tegen ieder éenen. „In het leeren bedoelde hij enkel, de zeden zijner „Toehoorderen te verbeteren. Den genen, die zij- „nen imborst en aart niet kenden, kwam hij, in „gezelschappen, hoogmoedig voor.” Deze charak- terfchets is, volgens het geen wij tot hier toe ge- zien hebben, vrij naauwkeurig, alleen kan men twij- felen, of zulk een karakter recht voegde voor eenen Bisshop in de nabijheid van het Hof, en in naauwe betrekking met hetzelfde? Eene bedenking, welke door de uitkomst volkomen gerechtaardigd wordt. Daar men vreesde, dat CHRYSOSTOMUS zij- ne geliefde Gemeente niet ligt zou verlaten, en de *Antiöchiërs* hunnen Leeräar niet zouden willen mis- sen; schreef de Keizer, op aandraaden van EUTRO- PIUS, aan den Bevelhebber van het Oosten, (*comes ori-*

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Hist. Eccles. Libr. VI. Cap. 3.*

III *orientis*,) deze zaak met beleid en voorzichtigheid
 BOEK tot stand te brengen. Deze verzocht daar op CHRYS-
 VII sostOMUS zich, op zekere plaats buiten de stad,
 Hoofdst. te laten vinden. Hier stond een rijtuig en een ge-
 na C. G. fmedene gereed, aan wien hij werd overgeleverd, en
 Jaar 363. die hem terstond naa *Konstantinopolen* voerde. Hier
 tot 476. maakte de Bisfchop van *Alexandrië*, THEOFILUS,
 wel eenige zwaarigheid, om hem in te wijden, maar
 werd daar toe fchielijk genoodzaakt, gelijk in het
 voorgaande reeds verhaald is (*).

Zijne eer-
 lijkheid
 maakt
 hem ge-
 haat bij
 de Geest-
 lijken en
 Monni-
 ken.

CHRYSOSTOMUS werd dus in *Februarij* 398 tot
 Bisfchop van *Konstantinopolen* ingewijd. Hier was
 hij terstond opmerkzaam op den staat zijner nieuwe
 Gemeente, de gebreken, welke bij de Leeräären en
 andere leden in zwang waren, en op alle hare be-
 hoefden. Zijne eerste *Kerkreden* in de Hoofdstad ge-
 houden, is verloren geraakt; uit de tweede, welke
 tegen de *Anomoiën* is gericht, ziet men, dat hij,
 voor dezen, die zich hier in een groot aantal be-
 vonden, van eerften af zorgen wilde. Voornaamlijk
 bemoeide hij zich, de fchandelijke gewoonte uit te
 roejen, naar welke Geestelijken, met Godsdienstige
 Dochters, onder den naam van Broeder en Zuster,
 huis hielden, hoe zeer hij daar door een deel van
 zijne Geestlijkheid, (*chryſtus*,) beledigde (†). Wij
 hebben reeds elders van zijne twee gefchreven tegen
 deze buitensporigheid gefproken (‡). CHRYSOSTO-

MUS

(*) Zie VI. *Deel*, *Bladz.* 361.

(†) PALLADIUS *pag.* 45.

(‡) Zie *Deel* V. *Bladz.* 233. Zij staan in de uitgave

MUS tastte verders, volgens SOCRATES (*), de hebzucht zijner Geestlijken, en hunne geneigdheid tot weelde en onmatigheid aan, welke hen dikwijls tot pluimstrijkers en tafelschuimers der Grooten maakte. En in de daad, in ééne zijner Preeken (†), zegt hij, men behoort wel den Leeräaren van het nodig onderhoud te voorzien, opdat zij niet moede-loos worden, maar meer dan onderhoud en kleding moeten zij niet ontvangen, opdat zij niet dartzel en gemaklijk worden.

Deze ijver van CHRYSOSTOMUS, om zijne medegenoten in het Leeräar-ambt te verbeteren, had doorgaans voor hem onäangename gevolgen. Hij zette wel alleenlijk zeer onwaardigen af, verkoos Godzalige en Geleerde mannen tot het leeren, maar hij schijnt echter somtijds, door zijnen openhartigen aart misleid, aan onwaardige personen zijn vertrouwen gefchonken te hebben. Zulk een was, volgens SOCRATES (§), de Diakon SERAPIO, een trotsch, overmoedig, en onbezonnen mensch, die ééns, in tegenwoordigheid der geheele Geestelijkheid, tegen zijnen Bisfchop zich vermat te zeggen: „Gij zult over dezen nooit kunnen heerschen, in dien gij hen niet allen met ééneu stok wegjaagt.” Het kan zijn, dat deze Geestelijkheid zeer verdor-

ven

ve zijner werken door MONTFAUCON T. I. p. 228.

(*) *Hist. Eccles. Libr. VI. Cap. 3.*

(†) *Homil. XV. in 1. Epist. ad Timoth. T. XI. Opp. pag. 636. fq.*

(§) *Hist. Eccles. Libr. VI. Cap. 4.*

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

ven was, maar dat één van hen zoo verächtlijk van allen durfde spreken, zonder door den Bisfchop tot gematigdheid vermaand te worden, maakte dezen zelven gehaat. Hier toe bragt ook niet weinig bij de vermaning, welke hij aan eene rijke weduwe, OLYMPIAS, deed, welke zijn voorzaat in het Bisdom, ftrijdig met de Kerkelijke wetten, in hare nog jonge jaren, tot *Diakonesfe* had aangefteld. Deze leefde zelve als eene arme boetelinge, en zelfs met uiterlijke kenmerken van behoefte. Maar daartegen fchonk zij haar bijna onmeetlijk vermogen weg aan Kerken, kloosters, Bisfchoppen, en andere Geestlijken. CHRYSOSTOMUS prees wel, gelijk SOZOMENUS (*) verhaalt, in het gemeen hare milddadigheid, maar voegde 'er bij: wie het tot eene Gode behaaglijke fterkte in de deugd wilde brengen, moest zijn goed wijslijk weten te verdeelen. Daar zij integendeel rijken nog rijker maakte, was dit het zelfde, als of zij haar goed in zee wierp enz. Zulke vermaningen waren toen iet zeldzaams in den mond van eenen Geestlijken, en jaagden zijne Medebroeders onfeilbaar tegen hem in het harnas.

Ook waren de *Monniken* niet doorgaands over CHRYSOSTOMUS voldaan. Trouwens, hoe zeer hij die genen prees, welke gerust in hun Klooster bleven, en voor hen zorgde, evenwel Monniken, die op de ftraten rondzworven, zag hij aan als lieden, die hunne levenswijze fchande aandeeden, en bestrafte hen ernstig daar over (†). Met alle zijne

ach-

(*) II. E. L. VIII. C. 9 (†) SOZOMEN. I. c.

achting voor dezen stand, geboofde hij niet, dat men daar door gerechtigd was, om een ledigloper te zijn, en zonder te arbeiden, hoe zeer men bad en vastte, aanspraak te maken op de liefdegaven der Christenen (*). Ook nam hij al vroeg het opzigt aan over de *weduwen*, deed onderzoek naar hare zeden, en als hij vond, dat zij dartzel waren, raadde hij haar, of, om, in plaats van het bad en wijdsche kleding, te vasten, of liever om weder te trouwen, opdat zij de Godlijke geboden niet overtraden (†). Dit haalde CHRYSOSTOMUS, ook van dezen kant, vijandschappen op den hals (§).

Het was dus geen wonder, dat Geestlijken en Monniken hem een knorrig, hard, en hoogmoedig mensch noemden; te meer daar hij de verbeteringen schielijk en met alle strengheid ondernam; en zelf, als een voorbeeld van deugd, zoo zeer uitstak. Zijn ambt aanvaard hebbende, liet hij zich spoedig de rekeningen van den Rentmeester der Kerklijke inkomsten voorleggen, en haalde verscheidene overtollige uitgaven in dezelve door. Allerminst duldde hij langer de kostbare verkwisting, die tot hier toe voor den Bischof zelve gemaakt was, de tapijten, zijden klederen, en andere pracht, daar de Bischof NECTARIUS van gehouden had. Hij nam van de Kerklijke goederen alleen zoo veel, als hij tot zijn daaglijksch gering onderhoud behoefde.

- Daar-

(*) *Hom. XV. in Ep. ad Phil. T. XI. Opp. p. 311.*

(†) PALLAD. *l. c. pag. 47.*

(§) PALLAD. *l. c. pag. 66.*

III Daartegen schijnt hij het een en ander van Kerkfie-
 BOEK raden verkocht te hebben, om den armen heel veel
 VII goeds te kunnen doen. Behalven het reeds voorhan-
 Hoofdst. na C. G. den Hospitaal, hetwelk hij van ruimer inkomsten
 Jaar 363. voorzag, liet hij verscheidene Gasthuizen, voor-
 tot 476. naamlijk ten behoeve van vreemdelingen, bouwen,
 waar over hij twee Ouderlingen tot Opzieners aan-
 stelde. Gewoon, ongemeen weinig, en somtijds ter
 naauwernood op het einde van den dag, te eten,
 spijsde hij altijd alleen, ook ging hij bij niemand
 ter maaltijd. Men nam hem dit bijzonder kwalijk,
 niet alleen, omdat zijne voorzaten het tegendeel ge-
 daan hadden, maar ook omdat vreemde Bischoppen
 dezo gastvrijheid van hem verwachten konden. Doch
 zijne geheele neiging en levenswijze, zijne zwakke
 maag, vrees voor ontelbare verstroojingen, en on-
 aangename toneelen, zelfs voor eene ongeoorloofde
 verkwesting der Kerkengoederen, strekten hem tot
 ontschuldiging (*); evenwel duidden zijne vijanden
 het tot hoogmoed en gierigheid, dat hij over het
 algemeen alle gezelschap vermijdde, en wanneer ie-
 mand lang met hem wilde spreken, te verstaan gaf
 dat hem dit lastig was (†). In de daad, het is
 zeer mogelijk, dat CHRYSOSTOMUS hier in te ver-
 ging. Zulk eene afzondering geeft den Leeräar gee-
 ne rechte menschenkennis, en recht te veel eene
 scheidsmuur op, tusschen hem en zijne Gemeente,
 wel-

(*) PALLAD. *l. c.* pag. 46, 101, 165. SOCRAT. *Libr.*
 VI. *Cap.* 4. SOZOMENUS *Libr.* VIII. *Cap.* 9.

(†) PALLAD. *l. c.* pag. 182.

welke wel hunnen eerbied maar niet zoo zeer hunne liefde voor hem zal opwekken.

Stond CHRYSOSTOMUS in geene groote gunst bij de Geestlijkheid en Monniken, hij was daartegen bij de *laager standen* des te meer bemind. Zijn ernst in prijswaardige verbeteringen, zijne zeden, en inzonderheid zijne Predikatiën, droegen hunne geheele goedkeuring weg. Zijn ijver voor de Rechtzinnigheid, en voor het plegtige, (*ceremoniëel*), van den uitwendigen Godsdienst vermeerderde de genegenheid der inwooneren van *Konstantinopolen* voor hem (*). THEODOSIUS had den *Ariënen* in deze Hoofdstad hunne Kerken ontnomen; alleen hadden zij 'er in de Voorstad eenige behouden. Zij vergaderden daarom 'snachts vóór de dagen van den openbaren Godsdienst, dat is op *Zaturdag* en *Zondag*, onder de bedekte Gallerijën der stad, en zongen in Choren, die elkanderen vervongen, bijkans den geheelen nacht door, Liederen. Doch, met het aa breken van den dag, trökken zij, op dezelfde wijze zingende, naa hunne Kerken de stad uit. Dewijl zij, onder dit zingen, ook bespottingen der *Katholijken* mengden, en meermalen riepen: *Waar zijn dan die genen, die zeggen, dat drie maar ééne magt zijn?* vreesde CHRYSOSTOMUS, dat de eenvoudigen onder de *Katholijken*, door deze Gezangen, van de Kerk afgetrokken mogten worden. Hij verördende daarom eenigen van zijne Gemeente, om insgelijks des nachts Geestelijke Liederen te zin-

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
jaar 363.
tot 476.
CHRYSOS-
TOMUS
is bemind
bij de laa-
ger stan-
den, zija
ijver te-
gen de
Ariënen.

gen.

(*) SOCRAT. L. VI. C. 8. SOZOM. L. VIII. C. 8.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

gen, zoo wel om de *Ariënen* te beschamen, als om de zijnen in het waar geloof te bevestigen. Hij liet hen zilveren kruisen met brandende waschkaarsen voor zich uit dragen, waar toe de Keizerin EUDOXIA de kosten gaf. Doch alle deze prachtige vertoning maakte de *Ariënen*, die sterk in getal, en van ouds af tot geweld gereed waren, gaande, om op de *Katholijken* aan te vallen. Van weerskanten werden, bij deze gelegenheid, eenige menschen gedood, en zelfs een gesnedene der Keizerin, die de *Katholijke* zangers voorging, gewond. Hier op verbood ARKADIUS den *Ariënen* alle zingen op straat (*). De *Katholijken* daartegen achtervolgden hunne nu ingevoerde gewoonte, om openbare gezangen, in beurtwisselingen, te zingen; welke gewoonte SOCRATES van een gezicht van bij beurten zingende Engelen, aan IGNATIUS, Bischof van *Antiöchië* gebeurde, alleidt; maar THEODORETUS (†) veel geloofwaardiger van de instelling van twee Monniken te *Antiöchië*, onder de regering van Keizer KONSTANTIUS. Ondertusfchen zou CIRYSOSTOMUS voorzigtiger gehandeld hebben, indien hij bewerkt had,

(*) Daar is nog eene wet van hem *Cod. Theod. L. XVI. t. 5. de Heretic. l. 30. Cod. Iust. L. I. t. 4. de Heret. l. 3.* in welke aan de Ketteren in het gemeen het zingen van hunne *Litaniën* in de stad, bij dag en nacht, verboden wordt, maar die reeds tot het jaar 369 behoort, en welke thans zal vernieuwd, en bijzonder op de *Ariënen* toegepast zijn.

(†) *Hist. Eccles. Libr. II. Cap. 24.*

had, dat alle openlijk zingen aan de *Ariënen* vooraf verboden was geworden, en niet ingevoerd was bij de *Katholijken*.

Over het algemeen maakte CHRYSOSTOMUS in den openbaren Godsdienst verscheidene veranderingen, welke gedeeltlijk nadere bepalingen waren van ouder Kerkelijke gebruiken. Eene plaats uit het verloren werk van THEODORETUS, over CHRYSOSTOMUS, welke FOTIUS bewaard heeft (*), toont, dat zekere wijze van de *Psalmen* te zingen, welke te *Konstantinopolen* in gebruik gebleven is, van hem oorspronkelijk is, hetwelk PALLADIUS (†) schijnt te bevestigen. De laatstgenoemde meldt uitdruklijk (§), dat hij *het Gebed bij nacht in de Kerk* zeer heeft aangeprezen; alleen met die bepaling, dat daar bij geene vrouwen tegenwoordig zouden zijn. Dit mishaagde weder velen Geestelijken, die gewoon waren, den geheelen nacht te slaapen. De Christenen hadden wel, zedert de tweede eeuw, de gewoonte, om den nacht vóór zekere Feestdagen, tot het Gebed en Gezang in de Kerken bijeen te komen, maar CHRYSOSTOMUS wilde, dat zij dit ook buitendien menigmaal doen zouden. Zelfs dringt hij, in ééne zijner Leerredenen (**), 'er op aan, dat de Christenen, ten minsten, 'snachts zullen opstaan, om in hunne huizen te bidden, zonder te bedenken, dat zoortgelijke verplichtingen, uit het bidden en nacht-

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476
—
Andere
veränderingen
door
CHRYSOSTOMUS in
den openbaren eeredienst
ingevoerd.

(*) *Cod. CCLXXIII. pag. 1516.*

(†) *L. c. p. 48. (§) Pag. 47.*

(**) *Hom. XXVI. in Act. Apost. p. 212. fq. T. IX.*

III BOEK VII
 nachtwaken der Monniken en Kluizenaren ontleend, te veel zekere werkheiligheid, zonder deelneming van het hart, bevorderen.

na C. G. Hoofdst. Daar is nog eene *Liturgie* van CHRYSTOSTOMUS, Jaar 363. behelzende voorschriften van gebeden, gezangen, tot 476. uitroepingen en zegeningen, onder welke het H. Avondmaal gehouden moet worden, in van elkander geheel afwijkende Afschriften, voor handen, over welke in laater tijden veel getwist is (*). Men heeft meer zulke *Liturgiën*, wier opstellers in de eerste eeuwen zullen geleefd hebben; inzonderheid die toegeeschreven worden aan den Apostel JAKOBUS den Grooten, aan den Euüangelist MARKUS, en aan BASILIUS den Grooten. Van dezen oordeelden de Protestanten voorheen volstrekt, dat zij allen, in laater tijd, onder valsche naamen verlicht waren, dewijl men zich in de oudste Kerk van geene Gebedsformulieren bediend heeft. Het *Onze Vader* was het eenigste algemeene voorschrift, hetwelk de Christenen gebruikten. Voor het overige bad elk Leeräar met de Gemeente, naar zijn vermogen, (*ὡς ἰσχύει ἐν ἑαυτῷ*) (†), dat is, naar zijne kennis en krachten; het zou schandelijk voor hem geweest zijn, indien hij de behoeften en belangen zijner Gemeente God zonder eens anders voorschrift niet had kun-

(*) Men vindt ze in de werken van CHRYSTOSTOMUS van de uitgave van SAVILE T. III. p. 383. van MONTFAUCON T. XII. p. 776. in de verzameling van P. COAR *Euchologium*, f. *Rituale Græcorum* p. 58-107.

(†) JUST. Mart. *Apol.* I. C. 87. p. 63.

kunnen voordragen, voornaamlijk in eenen tijd, toen men nog in het begrip stond, dat het Gebed het voornaamste gedeelte zij van den Godsdienst. Maar toen de eerste ijver verflaauwde, alle Leeräars niet de nodige bekwaamheid bezaten, en 'er meer op uitgewerkte gebeden gezien werd, waar toe aanzienlijke Leeräars de voorbeelden gaven, ontstonden van tijd tot tijd vastgestelde opstellen van gebeden (*). De aanvang daar toe schijnt reeds in de derde eeuw gemaakt te zijn, zoo als uit de *Apostolische Kerkverordeningen* blijkt, maar met de vierde eeuw kregen zij meer vastheid en aanzien, en men schreef de *Litaniën*, die door aanzienlijke Bischoppen werden aangeprezen, aan ouder Kerkleeräaren toe, om zes des te meer aanzien te geven. Wat 'er ook zij van zulk een voorschrift, door CHRYSOSTOMUS nagelaten, zeker is het, dat hetzelfde naderhand door vele bijvoegzelen vermeerderd is geworden, en in den tegenwoordigen vorm niet aan CHRYSOSTOMUS behoort, gelijk blijkt uit de verbaazende menigte van plegtigheden, gebeden, gezangen, draijingen en verrichtingen van den *Priester* en *Diakon*, rokingen, en dergelijke gebruiken, en naamen, die volstrekt tot deze eeuw niet behooren; dewijl men hier leest, dat deze beide Geestlijken terstond in het begin zich voor het *Beeld van den Verlosser en der Heiligste Moeder Gods*, (*της υπεραγίας Θεοτοκος*,) die toen-

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) BINGHAM *Origg. Eccles. Vol. V. p. 127.* hoewel deze dikwijls wordt weggesleept door het verschil der *Episcopalen* en *Presbijteriänen* in zijn Vaderland.

III maals echter in de Kerken geene plaats vonden,
 BOEK driemaal eerbiedig buigen moeten; dat nog meerma-
 VII len *onze Lieve Vrouw en Moeder Gods*, als voor-
 Hoofdft. spraak voor de Christenen, genoemd wordt; dat de-
 na C. G. ze ook aan de Gebeden van vele andere Heiligen,
 Jaar 363. en zelfs van CHRYSOSTOMUS, worden aanbevo-
 tot 476. len (*).

CHRYSO- Bij dezen ijver voor uitwendige Godsdienst-pleg-
 TOMUS tigheden, kan het beste oogmerk CHRYSTOMUS
 bevor- niet geheel ontschuldigen, van het *Bijgeloof* bevor-
 dert het derd te hebben. Toen in het jaar 399 een zoo he-
 Bijge- vige regen viel, dat men te vreezen had, dat de
 loof. geheele hoop van den Landman verloren zou gaan,
 deed hij met bijkans alle de inwoners van *Konstan-
 tinopolen* eenen omgang in de vermaarde *Kerk der
 Apostelen* aldaar: „Wij namen,” zegt hij (†),
 „den Heiligen PETRUS, den Heiligen ANDREAS,”
 (de

(*) Men zie verders over de wijze, hoe het Heilig Avondmaal, ten dezen tijde, te *Konstantinopolen* en *Antiüchië* gevierd is, BINGHAM *Origg. Eccles. l. c. p. 193-294.* MONTFAUCON *Opp. Chryf. T. XIII. p. 183.* en in 't gemeen over de oude *Litaniën* en *Liturgiën* EUS. RE-NAUDOT in *Liturg. Oriental. Coll. et Disf. de Liturgg. Orient. Origine et Auctor. etc.* enz. J. W. JANUS *de Liturgiis Orientt. etc.* M. PFAFFIUS *de Liturgiis, Misfalibus, Agendis et Libris Eccles. Ecclesie Orient. et Occid.* MURATORI *Liturgia Romana Vetus* en *Disf. de Rebus Liturg.* en tegen hem J. A. ERNESTI *Antimur. f. Confut. Murator. Disputat. de Rebus Liturgiis.*

(†) *Hom. contra ludos et theatra T. VI. Opp. p. 273.*

(deze werd voor den Stichter der Gemeente te *Byzantium* gehouden,) „insgelijks PAULUS en TI-
 „ MOTHEUS tot onze *voorspraken*, (*συνηγορας.* ”)
 Hij noemt dergelijke omgangen *λαλανεiai* en *ικετηγαι*,
 naar het *gebed* en *sinecken* om afwending van open-
 bare rampen. „ Nadat de toorn gefild was, ” ver-
 volgt hij, „; voeren wij kloekmoedig de zee over,
 „ en spoedden naa de aanvoerers en leidlieden, naa
 „ PETRUS, den grond van het geloof, en naa PAU-
 „ LUS, het uitverkozen werktuig; ” (daar was eene
 Kerk op de andere zijde van den *Bosphorus*, aan
 deze Apostelen gewijd,) „ hier hielden wij eene
 „ geestlijke vergadering, en verkondigden hunnen
 „ strijd, hunne zegetekenen, en overwinning over
 „ de Duivelen.” Deze plaatzen vindt men in eene
 Leerreden door hem drie dagen na dezen omgang
 gehouden, welke MONTFAUCON het eerst heeft uit-
 gegeven. Nauwlijks waren de inwoners der Hoofd-
 stad dezen nood te boven, of zij woonden, den
 tweeden dag daar na, op Goeden Vrijdag, de wed-
 spelen der paardenmengers bij, en deden de stad
 van hun geschreeuw en getier weérgalmen; en Za-
 turdags vóór het Feest van CHRISTUS Opstanding,
 bezochten zij zelfs den Schouwburg, alwaar zich
 zangeressen met wellustige gezangen en gebaarden
 vertoonden. Hier over beklagde zich CHRYSOSTO-
 MUS in eene Predikatie, die in de daad eenige scho-
 ne en sterke plaatzen bevat.

III
 BOEK
 VII
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

Wij hebben in het voorgaande reeds voorbeelden Zijne
 gezien, hoe zeer CHRYSOSTOMUS was ingenomen loog-
 met den eerbied voor de Martelaren en andere zoo- achtting
 voor de
 ge-

III genoemde Heiligen. Eene bijzondere gelegenheid ,
 BOEK bij welken hij dezen eerbied betoonde , mag hier
 VII niet voorbijgegaan worden. De Keizerin EUDOXIA
 Hoofdst. niet voorbijgegaan worden. De Keizerin EUDOXIA
 na C. G. befloot, in het jaar 398, de overblijfselen van ze-
 Jaar 363. kere *Martelaren*, uit de groote Kerk te *Konstanti-*
 tot 476. *nopolen*, in de Kerk van den Heiligen THOMAS, die
 overblijfs- vrij verre van de stad, bij de zee, lag, te laten
 zelen der overbrengen. Hier toe werd de nacht verkozen,
 Heiligen. waarfehijnlijk om de plegtigheid meer eerbieds bij
 te zetten. Zij zelve, in Keizerlijken tooi, en ver-
 zeld door CHRYSOSTOMUS, ging onmidlijk achter
 de dragers der kist met deze overblijfselen, en raak-
 te dezelve aan, als ook het kleed, waar zij mede
 bedekt waren. Haar volgde eene onbeschrijflijke men-
 nigte menschen: Monniken, Godgewijde Maagden,
 Geestlijken, andere mannen en vrouwen van allen
 staat en ouderdom, de aanzienlijksten zonder eenigen
 opschik, en daar bij een niet min groot aantal fak-
 kels of flambouwen. Men kwam eerst, met het
 aanbreeken van den dag, ter bestemder plaats. Na-
 dat men den heiligen last aldaar had afgezet, pre-
 dikte CHRYSOSTOMUS terstond, en begon, door de-
 zen buitengewonen omgang, geheel verrukt, met
 deze woorden: „ Wat zal ik zeggen? en waar
 „ van zal ik spreken! Ik spring op van verruk-
 „ king, en ben geheel krankzinnig; maar deze
 „ krankzinnigheid is beter, dan de wijsheid zelve.
 „ Ik vlieg en dans, en word omhoog verheven;
 „ ja ik ben dronken van dezen geestlijken wellust.
 „ Wat zal ik zeggen? en waar van zal ik spreken?
 „ van de sterkte der *Martelaren*? of van de bereid-
 „ wil-

„ willigheid der stad? of van den ijver der Keize- III
 „ rin? of van den toeloop der Grooten? of van de BOEK
 „ fchande des Duivels? of van de nederlaag der VII
 „ *Demons*? van den adel der Kerk? van de kracht Hoofd.
 „ van het Kruis? van de wonderen des Gekruis- na C. G.
 „ ten? van de heerlijkheid des Vaders? van de ge- Jaar 363.
 „ nade des Geestes? van het vergenoegen des ge- tot 476.
 „ heelen volks? ” — En op deze wijze gaat de
 ijverige man voort, in zijne uitroepingen en lofsver-
 heffingen, zonder te overwegen, hoe de ergfte hui-
 chelaar zich, na zulk prediken, ligt verbeelden
 kon, dat het genoeg zij, achter eene kist met Re-
 liquiën te gaan, om voor een' deugdzaam man ge-
 houden te worden, zoo als de Vorst of Grootte kon
 gelooven, door zulk eenen moeilijken optogt, voor
 alle zijne buitenspoorigheden te kunnen boeten (*).

Voor de *uitbreiding van het Christendom*, en Zijn ijver
 voor de *vermindering zoo wel van Jooden en Hei-* tegen de
denen, als inzonderheid *der Kettters*, was CHRYSOS- Heide-
 TOMUS op eene wijze bezorgd, welke hem wel niet nen Joo-
 tot eenen harden vervolger maakte, maar die echter den, en
 niet geheel beftaanbaar was met eene bijzondere Kettters
 Godsdienstige verdraagzaamheid, en die hem bij de
 Rechtzinnigen van zijnen tijd zeer aanprees. Hij
 predikte evenwel, naar het fchijnt, niet heel dik-
 wijls tegen deze onderfcheidene tegenpartijën van
 den Godsdienst. Sontijds deed hij het *Heidendom*
 af-

(*) Men leest deze Preek, onder elf anderen, door
 MONTAUCON het eerst uitgegeven *Tom. XII. Opp. Chry-*
foft. pag. 330. fq.

III afbreuk, door geweldige middelen, zoo als wij el-
 BOEK ders (*) verhaald hebben, hoe hij, door afgezon-
 VII dene Monniken, met Keizerlijke volmagt, Afgods-
 Hoofdst. tempels in *Fenicië*, heeft laten verwoesten. Ook
 na C. G. meldt SOCRATES (†), dat hij, op zijne reize naa
 Jaar 363. *Afië*, den *Novatiänen* en *Quartadecimanen* vele
 tot 476. Kerken ontnomen heeft. Daartegen bragt, volgens
 denzelfden Schrijver (§), de *Novatiäansche* Bis-
 fchop van *Konstantinopelen*, SISINNIUS, hem, door
 eene boerterij, zoo ver, dat CHRYSOSTOMUS hem
 het prediken niet belette. Want als hij tegen hem
 verklaard had, dat de stad geen twee Bisfchoppen
 kon hebben, en door SISINNIUS antwoord driftig
 geworden, hem dreigde, dat hij hem, als eenen
 Ketter, noodzaken zou, het prediken te staaken:
 zeide SISINNIUS, dat hij hem daar voor wilde beta-
 len, als hij hem van een zoo lastig werk verlost;
 en hier op hernam CHRYSOSTOMUS: „Naardien u dan
 „ het prediken lastig valt; zoo moogt gij daar mede
 „ voortgaan.” SISINNIUS schreef ook een Boek te-
 gen CHRYSOSTOMUS, omdat deze, in ééne zijner
 Leerredenen, tegen de *Novatiäansche* Grondregelen,
 of gelijk gelooflijk is, kwalijk verstaan, gezegd had,
 dat men wel duizendmalen boete kon doen.

Inzon- Naardien de *Ariänen* onder alle dwaalende par-
 derheid tijën de talrijksten en geduchtsten waren, wendde
 tegen de CHRYSOSTOMUS te meer zijne pogingen aan, om
 Ariänen. hen

(*) Zie V. Deel, Bladz. 35.

(†) *Liör.* VI. *Hist. Eccles.* Cap. 11.

(§) *L. c.* Cap. 22.

hen te beteugelen. De *Gothen*, waar van 'er zeer velen te *Konstantinopolen* waren, behoorden grootendeels tot de *Ariänen*. Hij maakte daarom van de *Katholijke Gothen* ongemeen veel werk; wees hun eene Kerk aan; in welke hij zelf dikwijls predikte, latende zijn voorstel terstond door eenen *Goth* in hunne taal vertolken; ook stelde hij *Gothiſche* Ouderlingen, Kerkendienaren, en Voorlezers aan, door welken niet weinigen van hunne Landslieden van de *Ariänerij* werden afgetrokken (*). Doch de Bevelhebber der *Gothen*, in Keizerlijken dienst, GAINAS, die ook een *Ariään* was, werd steeds magtiger. Deze bragt in het jaar 399 zeer veel toe, tot den val van EUTROPIUS, die genoodzaakt werd, in eene Kerk te vluchten, om de dood te ontgaan; alhoewel hij kort te vooren aan de Kerken, door eene Keizerlijke wet, het recht van vrijplaatzen benomen had. CHRYSOSTOMUS beschermde hem aldaar tegen de woede der indringende foldaaten; was zijn voorſpraak bij den Keizer, die evenwel ook zelf alleen verzoeken kon, om hem te redden; en hield, in tegenwoordigheid van den ongelukkigigen, die bij het Altaar lag, die beruchte Leerreden, welke van velen, als of zij eene hoonende beſchimping ware, ten kwaade geduid, en van welke reeds hier voor (†) geſproken is. Daar hebben wij ook uit ZOSIMUS verhaald, hoe EUTROPIUS, des niet te min, met geweld uit deze toevluchtsplaats

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) THEODORET. *Hist. Eccles. Libr. V. Cap. 30.*

(†) Zie V. Deel, *Bladz. 250.*

III BOEK VII
 Hoofdst. na C. G. Jaar 363. tot 476.

plaats gehaald, en kort daar na ter dood gebracht is. Maar CHRYSOSTOMUS verzekert, in eene kort daar na gedane Preek (*), dat EUTROPIUS niet gevat zou zijn geworden, indien hij zich niet buiten de Kerk gewaagd had. Hier ontbreken ons eenige omstandigheden, om deze berichten samen te kunnen verëenigen. GAINAS vergenoegde zich niet met den val van EUTROPIUS; hij eischte, met de wapenen in de vuist, dat hem nog andere Grootten zouden overgeleverd worden; en ARKADIUS was veel te zwak, om hem dit te kunnen weigeren. Hier trad CHRYSOSTOMUS weder tusfchen beiden, en wendde zoo vele moeite en pogingen aan (†), als *de gemeenschappelijke Vader van allen*, dat de twee Heeren, die GAINAS ten dood bestemd had, enkel gebannen werden. Over het algemeen was het toen een tijd van verwarring en menigvuldige gevaaren te *Konftantinopolen* en in de nabuurfchap, die CHRYSOSTOMUS in de beneden aangehaalde Preek afſchildert, en van de onverzaadlijke geldgierigheid der aanzienlijke lieden afleidt. Nadat GAINAS met den Keizer bevredigd, en door den Vorst tot Opperften Rijksveldheer aangefield was, begeerde hij, op aandrang der *Ariïanfche* Bifchoppen, voor deze gezindte eene Kerk te *Konftantinopolen*. De Keizer, beloofd hebbende, deze zaak te zullen overwegen, gaf 'er aan CHRYSOSTOMUS kennis van. Deze antwoord-

(*) *Opp. Tom. III. pag. 386.*

(†) Gelijk hij zelf verhaalt, in eene kort daar na gedaane Preek in het begiu van het jaar 400. *l. c. p. 405.*

woordde, dat de Keizer dit niet moest beloven, III
 noch het heilige aan de honden laten geven, hij BOEK
 zou nooit die genen, welke den Zoon van God VII
 openlijk verëerden, uit hunne Kerken verstooten, Hooftst.
 om ze aan die genen in te ruimen, die hem laster- na C. G.
 den. Indien de Keizer bang was voor den Barbaar, Jaar 363.
 moest hij hen beiden slechts voor zich laten tot 476.
 komen, en hen hooren spreken. Dit gebeurde ook
 den volgenden dag. Hier beweerde CHRYSOSTOMUS
 rond uit, dat de Keizer niets mogt toegeven, het
 geen voor den Godsdienst nadeelig was; veel meer
 moest de wet van THEODOSIUS, door welke aan de
 Kettters alle Kerken in de stad ontnomen waren, ge-
 handhaafd worden; en indien GAINAS aldaar wilde
 bidden, stonden 'er Kerken genoeg voor hem open.
 Als deze zich daar op beriep, dat hij van eene an-
 dere Kerklijke gezindte was, en het Rijk groote
 diensten bewezen had; hield CHRYSOSTOMUS hem
 zijne voorige behoeftige omstandigheden en de rijk-
 lijke beloningen voor zijn diensten, die hij ontvan-
 gen had, voor oogen. Ook kon GAINAS zijn oogmerk
 niet bereiken. Ondertusfchen bewees hij toch den
 Bifchop, die bij gelegenheid van het oproer, bet-
 welk GAINAS kort daar na tot zijn eigen verderf
 flichtte, als afgevaardigde bij hem kwam, grooten
 eerbied (*).

Te midden van zoo vele vermoefenisfen en bezig- CHRYSOS-
 heden, die hem elks achting verwierven, hield TOMUS
 CHRYSOSTOMUS *het openbaar onderwijs in den Gods- ijver in*
betou-
dijense

(*) SOZOM. L. VIII. C. 4. THEOD. I. V. C. 32, 33.

III dienst voor den hoofdpijgt van zijn ambt. Hij leer-
 BOEK de openlijk, met welsprekendheid en ijver, die hem
 VII den weg naar het hart baande, maar ook met die
 Hoofdst. bewijzen van de oprechtheid van zijn hart, welke
 na C. G. getuigden, dat hij zelf gevoelde, wat hij leerde.
 Jaar 363.
 tot 476.

„Indien men mij niet,” zeide hij eens (*), „van
 derwij- „eene te verregaande eerezucht beschuldigen wilde:
 zen. „zoudt gij mij daaglijks stroomen van traanen zien
 „vergieten. Maar mijn klein huis en mijne een-
 „zaamheid kennen dezelve. Geloof mij slechts!
 „Ik heb' bijkans de hoop aan mijne eigene zalig-
 „heid opgegeven; en terwijl ik uwen toestand be-
 „klaag, houde ik niet op, over den mijnen te
 „treuren. Zoo zeer zijt gijlieden mij alles! Be-
 „spuur ik, dat gij in de deugd toeneemt; dan voel
 „ik van vreugde mijn eigen rampen niet; maar zie
 „ik, dat gij niet toeneemt, dan denk ik weder
 „van droefheid niet aan het mijne! of ik voor u-
 „lieden rekenfchap afleg of niet! zulks baat mij
 „niet. Mogt gijlieden slechts zalig worden, en ik
 „rekenfchap moeten geven, en beschuldigd wor-
 „den, dat ik mijnen pligt niet vervuld heb! Want
 „ik ben niet zoo zeer bezorgd, dat gijlieden door
 „mijnen dienst zalig wordt, als dat zulks gebeure,
 „door wien het dan ook zij!” Zoodanige schoo-
 ne plaatzen vindt men in zijne fchriften in menigte.
 Alles, zegt hij, heeft hij met zijne Gemeente, met
 betrekking tot het Christendom, gemeen; het geen
 hij boven hen bezit, waren alleen grooter zorgen en

ar-

(*) *Hom. XLIV. in Acta Apost. T. IX. Opp. p. 335.*

arbeid, en eene aangename smart, die hij voor hen ontwaarde (*). Daartegen hield hij zich ook verzekerd, dat zij Toehoorders, als hij zich in het uiterst gevaar bevond, voor hem, zoo mogelijk, een stuk van hun vleesch afnijden, en hem geven zouden (†).

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Wij hebben uit de eigene woorden van CHRYSOSTOMUS te vooren gezien, dat hij de *verklaring der Heilige Schrift* voor zijnen gewichtigsten en noodzaaklijksten pligt, als Leeräar, aanmerkte, en in de daad, onder alle de Leeräaren der Oude Kerk, van welken wij Schriften of Predikatiën overig hebben, heeft niemand den Bijbel, op eene zoo algemeen nuttige, verstaanbaare wijze, en te gelijk zoo welsprekend en bevallig opgehelderd, als hij. De *Grieksche Kerk* heeft hem daarom, met recht, als haren *Hoofduitlegger voor het Nieuwe Testament* beschouwd. Hij vormde zich, het is waar, naar het voorbeeld van ORIGENES, maar terwijl hij het goede van hem overnam, wachtte hij zich zoo wel voor zijne fouten, dat niemand hem deswegen ooit enige verwijtingen gedaan heeft. Hij bemint den *woordelijken zin*, en komt zelden tot *Allegoriën*, of andere spitsvinnigheden. Als hij 'er ééne enkele keer toe komt, ontschuldigt hij zich, met de voorvaderen, oude en vermaarde mannen (§). FOTIUS heeft hem hieromtrent zeer juist beoordeeld: „Indien het één of „ an-

(*) *Hom. IV. in II Ep. ad Thesf. T. XI. Opp. p. 535.*

(†) *Hom. VIII. in Act. Apost. T. IX. Opp. p. 67.*

(§) *Hom. III. in Matth. T. VII. Opp. p. 32. fq.*

III_ „ ander, door hem gezegd,“ ſchrijft deze (*),
 BOEK „ ééne meerdere verklaring of dieper onderzoek no-
 VII „ dig had, en hij dat niet vlijtig genoeg ontvouwd
 Hoofdst. „ heeft, zoo moet men zich daar over niet ver-
 na C. G. „ wonderen. Want alles, wat slechts de vatbaar-
 Jaar 363. „ heid zijner Toehoorderen hem vergunde, en tot
 tot 476. „ hun heil en nut diende, is hij geenszins voorbij-
 „ gegaan. Daarom kan ik dezen hoogzaligen man
 „ niet genoeg bewonderen, omdat hij steeds, in
 „ alle zijne redenen, het nut der Toehoorderen zich
 „ ten doel gesteld; maar het overige, of geheel
 „ niet geächt, of slechts even aangeroerd heeft.
 „ Doch hij maakte, om het nut zijner Hoorderen,
 „ 'er geheel geen werk van, dat sommigen mogten
 „ gelooven, dat hij sommige betekenissen niet zou
 „ geweten, of niet zou hebben willen beproeven,
 „ om in dieper onderzoekingen in te dringen, en
 „ dergelijke meer.” Dus zijn ook zijne meeste
 Preeken *zoo zeer Zedenkundig*; zelfs dan, wanneer
 hij geen deel der Zedenkunde behandelde, bracht hij
 op het einde toch altijd iet te pas, hetwelk voor
 het leven der Christenen dienstig was. En, indien
 de eerste eigenlijke bedoeling van Christelijke Predi-
 katiën zijn zal, *eene algemeen nuttige uitlegging*
der Heilige Schrift, dan heeft CHRYSOSTOMUS eene
 menigte schoone voorbeelden daar van gegeven.

Zijne ongemeen talrijke Kerkleerredenen *over den*
Bijbel bevatten deels *geheele Boeken* van denzelfden,
 deels *enkele plaatzen en geschiedenissen*. Ten aan-
 zien

(*) *Biblioth. Cod. CLXXIV. pag. 388.*

zien van het Oude Testament kan men wel niet beweeren, dat hij meer kennis *der Hebreuwsche Taal* bezeten hebbe, dan de meeste Kerkleeräars van dien tijd. Maar des te vlijtiger maakte hij gebruik van de *Alexandrynsche* Overzetting, waar mede hij die van AQUILA, SYMMACHIUS, en THEODOTION vergeleek, somtijds haalde hij ook den Hebreuwschen Tekst aan, zoo als hij dien met Grieksche Letteren in de *Hexapla* van ORIGENES vond. *Zeven en zestig* Kerkredenen te *Antiöchië*, over het *eerste Boek van MOSES* gehouden (*), putten eenigermate den Inhoud van dit Boek uit, zoo ver het zijn oogmerk medebragt. Dat is, hij verklaart den woordelijken zin der merkwaardigste plaatsen redelijk uitvoerig; maar is altijd daar op bedacht, om 'er menigvuldige voorschriften en vermaningen voor het gedrag der Christenen uit af te leiden. FOTIUS (†) acht deze *Homiliën* in stijl minder dan andere Bijbelverklaringen van CHRYSOSTOMUS. Naardien zij dikwijls door anderen afgebroken worden, en hij veel in dezelve waarschijnlijk zonder eenige voorbereiding moest uitspreken, zoo zijn daar uit eenige gebreken in de uitwerking, en lange ingewikkelde volzinnen ontstaan; nogthans bevatten zij ook aangename en vloejende plaatsen, en spoooren van den viudingrijken Geest des Opstellers. — *Negen* andere *Preeken*, die hij nog vroeger dan de gemelde zeven en zestig, over eenige plaatsen uit het eerste Hoofdstuk

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Tom. IV. Opp. pag. 1-643.*

(†) *L. c. pag. 385.*

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363
tot 476.

stuk van MOSES eerste Boek gehouden heeft (*), komen met dezelve in inhoud wel overëen, maar hebben meer van de welsprekendheid der Rederijkunde, waaröm zij ook *λογος* en niet *ὁμιλια* heten. Bovendien zijn zij grootendeels Zedenkundig.

In de vierde dezer Kerkredenen toont hij aan, dat 'er drie foorten van dienstbaarheid zijn, welke de zonde in de wereld gebracht heeft; de onderwerping der vrouw aan den man; die van den éenen mensch aan den anderen; en die der onderdaanen aan den vorst. In dezelve ziet men ook een voorbeeld, hoe CHRYSOSTOMUS onvoorziene omstandigheden, opstaande voet, tot zijn oogmerk wist toe te passen. Terwijl hij sprak, ontfak men, naardien het duister werd, licht in de Kerk; en tevens keerden zich zijne Toehoorders naa de plaats, waar dit geschiedde. Nu verweet hij hun hunne onverschilligheid voor het licht, hetwelk hij hun uit het Euāngelie ontfak, en vergeleek daar mede de prijswaardige aandacht der Toehoorderen van den Apostel PAULUS, (*Handel. XX.*) die ook op eenen avond, zelfs dooreen buitengewoon toeval, niet gestoord werd.

Het grootste onder alle de uitlegkundige werken van CHRYSOSTOMUS zouden zijne *Predikatiën over de Psalmen* uitmaaken, indien wij ze volledig behouden hadden. Want dat hij ze allen in het openbaar verklaard heeft, heeft MONTFAUCON vrij zeker aangetoond (†). Die wij nog hebben, gaan van den

(*) *L. c. Opp. pag. 645.*

(†) *Praefat. in Tom. V. Opp. Chryfost. §. VI.*

den vierden tot den twaalfden; van den XLIII tot den XLIX; en wederom van den CVIII tot het einde der *Pfalmen*. Dat het *Homiliën*, en geene Uitleggingen zijn, heeft MONTFAUCON tegen de twijfelingen van TILLEMONT zeer goed aangemerkt; en dat zij tot het verblijf van CHRYSOSTOMUS te *Antiöchië* behooren, is daar door waarschijnlijk, omdat FOTIUS zijne sierlijkste schriften, onder welke hij voornaamlijk deze *Homiliën* telt, in deze stad plaatst. Evenwel hebben zij ook hunne zwakheden, bijzonder de gewoonte van den Opsteller, om de *Pfalmen*, zonder vaste grondregelen, van CHRISTUS te verklaren.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Dezelfde wankelende wijze van uitlegging ontmoet men ook meermalen in zijne *Preeken* en andere *Schriften*, over de eigenlijk zoogenoemde *Profeeten*. Men heeft van hem eene *Verklaring der acht eerste Hoofdstukken van JESAJA*, van welke men niet bepalen kan, of zij wezenlijk *Preeken* geweest zijn; zes *Kerkredenen* over de plaats in den gemelden Profeet: *Ik zag den Heere zitten op eenen hoogen troon*; en behalven anderen, inzonderheid twee merkwaardige *Kerkredenen over de duisterheid der Profeeten*; allen in het zesde Deel zijner werken, naar de uitgave van MONTFAUCON. Doch zijne opgegevene oorzaken van deze duisterheid zijn in de daad min genoegzaam. Beter en nauwkeuriger is, het geen hij over JES. II. 2. (*) zegt, over de kentekenen, naar welken men de Historische Plaaten der

(*) Tom. VI. Opp. pag. 20.

III der Profeeten van die, welke op CHRISTUS doelen,
 BOEK met zekerheid onderscheiden kan; waar van een
 VII groot kenner (*) oordeelt, dat men hier voorbeeld
 Hoofdst. en regelen bijëenvindt. Jammer, dat CHRYSOSTOMUS
 na C. G. hier in zich zelven niet altijd gelijk is gebleven.
 Jaar 363.
 tot 476.

Nog gelukkiger, dan in de uitlegging des *Ouden Testaments*, was CHRYSOSTOMUS, door zijne Grieksche Taalkunde, nadere kennis aan de zaaken, zeden en leeringen zelve, treffende waarnemingen, en ook door zeker gevoel van de grootheid en voortreffelijkheid van het Christendom, in zijne *Kerkredenen over het Nieuwe Testament*. Zij gaan, zoo ver wij ze ten minsten hebben, over de beide *Euangeliën* van MATTHEUS en JOANNES, over de *Handelingen der Apostelen*, en over alle de *Brieven* van PAULUS. Die over MATTHEUS maken het *zevende Deel* zijner werken uit, naar MONTFAUCONS uitgave; en zijne Zedenleere in dezelve is doorgaans wel getroffen; en in de verklaring heeft hij insgelijks over het geheel een navolgenswaardig voorbeeld van eene waardige behandeling der Euangelie-Geschiedenis gegeven. In zijne *Homiliën* over JOANNES, heeft hij een ander en bijzonder doel, om naamlijk zijne Toehoorderen tegen de *Ariënen* te wapenen, en te onderwijzen, hoe zij de bewijzen, in dit Boek voor de Godheid van CHRISTUS vervat, gebruiken, en de verdraajingen van dezelve ontwijken moeten. Het Zedenkundige in dezelve

maakt

(*) ERNESTI in *Narrat. crit. de Interpret. Prophet. Messian. in Eccles. Christ. Opusc. Theol. p. 513.*

maakt ze des te nuttiger. Over het geheel zijn zij korter dan die over MATTHEUS, en uit derzelve bijzondere beftemming, zoo wel als uit den ongewonen tijd, op welken zij gehouden zijn, met het aanbreken van den dag, gist MONTFAUCON (*), dat alleen de leergierige en bekwame Toehoorders ze hebben bijgewoond.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Van dit en bijna van alle de andere werken van CHRYSOSTOMUS over den *Bijbel*, onderscheiden zich zijne *Predikatiën over de Handelingen der Apostelen*, door eenen flechten, stootenden, afgebrokenen, en verwarden stijl, als ook door eene magere en gedwongene uitlegging. ERASMUS kon daarom niet van zich verkrijgen, om ze aan hem toe te schrijven. Doch, om niet te zeggen, dat de getuigenissen der ouden hier geen twijfel overlaaten, zijn 'er ook plaatscn van zedenlijken inhoud genoeg in, die CHRYSOSTOMUS in gedachten en uitdrukkingen waardig zijn. MONTFAUCON (†) gist, niet onwaarschijnlijk, dat men de gebreken derzelve daar aan hebbe toe te schrijven, omdat de Opsteller ze, onder zeer vele bezigheden en onrusten, van de jaaren 400 en 401, te *Konstantinopolen* gehouden heeft. De belijdenis van CHRYSOSTOMUS in ééne derzelve (§), dat niet vele Bisschoppen zalig worden, omdat zoo groote gaven tot hun ambt gevorderd worden, verdient hier te worden opgemerkt.

Maar

(*) *Prefat. in Tom. VIII. Opp. Chryfost. §. II.*

(†) *Prefat. in Tom. IX. Opp. Chryfost.*

(§) *Homil. III. pag. 29.*

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Maar den hoogsten rang onder zijne Bijbeluitleggingen verdienen zijne *Predikatiën over de Brieven van PAULUS*; zijn leerling ISIDORUS *van Pelusium* (*) getuigt 'er van: Indien PAULUS zelf zich in den *Attischen* Tongval had moeten verklaren, zou hij dat niet beter en sierlijker hebben kunnen doen. Zonder zich echter door de gewone niet onverdiende lofspraken te laten verblinden, moet men erkennen, dat vele plaatzen verſchoning behoeven, en dat 'er genoeg zeldzame uitleggingen en gevoelens in voorkomen. Bijzonder gelooft onze Kerkleerär, over het *negende Hoofdstuk* van den Brief aan de *Romeinen* (†), dat PAULUS daar in den Jooden eene zwaarigheid uit hunne Heilige Schriften voordraagt, zonder die te beäntwoorden, en welke zij zelven ook niet beäntwoorden konden, (te weten deze, waarüm FARAO, wegens zijne verharding, geftraft is geworden, daar toch nog meer anderen verhard zijn geweest?) opdat zij den Apostel te minder over zijne ſtelling, (van de roeping der Heidenen, en hun aandeel aan de Godlijke genade, hetwelk hij hunne *rechtvaardiging* noemt, en van de verwerping der *Jooden*,) zouden ont-rusten. En dit, gaat hij voort, had PAULUS met recht gedaan, dewijl men, indien men den tegenpartij in verlegenheid kan brengen, niet nodig heeft, hem de oplossing tevens mede te deelen. Evenwel voegt CHRYSOSTOMUS deze oplossing 'er zelf bij:

God

(*) *Libr. V. Epist. 32.*

(†) *Homil. XVI. Tom. IX. Opp. pag. 611.*

God had naamlijk, uit kracht zijner voorwetenschap, van het gedrag der beide partijën, den éénen verkozen, en den anderen verworpen. Hier en in andere plaatzen ſchrijft hij aan den mensch eene niet geringe bekwaamheid tot het goede toe; maar leidt echter, behalven 's menſchen vrijen wil, de hoofdwerking der bekeering van God af. Eene andere vreemde verklaring draagt hij voor over de woorden: *Dezelve geest bidt voor ons met onuitspreeklijke zuchtingen* (*). Deze plaats, zegt hij, is duifter, omdat vele wonderen, die toen plaats hadden, thans hebben opgehouden. Ten tijde des Apostels verleende God aan die genen, die gedoopt werden, menigerleië gaven, welke ook *Geesten* heetten; zoo als, bij voorbeeld, de gave der voorzegging, wonderdadig genezings-vermogen, en meer andere. Daar onder behoorde ook *de gave of Geest des Gebeds*. Wie dezelve bezat, bad voor de groote menigte. Dewijl wij naamlijk, uit onkunde van het geen ons nuttig is, om veel onnuttigs bidden, zoo verkreeg één de gemelde gave, die, om het geen voor de geheele Gemeente nuttig was, ſtaande, met veel verbrijzeling, en onder vele zuchten, bad. *Deze gave* dus, en de *ziel*, welke die ontvangen heeft, noemt de Apostel *den Geest*: een zinbeeld daar van is thans de *Diakon*, die voor het volk het gebed doet. —

De Preeken van CHRYSOSTOMUS, over de overige Brieven van PAULUS, bevatten niet min ſchoone plaat-

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Homil. XIV. pag. 585.*

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

plaatzen, somtijds ook wederleggingen van Keters, doch in welke niet altijd alle omzichtigheid omtrent Geloofsleerstukken, die steeds meer betwist werden, in het oog wordt gehouden. Eén der bekendste voorbeelden van die natuur is de gevolgtrekking, welke hij uit de woorden van PAULUS: *ó God! uw Troon bestaat van Eeuwigheid tot Eeuwigheid!* afleidt, dat hij daar mede tegen MARCELLUS en andere dwaalenden leert, dat in CHRISTUS *de beide Persoonen wezenlijk, (of naar hunne Zelfstandigheid,) gescheiden zijn.* (*δυσ πρόσωπα διηρημένα κατὰ την ύποστασιν*) (*). Men kan hier wel aanmerken, dat CHRYSOSTOMUS juist hier niet meer behoedzaamheid nodig had, dewijl de *Nestoriäänsche* twisten nog niet gaande waren, doch voegzamer echter zou hij zich op den Leerstoel van zoodanige kunstwoorden hebben onthouden (†). —

Na deze algemeene berichten van de wijze van het behandelen der Heilige Schrift, door CHRYSOSTOMUS in zijne *Kerkredenen over geheele Bijbelboeken*, behoeven wij van zulken, welke hij *over bijzondere plaatzen en verhaalen der Heilige Schrift* gehouden heeft, niet afzonderlijk te gewagen. Zij zijn *vijf Preeken* over de Geschiedenis van HANNA, SAMUËLS Moeder (§), *zeven* over de gelijkenis van

(*) *Hom. III. in Ep. ad Ebræos T. XII. Opp. p. 26.*

(†) Meer merkwaardige plaatzen uit deze Preeken heeft RICHARD SIMON verzameld; *Hist. Critique des Principaux Commentateurs des N. T. c. XI, XII. Rotterd. 1693. 4to.* (§) *Tom. IV. Opp. pag. 699.*

van LAZARUS en den rijken man (*), twee over het verraad van JUDAS, en over het *Avondmaal van JESUS* (†); een over de gelijkenis van den *Dienst-knecht, die 10000 Talenten schuldig was* (§), vier over de verandering van naamen in de Heilige Schrift (**), enz.

III
BOEK
VII
HOOFDST.
na C. G.
Jear 363.
tot 476.

Daar is nog een *kort begrip, of uittreksel uit de Heilige Schrift* voorhanden, (*Συνοψις της παλαιας τε και καινης*), onder den naam van CHRYSOSTOMUS (††), hetwelk MONTFAUCON het eerst zeer waarschijnlijk gemaakt heeft, dat aan hem in de daad toebehoort. In het begin staat eene voorlopige aanmerking over het verband tusfchen het Oude en Nieuwe Testament, tot één doelwit en oogmerk, de verbetering der menfchen; over de fchriften, welke tot beiden behooren; over de hoofdveranderingen des Joodfchen volks, en over de verfeheidene foorten van Voorzeggingen, door daaden en woorden. Tot het Oude Verbond worden ook geteld de Boeken der *Wijfheid*, SIRACH, TOBIAS en JUDITH. De uittrekzels uit de Boeken van MOSES en fommi-ge Profeeten zijn de wijdlopigfte; die uit de *Pfalmen* en vijf kleine Profeeten ontbreken geheel. Insgelijks is het uittreksel uit het Nieuwe Testament geheel verloren geraakt. Doch, uit de Inleiding ziet men, dat de Opfteller, onder de Boeken van hetzelfde, den *tweeden Brief van PETRUS*, den

Zijn kort
begrip
van den
Bijbel.

twee-

(*) T. I. p. 707. (†) T. II. p. 376.

(§) T. III. p. 1. fq. (***) L. c. pag. 98.

(††) Tom. VI. Opp. pag. 314.

VII. DEEL.

F

III *tweeden en derden Brief van JOANNES, den Brief*
 BOEK van JUDAS, en de *Openbaring van JOANNES*, niet
 VII gehad heeft.
 Hoofdst. na C. G. Niettegenstaande CHRYSOSTOMUS, gelijk wij in
 Jaar 363. het voorgaande gezien hebben, zijnen voornaamsten
 tot 476. pligt rekende, zijne Toehoorderen met den Bijbel
 Zedenlij- bekend te maken, uit de opgegevene beschrijving
 ke Kerk- van zijne Kerkredenen blijkt nogthans te gelijk, dat
 redenen van hij tevens veel werks van het *Zedenkundige* maak-
 van te, gelijk hij dan ook verscheidene Preeken enkel
 CHRYSOS- aan *Zedenkundige* onderwerpen gewijd heeft. Deze
 TOMUS. handelen *over de nuttigheid van het lezen der II. Schrift*,
over de volmaakte liefde, *over aalmoesfen*,
over den troost tegen de dood; om aan te toonen,
dat niemand aan zich zelve mag wanhoopen; *dat*
men de zonden der Broederen niet moet bekend ma-
ken, enz. Gedeeltelijk staan zij in het IIIde *Deel*
 van MONTFAUCONS verzameling. En in het XIIde (*)
 is eene lange reeks van uittreksels, (*Εκλογαι*), van
Zedenkundige Onderwerpen, na 'smans dood, uit
 zijne Leerredenen getrokken. Men kan wel vermoe-
 den, dat de *Zedenkunde* van CHRYSOSTOMUS te
 veel van Monniken-Godzaligheid zal hebben, even-
 wel heeft gelukkig het gebouw van zijne *Zedenleere*
 daar door niet zoo veel geleden, als bij vele andere
 Leerjaren van dezen tijd. Hij was daar toe een al
 te goed uitlegger der Heilige Schriften, en schrijft
 daarom aan vele grilligheden der *Asceten*, bijzonder
 aan het aanhoudend vasten, weinig waarde toe, en
 leert

(*) Pag. 432. sq.

leert bijna altijd de gemeen nuttige Christelijke deugd in de Maatschappelijke betrekkingen der menschen, zonder te vergeten, dat haar hoofdverblijf in een verbeterd hart moet gezocht worden; ook toont hij bij dit alles zoo vele menschenkennis, dat hij, met alle zijne fouten, die hij in dit vak mogt begaan hebben, onder alle Zedenleeräaren der oude Kerk die geen is, van wien men, in dit opzicht, het meest en best leeren kan.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

CHRYSOSTOMUS heeft den naam en roem van eenen Welsprekenden Leeräar verworven; zonder hem dien te betwisten, kunnen wij wel aanmerken, dat hij in den stijl somtijds zijne gebreken heeft, maar met dit alles kan de Oude Kerk geenen Leeräaar aanwijzen, die met hem in wijze gepasheid van openbaren voordragt van den Godsdienst vergeleken kan worden. Zijne voortreffelijkheid bestaat niet daar in, dat hij pracht en fierlijkheid in zijnen stijl gebruikte, maar dat hij op de bevalligste en kieschte wijze sprak, en nogthans zich zoo duidelijk en verstaanbaar, naar de vatbaarheid zijner Hoorderen, wist uit te drukken. Alhoewel hij geern in dezelfde Preek gemengde, en tevens eenigermate samenhangende aanmerkingen en leeringen bijbrengt, meestendeels echter schreef hij zich eene wijze wet van spaarzaamheid voor, en de *kunst*, die niet aan velen bekend is, om *weinig in ééne Preek te zeggen*, gelijk hij zelf te verstaan geeft (*), behoorde tot zijnen aanleg. Naardien hij altijd opmerkzaam

Aanmerkingen
over zijne Welsprekendheid.

was

(*) *Tom. I. Opp. pag. 480.*

III was op de behoeften zijner Hoorderen, trof hij
 BOEK ook juist, het geen voor hen bijzonder gewigtig en
 VII noodzaaklijk was. Met één woord, hij kan in vele
 Hoofdst. opzichten een voorbeeld zijn voor Volksleeräaren,
 na C. G. terwijl zijne fouten ligtelijk uit de toenmalige ge-
 Jaar 363. steldheid der Godgeleerdheid, uit zijn karakter, en
 tot 476. uit de groote menigte zijner schielijk op één vol-
 gende Predikatiën kunnen verklaard worden.

CHRYSO- CHRYSOSTOMUS was een beminnaar van de rust,
 TOMUS welke hij zocht, hoewel zonder daarom de bezig-
 herfelt heden van zijn ambt te verwaarlozen; spoedig ech-
 de wan- ter werd hij te *Konstantinopolen* in onāangename
 orden in moeilijkheden gewikkeld, waar van de treurige ge-
 de Kerk volgen voor hem eerst met zijne dood een einde
 te Efezen namen. Hier toe gaf ANTONINUS, Bisfchop te
Efeze, de eerste gelegenheid. Als deze in het jaar
 400, te *Konstantinopolen* tegenwoordig was, stelde
 EUSEBIUS, Bisfchop van *Valentinopolis*, in *Asië*,
 aan CHRYSOSTOMUS, en meer dan twintig bij hem
 vergaderde Bisfchoppen, een klaagfchrift tegen ANTO-
 NINUS ter hand, waar in hij hem beschuldigde, dat
 hij zich vele Kerkengoederen toegeëigend, Bisdommen
 verkocht, en andere spoorloosheden begaan zou heb-
 ben. CHRYSOSTOMUS vergeefs gepoogd hebbende,
 eene verzoening tusfchen deze twee Bisfchoppen te
 bewerken, liet het klaagfchrift voorlezen; dewijl
 ANTONINUS de daar in vervaate beschuldigingen ont-
 kende, en de overige Bisfchoppen nodig oordeelden,
 dat deswegens in *Asië* zelve onderzoek gefchiedde,
 befloot CHRYSOSTOMUS, ten dien einde, in perfoon
 derwaards te reizen. Doch ANTONINUS wist hem

door eenen Heer van het Hof van deze reize af te houden, onder voorwendzel, dat de Hoofdstad, onrustig zijnde, zijne tegenwoordigheid behoefde; zelfs haalde hij EUSEBIUS op zijne zijde over. Als dan CHRYSOSTOMUS, met goedvinden zijner Kerkvergadering, in zijnen naam, drie Bischoppen naa *Afë* zond, onder welken ook PALLADIUS, Bischof van *Helenopolis*, aan wien men deze berichten te danken heeft (*), verscheen EUSEBIUS niet ééns voor hen, met de getuigen, die hij zou bijbrengen; ANTONINUS overleed kort daar na. Evenwel begaf zich CHRYSOSTOMUS, op dringend verzoek van de Geestlijkheid te *Efeze*, als ook van verscheidene naburige Bischoppen, eindelijk, in het jaar 401, derwaards, offchoon hij ziekelijk, en het in den winter was. Te *Efeze* cene vergadering houdende, van omtrent 70 *Afiätische* Bischoppen, bevond hij daar twee partijën, over de vervulling van het openstaande Bisdom, welke hij niet kon verëenigen, waaröm hij, met goedvinden der *Sijnode*, zijnen *Diakon* HERAKLIDES tot Bischof dezer stad inwijdde. Toen werd de zaak van ANTONINUS, op de *Sijnode*, ter tafel gebracht. Zes Bischoppen, die hunne ambten van hem gekocht hadden, werden afgezet, en kregen, op hun verzoek, op last van het *Sijnode*, hun geld terug, maar behielden van hunnen Geestelijken stand alleenlijk, dat zij met de overige Geestelijken het Heilig Avondmaal binnen het Altaar mogten gebruiken. In hunne plaats werden andere

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
jaar 363.
tot 476.

waar.

(*) *Dial. de Vita S. Joh. Chrysof.* p. 125.

III BOEK VII
 Hoofdst. na C. G. Jaar 363. tot 476.

waardige mannen aangesteld. SOZOMENUS (*) verzekert ons, dat CHRYSOSTOMUS, in de aangrenzende Gewesten, nog meer slechte Bisschoppen, bij die gelegenheid, uit hun ambt zette. Onder dezen was ook GERONTIUS, Bisschop van *Nicomedië*, wien AMBROSIOUS, Bisschop van *Milaan*, (*Mediolanum*,) reeds den post van *Diakon* ontnomen, en wien NECTARIUS, de Voorzaat van CHRYSOSTOMUS, vergeefs had pogen af te zetten; want GERONTIUS was te *Nicomedië* zoo bemind, omdat hij de Geneeskunde, welke hij verftond, bij armen en rijken, even gewillig en gelukkig, oefende, dat de inwoners openbare omgangen hielden en gebeden deden, dat God hun hunnen Bisschop mogt wedergeven; ja 'er moest geweld gebruikt worden, om zinnen navolger te doen aannemen (†).

Zijne moeite met SEVERIANUS

CHRYSOSTOMUS, na een afzijn van meer dan drie maanden, te *Konstantinopolen* terug gekeerd, vond daar het één en ander veranderd. Hij had zijne Gemeente, gedurende zijn afzijn, aan het opzicht aanbevolen van SEVERIANUS, Bisschop van *Gabala*, in *Syrië*. Deze man was beroemd uit hoofde van zijne Welsprekendheid en Wetenschap. Volgens SOCRATES (§) en SOZOMENUS (**), had de goede opgang, welchen ANTIOCHUS, Bisschop van *Ptolemaïs*, in *Fenicië*, een man, uit hoofde van dezelfde

(*) *Hist. Eccles. Libr. VIII. Cap. 6.*

(†) PALLADIUS *l. c.* SOCRATES *Libr. VI. Cap. 15.* SOZOMENUS *Libr. VIII. Cap. 6.* (§) *l. c. Cap. 11.*

(**) *l. c. Cap. 10.*

de bekwaamheden geächt, en met den naam CHRY-
 SOSTOMUS verëerd, door zijne Predikatiën te *Kon-* III
stantinopolen verkregen had, terwijl hij daar voor BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
 rijkelijk befchonken werd, SEVERIANUS bewogen, zich
 insgelijks derwaards te begeven. Alhoewel SEVERIA-
 NUS nu het *Grieksch* niet heel bevallig uitsprak,
 werd hij echter geroemd, om zijne fchriftverklaring
 en fchoonheid van gedachten. Men kan van zijne
 bekwaamheid een denkbeeld maken, uit zes van zij-
 ne *Preeken*, over de *Scheppings-Gefchiedenis*, die
 onder anderen door MONTFAUCON (*), benevens
 eene Preek van dezen Opfteller, *over de Koperen*
Slang, zijn uitgegeven, gelijk deze geleerde man
 nog andere Preeken van SEVERIANUS in zijne Ver-
 zameling geplaatst heeft (†). Deze toonen wel,
 dat hij ver beneden CHRYSTOMUS ftaat, wel geen
 verächtlijk uitlegger, maar toch niet uitmuntende in
 de keuze van zaaken, of in voordragt van Zeden-
 leere, of in ftijl. Deze Bifchop verwierf zich,
 door zijn prediken, zelfs bij het Hof, eene groote
 goedkeuring, doch men befchuldigde hem, dat hij,
 eerst zich in de vriendschap van CHRYSTOMUS in-
 dringende, dien, geduurende zijn afzijn, uit de
 gunst van zijne Gemeente heeft zoeken te verdrin-
 gen. SERAPIO, die Diakon, die reeds boven (§)
 afgemaald is, diende dit zijnen Bifchop aan, en
 het is zeer waarfchijnlijk, dat de onëenigheid tus-
 fchen

(*) *Tom. VI. Opp. Chryfost. pag. 436.*

(†) *Tom. III. pag. 413. Tom. XI. pag. 403.*

(§) *Bladz. 33.*

III fchen deze beide Bifchoppen hoofdzaaklijk door
 BOEK dezen vertrouweling van CHRYSOSTOMUS is aange-
 VII flookt geworden. Trouwens, deze deed niet ééns
 Hoofdst. na C. G. zoo veel, dat hij oprees, als SEVERIANUS voorbij-
 Jaar 363. ging; welke blijk van verächtting SEVERIANUS deed
 tot 4te. uitroepen: „Indien SERAPIO als een *Christen*
 „ sterft, dan is CHRISTUS niet mensch geworden!”
 Hier van maakte SERAPIO eene Ketterij, voorwen-
 dende, dat de Bifchop volftrekt de Menschwor-
 ding van CHRISTUS ontkende. SEVERIANUS verde-
 digde zich wel; maar CHRYSOSTOMUS geloofde zij-
 nen *Diakon*, ook werd het gemeen tegen SEVE-
 RIANUS gaande; zoodat het zoo ver kwam, dat hij
 de ftad verlaten moest; of omdat de Patriärch hem
 daar uit verdreef, zoo als SOCRATES (*) verhaalt,
 of, zoo als anderen, meer tot eere van CHRYSOS-
 TOMUS, uit ééne van zijne Preeken (†), belluiten,
 omdat hij 'er, door een volks-oproer, toe genood-
 zaakt werf. De Keizerin EUDONIA, die SEVERIA-
 NUS zeer genegen was, deed hem terftond terug
 komen, en deed CHRYSOSTOMUS fcherpe verwijtin-
 gen, die nogthans, hoe zeer hem velen daarom ver-
 zochten, allen omgang met dezen Bifchop weiger-
 de. Eindelijk verzoekt hem de Keizerin zelve 'er,
 op eene ongewone wijze, om; terwijl zij haar
 Zootjen THEODOSIUS, die nog een kind was, in
 de Kerk aan zijne voeten nederlegde, en in dezelfs
 naam smeekte, wanneer hij zich, doch niet zonder
 moei-

(*) *Hist. Eccles. Libr. VI. Cap. 11.*

(†) *Ton. III. pag. 413.*

moeite , liet bewegen. Hier op hield hij eene III
 Preek (*), waar in hij ook de Gemeente vermaan- BOEK
 de , SEVERIANUS weder in vrede aan te nemen. VII
 Evenwel, zegt SOCRATES, bleef 'er een geheime Hoofdst.
 wrok over tusfchen deze beide Bifchoppen; en na C. G.
 men zegge, wat men wil, deze hardheid was CHRY- Jear 363
 SOSTOMUS onwaardig. tot 476

Had CHRYSTOMUS, gelijk wij boven (†) za- De Kei-
 gen, zich onder de Geestlijken, Monniken, en We- zerin be-
 duwen, vijanden gemaakt, deze waren niet vermin- gint hem
 derd, door het afzetten der Bifchoppen in *Afië*, te haaten.
 en door zijnen twist met SEVERIANUS. Eenigen
 Grooten mishaagde ook de vrijmoedigheid, waar
 mede hij hunne zeden bestrafte. Zelfs begon de
 Keizerin, met welke hij eerst op eenen goeden voet
 stond, hem te haaten, omdat hij haar even min ver-
 fchoonde. ZOSIMUS (§) verhaalt, dat hij gewoon
 was, haar gedrag, in zijne Kerkredenen, door te
 ftrijken. Volgens de Christelijke Gefchiedfchrijvers
 van dezen tijd (**), geraakte CHRYSTOMUS, door
 het bericht, hetwelk men hem gaf, dat EPIFANIUS
 tot zijn onbillijk gedrag jegens hem, voornaamlijk
 door de Keizerin, was opgezet, zoo in vuur, dat
 hij terftond eene Preek deed over de driftten en ge-
 breken der vrouwen, welke zijne Toehoorders op
 de Keizerin toepasten, die zich niet alleen daar over
 bij

(*) *L. c. p. 412.* (†) *Bladz. 53.*

(§) *Hist. Libr. V. pag. 324. ed. Oxon.*

(**) SOCRATES *Hist. Eccles Libr. VI. Cap. 15.* SOZO-
 MENUS *Libr. VIII. Cap. 16.*

III bij den Keizer beklaagde, wien zij geheel in hare magt
 DOEK had, maar ook van toen af bedacht was, om zich
 VII over hem te wreken. Het is zeker, dat EUDOXIA
 Hoofdst. eene heerschzuchtige Vorstin was, die men ook van
 na C. G. geldzucht en vele onrechtvaardigheden beschuldigd
 Jaar 363. heeft; maar tevens was CHRYSOSTOMUS iemand, die
 tot 476. met de ontwijfelbaarste eerlijkheid, en edelste oog-
 merken, en streeven naar algemene liefde, toch
 daaglijks meer vijanden maakte, omdat hij dikwijls
 zijn hart alleen liet spreken en handelen, zonder het-
 zelve altijd bedachtzaamheid en voorzichtigheid tot
 leidsvrouwen te geven.

Hij wordt Wij behoeven niet te herhalen, het geen reeds
 afgezet boven (*) verhaald is, van de onrechtvaardigheid
 en ge- en hardheid, met welke CHRYSOSTOMUS, zedert het
 bannen. jaar 401, door EPIFANIUS en THEOFILUS, in de
 twisten over ORIGENES betrokken, verketterd, in de
 Kerkvergadering *op den Eik*, in het jaar 403 afge-
 zet, en in ballingschap verdreven is. Men ziet
 thans duidelijk, hoe deze zulks hebben kunnen uit-
 voeren, door de ondersteuning van zoo vele en zoo
 aanzienlijke personen, die tegen CHRYSOSTOMUS kwa-
 lijk gezind waren.

Volgens PALLADIUS (†), verbonden zich, be-
 halven de gemelden, nog tegen hem AKACIUS, Bis-
 schop van *Bereë*, in *Syrië*, die meende, dat hij
 van hem gering geëcht was, en ISAACIUS, een Abt
 uit dat zelfde Landschap, die zijn werk maakte,
 om

(*) Zie *Deel VI. Bladz. 384. volgg.*

(†) *Dialog. pag. 48.*

om Bifchoppen te lasteren. Eerst fchreven zij naa *Antiöchië*, om iet uit de jonger jaaren van CHRYSOSTOMUS op te spooren, hetwelk hem tot nadeel kon strekken. Toen zij niets vonden, keerden zij zich tot THEOFILUS, den Patriärch van *Konftantinopolen*; wien zij, na het vertrek van EPIFANIUS, in het jaar 403, tot een werktuig van hunne wraak in de Hoofdstad brachten, en nu werd, gelijk verhaald is, CHRYSOSTOMUS afgezet en gebannen.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Bij dezen aanval op zijne cere en op zijn leven, want men had hem bij den Keizer aangediend, als fchuldig aan gekwetfte Majesteit, gedroeg CHRYSOSTOMUS zich, met alle waardigheid en standvastigheid. Maar toen hij, op Keizerlijk bevel, de stad uit gebracht, en terftond daar na, op den onstuimigen eisch des volks, ook, omdat het Hof door eene aardbeving verfehrikt was, terug geroepen was, wachtte hij zich, even min, als te vooren, om door onvoorzichtigheid zich op nieuw aan zijne vijanden bloot te geven. In ééne dier Preeken, welke hij, kort na zijne herftelling, deed, vergeleek hij de ondernemingen van THEOFILUS, als een' *Egyptenaar*, tegen de Gemeente, hoewel zonder hem te noemen, met de vergeeffiche poging van den Koning van *Egypte*, om de kuischheid van SARA te bele digen. Deze Barbaar, zegt hij, heeft evenwel zijne misdaad aan ABRAHAM bekend; maar de tegenwoordige vervolger der Kerk blijft bij zijne woede, nadat hij den Herder verdreven, en de Kudde verftrooid heeft. Vervolgens verhaalde hij aan zijne Toehoorders, hoe hij reeds door de zee van hen

Gedrag
van
CHRYSOS-
TOMUS na
zijne her-
ftelling.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

gescheiden , maar nog steeds met hen werkzaam geweest was , toen hij , midden in den nacht , eenen Brief van de Keizerin ontvangen had , waar in deze woorden stonden : „ Uwe Heiligheid geloove toch niet , dat ik van het gebeurde geweten heb ; ik „ ben onschuldig aan uw bloed. Booze en verdor- „ vene menschen hebben deze onderneming uitge- „ voerd. Maar God , dien ik diene , is getuige van „ mijne traanen.” Vervolgens prees hij haren ijver voor zijne herroeping , en niet min de liefderijke genegenheid zijner Gemeente jegens hem. Doch , hoe vele treffende plaatsen ook in deze Kerkreden voorkomen , hij had met meer zachtzinnigheid , of liever , om de volkomene zege over zich zelve te behaalen , geheel niet van zijne vijanden moeten spreken (*).

CHRYSOS-
TOMUS
vertoorn
de Keize-
rin op
nieuw.

Nauwlijks waren twee maanden na zijne herstelling verlopen , toen de vijanden van CHRYSOSTOMUS als op nieuw tot zijn verderf ontwaakten. Met recht begeerde hij , dat , op eene nieuwe Kerkvergadering het vonnis der voorgaande zou worden te niet gedaan ; ook hadden reeds vele Bischoppen hem onschuldig verklaard. Maar , ongelukkig werd , om dezen tijd , een zilveren Standbeeld der Keizerin , op een verheven voetstuk , niet ver van de *Sofië-Kerk* opgericht ; waar bij het volk , als naar gewoonte , met spel en dans , zich vermaakte. CHRYSOSTOMUS , zich verbeeldende , dat deze uitgelatene vrolijkheid tot beschimping der Kerk was aange-
richt ,

(*) *Hom. post reditum ex exilio* T. III. *Opp.* p. 427.

richt, beklagde zich daar over, met alle vrijmoedigheid, voor de Gemeente. In plaats, schrijft SOCRATES (*), van het Hof, door minzame voorstellingen, daar toe te brengen, om deze vrolijkheden te beteugelen, bediende hij zich veel meer van scheldwoorden tegen de genen, die ze verörend hadden. Dit pastte EUDOXIA zich bijzonder toe, en liet daarom een aantal Bischoppen tegen hem bij één komen Toen CHRYSOSTOMUS daar bericht van kreeg, hield hij die beruchte Preek, welke met deze woorden begon: „andermaal woedt HERO- „DIAS! andermaal is zij in de hevigste beweging! „andermaal danst zij! andermaal begeert zij het „hoofd van JOANNES op eenen schotel te ontvangen!” Met dit verhaal stemt ook SOZOMENUS (†) bijna volkomen overëen. TILLEMONT (§) stelt wel tegen dit verhaal van SOCRATES een bericht van THEOFANES (**), volgens hetwelk CHRYSOSTOMUS alszins den Bevelhebber der stad over deze onvoeglijkheid een voorstel gedaan heeft; maar dat deze, die een met Heidensche grondregelen opgevulde *Manicheër* was, de Keizerin tegen CHRYSOSTOMUS verbitterd had, als een’ man, die de eerbewijzingen, welke men haar bewees, niet dulden kon. Gesteld, dat men hier eenen Schrijver van de IXde eeuw meer mogt gelooven, dan SOCRATES, die

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Hist. Eccles. Libr. VI. Cap. 18.*

(†) *Libr. VIII. Cap. 20.*

(§) *Mémoires Tom. XI. pag. 216.*

(*) *Chronograph. pag. 63.*

III die kort na deze gebeurtenis geschreven heeft, dan
 BOEK zou dit nog geene genoegzame verdediging voor
 VII CHRYSTOMUS zijn. Even partijdig en nog ge-
 Hoofdst. na C. G. dwongener is het, als TILLEMONT beweert, dat
 Jaar 363. misfchien CHRYSTOMUS wel de gemelde woorden
 tot 476. gesproken heeft, doch zonder aan de Keizerin te
 denken; maar dat zijne vijanden dezelve verdraaid
 aan haar hadden aangebracht, om haar tegen hem
 te verbitteren. Zoo moet men het gemeene getui-
 genis van Christelijke en Heidenfche Geschiedfchrij-
 vers van dien tijd tegenspreken, of verdraajen, in-
 dien een Man, die als een Heilige verëerd wordt,
 volftrekt geenen mistap zal begaan hebben. Määr
 THEOFILUS zegt niet eens ten vollen, het geen hem
 wordt toegeschreven; hij meldt alleen, dat CHRY-
 STOMUS, misnoegd, over de ftoorenis van den
 openbaren Godsdienst, door deze vrolijkheden, door
 den Bevelhebber dicht bij de Kerk verördend, hevig
 tegen hem gesproken heeft; en dat zou hij heel wel
 in eene Preek hebben kunnen doen. Daar is nog
 eene Preek voorhanden, met dit berucht begin van
 HERODIAS, onder de overige werken van CHRYSTO-
 TOMUS (*), doch deze is niet anders, dan eene
 middelmatige befchrijving van booze en goede wij-
 ven, die niet van hem, maar van eenen Griek, ter-
 ftond na zijnen tijd, in nabootzing van zijne echte
 Preek, kan opgefteeld zijn.

CHRYSTOS- EUDOXIA liet dan eene talrijke vergadering van
 TOMUS Bifchoppen in de Hoofdfiad bij één komen, om
 ander- aan

(*) Tom. VI. *inter spuria* p. 1. sq. ed. Montf.

aan de afzetting van CHRYSOSTOMUS te arbeiden; welk voorwendzel zijne vijanden ter bereiking van dit oogmerk verkozen, is reeds boven verhaald (*). Hij had wel meer dan 40 Bischoppen op zijne zijde, en verdedigde zich moedig op deze *Sijnode*. Maar de Keizer werd spoedig zoo ver gebracht, dat hij hem bevel gaf, om zich uit de Kerk te be-
 geven. Volgens SOCRATES (†) gehoorzaamde CHRYSOSTOMUS dit bevel; PALLADIUS integendeel bericht (§), dat hij geantwoord hebbe, naardien God hem de zoogenoemde heilige zorg voor zijne Kerk overgegeven had, zoo kon hij die niet verlaten, ten zij hij met geweld verdreven werd. Dit volgde ook in de daad; alleen vergunde men hem, in het Bischoppelijk huis te blijven. Op denzelfden dag, (het was de *Sabbath*, of Zaterdag voor *Paaschen*, in het jaar 404,) oefende de thans zegevierende tegenpartij van den Patriärcb, in de voornaamste Kerken der Hoofdstad, de schandelijkste gewelddaadigheden, om alle verbindtenis tusschen hem, de Ouderlingen, Kerkedienaren, en de Gemeente, in het gemeen, te verbreken. De Kerken waren 'savonds van dien dag met menschen opgepropt; en het was thans de plegtige tijd, dat duizenden den Doop, en terstond daar op het Heilig Avondmaal, ontvingen. Op aanstoken van AKACIUS, en andere saamgezworene Bischoppen, drongen troepen van soldaaten de Kerken in, verftroiden, sloegen en
 mis-

III
 BOEK
 VII
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.
 —————
 maal uit
 de stad
 verdre-
 ven.

(*) *Deel VI. Bladz. 388.* (†) *Libr. VI. Cap. 18.*
 (§) *Pag. 81.*

III mishandelden, voornaamlijk de Geestelijken; en be-
 BOEK dreven voorts allerhanden moedwil. Toen zich eene
 VII menigte vluchtelingen naa de baden van KONSTAN-
 Hoofdst. na C. G. TIUS begaf, waar zij hunne Godsdienstige verrich-
 Jaar 363. tingen voortzetten, werden zij ook daar van de fol-
 tot 476. daaten overvallen, en moesten veel ongemak uit-
 staan. Deze spoorloosheden, die in een groot ge-
 deelte van den nacht voorvielen, werden des mor-
 gens van het Paaschfeest met vermeerderde hevig-
 heid voortgezet. De vjänden van CHRYSOSTOMUS
 wilden alle inwoners van *Konstantinopolen* noodza-
 ken, de Kerkelijke gemeenschap met CHRYSOSTOMUS
 te verbreken, en met hen openlijk te onderhouden.
 Hieröm werden 'er verscheidenen, die hem aanhin-
 gen, in de gevangenis geworpen, en ook lijfstraffen
 gebruikt, om hen van hem af te trekken. Zijne
 aanhangers, die hem bleven aankleven, en hunne
 vergaderingen in verscheidene oorden der stad hiel-
 den, werden *Joänniten* genoemd. Hij zelf keerde
 zich intusfchen tot de voornaamste Bischoppen van
Italië, maar vergeefs, zelfs schreef de Westersche
 Keizer HONORIUS vruchteloos, ten zijnen behoeve,
 aan zijnen Broeder (*). Van tijd tot tijd verër-
 gerde zijn lot, en 'er vertoonden zich schijnbare
 blijken, dat moordenaars hem naar het leven ston-
 den; alhoewel zijne driftigste verëerers onder het
 volk nacht en dag zijn huis bewaakten. Maar des
 te ijveriger hielden de Bischoppen, zijne vervol-
 gers, den Keizer voor, dat het gemeen niet eer be-
 daa-

(*) Zie boven *Deel VI. Bladz. 394.*

... van de soldaten over, die hem ra
... stinse, gē sien.

daaren zou , vóórdat CHRYSOSTOMUS uit de stad verdreven was ; dat ook anders de Kerkelijke wetten hare kracht zouden verliezen. ARKADIUS zond hem dan bevel , om zijne Gemeente en woning geheel te verlaten (*).

Thans befloot CHRYSOSTOMUS , niet alleen voor het geweld te wijken ; maar ook voor te komen , dat de foldaten , welke des noods het Keizerlijk bevel ten uitvoer moesten brengen , en de onstuimige hoop , die gereed was , hem te befchermen , niet handgemeen raakten , daar men bang voor was. Hij kuschte tot affcheid eenigen van zijne vrienden , onder de Bisfchoppen , met traanen ; want door droefheid kon hij dit allen niet doen. Vervolgens zeide hij , in de Doopkapel , tegen OLYMPIAS , en tot twee andere *Diakonesfen* , dat hij geloofde , zijnen loop volbracht te hebben , en dat zij hem bezwaarlijk zouden weder zien. Toen zij wenende zijne voeten omhelsden , liet hij haar door eenen Ouderling wegbrengen , opdat het volk door haar niet in beweging mogt geraten. Hij liet zijn gewoone paard voor de ééne Kerkdeur brengen , maar ging de andere uit , en gaf zich aan de foldaten over , die hem naa *Nicea* , in *Bithynië* , geleidden (†).

Zijn vertrek herfelde nogthans de rust te *Konftantinopolen* niet. Het bericht van zijne wegvoering veróorzaakte groot ongenoegen , opfchudding ,

(*) PALLADIUS *Dialog. pag. 76.* SOCRATES *Libr. VI. Cap. 18.* SOZOMENUS *Libr. VIII. Cap. 20-22.*

(†) PALLAD. *l. c. pag. 89. fq.*

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

CHRYSOS-
TOMUS
verlaat
dehoofd-
fted. On-
rusten na
zijn ver-
trek.

III en wanörde in de Hoofdkerk. Toen deze terftond
 BOEK
 VII
 Hoofdf. ook het nabuurig Raadhuis, een niet min prachtig
 na C. G. Gebouw, verbrandde, fteeg de verbittering der bei-
 Jaar 363. de partijën hooger en hooger. De aanhangers van
 tot 476. CHRYSTOSTOMUS, die gedeeltelijk in de Kerk waren
 gefloten, toen men hem wegbracht, befchuldigden
 zijne vijänden, dit vuur geftookt te hebben, om
 hen mede te verbranden. Deze integendeel beweerd-
 den, dat de vrienden van den afgezetten Patriärch
 de Kerk, uit woede en wraak, in brand hadden ge-
 ftooken. Men moet erkennen, dat dit laafte ver-
 haal merklijk verfterkt wordt, door twee getuigen
 van de beiden Godsdienften, den Christelijken en
 Heidenschen, SOCRATES (*) en ZOSIMUS (†). Hoe
 het zij, dit ongeluk haalde den zoogenoemden *Joän-
 niten* eene nog heviger vervolging op den hals. Ve-
 len van dezen werden gevangen gezet en gepijnigd,
 maar niemand bekende iet van brandftichting. Hier
 kwam eene nieuwe verlegenheid bij voor de vrienden
 van CHRYSTOSTOMUS. Zij moesten ARSACIUS, eenen
 Broeder van den voormaligen Bifchop NECTARIUS,
 die als een Ouderling van 80 jaaren, en, zoo als
 PALLADIUS hem verwijt (§), tegen zijnen eed, van
 nooit een Bifdom te zullen aannemen, dat van *Kon-
 ftantinopolen* verkreeg, als opvolger van CHRYSTOS-
 TOMUS erkennen. Maar, als zij voortgingen, hun-
 ne

(*) *Hist. Eccles. Libr. VI. Cap. 13.*

(†) *Hist. Libr. V. Cap. 24.*

(§) *Dialog. pag. 94.*

ne afgezonderde Godsdienstvergaderingen te houden, gaf ARSACIUS, anders een zacht en Godzalig man, dit den Keizer te kennen. Op deszeifs bevel drongen de Soldaaten weder in deze bijëenkomst, sloegen en plunderden de genen, die daar tegenwoordig waren. Hier op verlieten vele *Joänniten* de stad; terwijl de overigen heimlijk vergaderden. Een nieuw onderzoek naar den brand gaf oorzaak, dat velen naa de gevangenis gesleept, en ook gepijnigd werden, onder welke pijniging een Voorlezer den geest gaf. OLYMPIAS moest eene aanzienlijke geldboete betaalen, omdat zij zich aan de Kerkgemeenschap met ARSACIUS onttrok; verscheidene Bisshoppen verloren deswegens hunne ambten (*).

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Ondertusfchen werd CHRYSOSTOMUS naa *Cucusus*, de ellendigste stad van *Armenië*, vervoerd. Hij had door zijne vrienden vergeeffche moeite gedaan, dat hem geene zoo afgelegene plaats tot zijne ballingschap bestemd mogt worden. De Keizerin wilde het: zij stierf nog in dit zelfde jaar 404, en het ontbrak niet aan lieden, die hare dood, eene vreeslijke hagelbui, die de Hoofdstad om dezen tijd trof, en andere gebeurenissen, Godlijke straffen noemden, welke op het onrechtvaardig afzetten van enen zoo voortreflijken Leerïaar gevolgd waren; laater Schrijvers zijn, naar de gewoone overhaasting der menschen, in foortgelijke gevallen, geneigd geweest, dit oordeel over te nemen, maar SOCRATES (†) be-lijdt,

Hijwordt
naa Cucusus
gevoerd.

(*) PALLAD. l. c. pag. 91. SOCRAT. l. c. et Cap. 19. SOZOM. l. c. Cap. 22, 23. (†) H. E. L. VI. C. 19.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

lijdt, met wijze bescheidenheid, dat hij de redenen van deze gebeurtenissen aan God, die het verborgene kent, overlaat. CHRYSOSTOMUS had, op zijne verre en moeilijke reize, eene harde ziekte door te staan; ook ondervond hij verschillende behandelingen. Personen van alle kunne en standen kwamen hem te gemoet, en waren hem met tekens van hunnen eerbied en liefde behulpzaam. Daartegen ontfak de Bisfchop van *Cesarea*, in *Kappadocië*, juist wegens deze algemeene genegenheid jegens den ongelukkigen Patriärch, in zoo hevige jaloesheid tegen hem, dat hij zijne woning door eenen hoop Monniken liet omringen, die zijn huis dreigden in brand te steken, indien hij de stad niet ruimde. Hier tegen kon de Bevelhebber der stad, zoo min als de Soldaaten, hem beveiligen. Hij moest, in een' tijd, dat de omliggende strecken, door *Isaurische* Roovers ten uiterften onveilig gemaakt werden, op reize gaan, en landde eindelijk te *Cucusus* aan, een zoo armhartig stadjen, dat het niet eens eene markt voor levensmiddelen had.

Zijn gedragen briefwisseling in zijne ballingfchap

Evenwel vond hij hier het beste onthaal, en eene rust, welke hij te *Konftantinopolen* niet genoten had. Velen van zijne verëerers en vrienden, van nabij en van verre, waar onder ook OLYMPIAS was, zorgden overvloedig voor zijne behoeften. Hij ontving bezoeken uit alle omliggende fteden en landfchappen; en in de daad hij werd, als balling, vermaarder en geëerder, dan toen hij nog de tweede Bisfchop in het Rijk was. Dus opgebeurd, verliet hem de levendigheid en werkzaamheid van zijnen geest

geest des te minder. Hij oefende nog gefuldig een foort van opzicht over het hem getrouwe gedeelte der Gemeente van *Konftantinoplen*, terwijl hij ARSACIUS voor geenem rechtmatigen Bifchop hield; hij troostte hare leden in het lijden, en prees hun ftandvastigheid en moed aan. Het ontbrak hem zoo weinig aan geld, dat hij aan vele behoefligen gefchenken deed, en een vrij aanmerklijk getal gevangenen van de *Ifauriërs*, die den toegang naa zijne verblijfplaats zeer ontrustten, kon loskoopten. Ten einde de uitbreiding van het Christendom in *Feni-cië* te bevorderen, beloofde hij alle kosten tot den opbouw van Kerken of ondersteuning der Christenen aldaar te zullen leveren. Met hetzelfde oogmerk was hij werkzaam onder de *Perfen* en *Gothen*; en was onvermoeid, om aan de Christenen alle handleiding ten besten van hunnen Godsdienst en voor hen zelve te geven. Dit is hoofdzaaklijk de inhoud van eene menigte Brieven, welke hij, van het begin zijner vervolging af, maar voornaamlijk als balling, gefchreven heeft. Sommigen dezer Brieven zijn uitvoerige verhandelingen, bijzonder aan zijne vriendin OLYMPIAS gericht. Dus fpreekt hij haar, in eenen uit *Cucusus* gefchrevenen Brief (*), troost in, wegens de rampen, welke de Kerk troffen; haar herinnerende aan zijne herhaalde voorftellingen, „dat men niets vrezen moet, dan de zonde;” en in Bijbelfche voorbeelden aantoonende, waarom God niet zelden de rampen eenen tijd lang laat

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

voort-

(*) *Tom. III. Opp. p. 527.*

III voortduuren. In den daar op volgenden, nog wijd-
 BOEK lopiger Brief (*), vermaande hij haar weder, hare
 VII droefheid af te leggen; en gaat in eenen derden (†)
 Hoofdst. voort, om haar de slechte gevolgen eener boven-
 na C. G. matige droefheid te ontvouwen; maar ook te doen
 Jaar 363. begrijpen; dat de wederwaardigheden den Godvrucht-
 tot 476. tigen veel meer vreugde wegens zijne toekomstende
 beloning moeten verwekken. In de daad 'er behoort
 eene zekere hoogheid van ziel toe, om een' ander,
 die over ons ongeluk treurt, met zoo veel krachts,
 op te beuren, als CHRYSOSTOMUS hier gedaan heeft.

Twist Eén van deze Brieven heeft, in laater tijden, tot
 over één- zoo merkwaardige twisten aanleiding gegeven, dat
 nen zij- wij 'er hier in het bijzonder van gewagen moeten.
 ner Brie- PETRUS MARTYR, de beroemde *Dominikaner*, die
 ven. tot de *Protestanten* is overgegaan, schreef het eerst
 de Latijnsche Vertaling van eenen Brief van CHRYS-
 OSTOMUS aan den Monnik CAESARIUS, uit een
 Handschrift in het Dominikaner Klooster te *Florence*,
 af, en haalde dezen Brief tegen de Roomsche
 Katholijken aan, zonder te zeggen, van waar hij
 hem ontleend had. Zijn afschrift raakte echter, na
 de dood van den Engelschen Aardsbischop CRAN-
 MER, in wiens Boekverzameling hij hetzelfde ten ge-
 denkteken van geloofwaardigheid nedergelegd had,
 verloren. Men antwoordde daarom den Protestan-
 ten, die zich insgelijks op dezen Brief, als op een
 getuigenis tegen de *verandering van het Brood* in
 het Avondmaal, (*Transsubstantiatie*,) beriepen,
 dat

(*) *L. c. pag. 552.* (†) *L. c. pag. 552.*

dat hij nergens te vinden was, en dat MARTYR III hem wel geheel zelf verdicht kon hebben. Onder- BOEK tusfchen was EMERICH BIGOT oprechter, dan ande- VII HOOFDST. ren van zijne Geloofsgenoten, hij voegde de stuk- na C. G. ken van den Griekfchen oorfpronglijken Brief, die jaar 363. tot 476. in eenige laater Griekfche Schrijvers gevonden worden, met de gemelde Vertaling, welke hij uit het genoemde Handschrift had weten af te fchrijven, achter zijne uitgave van PALLADIUS Levensbefchrijving van CHRYSOSTOMUS, *Parys* 1680. 4to. en voegde 'er eene Voorreden en Aanmerkingen bij. Alles was reeds afgedrukt, toen de Boekenkeurer, uit zorg voor de eer van het Leerftelfel zijner Kerk, oordeelde, dat dit weggelaten moest worden; en de Bladeren, waar het opftond, werden op 's Konings eigen bevel, aan flukken gefcheurd. Hier uit is in het getal der Bladzijden van die Uitgave eene gaping ontftaan, welke van Bladzijde 234 terftond tot 241 overgaat. Maar de Proteftanten, welke deze verminking te weten kwamen, berispten ze niet alleen openlijk, maar maakten ook het teruggehondene, hetwelk hun in handen viel, bekend. STEFANUS LE MOYNE liet de Vertaling van dezen Brief bij het eerfte Deel van zijne verzameling drukken (*). JACOB BASNAGE bracht ze nog nauwkeuriger, volgens de uitgave van zijnen vriend BIGOT, en dus ook met de *Griekfche* Fragmenten, benevens drie bijzondere Verhandelingen, in het licht, te *Utrecht* in het jaar 1687. 8vo. en zedert werd hij meermalen

(*) *Viria Sacra* Tom. I. pag. 530-535.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

len gedrukt. Thans begonnen derhalven de Roomsche Katholijke Geleerden de zaak van hunne Kerk tegen eenen Brief te beplijten, die voor haar zoo nadeelig was. Niets kan toch duidlijker wezen, dan de woorden, welke daar in van het Heilig Avondmaal voorkomen: *Sicut enim antequam sanctificetur panis, panem nominamus, divina autem illum sanctificante gratia, mediante sacerdote, liberatus quidem est appellatione panis; dignus autem habitus est Dominici Corporis appellatione, etiamsi natura panis in ipso permanfit, et non duo corpora, sed unum corpus Filii predicatur; sic et hic divina, ενδυσωσωνς, id est, inundante corporis natura, unum Filium, unam personam, utraque haec fecerunt.* Evenwel beweerde de Jesuïet HARDUIN, die door zoo vele zeldzame gevoelens berucht is geworden (*), dat, in deze plaats, *natura* of *φύσις* geheel niet de *Zelfstandigheid* van het Brood, maar enkel het *toevallige* of de *Accidentiën* aan hetzelfde betekene. DU PIN (†) schrijft bijna even stout, dat men hier, door *natuur*, ook het *bestaan* of *voorkomen* verstaan kon; bovendien had CHRYSOSTOMUS de verandering van het Brood en Wijn in het Heilig Avondmaal, in andere plaatzen, genoeg vastgesteld. Hem volgt niet alleen TILLEMONT (§),
de-

(*) *Chryfost. Epist. ad Caesarium, cum notis ac Disfert. de Sacramento Altaris. Paris 1689. 4to. als ook in zijne Opera Selecta p. 239. Amsterd. 1709. fol.*

(†) *Nouv. Bièl. des Aut. Eccl. T. III. p. 37, 38.*

(§) *Mémoire. Tom. XI. pag. 342.*

dewijl anders, gelijk hij voor de vuist bekent, deze Brief den *Lutheranen* begunstigen zou; maar hij voegt 'er ook stout genoeg bij, indien men hier in iet tegen de *Transsubstantiatie* vond, dan kon hij niet van CHRYSOSTOMUS zijn. Doch allengs moesten de Roomsche-Katholieke Geleerden merken, dat deze gedwongene draajerijën den Brief niet tot hun voordeel konden wenden. Zij verkozen daarom in de laatst verlopende eeuw eenen anderen weg, en ontkenden, dat hij van CHRYSOSTOMUS afkomstig was. De *Dominikaner* LE QUIEN (*), gaf zich het eerst vele moeite, om te bewijzen, dat deze Brief eerst, na het begin der *Nestoriïansche* Verschillen, kon opgesteld zijn, omdat men 'er spreekwijzen in vond, die alleen zedert dien tijd bij de Kerkleerären in gebruik zijn gekomen, zoo als bij voorbeeld, dat CHRISTUS *uit en in twee natuuren* zijn bestaan heeft. MONTFAUCON (†) erkent wel, dat dergelijke uitdrukkingen reeds ten tijde van CHRYSOSTOMUS gebruikt konden zijn geworden; maar hij vindt, in den slechten stijl van den Brief, in de daar in voorkomende redeneerwijze, welke CHRYSOSTOMUS onwaardig zal zijn, en ook in die omstandigheid, dat 'er nergens elders van den Monnik CAESARIUS gewaagd wordt, redenen genoeg, om dezen Brief voor onrecht te houden. Men moet zich verwonderen, dat twee Geleerden, bijzonder zoo scherpzinnige, als deze laatste, op zulke gronden

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *In Opp. Jo. Damasc. T. I. Disf. III. p. XLVIII.*

(†) *Monit. in Ep. ad Cef. T. III. Opp. Ciryf. p. 737.*

IN den zoo veel gebouwd hebben. Naardien **CÆSARIUS**, door dezen Brief, van de dwaling der *Apolinaristen* zou afgetrokken worden, zoo moest dit reeds gelegenheid geven tot voortgelijke spreekwijzen, als naderhand in de *Eutychiäansche* en *Nestoriäansche* Verschillen zoo menigvuldig werden. De stijl van **CHRYSOSTOMUS** is in zijne schriften zoo ongelijk, en kon in zijne toenmalige omstandigheden zoo ligt slordig worden, ook is hij in sterkte van bewijzen zichzelf zoo weinig altijd gelijk, dat voortgelijke vermoedens tegen het getuigenis van *Grieksche* Schrijvers, van de zesde tot de achtste eeuw, die den meergemelden Brief als een opstel van **CHRYSOSTOMUS** aanhaalen, niets kunnen gelden. Te gelijker tijd met **MONTFAUCON**, tastte ook **MAFFEI** (*), de echtheid van dezen Brief aan; waar voor hij echter insgelijks geene Historisch-Critische gronden kon vinden, dan dat men denzelven onder de overige Handschriften van **CHRYSOSTOMUS** werken niet aantreft, en dat 'er nog een andere van dezen geheel verschillende Brief van denzelven aan **CÆSARIUS** in de Groothertoglijke Bibliotheek te *Florence* is, waar door beiden verdacht worden. **JACOB BASNAGE**, om wien te wederleggen **MAFFEI** schreef, antwoordde hem, met alle korthed, voldoende, en voegde beide de Brieven, inzonderheid den betwisten met de leeswijze der Handschriften, met Aanmerkingen en eene Inleiding, in zijne nieuwe Uitgave van **CANISIÏ**, *Lectiones Antiquæ*

(*) *Istoria Diplomatica* p. 261. in *Mantova* 1727. 4.

que (*). Ook heeft nog naderhand MURATORI (†), omtrent op de wijze van HARDUIN, dezen Brief zoeken te verklaren, doch hij verdient alleen daarom hier genoemd te worden, om tevens van de zoo kiefche en gegronde Aanmerkingen, over de zeer misbruikte uitdrukkingen der Griekſche Kerkvaderen van het Heilig Avondmaal, (*μεταβαλλεισαι, μεταστοχειν, μεταροσθμιζειν, μεταμορφειν* enz.) te gewagen, welke ERNESTI bij deze gelegenheid heeft voorgedragen (§).

III
BOEK
VII
Hooftſt.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476

Zoo leefde en handelde CHRYSOSTOMUS als Baling. Al had hij, in dezen ſtaat, niets meer geſchreven, dan die ſchoone Verhandeling, *dat elk mensch alleen van zich zelve beledigd kan worden* (**), zou men de opgeruimdheid van zijn gemoed daar uit alleen erkennen. Nadat hij tot in het jaar 407 te *Cucusus* gebleven was, ſchijnt zijn zich ſteeds meer en meer verbreidende roem zijne vijanden bewogen te hebben, hem uit dezen kring van ontelbare bewonderaars uit te ſleepen. Daar kwam dan een Keizerlijk bevel, om hem naa *Arabifus*, en kort daar op naa *Pityus*, een woest ſtadjen aan de Zwarte Zee, op de afgelegendſte Grenzen van het Rijk, te vervoeren. Op deze reize ſtond hij allerleiï foort van moeilijkheden door; zoodat het eenen ſchijn had, als of men opzetlijk zijne dood

Doodvan
CHRYSOS-
TOMUS

(*) *Tom. I. pag. 226. ſq.*

(†) *Diſfert. de Reb. Liturg. pag. 150. ſq.*

(§) *Anti-Murator. pag. 32. ſq. pag. 74. ſq.*

(**) *Tom. III. Oyp. pag. 444.*

III dood wilde verhaasten. Ook fierf hij, in de daad, onder weg, te *Comana*, in *Pontus*, den veertien-
 BOEK VII den September van dat jaar, in den ouderdom van
 Hoofdft. na C. G. 60 jaren. Toen hij zijn einde voelde naderen, trok
 Jaar 363. hij betere klederen aan, genoot het Heilig Avond-
 tot 476. maal, sprak de hem zoo gebruikelijke woorden: *God zij in alles geprezen!* en zeide daar op het laatste *Amen!* met het teken des Kruis (*).

Eerehem Hoe meer hij, in het laatst van zijn leven, gele-
 na zijne den had, des te ijveriger verëenigde men zich na
 dood be- zijne dood, om hem te verëeren. Zijne partijën
 wezen. namen allengs billijker gezindheden jegens hem aan;
 de Scheuring, om zijnen wil, in de Kerk ontstaan, hield op, schoon daar door zelfs de Westersche Gemeenten van vele Oosterfche gefcheiden waren geweest. Men bracht, in het jaar 438, zijn ligchaam na *Konftantinopolen*, om het in de Apostel-Kerk bij te zetten. De menigte van menschen, welke hetzelfde met Vaartuigen en brandende Flambouwen te gemoet kwamen, maakte bijna de Zee-engte tusfchen de beide Werelddeelen tot vast land. De toenmalige Keizer, *THEODOSIUS de Jongere*, bukte met zijn aangezicht over de kist, en verzocht den overledenen, dat hij aan zijne doode Ouderen de beledigingen wilde vergeven, welke zij hem, uit onwetendheid, hadden aangedaan (†).

Beoor- Uitbundig zijn voorts zijne leerlingen, vrienden,
 en

(*) PALLAD. *l. c.* pag. 96. SOCRAT. *Libr. VI. Cap. 21.* SOZOMENUS *Libr. VIII. Cap. 28.*

(†) THEODORET. *Hist. Eccles. Libr. V. Cap. 36.*

en verëerers, in het uitbazuinen van zijnen lof geweest. TILLEMONT (*) en MONTFAUCON (†), hebben dergelijke plaatzen in menigte verzameld. Zelfs hebben de Levensbeschrijvingen van CHRYSOSTOMUS doorgaans het voorkomen van Lofredenen. Inzonderheid heeft het Geschrift van zijnen Vriend PALLADIUS (PALLADII *Dialogus cum THEODORO, Eccles. Rom. Diacono, de Vita et Conversatione JOHANNIS CHRYSOSTOMI*) (§), ten oogmerk, om de Christelijke grootheid en het onschuldig lijden van den Patriërch in een treffend gedenkstuk voor oogen te stellen. Deze Schrijver schijnt wel geloofwaardig in zijn hoofdverhaal, ja zelfs in vele bijzondere omstandigheden te wezen. Maar te gelijk verkrijgt alles bij hem een zoo eenzijdig voorkomen; hij valt zoo dikwijls in Godvruchtige, Theologische of Homiletische Uitwijdingen; alle de partijën van CHRYSOSTOMUS worden van hem zoo zwart afgeschilderd, dat men zeer mis zou tasten, indien men zich op zijne berichten en oordeel alleen verlaten wilde (**). Van de overige oude Schrijvers, die het leven van CHRYSOSTOMUS uitvoerig beschreven,

of

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
deeling
van zijn
character
en Levens-
beschrijvin-
gen van
hem.

(*) *L. c. pag. 352.*

(†) *Tom. XIII. Opp. Chryfost. pag. 256, 284. etc.*

(§) BIGOT gaf hetzelfde het eerst in het Grieksch en Latijn uit, met eene Voorreden, te *Parys*, in het jaar 1680. 4to. MONTFAUCON liet het vervolgens op nieuw afdrucken. *l. c. pag. 1. fq.*

(**) Wij hebben van PALLADIUS reeds elders gesproken. Zie *Deel V. Bladz. 223.* en *Deel VI. Bladz. 48.*

III of Lofredenen op hem nagelaten hebben, heeft
 BOEK VII HENR. SAVILE eene lezenswaardige Verhandeling
 Hoofdst. gefchreven (*); maar eene nog vollediger, hoewel niet
 na C. G. zoo nauwkeurig beoordeelde lijst, die tot in de
 Jaar 363. XIIIde eeuw loopt, heeft men bij FABRICIUS (†).
 tot 476. GEORGIUS, *Patriärch* van *Alexandrië*, in de ze-
 vende eeuw, zoo als waarfchijnlijkst is, behoeft al-
 leen nog onder de Ouden genoemd te worden, de-
 wijl zijne *Levensbefchrijving* van CHRYSOSTOMUS
 niet alleen ééne der breedvoerigften is, maar ook
 van de laater *Grieken* steeds is uitgefchreven, en
 ook van fommige nieuwe Schrijvers goedkeuring ver-
 kregen heeft. FOTIUS (§) verwijt echter reeds dezen
 Schrijver gebreken tegen de Gefchiedenis. SAVILLE
 heeft den oorfpronglijken Tekst van dit Boek laten
 drukken (**), en 'er een goed oordeel over ge-
 veld (††). De eerfte volledige en bevallig opgestel-
 de Levensbefchrijving van CHRYSOSTOMUS werd,
 onder de nieuwe Schrijvers, uitgegeven door GOD-
 FRIED HERMANT, onder den aangenomenen naam
 van MENARD, in het jaar 1664, te *Parys*, in één
 Deel in 4to. Maar deze is eene zoo volkomene Lof-
 reden, dat 'er bij flot, in eene vergelijking tufchen
 den Patriärch en den Apostel PAULUS, weinig aan
 hapert, of de eerfte wordt boven den laafden ver-
 he-

(*) In CAVE *H. Litter. SS. Ecclesiast. Vol. I. p. 327.*

(†) *Biblioth. Gr. Vol. VII. pag. 555.*

(§) *Biblioth. Cod. XCVI. pag. 252.*

(**) *Opp. Chryfost. Tom. VIII. p. 157-165.*

(††) Bij CAVE *l. c. pag. 338.*

heven. Ook heeft hij kinderächtige Fabelen behouden, bij voorbeeld, van de onbeweegbaarheid van CHRYSOSTOMUS lijk, toen men het naa *Konstantinopolen* wilde voeren, en van deszelfs buigzaamheid, na eenen Brief van den Keizer aan den overledenen Leeräar. Met meer oordeelkundige behoedzaamheid schreef DU PIN (*) zijn leven van CHRYSOSTOMUS. TILLEMONT overtrof nog⁹ deze beide Geleerden, door de uiterste naauwkeurigheid, met welke hij eene menigte omftandigheden in het leven van CHRYSOSTOMUS, bijzonder de Tijd-orde van zijne fchriften en *Homiliën*, onderzocht heeft. Maar daartegen ontleedde hij den Inhoud zijner Schriften niet met dezelfde oplettendheid, en doorgaands verfchijnt bij hem de *Heilige*, en niet de Mensch, met eenige zwakheden (†). Nog heeft MONTFAUCON eene nieuwe Levensbefchrijving van CHRYSOSTOMUS, in de Verzameling van deszelfs werken, ingevoegd (§). Met deze hulpmiddelen voorzien, heeft de Kanclier CRAMER het leven van CHRYSOSTOMUS befchreven, in zijne Hoogduitfche Vertaling van verfcheidene van zijne werken (**).

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

De eerfte uitmuntende Uitgave der werken van CHRYSOSTOMUS, welke, hoe menigvuldig ook, door verfcheidene onächte Schriften van laater tijd, vermeerderd

Uitgaven
van zijne
werken.

zijn,

(*) *Nouv. Bibl. des Auteurs Ecclef. T. III. p. 7-75.*

(†) *Mémoires Tom. XI. pag. 1-405. Notes fur S. Jean Chryfost. p. 547-626. ed. de Paris.*

(§) *Tom. XIII. pag. 91-177.*

(**) *Leipzig 1748. X Daeien in 8vo.*

III zijn, in het Grieksch alleen, is van den Engelscheit
 BOEK Geleerden HENRIK SAVILLE, op zijne eigene kosten
 VII te *Eton* in het jaar 1612 in acht Deelen in Folio
 Hoofdst. na C. G. uitgegeven. Bijna op denzelfden tijd bracht de Je-
 Jaar 363. suiet FRONTON LE DUC, zedert het jaar 1609, velen
 tot 476. van de werken van CHRYSOSTOMUS, in zes Deelen
 in Folio, te *Parys* in het licht, met de Latijnsche
 Overzetting, en hier en daar eenige Aanmerkingen.
 In het jaar 1633 voltooide KAREL MOREL deze Uit-
 gave door zes andere Deelen, in welke hij de Kerk-
 redenen van CHRYSOSTOMUS, over het Nieuwe Tes-
 tament, uit COMMELINS Uitgave te *Heidelberg*, van
 het jaar 1591 tot 1603, in Folio, liet afdrukken.
 Deze Uitgave, gemeenlijk de Uitgave van LE DUC
 genoemd, is te *Frankfort aan den Main* zedert
 het jaar 1698 insgelijks in XIII Deelen nagedrukt.
 Eindelijk heeft BERNHARD VAN MONTFAUCON door
 zijne Uitgave te *Parys* van 1718 tot 1738 in XIII
 Deelen in Folio alle de voorgaande Uitgaven over-
 troffen; welke van *echte*, *twijfelächtige*, en *onder-
 gestokene* stukken een getal van 1744 bedraagt. Bij-
 na vijftig van dezelve zijn in deze Uitgave het
 eerst bekend gemaakt, en allen zijn door oordeelkun-
 dige en andere Aantekeningen opgehelderd. In het
 laatste Deel vindt men een kort *Onomasticòn*, *seu*
voces in Libris Chryfostomi vel nove vel singularis
significationis. Met één woord, deze Uitgave is
 ééne der volkomensten, welke wij van de werken
 van éénen ouden Kerkvader hebben.

Leven van III- Gelijk ons de Geschiedenis van de twisten over
 van III- ORIGENES aanleiding gegeven heeft, om het leven
 RONYMUS van

VAN CHRYSOSTOMUS, éénen der eerwaardigste Leer-
 aaren van de Oude Griekfche of Oosterfche Kerk te
 befchrijven, even zoo worden wij daar door geleid
 tot het befchrijven van het leven van eenen aanzien-
 lijken Leeráar in de Westerfche of Latijnfche Kerk,
 naamlijk van HIERONYMUS, die aan gemelde twis-
 ten, inſgelijks, deel genomen heeft, hoewel hij
 daar bij niet in zoo voordeelich licht verſchijnt, als
 CHRYSOSTOMUS. Wij hebben hem reeds leeren kennen
 als *Overzetter en Uitlegger der Heilige Schrift*,
 als eenen der *ijverigſte verdedigers van het toen
 heerſchend Leerſtel en Godsdienstplegtigheden*,
 als den *voornaamſten Steunpilaar van het Monniken-
 leven en het Bijgeloof*, als een' man van groote
 kundigheden en het grootſte aanzien in de Kerk van
 zijnen tijd; maar ook dikwijls kwam hij ons, in zulke
 nadeelige of ten minſten twijfeláchtige gedaante, voor,
 dat wij hem hier geheel dienen te befchouwen, in-
 dien wij hem naar waarheid zullen beóordeelen.

III
 BOEK
 VII
 Hoofdf. na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

Men kan een groot gedeelte van zijne Levensge-
 ſchiedenis uit zijne eigene Schriften en Brieven op-
 maken, waar door men tevens in ſtaat geſteld
 wordt, om dieper in zijnen waaren aart en karakter
 in te dringen, dan zijn oogmerk zal medegebracht
 hebben. Zijne geboorteplaats noemt hij (*) *Stri-
 don*, eene Grensſtad tuſſchen *Dalmatië* en *Panno-
 nië*, welke naderhand, in het jaar 377, van de *Go-
 then* verwoeſt is geworden; waaróm men ook niet
 in ſtaat is, om met zekerheid de ligging dezer ſtad

Plaats en
 tijd van
 zijne ge-
 boorte.

aan

(*) *De Viris Illuſtr. Cap. 135.*

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363
tot 476.

aan te wijzen, te min, omdat PALLADIUS (*) verzekert, dat HIËRONYMIUS een *Dalmatiër* geweest is. In het *Hongaarsch* Gespanfchap *Szalad*, op de Grenzen van *Stiermark*, op een Half-eiland tusfchen de *Drava* en *Mur*, is eene kleine plaats. *Stridova* of *Strigora*, alwaar op eenen naburigen heuvel een Kerk staat, aan HIËRONYMIUS gewijd, naa welke vele Bedevaarden gefchieden; deze plaats zal, volgens de overlevering, het oude *Stridon*, en de Geboorteplaats van dezen Kerkleeräar wezen (†). — Even min kan het Geboortejaar van HIËRONYMIUS ontegenzegglijk vastgefteld worden. Volgens PROSPER, die omtrent het midden der vijfde eeuw gefchreven heeft, en nog een Tijdgenoot van HIËRONYMIUS geweest was (§), zou dit het jaar 331 zijn, doch in het vervolg, zegt hij, dat HIËRONYMIUS in het jaar 420, in zijn één en negentigfte jaar, geftorven is (**), zoodat hij zichzelven wederfpreekt, ten ware de Afcchrijvers van *Undenongefimo* XCI gemaakt hebben. Trouwens, de opgave van PROSPER, omtrent het Geboortejaar van onzen Kerkleeräar, is door anderen (††) met verfcheidene gronden bevestigd.

Zijn

(*) *Hist. Lausiac. Cap.* 124.(†) JOH. STILTING in *Act. SS. Mens. Septemb. Tom.* VIII. pag. 426. *Antverp.* 1762. fol.(§) In *Chron. ad ann. 331. in CENSIS Lect. Ant. T.* I. pag. 290. (***) *L. c. pag.* 300.(††) MARTIANAY *Vie de St. Jérôme pag.* 7. STILTING *l. c. pag.* 429-432.

Zijn Vader EUSEBIUS schijnt een man van aanzienlijken stand, en groot vermogen, geweest te zijn. Naar hem heette hij insgelijks EUSEBIUS, waar bij ook in sommige jonger Handschriften van zijne werken, de naam SOPHRONIUS komt, zonder dat men weet, waaröm, of van wien hij dien bekomen heeft. Hij noemt zijnen eersten Leermeester, spottend, ORBILIUS, omdat dezelve even zoo streng was, als de vermaarde ORBILIUS, ten tijde van HORATIUS, en hij verhaalt, hoe hij met geweld, van den schoot zijner Groetmoeder, naa dezen Meester gebracht is (*). Alzoo hi volkomen in gemeenschap met den jongen BONOSUS werd opgevoed, ontstond daar door tuschen hen die vertrouwlijke vriendschap, welke nooit weder heeft opgehouden. Kort daar na werd HIËRONYMUS naa Rome gezonden, alwaar hij het onderwijs genoot van den Spraakkundigen ÆLIUS DONATUS, en zich met ongemeenen vlijt, vele jaaren lang, op alle de wetenschappen en geleerdheid der Romeinen toelegde. Inzonderheid oefende hij zich in de Welsprekendheid, en bezocht dikwijls de Gerichtshoven, waar de grootste Redenaars met hevigheid plijten, en niet zelden in schelden tegen malkander uitvoeren. Ook verzamelde hij te Rome eenen rijken voorraad van Boeken, uit vele Kunsten en Wetenschappen (†).

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
Berichten van
zijne
vroegere
jeugd.

Bij deze geleerde bezigheden vergat HIËRONYMUS de

(*) *Apol. adv. Rufin. l. I T. IV. P. II. Opp. p. 385.*

(†) HIËRON. *l. c. p. 367. Ep. XVIII. p. 42. Comm. in Ep. ad Gal. C. 11. p. 243. l. c. P. 1.*

III de Godsdienstige niet. Op Zondag was hij gewoon,
 BOEK met zijne Medeleerlingen, onder welke BONOSUS en
 VII de reeds in onze Gefchiedenis bekende PAMMACHIUS
 Hoofdst. was, de Graven der Apostelen en Martelaren te
 na C. G. bezoeken. Zij gingen dikwijls in de diepe onder-
 Jaar 363. aardfche gewelven, waar aan weërskanten der wan-
 tot 476. den de lijken lagen, en het slechts zuinig van bo-
 ven afvallend licht de ijslijkheid nog vermeerderde.
 Het waren de nog heden zoo bekende *Katakomben*
 in de gemelde Hoofdstad, in welken, in 't gemeen,
 de overledenen van gemenen stand, vele overledene
 Christenen der eerste eeuw, en derhalven ook Mar-
 telaars, begraven waren, maar uit welke men, in
 laater eeuwen, als uit eene onuitputlijke Mijngroeve,
 enkel ligchamen van Martelaren en Heiligen heeft
 weten op te delven (*). Deze vroegtijdige smaak
 in overgeblevene beenderen van eerwaardige mannen
 liet bij den jongeling een' blijvenden indruk na voor
 zijn gantsche leven. Doch, gelijk enkel uiterlijke
 oefeningen van Godzaligheid, ten allen tijde, slechts
 zwakke behoedmiddelen voor de deugd geweest zijn,
 zoo konden zij ook de zeden van MËRONYMUUS niet
 zuiver houden. Hij bekent zelf meer dan ééns (†),
 dat hij, in deze jaaren zijner jeugd, ongelukkig
 fchipbreuk aan zijne kuischheid geleden heeft, waar-
 om hij anderen waarfchuwt voor de liefde tot dar-
 te

(*) MËRONYM. *Comment. in Ezech. Cap. XL. T. III.*
Opp. pag. 979, 980.

(†) *Epist. V. pag. 9. VI. pag. 14. Epist. XXV. S.*
Apol. pro Libris contra Jovin. T. IV. P. II. Opp. p. 242.

tele vermaken, voor de bekoorlijke aangezichten der vrouwen, maar bijzonder voor de lagen des Dui- vels, die als een zeeroover op zee rondzwerft.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

HIÉRONYMUS bevond zich nog, in het jaar 363, te *Rome*. Om dien tijd, of wat laater, ontving hij ook in deze stad den Doop, naar de gewoonte van dien tijd, om den Doop uit te stellen (*). Of hij reeds vóór deze zijne inwijding in het Christendom, of na dezelve, zijne reize naa *Galliën* ondernomen hebbe, is onzeker. Maar in dit Land ten minsten begon hij zijne genegenheid meer tot de wetenschap van den Godsdienst te keeren, en zich aan eene strengere Godsvrucht over te geven. Hij schreef, gedurende zijn verblijf te *Treviri*, (*Trier*,) ten dienste van zijnen vriend RUFINUS te *Aquileja*, de beide werken van HILARIUS, Bisfchop van *Pictavium*, (*Poitiers*,) af, over de *Sijnoden*, en zijne *uitlegging over de Psalmen* (†). Aan deze halfbarbaarſche oevers van den *Rhyn*, zoo als hij ze noemt (§), beſloot hij niet alleen zelf CHRISTUS te dienen, dat is, den verhevendſten Godsdienst in het *Monniksleven* te oefenen, maar boezemde ook zijnen vriend BONOSUS hetzelfde voornemen in. Het is zeer waarſchijnlijk, dat HIÉRONYMUS, toenmaals, om zijne geleerde kundigheden te vermeerderen, verſcheidene *Galliſche* ſteden, tot aan zee toe, doorreisd heeft. RUFINUS heeft hem naderhand tegen-

Hij wordt
gedoopt.
Zijne reis
naa Gal-
liën.

(*) *Epist.* XIV. pag. 19. XVI. pag. 22.

(†) *Epist.* IV. pag. 6.

(§) *Epist.* I. pag. 3.

III geworpen (*), dat hij ten dezen tïde nog geheel
BOEK onbekend was met de *Griekſche* Taal, doch hij
VII ſchijnt de zaak te overdrijven, alzoo HIËRONYMUS
Hoofdſt. zelf (†) verzekert, dat hij de Schriften der Griek-
na C. G. ſche Wijsgeeren reeds onder geleide van zijne Leer-
Jaar 363 ſche meesteren te *Rome* gelezen heeft.
tot 476.

Verblijf Men kan niet zeker zeeën, of HIËRONYMUS reeds
van HIË- vóór zijne reize naa *Galliën* te *Aquileja* geweest is.
RONYMUS Maar na zijne terugkomst uit dat Land, heeft hij
te Aquileja. Zijn zich zeker, een' tijd lang, in gemelde ſtad opgehou-
eerſte den. Hij leefde hier, omtrent het jaar 372, en nog
Geſchrift eer in vriendschap met den bekenden *Presbijter* RU-
FINUS, met den *Presbijter* CHROMATIUS, nader-
hand Biſchop van *Aquileja*, en met andere Geest-
lijken of *Monniken*. Hi'r heeft hij ook, naar allen
ſchijn, den oudſten zijner Brieven of Opſtellen, die
wij nog overig hebben, geſchreven (§). Een
vriend van HIËRONYMUS, INNOCENTIUS, had hem
al meermalen verzocht, hem de wonderbare gebeu-
renis te verhaalen, welke onlangs te *Vercellæ*,
(*Vercelli*, in het Vorſtendom *Piemont*,) was voor-
gevallen. In eenen zeer levendigen, treffenden, ge-
zwoollen ſtijl, verhaalt HIËRONYMUS dit geval, het-
welk zaaklijk hier in beſtaat: Eene vrouw en een
jongeling bij den Stadhouder van dit Landſchap als
ſchul-

(*) *Invectiv. in Hier. L. II. T. IV. P. II. p. 418.*

(†) *Epist. XXXI. pag. 245.*

(§) MARTIANAY heeft hem in zijne uitgave als den
6den Brief p. 23. Maar VALLARSI in de zijne, *Verone*
1734. fol. als den eerſten p. 1. T. I.

fchuldig aan echtbreuk aangeklaagd, werden beiden op de Pijbank gebracht, om hen te doen beken-
 nen. Door de pijn vermeerderd, bekende de jongeling de misdaad, welke hij niet bedreven had; maar de vrouw bleef, zelfs onder verdubbelde pijnen, hare onschuld betuigen. Eindelijk werden zij beiden ter ftraffe gevoerd. Het hoofd des jongelings vloog, met den eerften flag, van het ligchaam; maar vergeefs floeg de Scherprechter tot viermalen toe, op den hals der vrouw; en zijn zwaard boog om tot aan het g-vest, zonder haar meer dan eene ligte wonde toe te brengen. Thans viel het omstaande volk op den Beul aan, en jaagde hem weg; nu fchoot een ander toe, en beloofde het beter te zullen maken; op zijn derden flag viel de ongelukkige vrouw, naar het fcheen, dood ter aarde. Men had haar Graf reeds gereed gemaakt, toen zij onverziens weder levende werd. Evenwel wilde de Regceering de doodftraf op nieuw aan haar laten voltrekken; maar EVAGRIUS, een *Presbijter* van *Antiöchië*, die zich reeds door zijnen ijver bekend had gemaakt, en naderhand *Bifchop* te *Antiöchië* werd, bad zoo lang en zoo nadrukkelijk voor haar bij den Keizer VALENTINIAAN, dat de Vorst haar de vrijheid fchonk. Dit is het verhaal bij MËRONY-
 MUS. Ondertusfchen geeft de langduurige weigering van den Keizer reden genoeg, om te vermoeden, dat men ten Hove niets bovematuurlijks in dit geval befpeurd moet hebben.

Hoe het zij, MËRONYUS werd, kort daar na, MËRONY-
 waarfchijlijk in het jaar 373, door eenen onver-

III
 BOEK
 VII
 Hoofdst.
 na C. G.
 jaar 363.
 tot 476.

III hoedschen Stormwind, zoo als hij het noemt (*),
 BOEK van zijne vrienden te *Aquileja*, zijne Geleerde en
 VII Godsdiensfuge Oefeningen aldaar, afgefcheurd. Men
 Hoofdft. heeft hier een ruim veld tot gisfingen, over de aan-
 na C. G. leidende oorzaak hier toe. Mifchien heeft zijn
 Jaar 363. evengemelde Briefswijze verhaal hem vervolgingen
 tot 476. op den hals gehaald, omdat hij daar in verſcheidene
Aquileja verlaten, aanzienlijke lieden, bijzonder den Stadhouder, dien
 en reit hij met een' wild bloeddorftig dier vergeleek, bele-
 naa Antiöchië. digd had; doch eigenlijke zekerheid heeft men niet.
 Genoeg, HIERONYMUS ging, met EVAGRIUS en INNOCENTIVS, mifchien ook met andere vrienden, te ſcheep, om naa het Oosten, en bijzonder naa *Jerufalem*, te reizen; ook nam hij zijne Boekverzameling mede. In *Thracië* ſtapte hij weder aan land, ging over den *Bosporus* naa *Afië*, en landde eindelijk te *Antiöchië* aan, na onderweg vele Steden en Kloosters bezocht te hebben. Eene ziekte, die hem in de gemelde Hoofdftad overviel, en de dood van zijnen vriend INNOCENTIVS, maakten zijn verblijf aldaar vrij treurig (†).

Droom Hier had HIERONYMUS dien zoo vermaarden Droom,
 van HIERONYMUS waar van wij reeds te vooren gefproken (§) hebben, en omtrent welken men de aanmerking kan maken, dat de ophief, met welken HIERONYMUS van denzelfen ſpreekt, zeer veel invloed gehad kan hebben op zijne gevoelens, gelijk op de denkwijze der
 laa-

(*) *Epist.* III. pag. 10. *ed. Villars.*

(†) HIERON. *l. c.* *Epist.* XXII. pag. 113.

(§) Zie V. Deel, *Bladz.* 139.

laater Christelijke Leeräaren, omtrent de Geleerdheid der Heidenen, hoe zeer ook HIËRONYMUS zich naderhand zachter heeft uitgedrukt, en denzelven een' gewonen natuurlijken droom genoemd heeft. Zeker is het ten minsten, dat hij zich zeer verächtlijk over de Geleerdheid uitlaat, in eenen Brief aan den Bisfchop DAMASUS, na het jaar 380 (*), in welken hij de *gedichten der Poëten, de Wereldwijsheid, (secularis sapientia,)* en den *praal der Redenrijkkunflijke woorden, eene fpijze der Duivelen* noemt.

De bovengemelde ziekte, benevens zijn zwaarmoedige droom, kan, ondertusfchen, veel toegebracht hebben, tot die heerfchende genegenheid tot het *Asketisch* leven, welke HIËRONYMUS te *Antiöchië* opvatte, alwaar hij tot het jaar 374 gebleven is. Hij bediende zich wel van de Nabuurfchap van den jongen APOLLINARIS, Bisfchop te *Laödicca*, in *Syrië*, die wegens zijne bekwaamheid in de Uitlegkunde des Bijbels beroemd was, om zich van denzelven daar in te laten onderwijzen (†); maar aan den anderen kant fchreef hij aan den Abt THEODOSIUS in *Cilicië*, en zijne Monniken (§), dat hij in hun bewonderenswaardig gezelfchap wenschte te zijn; alhoewel zijne oogen niet waardig waren, hetzelve te zien; het was een van Heiligen bewoond *Paradijs*, in de *Woeflijn*. Alleen beklagde hij zich in

III
DOEK
VII
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Hij wordt
een Klui-
zenaar en
Monnik.

(*) *Tom. IV. Opp. P. I. pag. 155.*

(†) *Epist. LXXXIV. pag. 519. ed. Villars.*

(§) *Epist. II. pag. 3.*

III overgedrevene uitdrukkingen, over zijne onwaardig-
 BOEK heid en onvermogen, om zich aan hunne levenswij-
 VII ze over te geven. Deze genegenheid schijnt hij te
 Hoofdst. *Aquileja* reeds uit de verkeering met zijne vrienden
 na C. G. opgevat te hebben; en zij werd grootlijks versterkt,
 Jaar 363. tot 476. toen zijn geliefde BONOSUS zich, om dezen tijd,
 met hetzelfde oogmerk, voor altijd van hem gescheiden had (*).

Hij verliet dan *Antiöchië*, in het jaar 374, en begaf zich naa de Woestijn van *Chalcis*, welke naar deze Hoofdstad van het Landschap *Chalcidene*, in *Syrië*, tusschen het Gebied van *Antiöchië* en den *Eufraat*, doch zich echter niet tot deze Rivier toe uittrekkende, den naam had. Evenwel was hij niet ver van *Antiöchië* af; naardien hij zich dicht bij het Vlek *Maronia* onthield, hetwelk zijnen vriend EVAGRIUS toebehoorde. In eene Kluis of Hut, welke hij zich daar verkoos, leidde hij het allerstrengste leven (†), tevens niet nalatende, met zijne Godzalige oefeningen ook handen-arbeid te verbinden (§).

HIÉRONY- Met dit alles kon onze Kluizenaar, die, om voor
 MUS door zijne zonden te boeten, de Wereld ontvloden was,
 vleesch- in de Woestijn zijne eigene bekoringen tot zonde
 lijke lus niet ontvlieden. „Ik,” zoo kláagt hij in ééner
 ten be- zijner Brieven (**), „die mij zelve, uit vrees
 streden. „ voor de Hel, tot zulk eene gevangenis veröor-
 „ deeld heb, die ik alleen een medgezel was van
 „ scor-

(*) *Ep.* III. p. 11. *ed. Vall.* (†) *Ep.* XXII. p. 91.

(§) *Ep.* XVII. p. 43. (**) *Ep.* XXII. p. 91.

„ scorpiöenen en wilde beesten, bevond mij toch
 „ vaakmalen in gezelschap van jonge Dochters.
 „ Het gezicht was bleek van het menigvuldig vasten,
 „ evenwel gloeide de geest van begeerten in
 „ het koude ligchaam; en voor den in zijn vleesch
 „ reeds verstorven mensch, kookte nog het eenigste
 „ vuur der lusten.” enz. Wanneer men voorts deze
 verzoekingën, waar aan HIERONYMUS in de
 Woestijn van *Chalcis* was blootgesteld, vergelijkt
 met eene plaats uit zijnen na eenigen tijd aan den
 Bischof DAMASUS geschrevenen Brief, waar in hij
 zegt (*), dat, alhoewel hij in het Barbarische ge-
 deelte van *Syrië* woonde, hem nogthans zijn onop-
 houdliکه vijind op den voet gevolgd was, en dat
 hij in de eenzaamheid nog grooter strijd moest uit-
 staan, zou men bijna met een' vernultig Schrijver (†)
 vermoeden, dat eene vleeschliکه zonde de wervel-
 wind geweest zij, die hem van *Aquileja* naa *Antiöchië*
 heenliingerde. Doch, het gene 'er HIERONYMUS
 vervolgens bijvoegt, en het geen boven aangemerkt
 is, sehijnt deze gedachte niet te begunstigen.

III
 BOEK
 VII
 H of dft.
 v C. G.
 pag 363.
 tot 476.

Zeldzamer kan het ons toefchijnen, wanneer HIERONYMUS
 bekent (§), dat hij, daar door zijn aan-
 houdend vasten in de Woestijn zijne wellustige nei-
 gingen vrij wel gedempt, maar niet voortgelijکه ge-
 dachten bij hem uitgeroeid werden, tot een hulp-
 mid-

Hij leert
 het He-
 breuwsch.

(*) *Epist. XVI. pag. 22. ed. Martian.*

(†) ZIMMERMAN *over de Eenzaamheid. IIIe Deel, Bladz. 263.*

(§) *Ep. CXXV. ad Ruf. T. 1. Opp. p. 934. ed. Vall.*

III middel daartegen ter hand had genomen, om van
 BOEK eenen Jood *Hebreeuwsch* te leeren. Ondertusfcheu
 VII wordt het toch bij eenen zoo geleerden, veruuf-
 Hoofdst. gen, met de bevalligfte Romeinfche Schrijvers, ook
 na C. G. gen, met de bevalligfte Romeinfche Schrijvers, ook
 Jaar 363. voormaals met de befchaafde Wereld, zoo bekenden
 tot 476. Man heel begrijpelijk, dat hij eene voor zijne ja-
 ren en fmaak ruwe inffpanning van zijn geheugen
 nodig had, om een al te vlugge verbeeldingskracht
 tot zwijgen te noodzaken. In het vervolg befteedde
 hij te meer vlijt op de Hebreeuwsche Spraakkunde,
 waar van hij tot Overzetten van den Bijbel gebruik
 maakte, opdat de Jooden niet verder, gelijk hij
 zegt (*), den Christenen fchamper zouden verwij-
 ten, dat zij hunne Heilige Schriften vervalscht had-
 den.

Zijne ge- Men ziet hier reeds uit, dat met MËRONYMU
 leerde geen gemeen Kluizenaar en Dweeper in de *Syriſche*
 werk- Woeftijnen begraven was. Gedurende de vijf ja-
 zaamhe- ren, welke hij daar in doorbracht, onderhield hij
 den. nog fteeds eene aangename betrekking met de edeler
 Wereld, welke hij verlaten had, dat is, met zijne
 Vrienden en Boeken. EVAGRIUS bezocht hem dik-
 wijls uit *Antiöchië*, en nam de beffelling op zich,
 van alles, wat hem nodig was. Hij fchreef aan zij-
 ne vrienden in *Aquileja*, en andere Wefferfche
 Landfchappen. Dan beval hij hun zijne Zuster
 aan, die van haren zedenlijken val weder was op-
 geftaan, dan begeerde hij van hun Godelgeleerde
 Schriften der Kerkleerären, de *Roomfche Gefchie-
 de*.

(*) *Præfat. in Verf. Jefaiæ Tom. I. Opp. p. 474.*

denis van AURELIUS VICTOR , en andere Boeken meer; daartegen bood hij hun het een en ander uit zijnen voorraad aan; bijzonder van zijne menigvuldige Handschriften van den Bijbel, deszelfs Overzettingen en Verklaringen, (*Sacræ Bibliothecæ Codices* ,) welke hij des te gemaklijker kon mededeelen, omdat hij jonge Afschrijvers, (*alumnos, qui antiquariæ rei inserviant* ,) aangekweekt had. Het bleef hem nog eigen, met uitdrukkingen en verzen van zijne oude geliefde Schrijvers te spreken, alhoewel hij eenmaal, als hij eene plaats van HORATIUS gebruikt, gedenkende, waar hij leefde, die alleen aan zeker iemand, (*quidam* ,) toefchreef. Doch voornaamlijk bracht hij den tijd door met Bijbelsche onderzoekingen en overdenkingen, die voor zijne levenswijze voegden (*).

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Behalven zijne Brieven, welke nog als gedenkstukken van deze gezindheden overig zijn, zijn 'er nog andere, welke hij, met grooter vlijt, en in de uitgebreetheid van Verhandelingen, heeft opgesteld. Hier toe behoort zijn lange Brief aan HELIODORUS (†), welke eene zoo vuurige aanprijzing van het *Monnikenleven* bevat, als men van een goed brein, hetwelk door de hitte der *Syrische* Woestijnen gezengd is, verwachten kan (§). Het strekt HIERONYMUS tot eere, dat hij, in zijnen ouderdom, de menigvuldige gebreken van dezen Brief zelf erkend

(*) *Epist. V. ad Florentium pag. 14. Eistp. VI. ad Julian. p. 16. ed. Vall.* (†) *Ep. XIV. p. 28. ed. Vall.*

(§) *Verg VI. Deel, Bladz. 52.*

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G
Jaar 363.
tot 476.

---

kend heeft (*). Een gedeelte daar van mag men op rekening van zijne gevoelige finart stellen, dat HELIODORUS, zijn vriend en medegezel te *Antiö-chië*, die reeds op het punt stond, om zich met hem in de Woestijn te begeeven, dit voornemen, ondanks zijn bidden en klagen, veranderd, en hem zelfs verlaten had. Zeifs door dezen Brief bereikte hij zijn oogmerk bij HELIODORUS niet.

Omtrent ten zelfden tijde, toen HIERONYMIUS een Kluisenaar was, beschreef hij ook *het leven van den eersten vermaarden Christelijken Kluisenaar, PAULUS van Theben*, opgedragen aan eenen anderen PAULUS, zijnen vriend te *Concordia*, eene stad niet verre van *Aquileja* (†). Tot bevestiging van de geloofwaardigheid van dit zijn verhaal, doet hij, bij gelegenheid van een bericht, dat een Palmboom PAULUS te gelijk spijze en kleding bezorgd had, deze betuiging: „Opdat dit niemand onmogelijk „moge voorkomen, roep ik JESUS en zijne Heilige „Engelen tot getuigen, dat ik in dien oord der „Syrifche Woestijn, welke aan de *Saracenen* „grenst, Monniken gezien heb, en nog zie, van „welken de één dertig jaaren lang opgesloten, van „gerstenbrood en modderig water leefde; maar „een ander in eene oude Bron, welke de *Syriërs*, „in hunne taal, *Gubba* noemen, daaglijks slechts „vijf drooge vijgen gebruikte.” Ondertusfchen wordt
zul-

(*) *Ep. LII. ad Nepotian. p. 252.*

(†) *Tom. II. Opp. Hieron pag. 1. ed. Vall. Vergel. Deel II. Bladz. 436. en Deel IV. Bladz. 97.*

zulke betuiging voor gemelde bericht veel te sterk en verkeerd te pas gebracht, en kan ook aan de volgende zeldzame sprookjeus geene geloofwaardigheid bijzetten.

Het is verders niet onwaarschijnlijk, dat hij zijn eerste *Uitlegkundig Geschrift over den Profeet* OBADJA, insgelijks in deze Woestijn, geschreven heeft. Dit is niet meer voorhanden; want toen hij, vele jaaren daar na, het *tweede* schreef, oordeelde hij van dit eerste zoo verächtlijk, dat hij deszelfs vernietiging daar door bevorderde (*). Eigenlijk had hij dit Uitlegkundig Geschrift niet bekend gemaakt; evenwel werd hem, na eenigen tijd, een afschrift daar van uit *Italië* overgezonden, met lofspraken over zijnen arbeid; en hij verwonderde zich, dat een slecht Boek toch eenen Lezer van even zoo bepaald verstand had kunnen vinden, die hetzelfde hoogschatte.

Onder zoodanige bezigheden had HIERONYMUS, HIERONY- zedert het jaar 374, in de *Syrische* Woestijn ge- leefd, toen de Kerkelijke twisten hem tot daar toe vervolgden, en zelfs eindelijk noodzaakten, om deze zijne toevlucht-plaats te verlaten. De *Meleziïansche Scheuring*, in het nabuurig *Antiöchië*, wier begin en verdere voortgang op hare plaats beschreven is (†), was toenmaals op het hoogst geklommen. De *Katholijken* in de gemelde stad verdeelden zich in twee partijën, waar van de ééne

III
BOEK
VII
Hooftst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

ME-

(*) *Præf. Explanat. in Abdiam T. III. Opp. p. 1454.*

(†) Zie IV. *Deel, Bladz. 119.*

III MELETIUS, de andere PAULINUS, voor haren Bis-
 BOEK schop erkende. Hier bij kwamen de aanhangers van
 VII VITALIS, die zich van de beide eerstgemelden had
 Hoofdst. afgescheiden, en door APOLLINARIS tot Bisshop
 na C. G. afgescheiden, en door APOLLINARIS tot Bisshop
 Jaar 363. gewijd was geworden; om niet van de *Ariënen* te
 tot 476. spreken, wier Gemeente door EUZOJUS bestuurd
 werd. Vele andere Bisshoppen en Gemeenten ver-
 klaarden zich over deze Scheuring ook verschillend.
 DAMASUS te *Rome*, en ATHANASIUS te *Alexandrië*,
 en in het algemeen de *Westerfche* Bisshoppen, za-
 gen PAULLINUS voor den rechtmatigen Bisshop aan,
 met wien zij ook de Kerkelijke gemeenschap onder-
 hielden. BASILIUS *de Groot*e, integendeel, en de
 meeste *Oosterfche* Bisshoppen, waren MELETIUS
 toegedaan; onder wiens vrienden te *Antiöchië* zelve,
 inzonderheid de beide vermaarde Leeräars, FLAVIA-
 NUS en JOANNES CHRYSOSTOMUS, behoorden. Naar-
 dien HIËRONYMUS uit het *Westen* naa *Syrië* geko-
 men was, kon men van hem natuurlijk eene gene-
 genheid voor PAULLINUS verwachten. Zijn beste
 vriend te *Antiöchië*, EVAGRIUS, was insgelijks aan
 deze zijde. Maar de *Meletiënen* maakten in de
 Gewesten, waar hij zich thans onthield, eene zoo
 talrijke partij uit, en de verwarring, welke uit deze
 en andere Kerkelijke verschillen ontstond, was zoo
 groot, dat het niet te verwonderen is, dat hij
 besluiteloos bleef. Het schijnt zelfs bijna, dat hij
 getwijfeld heeft, of hij zich ook bij den Bisshop
 VITALIS behoorde te voegen, die door zijnen voor-
 maligen Leermeester APOLLINARIS was ingewijd.

Hier bij kwam nog een andere twist, die door
 de-

deze *Meletiïanſche* Scheuring te meer verfterkt werd, dewijl deze laafte in den grond één der menigvuldigſte gevolgen van de dan heerſchende dan onderdrukte *Ariënerij* was. Men had reeds in vroeger tijden begonnen, het woord ὑποστασις in de Leere van de Godlijke Drieëenheid te gebruiken, en wel in meer dan éenen zin; dan verftond men 'er hetzelfde door, wat ὤσια, (*Wezen*,) te kennen geeft; maar dan, en dit gewoonlijkst, was het hetzelfde met *Perfoon*. (προσωπον.) Uit deze dubbelzinnigheid moest allengs misverftand en verkettering ontftaan. Volgens de aanmerking van GREGORIUS NAZIANZENUS (*), leerde men, te recht, dat 'er in God is ééne ὤσια, en drie ὑποστασεις; de *Italiïanſche* Leeräars verklaarden ook deze woorden heel wel; maar, dewijl zij, door de armoede van hunne taal, beiden niet genoeg van elkanderen konden onderſcheiden, voerden zij, opdat het niet ſchijnen zou, als of zij drie *Wezens* leerden, in plaats van ὑποστασις, het woord προσωπον, (*Perſona*,) in. „Wat gebeurde?” zoo gaat deze Schrijver voort: „Iet, in de daad geheel belagchlijks, of liever beklaglijks. Deze onvoegzame woordenſtrijd bracht een onderſcheid in het Geloof voort. Wie, (zoo als de *Roomſche* Leeräars,) niet drie ὑποστασεις wilde toelaten, werd van de Oosterlingen tot eenen *Sabelliïan* gemaakt; en wie, (zoo als de *Oosterlingen*,) niet in plaats van dit drie προσωπα wilde zeggen, dien beſchuldigten de *Westerlingen*

III
BOEK
VII
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Orat. XXI. Tom. I. Opp. pag. 395.*

III van de *Ariïansche* dwaling." Ondertusfchen was,
 BOEK op de Kerkvergadering van *Nicea*, *ασια* en *ὑποσα-*
 VII *σις* in dezelfde betekenis gebruikt; waaröm derzel-
 Hoofdst. na C. G. ver ijverige aanhangers geloofden, dat men maar
 Jaar 363. van ééne *ὑποσασις* in de Godheid mogt spreken.
 tot 476. Hier door werden de *Ariïansche* Verschillen meer
 en meer vergroot. Vergeefs had *ATHANASIUS*, en
 de met hem verëenigde Bisfchoppen, op eene *Sijno-*
de te *Alexandrië*, in het jaar 362, getracht, van
 dezen woordenfrijd, en van het *Meletiïansch* ver-
 fchil te *Antiöchië*, een einde te maaken (*). De
Eufthiänen aldaar, en hun hoofd *PAULLINUS*,
 verwierpen de felling van drie *ὑποσασις* in God;
 de *Meletiänen* hielden ze voor goed Rechtzinnig.
 De Bisfchoppen, te *Alexandrië* vergaderd, de ver-
 dediging der beide partijën gezien hebbende, deden
 de uitspraak, dat men heel wel drie *ὑποσασις* voor
drie Personen, en ééne *ὑποσασις* voor één *Wezen*,
 zeggen kon (†). Ondertusfchen bleven de *Mele-*
tiänen aandringen, dat men volftrekt drie *ὑποσασις*
 moest aannemen. Dit werd ook van *HIËRONYMUS*
 gevorderd, door de Monniken, die bij hem buiten-
 dien van al te groote genegenheid voor de *Ariïanen*
 verdacht waren.

In deze verlegenheid keerde *HIËRONYMUS* zich,
 omtrent het jaar 377 of 378, tot den *Roomfchen*
 Bisfchop *DAMASUS*, in twee Brieven (§). Wij wil-
 len

(*) Zie IV. Deel, Bladz. 377.

(†) *ATHAN. Tomus ad Antioch. T. I. P. II. Opp. p. 617.*

(§) *Ep. XV. et XVI. ad Damas. p. 37.*

len het begin van den eersten Brief gedeeltelijk hier
 plaatsen, opdat men zie, hoe vleijend HIËRONYMUS
 den *Roomfchen* Bifchop behandelt, gelijk hij, in
 het gemeen, door de loffpraken, welke hij aan de-
 ze Bifchoppen gaf, door zijne naauwe verbindte-
 niften met dezelve, door de door hem in zijne
 Schriften aangehaalde en bevestigde vertelling, dat
 de Apostel PETRUS 25 jaren te *Rome* Bifchop is
 geweest, en meer dergelijke, in het westen één der
 grootfte bevorderaars is geweest van die hoogheid
 en dat gezag, waar toe deze Bifchoppen zich,
 zedert de vijfde eeuw, verheven hebben (*). Dus
 begint zijn eerfte Brief aan DAMASUS, in zijnen ge-
 zwollen en opgefmuikten ftijl: „ Dewijl de *Ooster-*
 „ *lingen*, door alle de woede der volken gefchud
 „ worden, en den nadelozen, geheel geweven rok
 „ des Heeren, in kleine ftukken fcheuren, en vos-
 „ fen den wijnberg van CHRISTUS verderven, zoo
 „ dat het moeilijk valt, tufchen de gebrokene bak-
 „ ken, die geen water houden, te onderkennen,
 „ waar de verzegelde Bron en beflotene Hof is:
 „ zoo heb ik gemeend, dat ik den Leertfoel van
 „ PETRUS, en het door eenen Apostolifchen mond
 „ geprezen Geloof moest raadplegen. Ik begeer
 „ daarom thans van daar fpijze voor mijne ziel,
 „ waar ik voor dezen het kleed van CHRISTUS
 „ ontvangen heb. Zelfs de groote tufchenbeiden
 „ liggende zee, en het vergelegen land, hebben mij
 „ van het opzoeken der kostbare perel niet kunnen
 „ af-

III
 BOEK
 VII
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476

(*) Vergelijk V. Deel, *Bladz.* 283.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

„ afhouden. Waar het ligchaam is, vergaderert
 „ ook de arenden. Nadat booze kinderen hun va-
 „ derlijk erfdeel verkwist hebben, wordt thans bij
 „ u alleen de onverderflijke erfenis der Voorvaderen
 „ bewaard. Daar draagt het zaad des Heeren hon-
 „ derdvoudige vrucht; hier ontäart de tarwe in on-
 „ kruid. Thans gaat in het Westen de Zon der
 „ Gerechtigheid op; maar in het Oosten heeft de
 „ gevallen LUCIFER zijnen Troon boven de Starren
 „ geficht. Gij zijt het licht der Wereld, het zout
 „ der Aarde, de gouden en zilveren vaten; maar
 „ hier verwachten de aarden of houten vaten eene
 „ ijzeren roede en een eeuwige vuur. Alhoewel mij
 „ uwe grootheid aflebrikt, nogthans wekt mij uwe
 „ vriendelijkheid op. Als een flacht-offer eisch ik
 „ van den Priester heil; als een fchaap, van den
 „ Herder befcherming. Verre zij de nijd! de pracht
 „ der *Roomfche* hoogheid wijke! Ik fpreek alleen
 „ met den Opvolger des Vifchers, en met den
 „ Leerling van het Kruis. Ik volg geen en eerften,
 „ dan CHRISTUS, en houde mij aan de gemeen-
 „ fchap met uwe Heiligheid, dat is, met den Leer-
 „ ftoel van PETRUS. Ik weet, dat de Kerk op de-
 „ zen rotsfteen gebouwd is. Een ieder, die het
 „ Lam buiten dit Huis eet, is onheilig. Wie zich
 „ niet in de Arke van NOËCH zal bevinden, die
 „ zal door den Zondvloed omkomen. En dewijl
 „ ik, in mijn zoo afgelegene verblijf, het Heilige
 „ des Heeren,” (hij bedoelt het Heilig Avondmaal,
 „ als een teken der Kerkelijke Gemeenfchap,) „ van
 „ uwe Heiligheid niet altijd verzoeken kan: zoo
 „ volg

„ volg ik hier uwe medegenoten , de *Egyptifche*
 „ Belijders ,” (deze waren , als vijanden van het
Ariänismus , vervolgd geworden ,) „ en lig als
 „ een klein bootjen onder groote fchepen verbor-
 „ gen. Ik ken VITALIS niet; MELETIUS verwerp
 „ ik; ik weet niets van PAULLINUS. Wie met u
 „ niet verzamelt, die verftrooit; dat is, wie CHRIS-
 „ TI niet is, die is des *Antichrists*.” Vervolgens
 beklaagt HIERONYMUS zich, dat men van hem,
 eenen *Romein*, na de befluiten der *Niceïfche* en
Alexandrynfche Kerkvergaderingen, den nieuwen
 naam van drie *ὑποστασις* vordert. Welke Apostelen,
 roept hij uit, hebben dit geleerd? Hij geloofde
 wel, zegt hij, *drie Zelfftandige Personen*; maar dit
 was voor de ongeftuimige eifchers niet genoeg; zij
 ftonden op het woord zelf, en maakten hem tot
 eenen Ketter, als hij hetzelfde niet aannam. Even-
 wel was de geen, die door *ὑποστασις* hetzelfde ver-
 ftond als *ἕσις*, en dienvolgens ééne *ὑποστασις* in
drie Personen ftelde, geen verëerer van CHRISTUS;
 en wegens deze belijdenis werd hij, zoo wel als
 DAMASUS, met de befchuldiging van *Sabelliünerij*,
 (*cauterium unionis*,) gebrandmerkt. Nu vervolgt
 hij: „ Doe, bid ik u, uitpraak! en ik zal niet
 „ fchroomen, drie *ὑποστασις* te zeggen. *Indien gij*
 „ *het beveelt!* zoo mag 'er een nieuw Geloof, na
 „ het *Niceïfche*, opgericht worden, en wij Recht-
 „ zinnigen willen, met dezelfde woorden, met de
 „ *Ariänen* belijden. De geheele School der We-
 „ reldlijke Geleerdheid verftaat toch door *ὑποστασις*
 „ niets anders dan *ἕσις*. Zou wel iemand, met

III
 BOEK
 VII
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

III „ een' Godlozen mond, *drie Substantiën*, (Zelf-
 BOEK „ standigheden,) noemen?" Eindelijk bidt hij den
 VII „
 Hoofdst. Bischof bij het gekruiste heil der Wereld, en bij
 na C. G. de Drieëenheid van hetzelfde Wezen, hem aanwij-
 Jaar 363. zing te geven, of hij de meergenoemde uitdrukking
 tot 476. gebruiken zal, of niet?

Het antwoord van DAMASUS kwam niet zoo schielijk, als HIERONYMUS wenschte; waarom hij zijn verzoek herhaalde. Ten zelfden tijde bezwaarde hij zich in eenen Brief aan eenen *Presbijter* MARCUS (*), die waarschijnlijk den openbaren Godsdienst voor de Monniken in het Landfchap *Chalcis* bediende, zeer levendig over dezelve. Zij ontrustten hem onöphoudelijk met eischen wegens zijne Geloofsbelijdenis, en met beschuldigingen van Ketterij; zij lieten hem geenen hoek der Woestijn vrij blijven. Zij hadden reeds zijne vrienden genoodzaakt, dezelve te verlaten, dewijl deze zeiden, het was beter onder wilde dieren, dan met zulke Christenen te wonen; en hij zou hen ook spoedig volgen.

HIERONY- Of en wat DAMASUS geantwoord hebbe, is niet
 MUS bekend; maar 'er is geen twijfel aan, dat deze Bis-
 wordt chof zich voor PAULLINUS en voor het gelooven
 Presbij- van ééne Godlijke *Hypostasis* verklaard heeft. Ook
 tet. leefde HIERONYMUS dus te *Antiöchië*, waar heen hij
 zich in het jaar 378 of 379, uit zijne geliefde een-
 zaamheid, begeven had, in de Kerklijke Gemeen-
 schap met PAULLINUS; want deze wijdde hem kort
 daar

(*) *Epist. XVII. pag. 42. ed. Vall.*

daar na tot *Presbijter*. Eigenlijk gebeurde dit niet naar de genegenheid van HIËRONYMUS, waarom hij voor zich eene vrijheid voorbeheld, welke anders zulk een gewoon Leeräar niet genoot (*). In de daad, kon hij ook, volgens eenen Brief van EPIFANIUS (†), nog in het jaar 394, niet van zich verkrijgen, den Openbaren Godsdienst als een *Presbijter* ergens waar te nemen. Hij was evenwel eigenlijk *Presbijter* of Ouderling der Gemeente van *Antiöchië*, en niet, gelijk sommige nieuwere Roomsche-Katholieke Schrijvers gewild hebben, een algemeen *Presbijter*, of Opziener en Opperste Leeräar van eene der Hoofdkerken van *Rome*, (*Presbijter Cardinalis*, zoo als men naderhand sprak.)

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Te *Antiöchië* schijnt HIËRONYMUS het *Gesprek tusfschen eenen Luciferiaan en Rechtzinnigen* (§) geschreven te hebben, waar van wij reeds te vooren gesproken hebben (**).

In het jaar 379 of 380, reisde HIËRONYMUS naa *Konstantinopolen*, uitgelokt door den uitstekenden roem van GREGORIUS van *Nazianzus*, die zich toen in deze Hoofdstad onthield. Zijne Welsprekendheid, en voornaamlijk zijne sterkte in het verklaren der Heilige Schrift, bewogen HIËRONYMUS, die reeds bij de 50 jaren was, om hem niet alleen in het

HIËRONY-
MUS reist
naa Kon-
stantino-
polen.

(*) *Libro contra Johann. Hieroscl. T. II. Opp. p. 452.*

(†) *Ep. CX. inter Hieron. Ep. p. 822.*

(§) *Altercatio Luciferiani et Orthodoxi Opp. Tom. IV. P. II. pag. 289.*

(**) Zie boven *Deel IV. Bladz. 380.*

III openbaar zijne Gemeente leerende te hooren, maar
 DOEK ook nog in het bijzonder gebruik te maken van zijn
 VII onderwijs in de Uitlegkunde der Heilige Schrift; hij
 Hoofdst. na C. G. was 'er zelfs moedig op, dat hij zulken Leeraar
 Jaar 363. had (*). Hier door nam ook zijne neiging voor
 tot 476. de *Griekſche* Kerkſchrijveren van dag tot dag toe.
 Ten minſten vertaalde hij, geduurende de twee of
 drie jaaren van zijn verblijf te *Konſtantinopolen*,
 meer dan één van hunne Schriften. Eén daar van
 was het *Chronicon* van EUSEBIUS (†), hetwelk hij
 niet enkel vertaalde, maar op zijne wijze veränderde
 en verbeterde. Doch, dat men zich niet altijd
 op zijne geloofwaardigheid, in deze door hem dus
 veränderde *Chroniek*, kan verlaten, is ons reeds (§)
 door het bericht gebleken, dat de Apostel PETRUS
 XXV jaaren te *Rome* Biſchop zou geweest zijn,
 hetwelk hij in het werk van EUSEBIUS heeft inge-
 lascht, die hetzelfde in zijne *Kerkgeſchiedenis* in de
 daad tegenſpreekt.

Bovendien vertaalde HIÉRONYMUS te *Konſtantino-*
polen veertien *Homiliën* van ORIGENES, over JERE-
 MIA, en waarſchijnlijk nog aldaar even zoo vele
 over EZECHIEL (**). In de Voorreden aan zijnen
 vriend VINCENTIUS, zegt hij, dat hij, op deſzelfs
 begeerte, den geheelen ORIGENES, den tweden Leer-
 aar

(*) *Cat. SS. Eccles. C. 117. Ep. XXXII. ad Dom-
 nion. p. 245. ed. Mart. Apologet. advers. Rufin. Libr.
 I. pag. 363. Epist. XXXIV. pag. 292.*

(†) Zie III. *Deel*, Bl. 402. (§) *Deel*, I. Bl. 239.

(**) *Ton. V. Opp. pag. 741. ed. Vall.*

naar der Kerke, na de Apostelen, zoo als hem DIDY-
 MUMS noemt, begon Latijn te laten spreken; hoe-
 wel wat langzaam, door ongemak aan zijne oog-
 en, door veel lezen veroorzaakt, en uit gebrek aan Af-
 fchrijvers. Hoe hij zich naderhand, wegens deze
 Overzettingen, toen men hem daar uit zijne zucht
 voor ORIGENES te last legde, met verandering van
 zijn gevoelen, verdedigd hebbe, is boven reeds door
 ons verhaald (*). Nogthans moet men tevens er-
 kennen, dat HIËRONYMUS zelfs thans geen' onbe-
 paalden eerbied voor alle de verklaringen van ORI-
 GENES koesterde. Een bewijs daar van is zijne *Ver-
 handeling over de Seraphim*, door hem nog te *Kon-
 stantinopolen*, in het jaar 381, opgesteld, zijnde
 eene omstandige verklaring van het VIIde Hoofdstuk
 van JESAJA (†). Men ziet in dezelve de gewone
 leerwijze, die HIËRONYMUS vervolgens doorgaands
 ook volgde in de Uitlegging der Heilige Schriften.
 Hij laat zijne Hebreuwsche en Grieksche Taalkunde
 schitteren; hij vergelijkt de Grieksche en Latijnsche
 Overzetteren van den Bijbel met het Oorspronkelijke;
 hij haalt geern verscheidene gevoelens van beroemde
 Uitleggers aan, zonder altijd derzelve waarde te
 beoordeelen; hij gaat niet licht den Woordelijken Zin
 voorbij, maar houdt dikwijls zich veel langer bij de
*Allegorische Toepassing*en op, hij verwisfelt geleerde
 aanmerkingen en stichtelijke bedenkingen, en houdt
 den

III
 BOEK
 VII
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

(*) Zie VI. Deel, Bladz. 333.

(†) Briefswijze ingericht aan DAMASUS Tom. I. Opp.
Epist. XVIII. pag. 44. ed. Vall.

III den Lezer vrij wel gaande door zijnen stijl. Zeldzaam genoeg is het, dat een man, als HIERONYMUS, met de beste Schrijvers en Uitleggers der *Romeinsche* en *Grieksche* Oudheid zoo bekend, zoo veel met *Allegoriën* en geheime verklaringen op kon hebben; hij zelf geeft als eene reden daar van op, den rijkdom der verborgenheden, die in de H. Schrift ligt opgeloten; maar eene voorname oorzaak was zijn gebrek aan smaak en aan een sijn Dichterlijk gevoel, welk gebrek men nergens spoediger ontwaar wordt, dan bij de Uitleggingen van het O. Testament.

HIERONYMUS betrokken in de Meletiaansche verschillen.

Op deze wijze echter had zich HIERONYMUS reeds eenen naam gemaakt in *Theologische* geleerdheid, en begon nu ook in Kerklijke zaaken en verschillen eene aanmerkelijke rolle te spelen. Hier toe behoorde de vernieuwing der *Meletiaansche* Scheuring te *Antiöchië*, die zelfs met de dood van MELETIUS, in het jaar 381, geen einde nam. De aanhangers van dezen Bischof verkozen thans, in plaats van PAULLINUS als hun Bischof te erkennen, FLAVIANUS tot zijnen Opvolger, wiens partij door vele Oosterfche Bischoppen gevolgd werd; waar tegen de *Italiäansche* Bischoppen, als ook de *Egyptische* en *Arabische*, PAULLINUS toegedaan bleven. Men sloeg dan eene Kerkvergadering te *Rome* voor; op welke men over den vrede tuschen de beide partijën zou handelen. De Bischoppen van de *Meletiaansche* partij weigerden wel, dezelve bij te wonen; maar PAULLINUS zelf, en EPIFANIUS, Bischof van *Salamis*, reisden, in gezelschap van HIERONYMUS, in het jaar 382, derwaards, om van daar

daar eene nieuwe ondersteuning voor hunne partij te zoeken (*). Ook werd 'er werkelijk eene *Synode* te Rome gehouden, welke PAULLINUS, als rechtmatigen Bisfchop van *Antiöchië*, erkende, doch tevens, dewijl geene *Oosterfche* Bisfchoppen daar tegenwoordig waren, zonder uitwerking bleef.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Bij deze gelegenheid had HIËRONYMUS menigvuldige bezigheden. Evenwel elders (†), hebben wij reeds gezien, dat die Roomsch-Katholijke Schrijvers mistastten, die meenen, dat HIËRONYMUS thans den post van gewonen Geheimschrijver bij den Bisfchop DAMASUS zou bekleed hebben; hetwelk zij vruchteloos beweeren, uit deze woorden, in ééner zijner Brieven (§): *Quum in chartis Ecclesiasticis juvarem Damasum — et Orientis atque Occidentis Synodicis Consultationibus responderem.*

Op de gemelde Kerkvergadering, werd ook gesproken, van de wijze, op welke de *Apollinaristen*, van welke wij, in het vervolg, nader moeten spreken, in de Kerk konden aangenomen worden. Ten dien einde liet DAMASUS (**), door ééner zijner vrienden, eenen *Presbijter* en zeer welsprekend man, die hem gemeenlijk in zulke opstellen ten dienst stond, eene Geloofsbelijdenis vervaardigen, welke de *Apollinaristen* zouden onderschrijven. Deze

(*) *Ep. CXXVII. ad Principiam p. 949. ed. Vall.*

(†) Zie *Deel V. Bladz. 278.*

(§) *Ep. CXXIII. ad Ageruchiam p. 911. ed. Vall.*

(**) Dus verhaalt RUFINUS *Apol. pro Orig. Tom. V. Opp. Hieron. pag. 253. ed. Martian.*

III ze meende, dat het nodig was, naardien hij de lee-
 BOEK re van de Menschwording des Heeren voordroeg,
 VII hem *den Mensch des Heeren*, (*homo Dominicus*,)
 Hoofdst. te noemen. Dit was, als eene nieuwigheid in de
 na C. G. uitdrukking, voor de *Apollinaristen*, zeer aanstoot-
 Jaar 363. lijk. De Opsteller toonde hun, dat ATHANASIUS
 tot 476. deze uitdrukking reeds gebruikt had. Daar op ver-
 zocht één van hen, om het geschrift van dezen
 Leeräar, waar in die plaats te vinden was; krabde
 ze uit, schreef de uitgeschrapte woorden 'er weder
 bij, en gaf dus het geschrift terug. Toen nu de
 twist hier over op nieuw begon, en dit geschrift
 andermaal ten bewijze werd bijgebracht, zouden,
 zoo als de *Apollinarist* hoopte, de woorden, die
 op de uitgeschrapte gelezen werden, eene verval-
 fching van hetzelfde doen zien. Maar juist werd
 zijne eigene vervalsching ontdekt. MËRONY-
 MUS heeft naderhand bekend (*), dat dit hem, als Op-
 steller van die Geloofsbelijdenis, wedervaren was;
 maar toonde deswegens zijn ongenoegen, dat RUF-
 INUS dit in het licht gebracht had, omdat deze het
 als een bewijs aanvoerde, hoe de Kettters de Schrif-
 ten van ORIGENES hadden kunnen vervalschen.

Schriften Terwijl MËRONY-
 van MË- MUS dus den Bisfchop van Rome
 RONY- verfeideene dienften bewees, ftelde hij ook, op
 MUS, op deszelfs verzoek, verfeideene Verhandelingen op,
 verzoek om zijne geleerde weetgierigheid te voldoen. Op
 van DA- zijn verzoek (†) fchreef MËRONY-
 MUS eene Verhan-
 de-

(*) *Apol. adv. Ruf. L. II. T. IV. P. I. Opp. p. 415. ed. Martian.* (†) *Ep. XIX. inter Ep. Hieron. p. 63. ed. Vall.*

deling over de betekenis van het Hebreeuwſche woord *Hofanna* (*). Op dezelfde wijze verklaarde hij, op zijne begeerte, de *gelijkenis van den verloren Zoon* (†). Nog begeerde de Biſchop van hem (§), eene beäntwoording van de vijf volgende bedenkingen: *Eerst*, wat het zeggen wilde: *Wie KAIN doodt, die zal zeyenvoudig gewroken worden?* *Ten tweden*: Indien God alles zeer goed gemaakt heeft, waaröm gaf hij dan aan NOACH wetten omtrent de reine en onreine dieren, naardien toch het geen onrein is, niet goed kan zijn? Waaröm werd aan PETRUS, in een gezicht, iet onreins vertoond? *Ten derden*: Waaröm zegt God tot ABRAHAM, dat de *Israëlitén*, in het vierde Geſlacht, uit *Egypte* zouden wederkeeren, en MOSES noemt het *vijfde*? *Ten vierden*: Waaröm is aan ABRAHAM de Beſnijdenis tot een teken van zijn Geloof gegeven? *Ten vijfden*: Waaröm heeft ISAÄK, een deugdzaam en van God bemind man, door dwaling bedrogen, niet gezegend den genen, dien hij wilde, maar dien hij niet wilde? HIERONYMUS antwoordde ook hier op in eenen bijzonderen Brief (**); en wel zoo, dat hij aan de meeste plaatzen, tot deze vragen betrekkelijk, ook eene geheimzinnige betekenis toekent. Welke leerwijze hij bijzonder te danken had aan de *Griekſche* Godgeleerden, velen van wier Schriften hij daaröm ook in het Latijn vertaalde, bij voorbeeld

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—————
MASUSOP-
geſteld.

(*) *Ep.* XX. l. c. (†) *Ep.* XXI. p. 68.

(§) *Epist.* XXXV. *inter Epist.* Hier. p. 156.

(**) *Epist.* XXXVI. l. c. pag. 158.

III beeld het werk van DIDYMUS *over den H. Geest* (*).
 BOEK Insgelijks vertaalde hij, om dezen tijd, twee *Kerk-*
 VII *redenen* van ORIGENES, *over het Hooglied*, welke
 Hoofdst. hij ten sterksten aanpreeft. Het nuttigste echter,
 na C. G. hetwelk HIËRONYMUS, op verzoek van dezen
 Jaar 363. Bischof, ondernam, was zijne *Verbetering der ou-*
 tot 476. *de Latijnsche Bijbelvertaling* (†), die bij de Ge-
 meente te Rome in gebruik was. Van deze verbe-
 terde Vertaling heeft MARTIANAY het Boek *Job*,
 de *Psalmen*, en het *Nieuwe Testament*, welke daar
 van nog overig zijn, laten drukken, met de *Kriti-*
sche tekenen (§).

HIËRONY- Terwijl HIËRONYMUS, in de jaaren 383 en 384,
 MUS ver- te Rome, door DAMASUS opgewekt, zoo veel vlijts
 kering aan de Uitlegging en Vertaling der Heilige Schrift
 met, en besteedde, nam zijn aanzien ook door andere bezig-
 schriften opver- heden en omstandigheden, van dag tot dag, toe.
 zoek van god- Hij wederlegde het Boek van HELVIDIUS, over MA-
 vruchtige RIA, en tegen de voorrechten van den Ongehuwden
 vrouwen. Staat, in een afzonderlijk werk (**). Verscheidene
 der voornaamste weduwen en jonge dochters te Ro-
 me, gaven zich geheel aan zijn onderwijs en bestuur
 over, waar door hij aldaar de hoofdäänvoerer der
Asketische Levenswijze werd, welke tot hier toe te
 Rome weinig opgang gemaakt had (††). Wij heb-
 ben reeds te vooren gezien, hoe onvermoed en
 ijve-

(*) *Deel V. Bladz. 164.*

(†) Zie ons VI. *Deel, Bladz. 147.*

(§) *Tom. I. Opp. Hieron. pag. 1185.*

(**) *Deel VI. Bladz. 188. (††) Deel IV. Bladz. 112.*

ijverig HIERONYMUS gewerkt hebbe, om aan edele Romeinsche vrouwen, en ook aan sommige mannen, deze levenswijze aan te prijzen (*). Behalven de Geschiedenis van MARCELLA, de eerste Non te Rome (†), met hare vriendin PRINCIPIA, hebben wij ook bericht gegeven van andere, zijne vriendinnen en leerlingen, de oudere PAULA, hare Dochters BLESILLA en EUSTOCHIUM, haren Schoonzoon PAMNACHIUS, hare Kleindochter PAULA, FABIOLA, de beide MELANIA's, FURIA en SALVINA. Het één en ander zal hier nog bijgevoegd moeten worden, willen wij de gevoelens en lotgevallen van HIERONYMUS behoorlijk beoordeelen.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

MARCELLA, deze rijke weduwe, welke reeds vóór zijne komst te Rome een streng en Godsdienstig leven had begonnen te leiden, was de eerste, die hem verzocht, om haar in de verklaring der H. Schrift te onderwijzen, hoe zeer hij vermijdde, de oogen der voorname jufferfchap tot zich te trekken. Hare Moeder ALBINA, met hare Dochters, en anderen van hare vrienden en bekenden, waar onder de vroomme Maagden ASELLA, MARCELLINA, en FELICITAS, voedden dezelfde begeerte. Van deze vrouwen omringd, las en verklaarde HIERONYMUS haar de Heilige Schrift (§). Men heeft zelfs onderfeld, dat hij bij MARCELLA in huis gewoond hebbe (**), doch

(*) Deel VI. Bladz. 54. (†) L. c.

(§) HIERON. *Epist.* CXXVII. seu *Marcellae Epitaph.* pag. 949. ed. Vall. *Ep.* XLV. ad *Asellam* p. 193. sq.

(**) TILLEMONT *vie de St. Jérôme* p. 59.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

doch dit is daarom min waarfchijnlijk , omdat hij niet alleen te *Rome* verfehiedene Brieven aan deze weduwe gefchreven heeft; maar ook in éenen derzelven (*), de kleine Herberg, alwaar hij zijn verblijf had, en in eenen anderen (†), den Bode noemt, dien zij aan hem gezonden had. Bij de gemeenzame verkering, welke hier uit volgde, gedroeg HIÉRONYMUS zich met alle behoedzaamheid, terwijl MARCELLA buitendien gewoon was, met geenen Geestelijken of Monnik, anders dan in tegenwoordigheid van eenen derden, te fpreken. HIÉRONYMUS zelf leefde met *Asketifche* ingetogenheid, en wilde ook geene andere leerlingen hebben. „Laat „mijne vijānden,” zoo daagt hij hen, in éenen der aangehaalde Brieven, uit (§), „zeggen, wat zij „ooit van mij befpeurd hebben, hetwelk voor eenen „Christen niet pafēn zoude. Heb ik ooit van „éene enkele geld, groote of kleine gefchenken, „aangenomen? Was mijn fpreken dubbelzinnig? „of mijn oog dartel? Ben ik ooit in het huis van „een losbandig vrouwsperfoon gegaan? Hebben „mij zijdene klederen, fchitterende juweelen, een „geblanket aangezicht, of de begeërte naar goud „weggefleept?” Ook heeft men geene oorzaak, om den Kerkvader niet op zijne verzekering te gelooven, hoe zeer de fpotzucht ftoffe voor zich fcheen te vinden, dat een bejaard *Presbijter* en Monnik onder oude en jonge Weduwen en Vrijsters

zat,

(*) *Ep.* XLII. *p.* 190. (†) *Ep.* XXXII. *p.* 150.

(§) *Ep.* XLV. *p.* 194.

zāt, haar de Heilige Schrift verklarende, en hare vragen daar uit beantwoordende, briefwisseling met haar houdende over Hebreeuwſche woorden en over Ketterijē, en haar ten deele in ſtaat ſtellende, om Uitlegkundige verſchillen te beſliſen. Maar dit vroom gezelfchap ging hier in met ernst te werk, zocht in dit buitengewone zijnen roem, en kreunde zich aan geene ſpotternijē of beſchimpingen. HIËRONYMIUS bekende naderhand wel, dat hij, in zijne jonge jaaren, zijne kuischheid niet zuiver bewaard had (*), maar geene ſpoor is ’er, dat hij thans, na de groote verandering in zijne gezindheid en zeden, nog eenen kwaaden naam ten dezen gehad hebbe.

Om de Bijbelsche en Godgeleerde Weetgierigheid van MARCELLA te voldoen, ſchreef HIËRONYMIUS haar, geduurende zijn verblijf te Rome, verſcheidene Brieven en kleine Verhandelingen, van welken ’er nog zestiē overig zijn. In éénen derzelven (†), verklaart hij haar de tien naamen van God bij de Hebreëen. Onder anderen merkt hij daar in aan, dat sommigen uit onkunde den naam JEHOVA, (יהוה,) als zij dien in Grieksche Schriften vonden, (ΙΙΙΙΙ,) gelezen hadden, maar dat de Jooden geloofden, dat deze naam van vier letteren, (τετραγράμμου,) niet uitgesproken kan worden. In den volgenden Brief (§) onderricht HIËRONYMIUS zijne vriendin, nopens de Hebreeuwſche woorden

Hal-

(*) Zie boven Bl. 116, 122. (†) Ep. XXV. ed. Vall.

(§) Epist. XXVI. pag. 130.

III *Halleluja, Amen, Maran Atha, Ephod* enz. die in het Nieuwe Testament bewaard zijn. Bijzonder BOEK VII
Hoofdst. verklaart hij in eenen volgenden Brief (*), het na C. G. woord *Ephod* en *Theraphim*. Een en andermaal Jaar 363. schreef hij haar over het woord *Sela* of het *Diapsalma* tot 476. in de *Psalmen* (†), en tevens zond hij haar eenen vertaalden Brief van ORIGENES, over dit woord *Sela* (§). In eenen anderen Brief (**) breidt HIËRONYMUS zich uit over twee plaatzen van den CXXVIIIsten *Psalme*. Op eenen anderen tijd beschrijft hij een uitlegkundig werk van RHETICIUS, eenen *Gallischen* Bischof, onder de regeering van KONSTANTYN den Grooten, over het *Hooglied*, als een slecht Boek, waarom hij aan zijne vriendin de schriften van dezen man niet wil zenden, hoewel hij ze aan anderen gegeven had, omdat, zegt hij, niet allen dezelfde spijsje moesten eten. — Hij geeft haar insgelijks onderricht omtrent dwaalende partijën. Een *Montanist* had haar de Bijbelplaatzen voorgehouden, in welke de Veriosfer den *Trooster* of Hemelschen Bijstand belooft te zenden, en welke hij op de tijden van MONTANUS toepaste. HIËRONYMUS wederlegt, in eenen Brief (††), niet alleen deze verklaring; maar hij toont ook, waarom de *Montanisten* moesten verworpen worden. Op gelijke wijze bestrijdt

(*) *Ep.* XXIX. p. 137. (†) *Ep.* XXVIII. p. 133.

(§) Deze staat in MONTFAUCON's *Hexapla Orig.* T. I. in *Preliminaribus*. p. 80. van waar VALLARSI dien heeft overgenomen. (**) *Ep.* XXXIV. p. 152.

(††) *Epist.* XLI. pag. 185.

strijdt hij, in eenen anderen Brief (*), het gevoelen der *Novatiänen*, over de zonde tegen den Heiligen Geest.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
jaar 363.
tot 476.

Op dezelfde wijze gaf zijne vriendin PAULA hem veelvuldige aanleiding tot zulke Bijbelsche en Godgeleerde Brieven. PAULA wilde weten, wat de *Hebreeuwfche* Letters betekenden, met welke in den CXIXden *Pfalm*, steeds acht Verzen achter elkander, bij de rei af, beginnen. Dit verklaart HIËRONYMUS haar in eenen Brief (†), maar tast daar bij, in de betekenis van de naamen der Hebreeuwfche Letters, meermalen mis. Nog is een verminkte Brief van hem aan PAULA voorhanden (§), in welchen hij, met ongemeene loffpraken op ORIGENES, eene lijst van zijne fchriften en die van VARRO mededeelt, om te toonen, dat ORIGENES alle *Grieken* en *Romeinen* in menigte van fchriften overtroffen heeft.

In zijne overige Brieven aan deze twee vriendinnen, houdt HIËRONYMUS zich bezig, dan met zijne bijzondere belangen, dan met het prijzen van andere vroomen Christinnen; zoo vindt men twee Brieven, in welke hij zich verdedigt (**), dat hij, tegen de algemeene denkwijze, de *Evangeliiën* verbeterde; en van zijne vergelijking van den Hebreeuwfchen Bijbel met de Overzetting van AQUILA gewaagt (††). Aan den anderen kant flichtte hij, in de-

(*) *Ep.* XLII. p. 138. (†) *Ep.* XXX. p. 144.

(§) *Ep.* XXXIII. p. 151. (***) *Ep.* XXVII. p. 131.

(††) *Epist.* XXXII. pag. 150.

III deze Brieven , gedenkzuilen voor Godzalige vrou-
 BOEK wen, LEA, ASELLA , en BLESILLA , of BLÆSIL-
 VII LA (*). Onder anderen schreef hij eenen zeer lan-
 Hoofdst. gen Brief, om de Moeder van BLESILLA te bewe-
 na C. G. gen, dat zij deze, in haar voornemen, om eene
 Jaar 363. gen, dat zij deze, in haar voornemen, om eene
 tot 476. *Non* te worden, wilde navolgen.

HIËRONY- Te weten, dit was juist de voornaamste bedoe-
 MUS boe- ling van HIËRONYBUS, bij de Romeinsche Juffer-
 zemt zij- schap, haar te overreden, om de Wereld met het
 ne vrien- schap, haar te overreden, om de Wereld met het
 denzucht Klooster te verwisfelen (†). Onder alle zijne Brie-
 tot het ven, die hier toe behooren, is die aan de jonge
 afgezon- EUSTOCHIUM, Dochter van PAULA, welke meer
 derd le- eene Verhandeling dan een Brief is, de merkwaar-
 ven in. digste (§). In denzelven schetst hij niet alleen een
 verächtelijk maar zelfs belagchlijk tafereel van de ze-
 den van vele Geestlijken, Weduwen, en Vrijsters,
 te Rome. „ Opdat het niet sehijne, ” schrijft hij,
 „ als of ik enkel van de vrouwen sprak, zoo vloek
 „ ook die mannen, die gij met ketenen beladen
 „ ziet, die, op de wijze der vrouwen, tegen des
 „ Apostels voorschrift, hun hair dragen, die eenen
 „ bokkenbaard, zwarten mantel, en bloote tegen
 „ de koude geharde voeten hebben. Dit alles zijn
 „ kenmerken des Duivels. Zulke lieden bezuchte
 „ Ro-

(*) *Epist. XXIII. de exitu Lea p. 124. Ep. XXIV. de Laudibus Aselle p. 126. Ep. XXXVIII. de Ægrotas. Blesille p. 171. Ep. XXXIX. super obitu Blesille p. 174. Verg. Deel VI. Bl. 54. (†) Ep. XXX. p. 148. ad Paul.*

(§) *Epist. XXII. ad Eust. de Custodia Virginitatis pag. 137. Verg. Deel VI. Bladz. 58.*

„ *Rome* welëer in ANTIMUS , en onlangs in so- III
 „ PIRONIUS. Wanneer dezen in de huizen van BOEK
 „ den Adel ingang gevonden, en de vrouwtjens be- VII
 „ drogen hebben, die met zonden beladen zijn, de- Hoofdst.
 „ wijl zij altijd leeren, en nimmermeer tot kennisfe na C. G.
 „ der waarheid komen : zoo ftellen zij zich wel Jaar 363.
 „ treurig aan, maar weten hun geveinsd lang vas- tot 476.
 „ ten door geheim eten bij nacht te vergoeden. 'Er
 „ zijn anderen, (ik spreek van lieden van mijnen
 „ ftand,) die daarom Ouderlingen en Kerkediens
 „ zoeken te worden, ten einde de vrouwen te vrijër
 „ te kunnen zien. Hunne geheele zorg bepaalt zich
 „ tot hunne klederen; als ook dat zij wel rieken,
 „ en dat hunne voeten onder eene blanke huid niet
 „ zwellen. De haiten worden rond gekruld; de
 „ vingers froomen van ringen, en opdat geen vocht-
 „ tige weg hunne voetzolen nat make, roeren zij
 „ dien naauwlijks met de spitze aan. Als gij zul-
 „ ken ziet, zoudt gij hen eer voor Bruidegoms
 „ dan voor Geestlijken groeten. Sommigen bemoe-
 „ jen zich hun gehele leven alleen daar mede, dat
 „ zij de naamen, huizen, en zeden der aanzienlijke
 „ vrouwen leeren kennen. Eënen van dezen, den
 „ voornaamften in deze kunst, wil ik kort befchrij-
 „ ven, opdat gij te gemaklijker aan den Leermester
 „ de Leerlingen kent. Hij ftaat naarflig met de
 „ zon op; regelt de orde van zijne bezoeken, ziet
 „ naar den kortften weg, en de lastige Ouderling
 „ gaat bijna tot in de kamers der genen, die nog
 „ flapen. Als hij een fierlijk kufsen of laken, of
 „ eenig ander huisraad ziet; dan prijst, bewondert,

III „ en bekijkt hij het; terwijl hij klaagt, dat hem
 BOEK „ zulk ict ontbreekt, dwingt hij het meer af, dan
 VII „ hij 'er om vraagt, omdat elke vrouw vreest, den
 Hoofdst. „ hij 'er om vraagt, omdat elke vrouw vreest, den
 na C. G. „ eerwaardigen man te beledigen. Kuischheid en
 Jaar 363. „ vasten staan hem tegen; eene maaltijd prijst hij
 tot 476. „ naar derzelve sijne reuk, en om eene gemeste jonge
 „ gans. Hij heeft een' barbaarschen en stouten
 „ mond, die altijd tot schelden gewapend is. Gij
 „ moogt u wenden, waar gij wilt, hij valt u het
 „ eerst in de oogen. Alle nieuwe geruchten zijn
 „ van hem op de baan gebracht of vergroot. Om
 „ het uur verwisfelt hij van paarden; deze zijn
 „ zoo keurig en moedig, dat men hem voor eenen
 „ Broeder van DIOMEDES zou houden." Men zal
 welligt bij deze en dergelijke plaatzen van dezen
 Brief oordeelen, dat een zoo vroom en arbeidzaam
 man zich om dergelijke vodderijen en stadspraatjens
 over het geheel wat te veel bekommerd, en ook zij-
 ne Godzalige jonge Leerlinge, die veel daar van
 niet ééns nodig had te weten, al te breedvoerig
 daar mede bezig gehouden hebbe.

Hoe het zij, HIERONYMUS bereikte zijn oogmerk
 volkomen. Hij boezemde zijne vriendinnen de *ui-
 terste verächting tegen de Zeden der fatzoenlijke
 Wereld*, van een groot deel van hare sexe, van
 Leeräars en Monniken, in. Naar alle waarschijn-
 lijkheid, was dit ook veelal de stoffe van zijne ge-
 sprekken met haar. De *heilige hoogmoed*, welken
 hij in dezen Brief aan EUSTOCHIUM aanpreeft, ver-
 meesterde alle deze vrouwen. Als men bovendien
 weet, wat het te zeggen is, wanneer *aanzienlijke*
 of

of jonge vrouwen geleerd, en zelfs in de Theologie geöefend zijn, zal men zich niet bevreemden, dat deze eene onwederstaanbare drift gevoelden, om de menschlijke famenleving te verlaten, ten einde voor hare Godsdienstkennis en Zaligheid, ongehinderd, te kunnen zorgen. Dit vertoonde zich bijzonder in de familie van PAULA. Hare Dochter BLESILLA, eene jonge Weduwe, leefde naar de voorschriften van HIËRONYMUS, onder strenge boetdoeningen, en ftierf nog, gedurende zijne tegenwoordigheid, te Rome. EUSTOCHIUM, hare tweede Dochter, gaf zich met allen ijver aan deze levenswijze over: en PAULA zelve nam het voornemen, om zich uit Rome naa de eenzame Gewesten van het Oosten te be-
 geven.

III
 BOEK
 VII
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

Maar nu bespeurde HIËRONYMUS, dat het geen, waar hij zich het meest op verhief, hem bij zeer vele inwoners van Rome gehaat gemaakt had. De nabestaanden der vrouwen van stand, die hij uit alle hare wereldlijke en burgerlijke betrekkingen zocht te scheuren, zagen hem aan, als eenen verleider (*). Men zou geern BLESILLA tot een nieuw huwelijk overgehaald hebben; in plaats daar van kwelde zij haar door eene naauwlijks doorgestane ziekte verzwakt ligchaam, door kastijdingen en allerlei soort van Godsdienstige oefeningen, zoo zeer, dat zij waarschijnlijk hare dood verlaaste, die eenige maanden daar na, in het jaar 383, volgde (†).

HIËRONY-
 MUS
 maakt
 zich alge-
 meente
 Rome
 gehaat.

Door

(*) Ep. XXXIX. de obitu Bles. p. 182. ed. Vall.

(†) Vergel. Deel VI. Bladz. 58.

III Door zijne afschuwlijke afbeeldingen, welke hij, in
 BOEK zijnen Brief aan EUSTOCHIUM, van zoo vele perfo-
 VII nen, van beiderleië kunne, te Rome gefchetst had,
 Hoofdft. had hij zich insgelijks niet weinige en magtige vij-
 na C. G. anden gemaakt. „Ik moest,” zoo fchreef hij, in
 Jaar 363. zijne laater jaaren, „tot onderwijs dezer jonge
 tot 476. „Dochter, de listen des Duivels openbaaren. Maar
 „dit fchrijven beledigde velen, omdat een ieder dit
 „gezegde van zichzelve verftond, en mij niet geern
 „als een' bestraffer hoorde; maar als een' lasteraar
 „van zijn leven verfoeide(*).” RUFINUS verweet hem
 naderhand (†), dat Heidenen, afvalligen, en alle
 vijanden der Kerk, om ftrijd dit hadden afgefchre-
 ven, omdat zij daar in, tot hun genoegen, alle
 ftanden der Christenen met de fchandelijkfte befehul-
 digingen bezwaard vonden. Hier kwam bij de dood
 van zijnen vriend en befchermer, den Bifchop DA-
 MASUS, die, in het jaar 384, gevolgd was. Zij
 hadden malkanderen wederzijds onderfchraagd. HIR-
 RONYMUS verzocht van dezen Bifchop in Kerklijke
 twisten eene beflifing, die hem alleen gerust kon
 ftellen; en deze erkende hem daartegen voor zijnen
 Leermeester in de Uitlegging der Heilige Schrift.
 Men zag zelfs HIRONYMUS, een' tijd lang, zoo
 als hij zelf verhaalt (§), bijna algemeen voor den
 waar-

(*) *Epist. CXXX. ad Demetriadem pag. 989. ed. Vall. Vergel. Deel V. Bladz. 164.*

(†) *Invectiv. in Hieron. Libr. II. Tom. IV. P. II. Opp. Hier. pag. 412. ed. Martian.*

(§) *Epist. ad Afellam p. 194. ed. Vall.*

waardigften Opvolger van DAMASUS aan. Maar thans daalde zijn goede naam en zijne achting op één en geheel. Men vond het zeer roekeloos, dat hij zich tot Zedenmeester der fatzoenlijke lieden en der Geestlijken had opgeworpen; onder anderen werd het voor ondraaglijk gehouden, dat hij de ongetrouwde vrouwen alle verkeerung met mannen en het gebruik van wijn had willen verbieden (*). Alles viel nu over hem; men noemde hem eenen listigen inkruiper, eenen leugenaar en bedrieger, die zijne kunst den Satan had afgekeeken; men spotte met zijnen gang, met zijn lagchen, met zijn gezicht, en zocht het ergste onder zijn eenvoudig gedrag (†). 'Er stond zelfs iemand op, die hem en PAULA van eene onkuifche gemeenzaamheid beschuldigde; schoon dezelve op de pijnbank bekende, dat hij een lasterär was, hetwelk echter die genen niet gelooven wilden, die aan zijne schandelijke beschuldigung geheel niet getwijfeld hadden (§). Bij dit bijna algemeen geroep tegen hem gedroeg HIERONYMUS zich met al dien moed, dien de bewustheid van onschuld en der beste oogmerken geeft. Hij verächtte zijne vijänden, en vergenoegde zich, dat zijne vriendinnen hem beter kenden. In zijnen Brief aan ASELLA (**), schreef hij onder anderen: „Dus was 'er dan geene andere vrouw te Rome, „ die

III
BOEK
VII
Hooftd.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476

(*) *Epist. XXV. ad Marcellam pag. 62. ed. Murt. Comment. in Ep. ad Galat. L. III. T. IV. P. II. p. 302.*

(†) *Ep. ad Afell. p. 193. ed. Vall.*

(§) *Ibid pag. 194. (**) L. c. pag. 194.*

III „ die mijn gemoed had kunnen bedwingen, dan
 BOEK „ die, welke altijd treurde en vastte, die door wee-
 VII „ nen bijna blind was geworden? die de zon dik-
 Hoofdst. „ wijs heeft gevonden, nadat zij, geheele nachten
 na C. G. „ door, de ontferming des Heeren had aangeroepen?
 Jaar 363. „ wier Lied de Psalmen, wier gesprek het Euänge-
 tot 476. „ lie, wier vermaak onthouding, wier leven vasten
 „ was? Heeft mij geene andere kunnen genoegen,
 „ dan die, welke ik nooit heb zien eten? Maar
 „ ja, eens begonnen hebbende, haar zoo te verëe-
 „ ren en hoog te achten, als hare kuischheid vor-
 „ diende, hebben mij terstond alle deugden verlaa-
 „ ten.” — Hier wordt, gelijk men ziet, zijn stijl
 zelfs spottend. Maar dit zijn kleinigheden, bij den
 bitteren schimp, waar mede hij zekeren ONASUS, of
 zoo als anderen den naam gelezen willen hebben,
 BONASUS, overlaadt, die onder zijne lasteräars des
 te meer zal uitgemunt hebben, omdat hij geloofde,
 dat HIËRONYMUS hem bijzonder tot het oorsprong-
 lijke van zijn tafereel der buitenspoorigheden en
 dwaasheden der *Romeinen* verkozen had. Waar-
 schijnlijk had deze man zich bij MARCELLA onvoeg-
 zame vrijheden over hem veroorloofd. Hoe het zij,
 HIËRONYMUS schreef deswegens aan zijne vriendin
 eenen Brief (*), die, naar allen schijn, aan ONA-
 SUS vertoond moest worden; waar in hij onder an-
 deren zegt: „ Het is geen wonder, dat ook wij,
 „ terwijl wij de ondeugd bestrafden, velen beledigd
 „ hebben. Ik heb mij onderstaan, eenen *sinkenden*

„ *neus*

(*) *Epist. XI. pag. 184. ed. Vall.*

„ *neus* te snijden, (eene toespeling op den naam
 „ *ONASUS*,) nu mag die geen vrezen, die een'
 „ krop heeft! Ik wilde de kleine klappende kraai
 „ beteugelen; dus mag de groote kraai leeren, hoe
 „ stinkend haar babbelen zij!” en na meer derge-
 „ lijke sluit hij met deze woorden, aan *ONASUS* ge-
 „ richt: „ Ik wil u eenen raad geven, wat gij ver-
 „ bergen moet, om schooner te zijn. Laat uw'
 „ *neus* in uw gezicht niet zien! Laat uwe stem
 „ geheel niet hooren, dan kunt gij den schijn van
 „ een welgemaakt en welsprekend mensch verkrij-
 „ gen.” Met dit alles was *HERONYMUS* te weinig
 „ bedacht, om op de wezenlijke bedenkingen te ant-
 „ woorden: of hij recht, en Christelijke verpligting,
 „ had, om aanzienlijke *Romeinsche* vrouwen tot eenen
 „ stand te lokken, voor de menschlijke famenleving
 „ nutteloos, en die dikwijls voor hem zelven lastig
 „ was? *MARCELLA* zelve was allengs over de los-
 „ bandige tong en pen van *HERONYMUS* onvergenogd
 „ geworden. „ Ik weet,” schrijft hij ééns aan
 „ haar (*), „ dat gij, dit lezende, het voorhoofd
 „ rimpelen, en vreezen zult, dat mijne vrijheid
 „ mischien weder een plantsoen van kijvaadjien
 „ zal worden: Gij zult mij, indien mogelijk, den
 „ mond met den vinger toehouden, opdat ik niet
 „ onderneme, dat te zeggen, wat anderen zich niet
 „ schamen te doen.” Doch, in plaats van naar de
 „ aanmerkingen zijner vriendin te luisteren, schreef hij
 „ haar, dat hij nog maar weinig, en lang niet het
 „ erg-

III
 BOEK
 VII
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

(*) *Ep. XXVII. p. 132. ed. Vall.*

III ergste, gezegd had; hij noemt zijne partijën, die
 DOEK zijne verbetering der Latijnsche Bijbelvertaling be-
 VII rispt hadden, tweebeende ezels, en past, tot hunne
 Hoofdst. vernedering, verscheidene Bijbelplaatzen op hen en
 na C. G. vernedering, verscheidene Bijbelplaatzen op hen en
 Jaar 363. op zichzelven toe.
 tot 476.

— Onder zulke omstandigheden was het voor nië-
 HIËRONY- RONYMUS het raadzaamst, *Rome* te verlaten. PAULA
 MUS ver- was hier toe reeds gereed; hij zocht ook MARCEL-
 laat RO- LA daar toe over te haalen, ten welken einde hij
 me. LA daar toe over te haalen, ten welken einde hij
 haar het eenzaam landleven der vrome Christinnen
 levendig beschreef (*). Toen hij zoo te scheep
 stond te gaan, in Augustus van het jaar 385, zond
 hij nog den meermalen aangehaalden Brief aan ASELLA
 (†). Hij spoedde zich met zoo vele blijdschap
 als verüchting voor *Rome*, uit die stad, en liet aan
 zijne overige vriendinnen, door ASELLA, aanzeggen:
 „ Wij zullen voor den Richterstoel van CHRISTUS
 „ gemeenschaplijk staan; en dan zal blijken, in wel-
 „ ke gemoedsgefteldheid een ieder geleefd heeft.”

Hij komt
 in het II.
 Land.

Hij reisde dan met zijnen Broeder PAULINIANUS,
 en eenige Monniken, weder naa het Oosten. Te
Antiöchië, waar hij zich eenigen tijd ophield, ont-
 moette hij ook PAULA, met hare Dochter EUSTO-
 CHIUM: en midden in den volgenden winter begaf
 dit gezelschap zich op weg naa *Palestina*. Wij
 hebben reeds elders (§) uit zijne berichten ver-
 haald, hoe aandachtig PAULA het Heilige Land
 doorgereisd, en de Heilige Plaatzen bezocht hebbe.

Hij

(*) *Epist.* XLIII. pag. 190. ed. Vall.

(†) *Ep.* XLV. p. 193. (§) *Deel VI. Bladz.* 54.

Hij zelf verzekert (*), aldaar vele wonderen gezien, en het geen hij alleen door het gerucht vernomen had, door het oordeel zijner oogen bevestigd gevonden te hebben. Evenwel besteedde hij deze reize tevens op eene den Geleerden waardige wijze, dewijl hij zich, van geleerde *Jooden* verzeld, zoodanige kennis van *Palestina* verwierf, dat hij tot verklaring der Schrift alle nodige licht in dit opzicht verkreeg (†).

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Uit *Palestina* ging onze Kerkleeraar, met zijne vriendin, in de lente van het jaar 386, naa *Alexandrië*; hier werd hij, schoon reeds grijze hairen dragende, nog een vlijtig Tochoorer van den vermaarden DIDYMUS, in de Uitlegging der II. Schrift. Dezen verzocht hij ook te voltoojen, het gene ORIGENES overgelaten had, te weten, eene verklaring over HOSEA; en DIDYMUS voldeed zijne begeerte. HIËRONYMUS erkende naderhand meermalen, hoe veel hij aan dezen man te danken had, alſchoon hij zich niet onthouden kon, hem van *Origeniïaansche* dwalingen te beſchuldigen (§). Vervolgens bezocht hij met PAULA de Monnikenwoningen in het *Nitriſche* Gebergte, en bevond, zoo als hij in laatter jaaren ſchreef (**), dat onder de Choren der Hei-

Hij reist
naa E-
gypte.

(*) *L. III. contra Ruf. Tom. II. Opp. pag. 551.*

(†) *Prefat. in Libr. Paralipom. juxta LXX. Interpretes T. I. Opp. pag. 1418. ed. Martian.*

(§) *Pref. ad Comm. in Hol. T. III. Opp. pag. 1238. Ep. LXXXIV. ad Pammach. et Ocean. p. 520. Zie ook boven Deel V. Bl. 163. (**)* *Contra Ruf. L. III. l. c.*

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Vestigt
zijn ver-
blijf bij
Bethle-
hem.

Heiligen slangen verborgen lagen. Evenwel zal hij dit slangenvergift van *Origenisterij*, want dit be- doelt hij, toen nog niet bespeurd hebben, toen hij zelf daar van niet afkeerig was.

Ondertusfchen trok zijne drift, en de drift zijner vriendin, hen voornaamlijk naa *Bethlehem*. Hier, op de Geboorteplaats van den Verlosfer der Wereld, in de nabijheid van zijn Graf, wilde HIERONYMUS, gelijk hij zich uitdrukt, de zonden zijner jeugd be- weenen, en zich in staat stellen, om voor nieuwe beveiligd te zijn (*). Hij prees ook aan MARCEL- LA en anderen eene Bedevaardsreize naa dit Land, en deze Heilige Plaatzten aan (†); onder anderen geeft hij eene heerlijke beschrijving van den samen- vloed van zoo vele menschen, uit bijkans allerhande natiën, te *Jerusalem*, en voornaamlijk te *Bethle- hem* (§). „Hier is, zegt hij, geen hoogmoed, „maar alleen een ijver, om elkanderen in nederig- „heid te overtreffen. Hier is geen onderscheid of „bewondering van klederen. Men schat den éénen „niet hooger, omdat hij veel vast, maar men ver- „oordeelt ook den anderen niet, die zijn genoeg en „eet. Niemand veroordeelt een' anderen, opdat „hij niet van den Heere veroordeeld worde; en de „lasterzucht, die in andere landen zoo gewoon is, „vindt hier geheel geene plaats; even zoo weelde „en wellust.” Men zal dit nogthans denklijk niet zoo

ge-

(*) *Ep. XXXVIII. adv. Johann. Hieros. p. 332. Ep. LXXXIX. p. 729. (†) Decl VI. Bl. 203.*

(§) *Epist. XLIV. pag. 545.*

geheel letterlijk moeten nemen. Eene kleine Kluis, in de nabijheid van *Bethlehem*, was, zedert het jaar 386, de woning van HIËRONYMUS, tot hij, naar allen schijn, twee of drie jaaren daar na, toen PAULA Monniken- en Nonnen-woningen aldaar liet stichten, ook daar in een ruim verblijf verkreeg. Dezelfde vriendin verzorgde hem ook van grove kleding en slechte spijs. Brood, water, en peulvruchten, waren het eenigste voedsel, hetwelk hij voor zijne levenswijze gepast oordeelde. Hij bleef in dit eenzaam verblijf tot aan zijne dood, en was tevens Opziener van andere met hem verbondene Monniken (*).

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Evenwel, dewijl HIËRONYMUS geen gemeene Monnik was, liet hij zijn leergierigheid den vrijen loop. Lezen en schrijven maakte zijne onophoudelijke bezigheid bij dag en nacht uit (†). Om zijne kennis der *Hebreeuwfche* Taal nog verder uit te breiden, liet hij zich, door eenen geleerden van deze Natie, BARANINA, in de gemelde Taal, onderwijzen. Deze kwam, ten dien einde, uit vrees voor de *Jooden*, des nachts bij hem (§). RUFINUS, die toen nog zijn vriend was, verweet hem naderhand, dat hij van denzelfen verscheidene geheime

Zijne ge-
leerde
bezighe-
den.

(*) HIËRONYM. *Epist.* CVIII. *Epitaph. Paula* pag. 706. *Ep.* LXXIX. *ad Salvinam* p. 497. *Epist.* CXXX. *ad Demetriad.* pag. 976. *adv. Jovinian.* *Libr.* II. pag. 203. PALLAD. *Hist. Lausiac.* Cap. 78.

(†) SULPIC. SEVER. *Dialog.* I. Cap. 9.

(§) *Epist.* LXXXIV. pag. 520. *ed. Vall.*

III leeringen had aangenomen (*), waar tegen HIËRO-
 BOEK NYMUS zich voldoende verdedigd heeft (†). Geloof-
 VII waardiger is dezelfde RUFINUS, als hij verhaalt, dat
 Hoofdst. waardiger is dezelfde RUFINUS, als hij verhaalt, dat
 na C. G. HIËRONYMUS ook nog in zijn Klooster te *Bethle-*
 Jaar 363. *hem* zich niet alleen met PLATO, CICERO, en an-
 tot 476. dere groote Heidenen, bezig gehouden, maar ook
 aan kleine jongens, die men hem tot eene God-
 vruchtige opvoeding aanbetrouwde, zulke oude
 Schrijvers verklaard heeft.

Zijnever- De beoefening en uitlegging van den Bijbel bleef
 klaringen ondertusfchen zijne hoofdbezigheid, waar toe PAU-
 van den LA en EUSTOCHIUM hem te meer aanspoorden. De
 Bijbel. eerste verlangde van hem, dat hij haar en hare
 Dochter den geheelen Bijbel wilde verklaren (§).
 Uit dezen arbeid ontftonden heel spoedig bijzondere
Uitlegkundige Schriften over den Bijbel, welke hij
 ook, ten deele voor zijne afwezend zijnde vriendin
 MARCELLA opftelde, om hare droefheid over de
 dood van hare Moeder ALBINA te verzachten. Voor-
 eerst dan droeg hij aan PAULA en hare Dochter zij-
 ne uitlegging op, over den Brief van PAULUS aan
 PHILEMON (**). Terftond na dezen arbeid ont-
 wierp hij zijnen *Commentarius over PAULUS Brief*
aan de Christenen in Galatië, in drie Boeken (††).

Uit

(*) RUFIN. *Invectiv. in Hieron. L. II. p. 424.*

(†) *Apol. adv. Rufin. L. I. p. 363.*

(§) *Ep. CVIII. Epitaph. Paulæ p. 713. ed. Vall.*

(**) *Exposit. in Epist. ad Philem. Tom. IV. Opp. P. I. pag. 441. ed. Mart.*

(††) *Comm. in Ep. ad Gal. l. c. p. 221-318.*

Uit zijne Voorreden voor deze Uitlegging, en duidelijk uit eene plaats in zijne verantwoording tegen RUFINUS (*), zien wij, hoe HIÉRONYMUS zijne Uitleggingen doorgaands inrichtte; hij verzamelde de verschillende gevoelens van andere Uitleggers, mengt 'er zijne verklaringen onder, zonder zich voor de eersten verantwoordelijk te stellen: „Ik ben,” zegt hij, „in de verklaring van den Brief aan de „Efezeren, ORIGENES, DIDYMUS, en APOLLINARIS, die gewis tegengestelde Geloofsstelsels hebben, op die wijze gevolgd, dat ik de waarheid van mijn Geloof 'er niet bij inboette. *Wat is toch de werkzaamheid van Uitlegkundige Schriften! Zij wijzen aan, wat een ander gezegd heeft: duistere plaatsen helderen zij met duidelijke woorden op; zij verzamelen vele gevoelens, en zeggen: Deze plaatsen hebben eenigen zoo en anderen dus verklaard; gene zoeken den door hen vastgestelden zin door volgende getuigenissen en gronden te versterken; opdat de verstandige Lezer, wanneer hij de verschillende verklaringen gelezen, en de aanmemingswaardige of verwerpelijke gevoelens van velen heeft leeren kennen, moge oordeelen, wat waar zij, en gelijk een goed Wistelaar, de valsche munt verwerpe.*” Men ziet, dat HIÉRONYMUS daar bij bijzonder ten oogmerk had, den naam van zijne rechtzinnigheid zuiver te bewaaren, schoon hem zulks niet altijd gelukte (†).

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Tus-

(*) *Ap. l. adv. Ruf. T. IV. Opp. P. II. p. 365. ed. Mart.*

(†) *ROUS. Inveet. in Hieron. L. I. pag. 326. ed. Mart.*

III Tusschen de jaaren 387 en 389 kwam zijn *Commen-*
 BOEK *tarius* over den *Brief aan de Efezeren* in het
 VII licht (*), uit welks Voorrede men ziet, dat dezeln
 Hoofdst. ve niet zonder berisping gebleven is, waar tegen
 na C. G. zich HIËRONYMUS te dier plaatze verdedigt. Zijne
 Jaar 363. Uitlegging over den *Brief aan TITUS* volgde ter
 tot 476. stond daar op (†). Beroemd is daar in de plaats,
 waar hij over *Hoofdst. I. 5.* beweert, dat *een Pres-*
bijter, (Ouderling,) en een Bisshop, het zelfde
waren; vóór dat nog in Godsdienstzaaken, op aan-
floken des Duivels, naarijver en partijchappen ont-
stonden, waren de Gemeenten, door eenen gemeen-
schappelijken Raad der Oudsten geregeerd geworden.
 Maar nadat, vervolgt hij, ieder één begonnen had,
 de door hem gedoopten voor zijne, en niet voor
 CHRISTUS aanhangers, te houden, was in de geheele
 Wereld besloten, dat één der Ouderlingen tot Op-
 ziener der overigen zou verkozen worden, opdat hij
 de algemeene bezorging der Gemeenten op zich ne-
 men, en daar door alle zaad van scheuringen weg-
 genomen mogt worden. Het gewigtig werk van
 DAVID BLONDEL, ter verdediging van deze stelling,
 welke ook nog in eene andere plaats van HIËRONY-
 MUS (§) voorkomt (**), heeft wel een bijzonder
 oogmerk, om de *Presbijteriïansch-Hervormde Kerk,*
 waar

(*) *Pag. 319-408. ed. Mart. l. c.*

(†) *Comm. in Ep. ad Tit. T. IV. Opp. P. I. p. 407.*

(§) *Ep. LXXXII. ad Oceanum p. 648. ed. Mart.*

(**) *Apul. pro Sententia Hieronymi de Episcopis et Presbijteris Amsterd. 1646. 4to.*

waar van hij Lid was, uit de oudste Kerkelijke be-
 fluuring eenen steun te bezorgen, maar blijft tevens
 eene belangrijke opheldering van het alöud Kerkbe-
 fluur onder de Christenen! Dit zelfde gevoelen
 was, eenigen tijd geleden, AËRIUS als eene grove
 Ketterij toegerekend (*). Doch niet alleen befteedde
 HIËRONYMUS zijnen vlijt aan de uitlegging van het
 Nieuwe Testament, maar hij beproefde ook zijne
 krachten, aan de verklaring van het O. Testament,
 daar hij zijne bij de Christen-Leeräaren zoo zeldza-
 me kennis van het Hebreuwsch voelde. Eenige
 jaaren te vooren had hij aan BLESILLA te Rome den
Prediker van SALOMO met dat oogmerk verklaard,
 om haar daar door tot verächtung der wereld op te
 leiden. Zij begeerde van hem, dat hij over dit Boek
 eenen *Commentarius* zou opstellen, maar zij over-
 leed, voordat hij denzelven in het jaar 389 voltooi-
 de. Hij droeg dien daarom op aan zijne vriendin-
 nen te *Bethlehem* (†). Op dezen weg ging HIË-
 RONYMUS vlijtig voort, en hier uit kreeg ook zijne
Verklaring der Hebreuwsche eigen naamen in den
Bijbel haaren oorsprong (§); een werk, waar me-
 de hij echter weinig roem heeft behaald, en het-
 welk, eenige weinige merkwaardige plaatzen uitge-
 zonderd, in onze tijden gemaklijk gemist kan wor-
 den. Maar een ander werk, *van de ligging en na-*

III
 BOEK
 VII
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

men

(*) Zie IV. Deel, Bladz. 390.

(†) *Præf. in Eccles. T II. Opp. p. 714. ed. Mart.*

(§) *Liber de Interpretatione Nominum Hebraicorum*
 Tom. II. *Opp. pag. 1. ed. Mart.*

III *men der plaatzen, die in de Heilige Schrift voor-*
BOEK *komen (*)*, is, wegens zijne kennis aan *Palästina*,
VII *van meer aanbelang. Oorspronkelijk was dit een werk*
Hoofdst. *van EUSEBIUS, Bischof van Caesarea (†), maar*
 na C. G. *van HIÉRONYMUS vertaalde een gedeelte van hetzelfde, te*
 Jaar 363. *weten, de Alphabetische Naamlijst der Steden, Ri-*
 tot 476. *vieren, en Bergen van Palästina, met zijne gewone*
vrijheid, van veranderen, verbeteren en bijvoegze-
len, gelijk uit de vergelijking met den Griekschcn
Tekst van EUSEBIUS blijkt, alhoewel niet in alles
met de verëischte naauwkeurigheid. — Het derde
werk, waar aan HIÉRONYMUS, ten dezen tijde, ar-
beidde, waren zijne Hebreëysche vragen over het
eerste Boek van MOSES (§). Dat hij hetzelfde niet
vervolgde, werd veröorzaakt, door anderen arbeid,
dien men van hem begeerde, daar toe behoorde zij-
ne Vertaling van DIDYMUS Boek over den Heiligen
Geest (**). Ook vertaalde hij XXXIX Homiliën
van ORIGENES, over het Euängelie van LUCAS. In
de Voorreden op deze Vertaling, welke RUFI-
NUS (††) bewaard heeft, zegt HIÉRONYMUS, dat
zijne vriendinnen te Bethlehem, zekeren Commenta-
rius over LUCAS zeer slecht gevonden, en hem
 daar-

(*) *De situ et nominibus Locorum Hebraicorum Tom.*
 II. *Opp. pag. 382-494. ed. Mart.*

(†) *Zie ons III. Deel, Bladz. 412.*

(§) *Hebraicae Quaestiones in Genes. T. II. Opp. p. 505.*

(**) *DIDYMUS de Spiritu S. in Hieronymi Opera Tom.*
 IV. P. I. *pag. 493.*

(††) *Invectiv. in Hier. L. II. T. IV. Opp. P. II. p. 432.*

daarom verzocht hadden, dit werk van ORIGENES in het *Hebreeuwsch* over te zetten. RUFINUS ver- wijt hem, als eene algemeen bekende zaak, dat hij daar mede den *Commentarius* van AMBROSIUS, Bis- chof van *Mediolanum*, (*Milaan*,) bedoeld had; en hij beroept zich ten overvloede nog op eenen Brief van HIËRONYMUS, aan hem, waar in deze zulks erken- de. Nog haalt hij de Voorreden van HIËRONYMUS aan, voor zijne Vertaling van het werk van DIDY- MUS, in welke hij het werk van AMBROSIUS over het zelfde onderwerp insgelijks zeer mishandelt en van dieftal befehuldigt. En 'er is geene reden, om met VALLARSI en STILTING (*) dit als eene laste- ring van RUFINUS aan te zien, alsöf HIËRONYMUS onmogelijk eenen zoo aanzienlijken Kerkleerär, dien hij anders boven mate prijst, zoo schimpend kon behandelen, dewijl toch verschillende beöordelin- gen, van éenen en denzelfden perfoon, niet zoo ge- heel zeldzaam bij HIËRONYMUS zijn.

Daar op volgden weder eigene fchriften van HIË- RONYMUS. Daar toe behooren waarschijnlijk *zeven Verhandelingen over den X tot den XVIden Psalm*, van welke hij onder zijne werken gewaagt (†), en van welke men geloofst, dat het éen en ander in het *Breviarium in Psalmos*, hetwelk hem ten on- rechte wordt toegefchreven, ingevoegd is; ten zij het insgelijks vertalingen uit ORIGENES zijn. Men vindt nog fpooren in zijne Boeken, dat hij meer

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

over

(*) *Vita Hieronymi pag. 495-500.*

(†) *De Viris Illuftr. Cap. 135.*

III over de *Psalmen* geschreven heeft. Zijne *Levensbe-*
 BOEK *schrijvingen* van HILARION en MALCHUS, die on-
 VII der zijne Brieven staan (*), zijn van hem wel vóór
 Hoofdst. het jaar 392 opgesteld, maar het blijft onzeker, tot
 na C. G. het jaar 392 opgesteld, maar het blijft onzeker, tot
 Jaar 363. welk jaar zij eigenlijk behooren. De eerste is reeds
 tot 476. elders voorgekomen (†), in de tweede wordt ook
 het leven van éenen der eerste Monniken in *Syrië*
 beschreven, die zelf aan HIERONYMUS, nog jong zijnde,
 zijne lotgevallen zal verhaald hebben.

Een gewigtiger arbeid, met welken HIERONYMUS
 zich, omtrent het jaar 390, en gedeeltlijk nog lang
 naderhand, onledig hield, waren zijne *Verbeterin-*
gen der Latijnsche Bijbel-Overzetting des Ouden
Testaments, naar de Alexandryners, en eene *nieu-*
we Overzetting van dit gedeelte der Heilige Schrift,
 welke hij zelf uit het *Hebreeuwsch* vervaardigde (§).
 Tot verbetering der Vertaling der LXX had HIERONYMUS
 zich, uit de Boekerij der Kerk te *Cesareä*
 in *Palestina*, voorzien van een afschrift der aldaar
 bewaarde *Hexapla* van ORIGENES. Dit werk strekte
 hij, zoo als hij in de Voorreden over de drie Boe-
 ken van SALOMO zegt (**), alleen uit tot de *Ka-*
nonieke Boeken des Oude Testaments, en liet dus
 de Boeken der *Wijsheid* en van SIRACHS weg.
 Doch bij zijne *Overzetting* uit het *Hebreeuwsch*
 betoonde hij zich toegevender; want, alhoewel hij
 in

(*) Pag. 74. et 93. ed. Mart.

(†) Zie Deel IV. Bladz. 103.

(§) Deel VI. Bl. 144. en boven in dit Deel, Bl. 142.

(**) Tom. I. Opp. pag. 141. ed. Mart.

in de Voorreden op de Boeken van SAMUËL, welke hij als eene algemeene verdedigende Inleiding voor deze geheele Overzetting wil gehouden hebben, en welke naderhand voor zoo vele Uitgaven der *Vulgata*, op eene niet voegzame wijze, onder denzelfden naam, (*Prologus Galeatus*,) geplaatst is, den *Joodschen Canon* des Ouden Testaments zeer naauwkeurig opgeeft, en van de *Apokryfe* Boeken onderscheidt (*), vertaalde hij evenwel ook de Boeken van TOBIAS en JUDITH, het eerste, omdat het in het *Chaldeeus*sch voorhanden was, en het laatste, omdat, alhoewel dit Boek geen *Kanoniek* gezag heeft, de *Niceïsche Kerkvergadering* het echter tot de Heilige Schriften zal gerekend hebben. In de daad, echter, is van dit laatste niet meer gebeurd, dan dat sommige Bisschoppen 'er plaatzen uit hebben aangehaald. — Indien iemand zich bevreemden mogt, dat HIERONYMUS, met zoo vele kundigheden en hulpmiddelen, als hij had, geene betere Overzetting des Ouden Testaments geleverd heeft, die wete, dat de heerschende vooroordeelen omtrent de Uitlegkunde der H. Schrift daar van gedeeltlijk de oorzaak zijn, want wie geen goed Uitlegkundige is, zal nooit een goed Vertaler wezen. Doch hier bij komt ook de overhaasting, waar mede hij dezen arbeid verrichtte. Het is hem bijzonder eigen, grootsprekend te gewagen van den spoed, met welken hij zijne schriften vervaardigde. Doch met dit al, 'er mag weinig aan gelegen zijn, dat hij tot de Over-

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Tom. I. Opp. pag. 318. ed. Mart.*

III zetting van TOBIAS maar ééne dag, en tot het
 BOEK Boek JUDITH maar ééne nacht befteed heeft; maar
 VII wanneer hij verhaalt, dat hij de drie Boeken van
 Hoofdst. na C. G. SALOMO, fchoon door eene langduurige ziekte ver-
 Jaar 363. zwakt, binnen drie dagen heeft afgewerkt (*), mogt
 tot 476. hij wel op iet meer welvoeglijks gepocht hebben.
 Hij verliest bij deze Overzetting maar al te veel zij-
 ne eigene regelen omtrent de beste wijze van vertaa-
 len uit het oog (†), hoewel hij tevens reden geeft,
 waaröm hij, bij de Heilige Schrift, anders is te
 werk gegaan: „Ik ben gewoon,” zegt hij, „bij
 „ de Overzetting van Griekfche Schriften, *de Hei-
 „ lige Schrift uitgezonderd, alwaar zelfs de orde
 „ der woorden eene verborgenheid is*, niet van woord
 „ tot woord, maar den zin van den zin, uit te
 „ drukken.”

Terwijl HIÉRONYMUS aan deze Overzetting des O.
 Testaments arbeidde, ftelde hij ook, op verzoek
 zijner vrienden, *Uitlegkundige Schriften* over het-
 zelve op. In het jaar 392 droeg hij aan PAULA en
 hare Dochters zijnen *Commentarius* op, over de
 Profecten MICHA, NAHUM, ZEFANJA, en HAG-
 GAI (§), en genoegzaam ten zelfden tijde, de Uit-
 legging van HABAKUK (**), aan CHROMATIUS, Bis-
 fchop van *Aquileja*.

Van

(*) *Pref. in Libr. Salm. pag. 938. l. c.*

(†) *Epist. XXXIII. ad Pammach. de Optimo Genere interpretandi pag. 248-256.*

(§) *Tom. III. Opp. pag. 1495-1590, 1642-1704.*

(**) *L. c. pag. 1591-1642.*

Van eene geheel andere natuur was het werk, hetwelk HËRONYMUS insgelijks omstreeks het jaar 392 vervaardigde, onder het onderscheiden opschrift *van de beroemde Christelijke Schrijvers*, of *van de Christelijke Kerklijke Schrijvers* (*). Hij schreef hetzelfde op een voorstel van den Bevelhebber der Lijfwacht, DEXTER, die hem verzocht, een verhaal van de *Christelijke Geleerden* te schrijven, van de dood des Verlosfers, tot het XIVde jaar der regering van THEODOSIUS, of het jaar 392, naar het voorbeeld van SÜETONIUS, die zoodanig een verhaal van vermaarde *Heidensche Geleerden* had nagelaten. In dit werk van HËRONYMUS, miste AUGUSTINUS, zoo als hij hem zelve omtrent het jaar 397 schreef (†), bij de Ketterfche Schrijvers, welke hij ook op deze lijst geplaatst heeft, eene aanwijzing van het geen bij hen schadelijk is; ook verwondert hij zich, dat de Opsteller sommigen van dezelve heeft weggelaten. Deze antwoordde hem wel op eene andere vraag, betreffende dit Boek, maar niet op deze (§). Voorts werd dit werk, in vervolg van tijd, door anderen vervolgd. De eerste, die dit niet ongepast, somtijds zelfs met eenige vrijmoedigheid in het beoordeelen, gedaan heeft, was GENNADIUS, omtrent het einde der vijfde eeuw, een Ouderling te *Masfalia*, (*Marsfeille*.) Met alle deze vervolgen, die tot in het midden der

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
jaar 363.
tot 476.

(*) *De Viris Illustr. of, de Scriptor. Ecclesiast.*

(†) *Epist. XI. pag. 65, 66. T. II. Opp. ed. Antv.*

(§) *Epist. LXXIV. pag. 618.*

III der XVIIde eeuw lopen, en met de aanmerkingen
 BOEK van verſcheidene Geleerden, van ERASMUS af, over
 VII dit Boek van HËRONYMUS heeft J. ALB. FABRI-
 Hoofdf. na C. G. CIUS hetzelfde te *Hamburg* 1718. *Folio*, onder den
 Jaar 363. Tijtel: *Bibliotheca Ecclesiastica*, in het licht gege-
 tot 476. ven. Hij heeft 'er ook vele goede ophelderingen.
 bijgevoegd, en 'er de Griekſche Overzetting tegen
 over laten drukken, welke men voorheen aan SO-
 PHRONIUS, eenen vriend van HËRONYMUS, plagt toe
 te ſchrijven, die eenige van zijne ſchriften vertaald
 heeft, zoo als hij zelf meldt (*), doch waar aan
 ISAAC VOSSIUS, en andere Geleerden, reeds met
 recht getwijfeld hadden, en hetwelk door VALLARSI
 volkomen wederlegd is geworden (†).

Twist- Deze geſchiedkundige naarſporingen van HËRONY-
 ſchriften van HË- MUS wiſfelden reeds zedert het jaar 392 af, met
 van HË- eenen twist, in welken hij zich inwikkelde. JOVI-
 RONYMUS tegen JO- NIANUS had onlangs gewaagd, den ongehuwden en
 VINIANUS geluſt ſtaat, het vanden en het matig gebruik
 van ſpijzen, openlijk even gelijk te achten, en ook
 andere Leerſtellingen te beweren, die hem den naam
 van Ketter, wederleggingen, en vervolgingen, op den
 hals haalden. Niemand van zijne Tegenſchrijvers
 echter viel hem heviger aan, dan HËRONYMUS (§).
 Maar zijn Boek maakte te *Rome* geen' opgang; niet
 alleen omdat hij onbezonnen den ongehuwden ſtaat
 met

(*) *De Viris Illuſtr. Cap. 134.*

(†) *Tom. II. Opp. Hieronym.*

(§) *Adverſus Jovinianum Libri Duo Tom. IV. P. II.*
Opp. pag. 144. ed. Mart.

met verächtling van den gehuwden had aangeprezen; maar waarschijnlijk daarom, dewijl hij, reeds van vroeger jaaren af, om eene foortgelijke reden, in deze Hoofdstad niet bemind was. Zoodra hij dit vernam, stelde hij, in het jaar 394 of 395, eene verantwoording voor dit werk op (*). Of hij daar door alle misnoegen bedaald heeft, kan men uit zijne verzekering, dat deze verdediging te *Rome* met vreugde ontvangen is (†), niet volkomen bewijzen (§).

In dezen tijd, waarschijnlijk in het jaar 394, valt het begin der kennis en vriendschap van HIERONYMUS met AUGUSTINUS, die toen nog maar Ouderling was te *Hippo*, in *Africa*. Zij waren beiden mannen van voortreffelijke gaven, vele nuttige kundigheden, brandenden ijver voor den Godsdienst, en uitnemende werkzaamheid; en de verëeniging van beider werkzaamheden, en het vermijden van beider gebreken, zou éenen grooten voor de Kerk en Geleerdheid nuttigen Leeräar hebben voortgebracht. Zoo rijk als HIERONYMUS was in Taalkunde, zoo min was hij Wijsgeer, en zoo vol van driften en overijlling. AUGUSTINUS integendeel, een veel scherperzinniger vernuft, oordeelde en schreef meestal bedaarder en behoedzamer; maar werd dikwijls, uit gebrek aan Taalkunde, een zwak Uitlegger, waar

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Briefwisseling van
HIERONYMUS met
AUGUSTINUS.

(*) *Apologcticus ad Pammachium pro Libris adversus Jovinianum l. c. pag. 229.*

(†) *Prolog. Comm. in Jerem. T. III. Opp. pag. 527.*

(§) Verg VI. Deel, Bladz. 206.

III voor hij veel meer een gebouw van eindeloze spits-
 BOEK vinnigheden oprichtte. Beiden bevonden zich thans
 VII in eenen ouderdom, waar in men zijne geliefkoosde
 Hoofdst. na C. G. leerwijze en gevoelens niet meer gewoon is te ver-
 Jaar 363. anderen. HËRONYMIUS had reeds zijn zestigste jaar
 tot 476. achter den rug, en AUGUSTINUS zijn veertigste be-
 reikt. Elk hunner had tevens gevoel van zijne
 meerderheid boven den anderen in zekere opzichten.
 Als men hier bijvoegt, dat HËRONYMIUS reeds lang
 een vermaard en geächt Schrijver was, terwijl AU-
 GUSTINUS nauwelijks begonnen had, zich in een
 voordeelig licht te vertoonen, zal men gemakkelijk be-
 grijpen, dat HËRONYMIUS niet zeer geschikt was,
 om aanmerkingen en verbeteringen van zijnen nieu-
 wen vriend gunstig op te nemen. En evenwel was
 de eerste Brief (*), die AUGUSTINUS aan hem
 schreef, nadat kort te vooren, in het jaar 393,
 ALYPIUS, een *Afrikaansch* Geestlijke, eene vriend-
 schappelijke kennis tusschen hen gemaakt had, met
 eene voor HËRONYMIUS te gevoeliger berisping ge-
 vuld, omdat dezelve geleerde werkzaamheden be-
 trof. Hij scheen wel vleijend voor HËRONYMIUS te
 zijn, omdat AUGUSTINUS hem, in naam van alle
Afrikaansche Gemeenten, verzoekt, de werken der
 Grieksche Schrift - Uitleggers, voornaamlijk van
 eenen, dien hij in zijne schriften zoo dikwijls aan-
 haalde, (ORIGENES,) over te zetten. Maar ver-
 volgens verzoekt hij HËRONYMIUS, met zijne Over-
 zetting van het Oude Testament uit het Hebreuwsch,
 niet

(*) *Epist. XXVIII. T. II. Opp. August. pag. 34.*

niet voort te gaan, maar alleen de Latijnsche Overzetting naar de *Alexandrynsche* te verbeteren; alzoo het hem zou verwonderen, indien, na zoo vele zoo bekwame Overzetters, nog iet in den oorspronlijken Tekst voorbijgegaan zou zijn. Bovendien bracht hij HIERONYMUS onder het oog, dat hij in eene Uitlegging over den Brief aan de *Galatiërs*, PAULUS van eene leugenächtige voorstelling beschuldigd had, hetwelk AUGUSTINUS wederlegde. Deze Brief kon wel, uit hoofde van zekere verhindering, niet aan HIERONYMUS overgezonden worden, maar toen AUGUSTINUS kort daar na, in het jaar 395, nu Bischof geworden zijnde, in eenen anderen Brief (*), andermaal dit gevoelen over PAULUS, hoewel hij tevens van HIERONYMUS met grooten lof sprak, berispte, en zelfs eene herroeping van hetzelfde van hem begeerde; geraakte deze Brief, door een toeval, naa *Rome*, en werd in *Italië* bekend, voordat HIERONYMUS hem ontving. Allengs verspreidde zich een gerucht, dat AUGUSTINUS een Boek tegen HIERONYMUS geschreven en naa *Rome* gezonden had. Hij vond daarom nodig, HIERONYMUS te verzekeren, dat dit uitfloozel onwaarächtig was; evenwel verzocht hij meermalen antwoord op gemelden Brief, die thaus HIERONYMUS ter hand gekomen was, verklarende, ook geern te zullen ontvangen, het geen HIERONYMUS in zijne schriften zou mogen berispen (†). Maar HIERONYMUS ant-

III

BOEK

VII

Hoofdst.

na C. G.

Jaar 363.

tot 476.

(*) *Epist. XL. pag. 63. l. c.*

(†) *AUGUST. Epist. LXXVII. pag. 117. LXXI. p. 120.*

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

woorde hem herhaalde keeren, dat hij nog niet gelooven kon, dat AUGUSTINUS eenen Brief van voortgelijken inhoud aan hem geschreven had; alhoewel sommigen van zijne vrienden beweerden, dat AUGUSTINUS zich door denzelfden tot zijn nadeel roem en aanzien bij het gros des volks had willen verwerven; dat hij ook eenen Rechtzinnigen Bischof niet al te stout had willen antwoorden, of zijnen Brief berispen, waar in hij het één en ander gevonden had, dat Kettersch was. AUGUSTINUS mogt hem derhalven, vervolgt hij, den meergemelden Brief met zijne ondertekening overzenden, of ophouden, eenen ouden, in zijne Kluis verborgen man, verder te tergen enz (*). Eindelijk echter zag hij zich genoodzaakt, dewijl AUGUSTINUS niet ophield, eene beantwoording van zijne tegenwerpingen te begeeren, dit antwoord op te stellen (†). Deze beantwoording viel hier en daar in het bittere en schimpende. AUGUSTINUS was met dezelve niet tot zwijgen gebracht, veel meer toonde hij HIÉRONYMUS aan, dat men, op eene veel geschikter wijze, het gedrag van PAULUS omtrent PETRUS kon verdedigen, dan door hem veinzerij toe te schrijven. De bescheidenheid, met welke AUGUSTINUS schreef, en zijn toegeven omtrent de Bijbel-Overzetting, bracht veel toe, om HIÉRONYMUS te bevredigen, die zelfs, gelijk AUGUSTINUS schrijft (§), zijn gevoelen

(*) HIÉRON. *Epist.* LXIX. pag. 603. LXXI. p. 611.

(†) *Epist.* LXXIV. pag. 617.

(§) *Epist.* CLXXX. T. II. *Opp.* pag. 433.

len omtrent PAULUS naderhand veranderde, hetwelk STILLING (*) zonder noodzake ontkend heeft.

Ondertusfchen was HIËRONYMUS, ten dezen tijde, in veel moeilijker twisten gewikkeld, in welken hij zich opzetlijk had ingelaten. De ééne dezer twisten, over ORIGENES, nam een begin omfreesks het jaar 404. HIËRONYMUS zorgde daar bij wel niet ongelukkig voor zijnen rechtzinnigen naam, maar zijne verbindtenisfen met twist- en vervolgzieke Leer-aars, de driftige veranderlijkheid van een bewonderaar van ORIGENES, tot eenen verketteraar van den-zelven; zijn ongestuimig en wraakzuchtig gedrag jegens zijnen ouden vriend RUFINUS, uit laaghartige vrees ontstaan, en meer dergelijke onberadene flap-pen hebben hem daartegen niet tot eere verstrekt (†).

In den twist met VIGILANTIUS, waar van wij te vooren gefproken hebben (§), en die in dezen tijd-kring van zijn leven invalt, vertoont zich HIËRO-NYMUS niet alleen even min voordeelig, maar zelfs een' schadelijk man voor het Christendom. Hij had zich reeds, tegen JOVINIANUS, als eenen buitenspo-rigen ijveraar vertoond, maar tegen VIGILANTIUS is hij een voorflander van het groffte Bijgeloof, en dringt zelfs aan op lijf- en levensstraffe, van zoo-genoemde Ketteren, welke stelling op zijn gezag zul-ke schadelijke gevolgen onder de Christenen gehad heeft.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
HIËRONY-
MUS inge-
wikkeld
in de
twisten
over ORI-
GENES.

Met VIGI-
LANTIUS.

Veel

(*) *Vita Hier.* p. 595. *Vergel. Deel VI. Bl. 257.*

(†) Zie ons VI *Deel, Bladz. 346.*

(§) Zie VI *Deel, Bladz. 215.*

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
Verdere
Brieven
enSchrif-
ten van
HIERONY-
MUS.

Veel beminlijker en prijswaardiger is zijn arbeid, gedurende de jaaren 394 tot 405, op verzoek en als Leeräar van vrienden en vriendinnen, door menigvuldige *Brieven* of door *Uitlegkundige Schriften over den Bijbel*. Inzonderheid is zijn Brief aan NEPOTIANUS, in het jaar 394, vermaard geworden (*). NEPOTIANUS was een Zusters Zoon van dien HELIODORUS, wien HIERONYMUS in het jaar 374 zocht terug te brengen tot het Monnikenleven, maar die daartegen het ambt van Bisschop aannam (†). NEPOTIANUS was door zijnen Oom tot Ouderling benoemd, en verzocht HIERONYMUS om onderricht, hoe zich, op eene waardige wijze, in deze bediening te gedragen. Doch, dewijl zijne zeden hem reeds eere aandeeden, en hij in zijnen Oom eenen waardigen voorganger had, kon HIERONYMUS enkel door dezen bewogen worden, om aan de begeerte van NEPOTIANUS te voldoen. De eerste zijner voorschriften is, dat een *Clericus*, (Geestlijke,) steeds aan zijnen naam moet gedenken: *Een erfdeel Gods*, of *God is zijn Erfdeel*. Dienvolgens moet hij niet naar aardseh vermogen staan, zich met het nodige vergenoegen, en ver af zijn van de zeden van eenen handeldrijvenden Geestlijken. Den omgang met vrouwen behoorde hij geheel te vermijden, of op de allerbehoedzaamste wijze inrichten. Hij moet de erfenisbejagers onder de Geestlijken niet navolgen, die aan kinder-

(*) *Ep. XXXIV. ad Nepotian. de Vita Clericorum et Monachorum p. 256. ed. Mart.* (†) Boven *Bl. 125.*

keuze oude lieden de laagste dienften bewezen. Het lezen der Heilige Schrift moet hij nooit verwaarloozen; maar ook, terwijl hij uit dezelve leert, naar hare voorschriften te leven. Hij behoort wel aan zijnen Bischof onderworpen te zijn, doch als Vader, niet als Heer; het was eene slechte gewoonte in sommige Gemeenten, dat de Ouderlingen, in tegenwoordigheid van hunne Bischoppen, niet mogten spreken. Hij moet niet de toejuiching maar de overtuiging zijner Toehoorders beöogen; uitwendige pracht zoo wel als stordigheid mijden; geene gastmaalen, allermint bij voornamen lieden, bijwoonen; hij wil, dat hij geen' wijn drinken, doch ook niet meer vasten zal, dan hij verdragen kan. — Eene der laatste voorschriften is, dat hij, die de kuisheid en onthouding aanprijst, geene huwlijken koppelen, en inzonderheid geene weduwen tot een tweede huwlijk bepraten moet. — Dezen Brief heeft ERDMAN RUDOLF FISCHER met vrij goede aanmerkingen afzonderlijk laten drukken te Coburg 1758. 8vo. Hij heeft evenwel voor den tegenwoordigen tijd weinig belangrijks, maar dient ons meest, om de zeden der Geestelijken in dien tijd te leeren kennen, als ook de gevoelens van den Schrijver over dezen stand.

NEPOTIANUS overleed reeds in het jaar 395, waar op HIERONYMUS, terstond in het begin des volgenden jaars, eenen Troostbrief zond aan deszelfs Oom HELIODORUS, in welken hij breedsprikig in den lof van deszelfs Neef nitwijdt (*).

AN-

(*) *Ep.* XXXV. p. 266. *ed. Mart.*

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476

Andere vrienden van HIËRONYMUS, als ook andere leergraage Christenen, gaven hem in deze jaaren menigvuldige gelegenheid tot Brieven en geleerden arbeid. Dus schreef hij omtrent het jaar 394 en 395 eenige keeren aan PAULINUS, die naderhand als Bisfchop van *Nola* zoo beroemd is geworden (*). Hij deelde aan dezen allerhande voorschriften mede (†), in welken Brief die merkwaardige plaats voorkomt, over de Bedevaarten, die wij elders (§) hebben aangehaald. Bijzonder fcherpt hij hem het onderzoek der Heilige Schriften in; dit doet hij nog uitvoeriger in eenen tweeden Brief (**). Vervolgens verzocht PAULINUS van HIËRONYMUS, eene uitlegkundige verklaring over DANIEL, en stelde hem de twee volgende vragen voor: *Waaröm heeft God het hart van PHARAO verhard?* enz. en: *Hoe kunnen de Kinderen der Gelovigen, dat is, der Gedoopten, heilig zijn*, daar zij toch zonder de door den Doop ontvangene en vervolgens bewaarde gave der genade niet zalig kunnen worden? Op deze vragen antwoordde HIËRONYMUS, omtrent het jaar 399 (††).

Op gelijke wijze verzocht hem, omtrent het jaar 394, de Ouderling AMANDUS, om eene Uitlegging van drie Bijbelplaatzen, MATTH. XVI. 34. 1 Kor.

VI.

(*) Zie V. Deel, Bladz. 191.

(†) *Ep. XLIX. p. 563. Tom. IV. Opp. P. II.*

(§) Zie boven Deel VI. Bladz. 203.

(**) *Epist. L. pag. 568. ed. Martian.*

(††) *Epist. LI. pag. 575.*

VI. 18. en XV. 25, 26; welke HIËRONYMIUS, in III
 eenen Brief aan hem, mededeelde (*). Een op- BOEK
 stel, hetwelk HIËRONYMIUS, omtrent het jaar 397, VII
 op verzoek van AMABILIS, eenen Bisfchop in Pan- Hoofdst.
 nonië, of Dalmatië, over de tien gezichten van JE- na C. G.
 SAIA had opgefteld, voegde hij naderhand in zijnen Jaar 363.
Commentarius over de Voorzeggingen van dezen tot 476.
 Profheet in, alwaar het het vijfde Boek uitmaakte.

Om dien zelfden tijd ftelde de Ouderling VIT-
 ALIS hem de vraag voor: *Waaröm van SALOMO en*
ACHAS gezegd wordt, dat zij in eenen ouderdom
van elf jaaren kinderen verwekt hadden? waar op
 HIËRONYMIUS hem, in eenen Brief, geäntwoord
 heeft (†). — In het jaar 398 fchreef hij eenen
 Brief aan LUCINIUS, eenen *Christen* uit Spanje, die
 hem Affchrijvers had gezonden, om alle door hem
 opgeftelde of vertaalde Boeken af te fchrijven; die
 voorts met zijne vrouw in ftrenge godsvrucht leef-
 de, en jegens Kerken en Christenen zeer milddaa-
 dig was. HIËRONYMIUS vermaande hem (§), zich
 geheellijk van de Wereld af te zonderen, en op de
 Heilige plaatzen te komen wonen. Toen LUCINIUS
 kort daar na overleden was, vertroostte HIËRONY-
 MIUS zijne weduwe THEODORA, onder anderen, ook
 hier mede, dat haar overleden man haar thans van
 den Hemel bijftond, en haar eene plaatze bij zich be-

(*) *Tom. IV. P. I. pag. 160. ed. Mart.*

(†) *Epist. ad Vital. inter Epist. Critic. Tom. II. Opp. pag. 619. ed. Martian.*

(§) *Epist. LI. pag. 576. ed. Mart.*

III bereidde, opdat zij, zonder echtelijke verbindtenis, enkel als Broeder en Zuster, zoo als zij reeds op deze Wereld gedaan hadden, weder famen zouden kunnen leven (*). Insgelijks zond ook HIERONYMUS, in het jaar 398, eenen Brief ter beantwoording, aan den *Ouderling* EVANGELUS (†), die hem een opstel over MELCHIZEDEK gezonden, en zijn gevoelen daar over gevraagd had. — Alzoo ook, om dezen tijd, PAULINA, de Gemaalin van den vermaarden PAMMACHIUS, overleden was, vertroostte HIERONYMUS hem in eenen langen welsprekenden Brief, in welken de lof van PAMMACHIUS breedsprakig vermeld wordt (§).

Omtrent het jaar 400 vraagde hem zijn vriend OCEANUS, bij gelegenheid van eenen *Spaanschen* Bisfchop CARTERIUS, die ééns vóór zijnen Doop, en voor de tweede keer na denzelfen getrouwd was geweest, of niet zulk een man, die tegen het voorschrift des Apostels, dat een Bisfchop *éener vrouwe man* behoorde te zijn, handelde, tot het Leeräaraamt onbekwaam was? HIERONYMUS verdedigde, in zijn antwoord (**), dat gevoelen, hetwelk hij, volgens zijn verhaal, reeds voordezen te Rome tegen een' zeer welsprekend man, en ook in zijne verklaring van den *Brief aan* TITUS, beweerd had. Te weten, hij vindt bij zulken Leeräar, hoedani-

(*) *Epist.* LIII. pag. 579.

(†) *In Hier. Epistt. Crit. T. II. Opp. p.* 570.

(§) *Ep.* LIV. p. 582. Zie *Deel VI. Bladz.* 63.

(**) *Epist.* LXXXII. pag. 645.

gen 'er zeer velen waren, niet twee huwlijken, omdat de Doop de voorgaande zonden geheel afwascht, en zoo zeer eenen nieuwen mensch vormt, dat zijne vroegere handelingen geheel niet meer in aanmerking komen. Ook geeft hij niet duister te verstaan, dat het tegengefelde gevoelen, even als de Ketterij van CAJANUS, het bloed van CHRISTUS de kracht ontzegt, om alle oudere vlekken der ziel uit te delgen; hij verwondert zich bovendien, dat men op de andere hoedanigheden, welke de Apostel van eenen Bisfchop, of hetwelk hetzelfde is, van eenen Oudsten vordert, zoo weinig aandringt, en alleen bij een tweede huwlijk staan blijft. Ondertusfchen heeft de Westersche Kerk dit zeldzaam gevoelen van HIËRONYMUS zoo weinig aangenomen, dat veel meer SIRICIUS, Bisfchop van Rome, in even dat zelfde jaar, waar in HIËRONYMUS Rome verliet, en kort daar na INNOCENTIUS de Eerste, één zijner opvolgeren (*), ieder, die in een tweede huwlijk getreden was, van den Leerftand geweerd wilde hebben. TILLEMONT (†) behandelt, als *Jansenist*, dit ftuk zeer vrij, en wordt daarom door STILTING, als *Jesuit*, niet zonder drift doch ten onrechte tegengesproken (§), want, al gaf men ook toe, waar STILTING op aandringt, dat HIËRONYMUS niets geweten hebbe van den Brief van SIRICIUS en INNOCENTIUS, waar in zij hun gevoelen voorftellen, even-

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) Zie ons V. Deel, Bladz. 235.

(†) *Vie de St. Jérôme* pag. 231.

(§) *Vita S. Hieronymi* pag. 579.

III evenwel kwam het hem geheel niet in gedachten,
 BOEK zijnen vriend OCEANUS, die toch te *Rome* leefde,
 VII tot de beslissing van den *Roomfchen* Bifchop te
 Hoofdf. na C. G. wijzen. Het is waar, in jonger jaaren had hij zij-
 Jaar 363. nen vriend DAMASUS de eerbiedigfte infchiklijkheid
 tot 476. ————— betoond; maar thans, als een grijsaart, die den
 grootften naam van Godgeleerde kunde in zijne
 Kerk genoot, floeg hij geen acht op dezelfs opvol-
 ger in het Bifdom. — Van eenen anderen merk-
 waardigen Brief, die misfchien tusfchen de jaaren
 400 en 403 is opgefteld, aan twee *Gothifche* Geest-
 lijken, SUNIA en FRETILA, omtrent de verschiillen-
 de lezingen der Latijnsche en Griekfche Vertalingen
 in de *Pfalmen*, is reeds op zijne plaats gefpro-
 ken (*).

Zoo vele, ten deele met arbeidzame geleerdheid
 opgeftelde Brieven, welke NIËRONYMUŠ, in deze
 tijdruimte van het jaar 394 tot 405 toe, aan zijne
 vrienden of verëerers fchreef, verhinderden hem
 niet, zich bijna op dezelfde wijze met zijne Gods-
 dienftige en leergrage *vriendinnen* bezig te houden.
 Als hem eene aanzienlijke *Romcinfche* Matrone,
 FURIA, na de dood van haren Gemaal, die haar
 zonder Kinderen had nagelaten, om een voorfchrift
 verzocht, omtrent hare toekomstige levenswijze, en
 hare neiging ontdekte, om, niettegenftaande de drin-
 gende aanmaningen van hare bloedvrienden, tot een
 tweede huwlijk, in den weduwenftand te blijven;
 verfterkte hij haar niet alleen door zijnen Brief in
 het

(*) *Deel V. Bladz. 76.*

het jaar 395 (*), in dit voornemen; maar gaf haar ook allerhande lesfen en waarfchuwingen, om 'er des te standvastiger bij te kunnen volharden (†). III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.

Eene andere *Roomfche* weduwe van rang, FABIO-
LA (§), kwam in het jaar 395 te *Bethlehem*, al-
waar zij te gelijk als eene boetdoende, en als eene Jaar 363.
tot 476.

onverzadelijke Toehoorder van HIERONYMUS, uitmuntte. Alhoewel de inval der Barbaaren in deze Gewesten haar noodzaakte, naa *Rome* terug te keeren, evenwel bewerkte zij, dat haar Leeräar ook fchriftelijk zijn onderwijs voortzette. Hij fchreef haar, omtrent het jaar 397, eenen zeer wijdlopien Brief, *over de geheime betekenisfen van de klederen der Israëlitifche Priesters en Leviten*, ook voegde hij 'er nog het één en ander bij, *over de inrichting der Priesteren*, en *over de vaten des Tempels (**)*. Toen zij nog te *Bethlehem* het vierde Boek van MOSES las, had zij reeds van haren Leeräar eene verklaring gevraagd van de naamen en oorzaken der Legerplaatzen, welke de *Israëliten*, op hunnen togt door de Woeflijnen, betrokken hadden. Bij fommingen was HIERONYMUS twijfelächtig, zoo als hij zelf in het opstel ter harer *gedachtenis* verhaalt (††); bij andere kwam hij zonder hinder voort; maar bij de meesten beleed hij eenvoudig zijne onwetendheid.

Doch

(*) Zie *Deel VI. Bladz. 67.*
 (†) *Epist. XLVII. pag. 554. ed. Vall.*
 (§) Zie *Deel VI. Bladz. 61.*
 (**) HIERON. *Ep. Crit. T. II. Opp. p. 574. ed. Mart.*
 (††) *Ep. LXXXIV. T. IV. P. II. Opp. p. 661.*

III DOEK VII
 Hoofdst. na C. G. Jaar 363. tot 476.

Doch **FABIOLA** hield des te meer bij hem aan, zij deed hem verwijtingen: even of het hem niet vrij stond, iet niet te weten, het geen hij niet wist. Op deze wijze perste zij hem een opstel van dezen inhoud af; doch naardien zij inmiddels kwam te overlijden, zond **HIËRONYMUS** hetzelfde, zoo als ook het bovengemelde geschrift, ter gedachtenis van zijne vriendin, omtrent het jaar 399, aan **OCEANUS** (*). Deze Brief is een der laatste opstellen, welke ooit uit de pen van eenen Geleerden Uitlegger gevloeid zijn. — Kort te vooren, omtrent het jaar 397, had hij aan eene andere zijner *Roomfche* vriendinnen, **PRINCIPIA** (†), eene verklaring van den XLVsten *Pfalm* gezonden, die hem iet meer waardig is (§).

HIËRONYMUS kreeg ook nog andere aanleidingen, om aan zijne Godzalige vriendinnen, of over haar, Brieven te schrijven. Men had hem, op zijne begeerte, de nog heel jonge Kleindochter van **PAULA**, van denzelfden naam, toegezonden, omdat zij vroegtijdig tot het leven eener *Non* moest voorbereid worden. Met dit oogmerk onderrichtte hij hare Moeder **LAËTA**, tusschen de jaaren 398 en 401, hoe de geheele opvoeding van hare Dochter moest ingericht worden (**). Als eenigen tijd daar, in het

(*) *Epistola ad Fabiolam, de XLII Mansionibus Israëliitarum in Deserto Tom. II. Opp. pag. 586 - 605. inter Epistt. Criticas.*

(†) Men zie van haar *Deel V. Bladz. 285.*

(§) *Epist. Crit. Tom. II. Opp. pag. 681.*

(**) *Ep. LVII. p. 500. ed. Verg. Deel VI. Bladz. 64.*

het jaar 404, de oudere PAULA, die onder zijne vriendinnen, welke hij het allermeeft veréerde en bewonderde, die zoo lang zijne zoo weldaadige medegezellinne te *Bethlehem* geweest was, deze wereld door de dood verlaten had, flichtte hij haar eene Lofgedachtenis in eenen Brief aan hare Dochter EUSTOCHIUM (*).

III
BOEK
VII
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Somtjids wachte mĒRONYMUŠ niet ééns naar zekere gelegenheid, om hem tot ſchrijven op te ſpooren; zijn ijver voor het Monnikenleven, en tegen het tweede huwlijk, maakte hem zelfs ftout genoeg, om zich in te dringen. Dus ontftond van tijd tot tijd die Brief vol onbedachte en ergerlijke invallen aan de jonge weduwe SALVINA (†), welke haar Gemaal NEBRIDIUS, met twee Kinderen, een Zoontjen en een Dochtertjen, had nagelaten. — Integendeel weigerde hij het, op eenen anderen tijd, doch waarſchijnlijk nog vóór het jaar 405, in het eerst, als men eenen Brief van hem aan twee hem onbekende Chriſten-vrouwen, Moeder en Dochter, in *Gallië*, verzocht. Deze woonden in dezelfde ſtad, maar in onderſcheidene woningen, en namen, of omdat zij de eenzaamheid niet verdragen konden, of om hun goed veilig te bewaaren, Geestliken bij zich in huis. Haar Zoon en Broeder, die dit aan mĒRONYMUŠ verhaalde, hield bij hem aan, en verkreeg ook eindelijk van hem, dat hij hem eenen Brief aan beiden gericht medegaf, om haar daar

van

(*) *Ep. LXXXVI. l. c. Verg. Deel VI. Bladz. 55.*

(†) *Ep. LXXXV. p. 663. Verg. Deel VI. Bladz. 67.*

III van af te maanen, doch onder beding van geheimhouding (*).

BOEK

VII

Hoofdst.

na C. G.

Jaar 363.

tot 476.

Noch deze sterke Briefwisseling, noch de hevige verschillen, in welken HIERONYMUS zich, gedurende dit Tijdsverloop, van 394 tot 405, had ingewikkeld, verhinderden hem, *Uitlegkundige Schriften over den Bijbel* op te stellen. Na andere Profecten (†), hield hij zich thans, omtrent het jaar 396 of 397, bezig met OBADJA en JONA (§). Deze beide werken zijn doorgaands gelijkvormig aan die over vijf andere Profectische Boeken, boven vermeld. Na eene heel korte Inleiding, gaat eene letterlijke Overzetting vooraf; met deze worden de *Alexandrynsche*, ook wel de voornaamste overige *Grieksche* Overzettingen, vergeleken, en, niet zonder het *Hebreeuwisch* oorspronkelijke, gebruikt. In de eigenlijke verklaring, legt hij wel, zoo als hij zegt, *eenen Historischen grond*; maar zoekt daar op, *zoo veel mogelijk, hooge torens te bouwen (**)*; of de zeilen van het geestelijk verstand uit te spannen, om, onder het inblazen des Heeren, en door de opening zijner *Verborgenheden*, vrolijk de haven te bereiken (††). In zijnen *Commentarius* over JONA, is zijne verklaring van het Hebreeuwfche woord קיקין, hetwelk men gemeenlijk *Kauwoerde* vertaalde, opmerk-

(*) *Epist.* LXXXIX. pag. 729.

(†) Zie boven *Bladz.* 168.

(§) *Comment.* in *Abdiam* pag. 1454. *Tom.* III. *Opp.* in *Jonam* pag. 147. *ed. Mart.* (***) *Pag.* 1458.

(††) *Pag.* 1468.

merklijk, dewijl hij aanmerkte, dat deze plant de *Ricinus* of zoogenaamde wonderboom is, dien men in *Egypte* nog *Kiki* noemde.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Zelfs de vreeslijkste en treurigste veranderingen, gedurende deze jaaren, konden hem niet lang van zijnen geleerden arbeid afhouden. In het jaar 395, braken de *Hunnen*, die, zedert eenigen tijd, het *Romeinsche* Rijk nog heviger aan de *Afiatische* Grenzen geschied hadden, dan te vooren de *Germaansche* Volken aan den *Rhyn* en *Donau*, in *Syrië*, in, en men geloofde in *Palestina* voor hunne verwoestingen niet langer veilig te zijn. *FABIOLA* bergde zich spoedig naa *Rome*; maar *HIËRONYMUS* en *PAULA*, met de onder hun opzicht staande Monniken en Nonnen, spoedden zich ten minsten naa den Zeekant, om het indringend gevaar te scheep te kunnen ontvluchten. Doch dewijl *Palestina* nog van de *Hunnen* verschoond bleef, keerden zij terstond naa hun geliefd *Bethlehem* terug, van waar *HIËRONYMUS* aan *FABIOLA* in geschrift den Bijbel verklaarde (*). Niet lang daar na, in het jaar 398, stond hij eene lange ziekte door, toen *EUSEBIUS van Cremona*, een Monnik, ons reeds uit de *Geschiedenis der Origeniïansche* twisten bekend, die voornemens was, om binnen veertien dagen weder naa *Italië* te vertrekken, hem verzocht, eene korte verklaring der *Euüngelie - Geschiedenis van MATTHEUS* voor hem op te stellen. *HIËRONYMUS* antwoordde wel, dat daar toe eigenlijk jaaren vereischt

(*) *Tom. IV. P. II. Opp. p. 661. ed. Mur.*

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

eischt werden, evenwel kon hij zijnen vriend niet weigeren, in den haast van weinige dagen eene uitlegging over MATTHEUS in de pen voor te zeggen. Dit zoo vluchtig opgesteld gefchrift (*), is evenwel alle opmerking niet onwaardig, dewijl de Schrijver, eenigermate aan zichzelf overgelaten, niet zelden zijnen eigenen weg bewandelt. Onder anderen neemt hij, bij de plaats: *Ik zal u geven de Sleutelen des Hemelrijks*, de vrijheid, om den Leeraaren van zijnen tijd rond genoeg de waarheid te zeggen. „Naardien de *Bischoppen* en *Ouderlingen*,” schrijft hij, „deze plaats niet verstaan, nemen zij iet van den hoogmoed der *Phariseën* aan, terwijl zij, of onschuldigen verdoemen; of gelooven, schuldigen van de straffe te bevrijden; schoon toch bij God niet de uitspraak der Priesteren, maar alleen het leven der schuldigen in aanmerking komt. Wij lezen, in het *derde Boek* van MOSES, dat den Melaatschen bevolen wordt, zich aan de Priesters te vertoonen; en dat deze hen voor onrein zullen verklaren, indien zij melaatsheid hebben: niet als of de Priesters iemand tot Melaatschen en Onreinen maakten; maar, opdat zij van Melaatschen en Nietmelaatschen kennis hebben, en de reinen van de onreinen zouden kunnen onderscheiden. Even gelijk derhalven daar de Priester voor rein of onrein verklaarde; zoo bindt of ontbindt ook hier de Bischop „ of

(*) *Comment. in Matth. Libri IV. Tom. IV. P. I. Opp. pag. 1. sq. ed. Mart.*

„ of Ouderling, niet die genen, die onschuldig of
 „ schuldig zijn ; maar hij weet alleen, uit kracht
 „ van zijn ambt, wanneer hij de verscheidene zon-
 „ den gehoord heeft, wie gebonden en ontbonden
 „ moet worden.” Deze plaats is zoo duidelijk, als
 men begeeren kan, om te zien, dat HIERONYMUS
 aan de Christelijke Leeräaren de magt, om de schuld
 en straffe der zonden te vergeven of te houden, ont-
 zegd heeft.

III
 BOEK
 VII
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

Wij zullen het tijdsverloop van nog XV jaaren, Werken
 van het jaar 406 tot 420, samenvatten, in welke van HIE-
 RONYMUS, tot zijne dood toe, op dezelfde wij- RONY-
 ze, is werkzaam geweest. Hij geraakte ook, ge- MUS, in
 duurende dezen tijd, in den twist ingewikkeld, wel- de laatste
 ke eene nieuwe partij, de *Pelagiänen*, in de Kerk XV jaa-
 verwekten, maar van dezen twist zullen wij, in het ren van
 vervolg, op zijne plaats moeten spreken. zijn leven

Het strekt HIERONYMUS tot eere, dat hij, tot in
 eenen ouderdom van bijna XC jaaren, genoegzaam
 aanhoudend, aan *Uitlegkundige Schriften over Bij-
 bel-Boeken* gearbeid heeft; alhoewel de aansporin-
 gen van zijnen vriend PAMMACHIUS hier niet weinig
 toe deden. Hij voltooide eerst in het jaar 406 de
 verklaring der *kleine Profecten*, die hij reeds in het
 jaar 392 begonnen had, in welke hij de overge-
 blevenen in deze orde uitgaf, *Zacharia*, *Maleachi*,
Hofea, *Jfoël*, en *Amos*. Hij spoedde 'er zich te
 meer mede, omdat de Monnik SISINNUS, die hem,
 tegen het einde van den Herfst, eenen Brief van den
 Bisschop EXSUPERIUS te *Tolosa*, in *Galliën*, en ge-
 schenken voor de behoeftige Monniken in *Palestina*

III medebracht, hem nog bovendien Brieven van Gees-
 BOEK telijken en Monniken in *Galliën* ter hand stelde,
 VII waar in hem zekere vragen werden voorgedragen;
 Hoofdst. na C. G. tevens ontving hij ook de schriften van VIGILAN-
 Jaar 363. TIUS, om die te wederleggen; dezelfde SISINNIUS
 tot 476. maakte ook spoed, om aan de noodlijdende Monni-
 ken in *Egypte*, den onderstand van zijnen Bisfchop,
 over te brengen. Om deze reden nam HIËRONYMUS
 de nachten te baat, om aan dit verzoek te voldoen;
 terwijl hij klaagt, dat hij, het geen hij in de pen
 had voorgezegd, niet ééns had kunnen nalezen (*).
 Dezelfde Monnik SISINNIUS, wien HIËRONYMUS de-
 ze Uitlegkundige Schriften medegaf, nam ook zijne
Wederlegging der Schriften van VIGILANTIUS (†),
 naa *Galliën* mede (§). Verclers bracht hij aan de
 twee Monniken te *Tolosa*, MINERVIUS en ALEXAN-
 DER, die Broeders, ten minften Bloedverwanten,
 waren, een antwoord mede op eenige vragen, wel-
 ke zij aan HIËRONYMUS gedaan hadden.

Met meer vrijë keuze, en meer meester van zij-
 nen tijd, fchreef HIËRONYMUS, in het jaar 407, zij-
 ne *Verklaring van den Profcet DANIEL* (**). Deze
Commentarius, in welken het getal van belangrijke
 aan-

(*) *Præfat. Explanat. in Zachar. Tom. III. Opp. pag. 1706. Expositio in Osee Prophet. Libri III. pag. 1233. Comment. in Joel. pag. 1336. in Amos. pag. 1370. in Malachiam pag. 1806.*

(†) *Tom. IV. Opp. P. II. pag. 280.*

(§) *Vergel. Deel VI. Bladz. 215.*

(**) *Explan. in Daniel. Prophet. T. III. Opp. p. 1072.*

aanmerkingen juist niet heel groot is, had een min gunstig lot, dan andere foortgelijke opstellen van den Schrijver. Hij had daar in, (over *Hoofdst. II. vs. 42. p. 1081.*) gesproken van de verzwakking van het *Romeinsche* Rijk, hetwelk thans den bijstand van vreemde Barbaarsche Volken nodig had. Men was hier over, gelijk hij zelf schrijft (*), kwalijk te vrede; maar te gelijk merkt hij aan, dat deze moeilijkheid door het Godlijk Oordeel uit den weg was geruimd. Dit alles maakt de gissing van TILLEMONT zeer waarschijnlijk, dat hij doele op den Veldheer STILICO, die zelf een vreemdeling was, en zich door deze plaats beledigd gerekend kan hebben; maar die reeds in het volgende jaar 408 werd omgebracht. — Andere Lezers bezwaarden zich over de al te bekrompene korthed in dezen *Commentarius*. Als AUGUSTINUS aan eenen Bischof HESYCHIUS overgezonden had, het geen HIËRONYMUS daar in van de LXX weken geschreven had (†), antwoordt hem HESYCHIUS, met recht (§), indien een zoo geleerd man het voor zorglijk houdt, over de gevoelens der Kerkleeräaren te oordeelen, of het eene boven het andere te kiezen, dan zouden andere Lezers zulks nog minder waagen.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Tot ontschuldiging nogthans van HIËRONYMUS dient, dat men hem geen tijd liet, maar aanhoudend

(*) *Præf. in Libr. X. Comm. in Jesai. p. 262. et in Libr. XI. Tom. III. Opp. pag. 283.*

(†) *AUGUST. Ep. CXCVII. T. II. Opp. p. 561.*

(§) *Epist. CXCVIII. pag. 563.*

III dend met vragen bleef lastig vallen. Dus, terwijl
 BOEK hij met DANIEL bezig was, deeden hem twee God-
 VII vruchtige vrouwen in *Galliën*, HEDIBIA en ALGA-
 Hoofdst. na C. G. sia, door eenen naa *Bethlehem* reizenden Geestlij-
 Jaar 363. ken, een aantal vragen over Bijbelplaatzen, welke
 tot 476. ————— hij ook nog in het jaar 407 in twee Brieven beënt-
 woordde (*).

Om dezen tijd bood zich aan hem eene bijzondere gelegenheid aan, om de onthouding, op de wijze der Monniken, ook buiten den Monnikenstand, aan te prijzen. Zekere RUSTICUS, waarschijnlijk in *Galliën*, was met zijne huisvrouw ARREMIA overëengekomen, dat zij zich van alle echtelijke verkeering met elkander zouden onthouden, ten einde des te geschikter te zijn tot het Gebed. De man verbrak deze afspraak kort daar na. Maar zijne vrouw, welke daar standvastiger bij bleef, van hem door eenen vijändelijken inval afgescheiden zijnde, kwam in *Palestina*, en klaagde haar lot aan HIERONYMUS. Deze oordeelde zich zelve nu ook gerechtigd, om deswegens aan haren man te schrijven, omdat deze haar, onder eede, beloofd had, in de Heilige Plaatzten van dit Land te zullen komen, opdat hij zijne bekeering mogt bevestigen. Hier op dringt derhalven HIERONYMUS aan, in zijnen Brief (†), zich daar toe bedienende deels van redenen en onëigenlijke voorstellen en beelden, deels van eene menigte
 saam-

(*) HIERON. *ad Hedib. de Questt.* XII. T. IV. P. I. p. 167. *ad Algas. de XI. Questt.* p. 187. l. c.

(†) *Ep.* XC. T. IV. *Opp.* P. II. p. 734.

faamgeraapte Bijbelplaatsen, in welke algemeene vermaningen en waarschuwingen aan zondaaren, om zich te bekeeren, maar volstrekt geene sporen van zoodanig geval voorkomen, hetwelk reeds voor lang door Leeräaren der Kerk verkeerd beoordeeld werd.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

'Er waren nu nog drie van de zoo genoemde *grootte Profeteen* overig, om door uitvoerige verklaringen van HIERONYMUS te worden opgehelderd; en dit deed hij ook in zijn tachtigste jaar. Zoodanigen arbeid over JESAIA had hij reeds aan PAULA, en haren Schoonzoon PAMMACHIUS, beloofd, maar na de dood der eerstgemelde, bracht hare Dochter EUSTOCHIUM te weeg, dat hij dien, in de jaaren 408 en 409, voltooide (*). Dit is het wijdlopigste van alle zijne werken, de reden daar van is voornaamlijk, omdat hij aan alles in hetzelfde eene Geestelijke betekenis geeft.

Eer nog HIERONYMUS deze Uitlegging van JESAIA voltooide, schreef hij waarschijnlijk in het jaar 409, eenen langen Brief aan AGERUCHIA, die ook GERONTIA genoemd wordt, eene jonge, voorname, en rijke weduwe, om haar van een tweede huwlijk af te houden (†). In dezen zelfden tijd valt ook de Brief van HIERONYMUS aan JULIANUS, een aanzienlijk man in *Dalmatië*, of een naburig Gewest (§), wiens Broeder, bij zijne tegenwoordigheid te *Bethlehem*, daarom verzocht. JULIANUS had kort na el-

(*) *Expofit. Jef. Libri XVIII. T. III. Opp. p. 1-516.*

(†) *Ep. XCI. T. IV. P. I. Opp. p. 740-749.*

(§) *Ep. XCII. pag. 750. l. c.*

III elkanderen twee Dochters, en eene geliefde Vrouw
 BOEK verloren, het huwlijk van zijne nog overige Doch-
 VII ters veroorzaakte hem veel verdriet, en zijne
 Hoofdst. bezittingen hadden, door de verwoestingen der Bar-
 na C. G. baaren, ongemeen veel geleden. Evenwel verdroeg
 Jaar 363. hij al dit ongeluk, hetwelk hem slag op slag trof,
 tot 476. niet alleen met gelatenheid, maar ook met een vro-
 lijk gelaad, en vergat zijn leed geheel en al door de
 inwijding eener Martelaars-Kerk. Men zal waar-
 schijnlijk verwachten, dat HIËRONYMUS hem deswe-
 gens hooglijk prijzen zal; maar neen, hij schrijft
 hem veel meer, dat hij hem niet wil vleijen, of
 door lassen lof doen vallen; hij was nog een jong
 Krijgsknecht, die met JOB geheel niet vergeleken
 kon worden; veel, of eigenlijk alles, was hem nog
 te doen overig. Hoe prijswaardig ook zijn gedrag,
 zelfs het sichten van Kloosters, en het onderhou-
 den van vele Heiligen op de Eilanden bij *Dalmatië*
 door hem ook ware, behoorde hij nogthans te be-
 denken, dat God niet alleen zijne rijkdommen,
 maar hem zelve, begeert; dat hij, met één woord,
 alles verzaaken, en een Monnik moest worden. De
 Brief aan den Diakon SABINIANUS, eenen huichel-
 achtigen Booswicht, die aan HIËRONYMUS te *Beth-*
lehem zelve zoo veel verdriet veroorzaakte (*), is
 naar allen schijn ook in dit jaar te plaatzen.

Thans was HIËRONYMUS voornemens, zoo als
 hij aan PAMMACHIUS en zijne vriendinnen meermalen
 beloofd had, ook eene verklaring over EZECHIËL

te

(*) Zie *Deel VI. Bladz. 67.*

te vervaardigen, toen hem de tijding van de veröve- III
ring en plundering van *Rome* door ALARIK, in het BOEK
jaar 410, van de bijna ten zelfden tijde gevolgde VII
dood van PAMMACHIUS, MARCELLA, en zoo vele Hoofdst.
andere bekende Christenen in dien oord, allen moed na C. G.
daar toe ontnam. In het eerst kon hij, zoo als hij Jaar 363.
zelf sehrijft (*), bij dag en nacht aan niets anders tot 476.
denken, dan aan den algemeenen nood; hij geloof-
de, een medegevangene van zoo vele Christenen te
zijn, en de droefheid sloot hem den mond. Maar
na eenigen tijd bedaarde zijne smart, en het drin-
gend aanhouden van EUSTOCHIUM bewoog hem, om
dezen arbeid weder op te nemen, waar van de *Jooden*
zelve, zegt hij, de moeilijkheden daar door hadden te
kennen gegeven, dat zij het begin en einde van de-
zen Profeet, even zoo min als het begin van MOSES
Gefchiedenis, en het *Hooglied* aan niemand veröor-
loofden te lezen, die niet den Priesterlijken ouder-
dom van dertig jaaren bereikt had. Evenwel moest
hij ook, vervolgens, het voortzetten van dit werk,
uit hoofde der treurige verwarringen dezer tijden,
meer dan één's afbreken. Dan ontstelde hem het
aanschouwen van zoo vele ongelukkigigen van beider-
lei geslacht, die van *Rome* naa *Bethlehem* vluchtten,
welëer in allen overvloed geleefd hadden, maar thans
tot den bedelzak gebracht waren; hij kon hen wel
niet helpen, maar vermengde ten minsten zijne traan-
nen met de hunne (†). Dan weder noodzaakte
hem,

(*) *Proleg. Explan. in Ezech. T. III. Opp. p. 698.*

(†) *Præf. L. III. Explan. in Ezech. p. 745. l. c.*

III hem, in het jaar 411, de inval der *Arabieren* in
 BOEK de nabuurige Landen, en in *Palestina* zelf, waar
 VII zij als eene rivier alles overfloonden, om met den
 Hoofdft. grootften spoed op zijne veiligheid bedacht te we-
 na C. G. zen (*). Ook deed de zwakheid van zijne oogen,
 jaar 363. tot 476. in eenen zoo hoogen ouderdom, om welke hij zich
 Hebreeuwfche en Griekfche Schriften meestendeels
 moest laten voorlezen, hem langzamer voortgaan (†).
 Doch niet min verklaarde hij vrijmoedig, dat hem
 ook de duifterheid van dit Boek op zijnen weg op-
 hield; zonder het herhaald verzoek van EUSTO-
 CHIUM zou hij zijn werk hebben laten liggen, toen
 hij 'er reeds heel ver in gevorderd was (§). Hij
 voltooide het eerst in het jaar 414 of het volgende.

Naauwlijks had hij dit lange werk ten einde ge-
 bracht, toen hij een dergelijk over JEREMIA begon
 te fchrijven. Dit is het laafte van zijne Uitlegkun-
 dige Schriften over den Bijbel; maar ook het eeni-
 ge, hetwelk hij niet voltooid heeft. In het jaar 415
 had hij reeds zes Boeken, welke de XXXII *eerfte*
Hoofdfstukken bevatten, vervaardigd: en verder fchijnt
 hij niet gekomen te zijn (**).

Ongetwijfeld hebben zijn ouderdom, en de bezighe-
 den van zijne fteeds levendig gehoudene Briefwifse-
 ling, en een nieuwe twist, aan welken hij deel nam,
 hem verhinderd, om dezen *Commentarius* ten einde te
 bren-

(*) *Epist. ad Marcellin. et Anapsychiam* p. 643.

(†) *Praef. Libr. VII. pag.* 841.

(§) *Libr. XI. et Praef. Libr. XII. p.* 976. l. c.

(**) *Expfan. in Jer. Prop'h. p.* 526-598.

brengen. Nog in het jaar 411 schreef hij aan MARCELLINUS, en ANAPSYCHIA, misfchien deszelfs Ge-
 maalin, in *Afrika*, die hem gevraagd hadden: *hoe de zielen ontftonden* (*)? hen verzendende deels op het gene hij, in zijn verweefchrift tegen RUFINUS, hier over gezegd had, deels naar het onderwijs van AUGUSTINUS. — In hetzelfde jaar behoort ook waarfchijnlijk zijn merkwaardige en lange Brief aan RUSTICUS, eenen jongen Monnik in *Galliën*, wien hij vele breedfprakige voorfchriften en waarfchuwingen, tot gelukkiger waarneming der pligten van zijnen ftand geeft (†). In het jaar 411 of 412 fchreef hij een Lofchrift op de overledene MARCELLA, in eenen Brief aan haare vriendin PRINCIPIA (§), en bijna gelijktijdig eenen Brief aan zijnen vriend GAUDENTIUS (**), waar in hij dien aanwijst, hoe hij zijn Dochtertjen PACATULA, nog maar een kind, zoo moet opvoeden, dat zij eens vrijwillig haar leven, als eene Nonne, mogt doorbrengen. — Nog is een andere Brief van HËRONYMUS, in het jaar 414, aan DEMETRIAS, merkwaardig (††). Deze DEMETRIAS, de eerfte vrouw in het *Romeinfche* Rijk, in adel en rijkdom, zoo als HËRONYMUS zelf haar noemt, eene Dochter van den *Conful* OLYBRIUS, was met hare Moeder JULIANA, en Grootmoeder PROBA, uit het door ALARIK geplunderde

en

(*) *Epist.* LXXVIII. *pag.* 642.

(†) *Ep.* XCV. *pag.* 769. *Verg.* *Deel VI. Bladz.* 53.

(§) *Ep.* XCVI. *p.* 778. (**) *Ep.* XCVIII. *p.* 796.

(††) *Ep.* XCVII. *pag.* 734-796.

III en gedeeltlijk verbrande *Rome*, naa *Afrika* gevlucht, alwaar zij spoedig met AUGUSTINUS, den aanzienlijksten Bisfchop van deze Gewesten, bekend werden. Van haar opgewekt, fchreef deze aan haar over de hoogere volmaaktheid, waar naar zij ftreeven moesten; hij bezocht haar zelfs te *Carthago*: en zijne vermaningen, zoo wel als die van ALYPIUS, Bisfchop van *Carthago*, brachten inzonderheid bij DEMETRIAS eene uitwerking voort, die groot opzien maakte. Men had haar eenen man beftemd, en de bruiloftsdag was nabij. Onverwachts befloot zij, onder de oefeningen eener strenge Godzaligheid, ongehuwd te blijven, wierp allen haren opfchik weg, en verfcheen in de flechtfte kleding voor hare Moeder en Grootmoeder, aan welke zij haar voornemen ontdekte. Hoe zeer deze hier over verbaasd ftonden, prezen zij echter hare Dochter buitengemeen. Zij verzochten vervolgens HIËRONYMUS, toenmaals den vermaardften Schrijver in de Kerk, wegens zijne ijverige en gelukkige bevordering van deze levenswijze, om haar in gefchrift zulke leffen mede te deelen, die haar in hare nieuwe gevoelens voor altijd zouden kunnen bevestigen. Hij deed dit; maar in plaats van haar te onderhouden, of haar overhaast befluit ook een waar zelfbedrog, eene valfche verbeelding van volmaaktheid, ware, wijdt hij breed uit in haren lof, en fchrijft haar de voorfchriften voor, ten einde in den ongehuwden ftaat volftandig te blijven. Daar toe prijft hij aan, het lezen der Heilige Schrift, het tekenen met het kruis, menigvuldig, doch niet overdreven,

vas-

BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
JAAR 363.
tot 476.

vasten, het vermijden van verkeering met mannen, maar ook met getrouwde vrouwen, verstandige keuze van hare bedienden, verächting der rijkdommen, en besteding van dezelve tot aalmoesfen, hetwelk hij haar aanprijst boven het stichten van Kerken, bijzonder ook menigvuldig bidden, en onöphoudelijk arbeiden enz. — Hij raadt haar, eindelijk, niet alleen op zichzelf, maar in een gemeenschappelijk Klooster, onder het opzicht van oude Opzieners, te leven. —

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

In het jaar 414 schreef hij eenen Brief aan DARDANUS, eenen aanzienlijken *Roomfchen* Bevelhebber (*), die hem gevraagd had, welke het *Beloofde Land* was, dat de *Israëlitén*, na hunne wederkomst uit *Egypte*, in bezit genomen hebben, dewijl *Canaän*, hetwelk hunne Voorvaders reeds bezeten hadden, niet zoo zeer *beloofd*, als wel *wedergegeven* genoemd konde worden. Hij fcheen dus van het gevoelen van vele Christelijke Leeräaren te zijn, dat men een ander *Land van Belofte* zoeken moet, hetwelk DAVID *het Land der Levenden* noemt, en waar van CHRISTUS zegt, dat de *zachtmoedigen het bezitten* zullen. En deze verklaring keurt ook HIERONYMUS in zijü antwoord volkomen goed.

Onder die genen, welke aan HIERONYMUS, ten dezen tijde, Godgeleerde vragen voorlegden, was in de daad AUGUSTINUS de geen, die hem daar door de grootfte eer bewees; voornaamlijk daar de vraag

een

(*) T. II. *Opp. p. 605. inter Epistt. Critt.*

III BOEK VII
 Hoofdst. na C. G. jaar 363. tot 476.

een wijsgeerig onderwerp betrof: *den oorsprong der menschlijke zielen*. Boven (*) hebben wij gezien, dat HIËRONYMUS zelf MARCELLINUS ten aanzien van de beantwoording dezer vraag aan AUGUSTINUS geweest had; ook zal men zich verwonderen, dat men juist van dit onderwerp zoo veel werks maakte, daar 'er gewigtiger vragen voorhanden waren. Maar, tot deze vraag hadden de *Origeniïansche* verschillen der laatste jaaren aanleiding gegeven; en zij stond met het geheel nieuw *Pelagiïansch* verschil in verband. Ook had HIËRONYMUS, in den strijd met de *Origenisten*, een gevoelen verdedigd, hetwelk AUGUSTINUS oordeelde, aan bedenkingen onderworpen te zijn, te weten: dat God daaglijks met de nieuwe lichamen de daar toe behoorende zielen voortbrengt (†). Toen derhalven de *Spaansche* Ouderling OROSIVS bij AUGUSTINUS te Hippo gekomen was, om van hem onderricht, onder anderen ook over de gemelde vraag, te ontvangen; zond deze hem liever in het jaar 415 aan HIËRONYMUS, om van dezen daarömtrent onderricht te worden. Hij gaf hem ook twee Brieven aan HIËRONYMUS mede; doch deze ontschuldigde zich met de tijds-omstandigheden, dat hij aan de begeerte van AUGUSTINUS niet voldeed (§). Zelfs geeft hij hem te verstaan (**), dat het, bij het voortdueren der *Pelagiïansche* verschillen, voor hun beiden raadzaamst

(*) *Bladz.* 197. (†) *Zie VI. Deel, Bladz.* 344.

(§) *Zie V. Deel, Bladz.* 47.

(**) *Ep. LXXIX. Tom. IV. Opp. P. II. pag.* 643.

zaamst was, geene verscheidenheid van gevoelens te laten blijken; maar gemeenschaplijk alle Ketterijën te bestrijden.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Tot een onzeker jaar, maar toch waarschijnlijk tot deze latere tijden van HIERONYMUS, behoort zijn Brief aan EVANGELUS, welke eenige opmerkzaamheid verdient (*). Ik hoor, schrijft hij in denzelfden, dat iemand, in zijne waanwijsheid zoo ver gegaan is, dat hij de *Kerkendienaren* boven de *Ouderlingen* en *Bisdommen* gesteld heeft. Vervolgens bewijst hij uit de Schriften der Apostelen, dat *Bisdommen* en *Ouderlingen*, in het eerst, volstrekt niet van elkanderen onderscheiden geweest, maar dat de *Kerkendienaren*, terstond bij derzelver instelling, enkel ten dienst der armen en weduwen aangesteld waren. Dat naderhand één Ouderling, onder den naam van *Bisdom*, over de overigen is gesteld geworden, is, zegt hij, geschied, om eene scheuring onder hen voor te komen; voor het overige hadden de *Ouderlingen* alles, behalven de inwijding der Leeriaren, met de *Bisdommen* gemeen behouden. Te Rome werd wel een *Presbiter*, op het getuigenis van eenen *Diaconus*, gewijd; maar dit was slechts de gewoonte van ééne eenige Gemeente, en kwam daar van daan, omdat aldaar slechts weinige *Kerkendienaren* en des te meer *Ouderlingen* waren, die dus door hunne menigte verachtelijk waren geworden. Ook zelfs in deze Gemeente zaten de *Ouderlingen*, terwijl de *Kerkendienaren*

naars

(*) *Epist. Cl. pag. 302. ed. Mart.*

III naars stonden. Hij had ook wel, bij afwezendheid
 BOEK van den *Bisfchop*, ook eenen *Diaconus* onder de
 VII *Ouderlingen* zien zitten, als ook bij huislijke maal-
 Hoofdst. tijden, de eersten aan deze laatsten den zegen zien
 na C. G. geven; doch dit liep volkomen in tegen de eerste
 Jaar 363. bestemming dezer beide Geestlijke standen (*). —
 tot 476. Een andere Brief van HIERONYMUS, aan eenen Ou-
 derling CYPRIANUS, eene *verklaring van den XCsten*
Pfalm behelzende, wordt ook, met recht, in deze
 laatste jaaren gesteld (†).

HIERONY- Ondertusfchen had HIERONYMUS zich, in zijne
 MUS hooge jaaren, andermaal in eenen hevigen Godge-
 mengt leerden twist ingewikkeld. PELAGIUS vond thans
 zich in de in *Afrika*, en vervolgens ook in *Palestina*, tegen-
 Pelagi- stand tegen zijne Leerstellingen. Men zou uit eene
 aanfche verfehilen. plaats van HIERONYMUS (§) bijkans mogen beslui-
 ten, dat deze in het eerst in eenige betrekking met
 hem geftaan heeft. Maar hoe het zij, kort daar na
 ging hij tot de belangen van zijne tegenpartij over.
 Hier toe kan hij bewogen zijn, door zijnen ijver
 voor de rechtzinnigheid, welken naam hij boven
 alles stelde; door de verönderftelling, als of PELA-
 GIUS de dwalingen, hem te last gelegd van RUFI-
 NUS, die bij HIERONYMUS zoo gehaat was, ontleend
 had; en eene foort van befcherming, welke hij ge-
 noten had, van den Bisfchop JOANNES van *Jeru-*
salem. Ook ontving hij, zoo als wij gezien hebben,

na-

(*) Men vergelijkte boven *Bladz.* 162.

(†) *Inter Epistt. Crit. pag.* 694. *Tom.* II. *Opp.*

(§) *Pref. L. IV. Comm. in Jerem. p.* 615. *ed. Mart.*

nadat hij reeds zijnen eersten stap gedaan had, eenen wenk van AUGUSTINUS, welken hij heel wel verstond, en die hem aanleiding gaf, om toch bedacht te zijn, dat zijn gevoelen over den oorsprong der zielen, door de *Pelagiënen* niet misbruikt mogt worden. De klagten, welke hij in de Voorreden over de vier eerste Boeken van zijnen *Commentarius* over JEREMIA, uitsfort, zijn bovendien niet duister tegen PELAGIUS, ten minsten gedeeltelijk, gericht, die mischien de schriften en leere van HIERONYMUS bedild had. Genoeg, deze, die wist, hoe zeer de oogen der Christenen, bij zulk eene gelegenheid, op hem gevestigd waren, vatte des te ligter de pen op, toen hem zekere CTESIPHON over de gevoelens van PELAGIUS raadpleegde, en wederlegde bijzonder deszelfs stelling: *dat de mensch, indien hij wilde, zonder zonden kon wezen* (*). Dat hij, in dezen langen warmen Brief, dien hij, naar allen schijn, in het jaar 415, afzond, PELAGIUS en zijne vrienden niet met naamen melde, behoeft men juist niet van zijne gematigdheid af te leiden, die in dezen Brief geheel niet zichtbaar is. Hij verschoont hen veel meer des te minder, omdat PELAGIUS, gelijk hij uitdrukkelijk zegt (†), ingevalle hij weder tegen hem schrijven zou, hem met een tegenschrift bedreigd had. HIERONYMUS beloofde ook, in dezen Brief, nog eene wijdlopigere wederlegging der *Pelagiïansche* Leerstellingen; en dewijl men 'er me-

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Ep. XLVIII. ad Ctesiph. T. IV. Opp. P. II. p. 473.*

(†) *Pag. 482.*

III BOEK VII Hoofdst. na C. G. Jaar 363. tot 476.

nigmaal bij hem op aandrang, voltooide hij die nog, in het jaar 415, onder den titel: *Een Gesprek tegen de Pelagiënen* (*). In dit Gesprek, hetwelk ATTICUS, een Rechtzinnige, en CRITOBULUS, een Ketter, met malkanderen houden, worden zijne tegenstrevers, insgelijks, niet genoemd.

Van dezen tijd af, hield HËRONYMIUS niet op, het levendigste aandeel aan het lot, hetwelk de gevoelens van PELAGIUS hadden, te nemen. Men ziet dit bijzonder uit zijne Brieven aan AUGUSTINUS, die boven alle anderen in het bestrijden derzelven uitmuntte, en dien hij daarom met zijne overwinningen over de *Pelagiënen* geluk wenschte (†). Hij verzekerde hem, in het jaar 418 (§), dat de Rechtzinnigen hem, als den Hersteller van het Oud Geloof, verëerden, en dat alle Kettters voor hem vreesden. Mij, zegt hij, haaten zij even eens, en zouden mij geern door hunne wenschen willen ombrengen, daar zij het met hunne zwaarden niet doen kunnen. Nog in den laatsten van alle zijne Brieven, die voorhanden zijn, welken hij, in het jaar 419, aan AUGUSTINUS en ALYPIUS, eenen anderen *Afrikaanschen* Bischof, gemeenschappelijk, afzond (**), betuigt hij zijne blijdschap daar over, dat zij de gemelde Ketterij te grond geworpen hadden. Op hunne vraag, of hij tegen den *Pelagiëaan* ANIANUS, die zijnen Brief aan CTESIPHON bestreden had,

(*) *Dial. advers. Pelag.* LL. III. p. 483-546. l. c.

(†) *Ep.* LXXVII. p. 642. *Ep.* LXXX. p. 644.

(§) *Pag.* 644. (***) *Ep.* LXXXI. p. 645.

had, eene wederlegging gefchreven 'had? antwoordt hij, dat ziekte, en het onlangs voorgevallen overlijden van zijne vriendin EUSTOCHIUM hem daar in wel had verhinderd; maar dat hij, indien God hem het leven schonk, en 'er Afschrijvers te krijgen waren, ook dit niet wilde nalaten.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
jaar 363.
tot 476.

Ondertusfchen zocht deze partij niet alleen door gefchriften, en andere fchijnschoone middelen, den aanval van eenen zoo geduchten man, als HIERONYMUS was, te verzwakken; maar, naar het fchijnt, ook door de fnoodfte gewelddaadigheden, tot welke hunne wraakzucht, in het jaar 416, overging. Een hoop booswichten, zoo verhaalt AUGUSTINUS (*), welke op de flimfte wijze PELAGIUS toegedaan zouden geweest zijn, (*qui valde in perverfum perhibentur Pelagio fuffragari,*) drong met onbefchrijflijke ftoutheid in de plaats in, waar HIERONYMUS, met de Monniken en Nonnen, leefde, die onder zijn opzicht ftonden. Velen van dezen werden wreedlijk geflagen; een *Diakon* werd zelfs omgebracht; de Kloosterwoningen werden verbrand; en HIERONYMUS zelf bergde zich, ter naauwernood, in eenen vanden toren. Hier tegen kon JOANNES, Bifchop van *Jerufalem*, tot het onderzoeken en ftraffen van dezen moedwil, niet veel doen, of hij gedroeg 'er zich, op die wijze, bij, dat HIERONYMUS en zijne vriendinnen hem als partijdig en jegens hun lijden onverfchillig aanzagen. Hoe het zij, zij beklaagden 'er zich over bij den *Roomfchen*
Bis-

(*) *De Gest. Pelagii T. X. Opp. ed. Bened. Antv. p. 13.*

III Bischof, INNOCENTIUS den Eerften, alzo men
 BOEK reeds lang gewoon was, zaaken, die de Geestlijken
 VII betroffen, niet voor de Overigheid, maar voor de
 Hoofdst. Bischoppen, te brengen. INNOCENTIUS, die bui-
 na C. G. tendien heerschzuchtig genoeg was, schreef terftond
 Jaar 363. deels aan HËRONYMUS, wien hij medelijden, en
 tot 476. zijne bereidwilligheid betuigde, om hem bij te staan;
 deels aan den Bischof van *Jerusalem*, wien hij,
 op eenen vrij gebiedenden toon, eene bestraffing
 wegens zijn gedrag, bij dit geval gehouden, en ver-
 maningen voor het toekomende gaf (*).

Doodvan Doch van alle deze onrusten en bezigheden van
 HËRONY- HËRONYMUS, maakte zijne dood, die den 30sten
 MUS. September des jaars 420, in zijn XCste jaar, volgde,
 een einde; volgens de opgave van PROSPER, in zijne
Chroniek (†), tegen welke wel eenige bedenkingen
 worden ingebracht, maar niet gewigtig genoeg, om
 dezelve te verwerpen.

Bijzon- HËRONYMUS werd te *Bethlehem*, waar hij zoo
 derheden langen tijd geleefd had, begraven. Maar, indien
 omtrent men oude vertellingen, hoe zeer zij in de daad veel
 zijn lijk. onwaarfchijnlijk en fabelächtigs in zich bevatten,
 in de hoofdzaak gelooven mag, gelijk de Roomsche
 Katholijke Geleerden zulks, zonder bedenken, doen;
 liet men zijn gebeente aldaar niet langer rusten, dan
 tot de laatste tijden der XIIIde eeuw. Een Mon-
 nik,

(*) *Epistt. Innocent. I. in BARONII Annal. Eccles. ad ann. 416. n. 31-34. et in Append. ad August. Tom. X. Opp. pag. 60. sq.*

(†) *Chron. p. 300. in CANIS. Lectt. Antiq. Vol. I.*

nik, die door HIËRONYMUS zelve door eene driedubbele verschijning, daar toe vermaand zal zijn, bracht dezelve naa *Rome*, alwaar zij, in ééne der voornaamste Kerken, *Maria Maggiore* genaamd, werden bijgezet. In het begin der XVde eeuw bouwde men over zijn lijk eenen altaar, en zijne aandachtige verëering kreeg van tijd tot tijd meer toeloop. Maar, tegen het einde der volgende eeuw, verdween dit ligchaam voor altijd. Uit zorg, dat de Paus SIXTUS V. hetzelfde in eene andere Kerk zou laten wegbrengen, bezorgde hem een Kannunik van *Maria Maggiore*, heimlijk 's nachts, op eene andere plaats in de gemelde Kerk, zonder dat men het, bij nader onderzoek, met zekerheid weder heeft kunnen ontdekken. Doch, als men in het jaar 1747 onder het hoofd-altaar dezer Kerk een zilveren kistjen met beenderen van eenen onbekenden Heilig vond, vielen verscheidene lieden op de gedachten, dat dezen van HIËRONYMUS waren; om hetwelk te bewijzen, verscheidene Verhandelingen geschreven zijn (*). Nu beweert ook wel de stad *Nepefino*, het *hoofd* van HIËRONYMUS te bezitten; zijn *kakebeen* en een geheele *arm* wordt te *Florence*, een deel van zijn *hersfenpan* te *Clugny*, een *duim* te *Parys* vertoond; te *Praag*, *Keulen*, en in andere plaatzen van *Duitschland*, als ook in de Roomsche Nederlanden, vertoont men insgelijks beenderen van hem; en in het *Eskuriäal* is zijn *hoofd* nog ééns te vinden. Maar deze vermenigvuldiging van zijne leden-

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) Ook van STILTING *l. c. p. 646-657.*

III maten, die in de *Gefchiedenis der Reliquiën* niet
 BOEK ongewoon is, heeft alleen daar toe gediend, om
 VII den bijgeloovigen eerbied voor hem te versterken en
 Hoofdst. uit te breiden.
 na C. G.

Jaar 363.
 tot 476.

Hij wordt
 als een
 Heilig
 geëerd.

Als één der vermaardste rechtzinnige Leeräaren, ook als een hoofdbevorderaar en tevens een groot voorbeeld van het strenge Monnikenleven, had hij, al vroeg, den gewonen bijnaam van *den Heiligen* bekomen; maar de betekenis van dezen naam werd in het vervolg zeer uitgebreid. Men beval zich, bij den openbaren Godsdienst, aan zijne *voorbidding bij God* aan; hij kreeg zijnen *Feestdag*, *Kerken*, die aan hem gewijd werden, *Monniken-* en *Kluizenaars-ordens*, die onder zijne bescherming ontstonden; het heeft zelfs niet aan *wonderen* ontbroken, welke hij in zijne Kerk te *Troja* in *Apulië* verricht zal hebben. Over dit alles heeft STILTING (*) ongemeen veel verzameld, en nog eene menigte andere schriften aangehaald, uit welken men de *Gefchiedenis* van HIËRONYMUS, na zijne dood, als eenen *Kerk-* en *Kalender-Heiligen* beschouwd, kan aanvullen. Dat hij ook als *Leeräar* en *Schrijver*, nog steeds, zoo als reeds bij zijn leven, en vele eeuwen daar na, in de *Roomfche* Kerk, voornaamlijk van de Monniken, die hem zoo veel te danken hebben, buitengemeen bewonderd, en inzonderheid als de grootte Schrift-Uitlegger, die 'er ooit geweest is, geprezen wordt, is even zeker. In zijne *Gefchiedenis* heeft men nog bovendien

(*) L. c.

dien gelezen (*), welke gronden van dankbaarheid de Hoofden dezer Kerk, de Paufen, gehad hebben, om het hooge aanzien van HËRONYMUS nooit te laten daalen.

Zedert, in de nieuwer eeuwen, door het herftel der vrijheid van denken in den Godsdienst, en tevens der waare Geleerdheid, de oudere Kerkleeräars en hunne oppermagtige heerschappij over de denkwijze der *Christenen*, voor de Rechtbank der Oordeelkunde zijn gebracht, is HËRONYMUS boven anderen fcherp onderzocht geworden, naarmate hij verder af is van het Beeld van den bij de Kerkhervorming herftelden Godsdienst, en verbeterde Godgeleerdheid; zoo zelfs, dat het oordeel der *Proteftanten* over HËRONYMUS niet vrij gebleven is van het vermoeden van eenige partijdigheid en onbillijkheid. LUTHER zelf verklaart zich omtrent HËRONYMUS ten hoogften ongunftig, en kan hem in het geheel niet dulden. Hij zegt van hem, in zijne *Tafelredenen*, doch, waar mede hier meer plaatzen in zijne fchriften overënkomen: „ HËRONYMUS behoorde „ niet mede onder de Leeräaren der Kerk gerekend „ en geteld te worden; want hij is een Ketter ge- „ weest; hoewel ik geloof, dat hij zalig is door „ het geloof in CHRISTUS. Hij fpreekt van CHRIS- „ TUS niets, dan dat hij alleen zijnen naam in den „ mond gevoerd heeft. Ik weet niemand onder de „ Leeräaren, van wien ik zoo weinig houde, als „ van HËRONYMUS: want hij fchrijft niet dan van

III
BOEK
VII
Hooftft.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
Beoor-
deeling
van HË-
RONYMUS
door LU-
THER EN
CLERICUS

„ vas-

(*) Zie boven *Bladz.* 131.

III „ vasten, spijzen, Maagden, enz. Indien hij nog
 BOEK „ op de werken des Geloofs aandrang, en dezelve
 VII „ aanprees, dan was het iet anders; maar hij leert
 Hoofdst. „ niets, noch van het Geloof, noch van de Hoop,
 na C. G. „ noch van de Liefde, noch van de werken des
 Jaar 363. „ Geloofs enz. (*).” Zoo schrijft hij ook, in
 tot 476. „ éénen zijner Brieven, dat hij zich meermalen, en
 bijna met verdriet, verwondert, dat HIËRONYMUS
 en ORIGENES Leeräars der Kerk na de Apostelen
 hebben kunnen genoemd worden, daar men toch in
 deze beide Schrijvers niet ligt drie regels vindt,
 welke de gerechtigheid des Geloofs leeren, en dat
 men uit alle de Schriften van hun beiden geenen
 Christen maken zou kunnen. Zoo buitenspoorig
 zwierven zij om in *Allegorische* Uitleggingen der
 Geschiedenissen, of waren met het uitwendig voor-
 komen van Werkheiligheid ingenomen (†). HIËRO-
 NYMUS werd wel door MELANCHTHON en andere
Protestanten wat zachter behandeld, echter kon het
 niet misfen, of zij moesten bijna allen dezelfde ge-
 breken in hem berispen. Alleruitvoerigst is zijne ge-
 leerdheid en zijne werken over de Heilige Schrift
 beoordeeld door JOANN. CLERICUS, in een Boek
 van meer dan 500 Bladzijden (§). Nu is het wel
 zoo, dat HIËRONYMUS, even als de overige Kerk-
 va-

(*) LUTHER *Samtliche Schriften* XXI. Theil S. 2070.
 Uitg. van WALCH.

(†) *Supplem. Epistolar. M. LUTHERI* per J. F. BUN-
 DEUM pag. 193. Hale 1703. 4to.

(§) *Questiones Hieronymianæ* Anstet. 1704. 8vo.

vaders, uit hoofde van zijnen leeftijd, de toen heerschende vooroordeelen, gebrekige leerwijze, zwaarigheden, welke met vele deelen der geleerdheid gepaard gingen, en andere omstandigheden, verfhoning verdient, maar aan den anderen kant kan een man, die zoo vele eeuwen lang, door zijne fchriften, gevoelens, en daaden, zoo grooten invloed op zoo vele duizenden menschen gehad heeft, niet genoeg met onpartijdige vrijmoedigheid getoetst en beoordeeld worden. Wanneer men een klein getal plaatzen uitzondert, in welke CLERICUS HIËRONY- MUS wat meer recht of inschiklijkheid had kunnen bewijzen, heeft hij, in de overigen, en in de hoofdzaak, zijn oordeel over hem voldoende bewezen. Ook zijn het de *Protestanten* alleen niet, die vele vlekken in HIËRONY- MUS hebben aangewezen, maar ook sommige *Roomsch-Katholijke* Geleerden, die het gewaagd hebben, hem als Geleerden en Schrijver te beschouwen, zoo als DU PIN (*) en BALLET (†), hebben 'er ook het één en ander van gezien, enkel met dat onderscheid, dat zij het door groote lofpraken weder zoeken te bedekken, en over het geheel, terug gehouden door de beperkingen van hun Godsdienstig Genootschap, ter halver wege van hun onderzoek zijn blijven staan. Voornaamlijk echter heeft de Geleerde RICH. SIMON (§)

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

IIIë-

(*) *Nouv. Bibl. des Aut. Eccles. T. III. p. 135.*

(†) *Vies des Saints* bij MARTIANAY *La vie de St. Jérôme* pag. 523.

(§) *Hist. Critic. du V. Test. pag. 244-249. 393-397.*

III HIERONYMUS met veel rechtmatigheid beoordeeld ,
 BOEK en hem van verscheidene kanten beschouwd.
 VII De berichten, welke wij tot hier toe van het le-
 Hoofdst. ven en de geschiedenis van HIERONYMUS gegeven
 na C. G. hebben; zal den Lezer van zelf in staat stellen, om
 Jaar 363. dezen Leeräar op zijne rechte waarde te schatten.
 tot 476. Uit dezelve blijkt genoegzaam, dat HIERONYMUS;
 naar die tijden gesproken, te recht *de geleerdste on-*
der alle de Leeräaren der Oude Latijnsche Kerk,
 en niet ongepast *derzelve* ORIGENES genoemd mag
 worden. Hij had zichzelf uit de schriften van
 dezen vermaarden man, die hij, door zijne vertalin-
 gen ook in de Westersche Gemeenten bekend maak-
 te, voornaamlijk gevormd; en muntte, gelijk deze,
 uit in de *Oordeelkunde en Uitlegkunde der Heilige*
Schriften; hij nam velen van deszelfs gevoelens over,
 en poogde die, in zijne laater jaaren, te verbeteren.
 In de *kennis der Hebreuwsche Taal* overtrof hij
 niet alleen ORIGENES, maar alle de oude Leeräaren
 der Kerk. Daartegen wijkt hij voor zijn voorbeeld
 des te meer in *Wijsgeerige Scherpzinnigheid*, door-
 dringende beoordeeling, bedaarde overweging, en
 verdediging van den Godsdienst. Als *Allegorist*
 kwam hij hem vrij na op zijde; als *Askeet* heeft hij
 hem overtroffen.

In deze vergelijking, is de *geleerdheid* van HIERONYMUS het onderwerp van verschil tusfchen de
 nieuwer Schrijvers geweest; welks beslissing voor-
 naam-

Hist. Critic. des Principaux Commentat. du N. Testa-
ment pag. 209-236.

naamlijk afhangt van de maatftaf, naar welke men dezelve afmeet. Men noemt hem den geleerdften der *Latijnsche* Kerkleeräaren, doch dan spreekt men in vergelijking der geleerdheid der Christen-Leeräaren, van die tijden; wanneer men spreken wil van de geleerdheid van de jongfte eeuwen, kan de geleerdheid van HIËRONYMUS naauwlijks middelmatig genoemd worden, gelijk CLERICUS in zijn aangehaalde werk genoeg aangetoond heeft, waar tegen deszelfs Tegenschrijver MARTIANY (*), door die geleerdheid als volmaakt te willen befchrijven, HIËRONYMUS in de oogen van onpartijdige Lezers flechts nog meer benadeeld heeft.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Als *Leeräar van den Godsdienst* vertoont HIËRONYMUS zich in eene recht armlijke gedaante. Hem ontbreekt de gave van ontwikkeling, beoordeeling en goede keuze. Het geen hij hier en daar in bijzondere Bocken of Opstellen van *Leerftellige* en *Zedelijke* onderwerpen gefchreven heeft, behelst enkel het gemeene, of heeft fterke trekken van het Bijgeloof van zijnen leeftijd.

Doch als *Verdediger van den Godsdienst*, of liever van zijne *Godsdienstige gevoelens en meningen*, heeft hij veel, dat hem eigen is. Zijn geest, zijne geheele fterkte, zijn vernuft, en welsprekendheid, vertoonen zich nergens fchitterender, dan wanneer hij

(*) *Prolegg.* III. *ad Tom.* II. *Opp. Hieron. de Eruditionis præstantia et pietate Opusculorum S. Hieron. en Eruditionis Hieronymiane defenfio adverfus Jo. Cler. in Opp. Hieron. T. III. p. 1137-1194.*

III BOEK VII
 Hoofdst. na C. G. Jaar 363. tot 476.

hij zijne Mededingers, Tegenstrevers, of Kettters, op het lijf valt. Zijne spotternijën en bittere scheldwoorden doen den Lezer dikwijls tegen dank meesmuilen; die echter onpartijdig doordent, vindt hier dikwijls in hem den man, die het Christendom door zijne drift, haat, wraakgierigheid, geest van vervolging, onstuimigen ijver voor de rechtzinnigheid, overhaasting en onbestendigheid, verbaazend veel nadeels heeft toegebracht. Ook zweeft hem zijne geleerdheid, en dat hij, zoo als hij zichzelf uitdrukt, *Wijsgeer, Redenaar, Taalleeräar, Redenkundige, (Dialecticus,) Hebreër, Griek, Latijner, een kenner van drie Taalen, (Trilinguis,)* was (*), veel meer voor oogen, dan nodig was. Ook is het merkwaardig, dat 's mans geweldige driften en gemoedsbewegingen niet enkel dan uitbraken, als hij de pen tegen anderen opvatte; zoo als anders wel plaats heeft, dat heftige kampvechters buiten het strijdperk zeer verdraagzame menschen zijn. PALLADIUS verhaalt van hem (†), dat de nijd en ijverzucht, welke hij te *Bethlehem* bracht, zijne beste hoedanigheden verdonkerd hebben; en dat zeker Kluisenaar aldaar, POSIDONIUS, dien hij als eenen wonderdoenden Heiligen beschrijft, hem gezegd had, dat NIËRONYMUUS geen Heiligen nevens zich zou lijden; gelijk ook verscheidenen, die hij opnoemt, genoodzaakt waren geworden, dezen oord te verlaten. En het is treurig genoeg, dat

men

(*) *Apolog. aäv. Rufin. L. III. p. 443.*

(†) *Hist. Lauf. Cap. 77.*

men hieromtrent niets tot zijne verdediging zeggen, ten minsten tegen eene zoo omftandige befchuldiging het niets uitdoende antwoord van STILTING (*) niet gebruiken kan, dat dit alles bloote lastering moet zijn, omdat hem daar van niets verder bekend was. Maar zeker kan men het het grootfte ongeluk van HIERONYMUS noemen, dat hij zich in die vroomfchijnende van de wereld verwijderde levenswijze geworpen heeft, welke zijne driften nog meer aanvuurde, en hem uit zijne eenzame Cel de overige menfchen als voorwerpen deed befchouwen, die hij of beheerfchen en beftuuren, of verfoejen en wederleggen moest.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Hoe vele Schriften van HIERONYMUS, in het voorgaande, ook befchreven zijn, evenwel heeft hij er buiten dezen nog anderen opgefteld, die onze tijden niet bereikt hebben. Daar onder behooren verfcheidene *Brieven*, *Overzettingen van Griekfche Werken*, en *Verklaringen van Bijbel-Boeken of Plaatzten*; als ook het grootfte gedeelte van zijne *Verbetering der Latijnsche Overzetting volgens de Alexandrinen*. Maar het gewigtigfte verlies, hetwelk men ten dezen geleden heeft, zou wel mogen zijn zijne *Latijnsche Vertaling van de Hebreuwsch*, (dat is eigenlijk *Chaldeeuwsch*,) *gefchrevene Euan-gelie-Gefchiedenis van MATTHEUS*. Hij gewaagt van dezelve op twee plaatzen (†). De opmerklijke druk-

Verloren
geraakte
Schriften
van HIE-
RONYMUS

(*) *Vita Hieronymi pag. 624. n. 1038.*

(†) *De Viris Illustrib. Cap. 2, 3. en Comment. in Matth. C. XII. p. 47. T. IV. Opp. P. I.*

III die drukfout, die in beide deze plaatzen voorkomt, en
 BOEK die misfehien eene opzetlijke verandering van den
 VII Affchrijver is, *in Graecum transtulimus*, (*wij heb-*
 Hoofdft. *ben dit in het Grieksch vertaald*,) heeft MARTIA-
 na C. G. NAY onöpgemerkt gelaten, en VALLARSI verkeerd
 Jaar 363. verklaard. Hoe het zij, de talrijke bijvoegzelen,
 tot 476. welke dit Euangelie had bij den Griekfchen Tekst,
 en de andere afwijkingen van denzelfen, zouden
 ons doen wenschen, dat deze Overzetting behouden
 ware gebleven; hoe min wij overtuigd zijn, dat
 MATTHEUS oorspronkelijk in het Hebreuwsch ge-
 fchreven hebbe.

Onëchte Men heeft ook een groot aantal onëchte Schriften
 Schriften aan HIÉRONYMUS toegeschreven, die in de uitgave
 aan hem zijner werken voorkomen. Dit zijn *Brieven*, *Predi-*
 toege- *katiën*, *Bijbelsche Verklaringen*, en andere Godge-
 fchreven. leerde Opstellen. De merkwaardigfte daar onder is
 een *Commentarius over de Brieven van PAULUS*,
 en een *Brief aan DEMETRIAS*, welke ons, in de
 Gefchiedenis van PELAGIUS, nader onder het oog
 zullen komen. Een oud *Liturgisch Geschrift*, of
 Lijst van Bijbelsche Afdeelingen, die daadliks in de
 Kerk moesten voorgelezen worden (*), en eene
 Preek, als ook Vragen over HABAKUK, welke JOH.
 CHRYSOST. TROMBELLI (†), onder zijn' naam in
 het licht gegeven heeft, zijn ongetwijfeld onëcht. —
 Eindelijk is 'er eene *Lijst van Martelaren*, (*Mart-*

ty-

(*) *Liber Comitibus seu Lectoribus, in BALUZII Ca-*
pitulorib. Regg. Francor. T. II. p. 1309-1351.

(†) *In IV. PP. Latin. Opusc. T. II. P. 1. p. 189-195.*

tyrologium,) over hetwelk men in de Roomsch-Katholijke Kerk zeer veel getwist heeft. EUSEBIUS *van Cefarea* (*), had het eerst eene *algemeene verzameling van oude Martelaars-Geschiedenissen*, opgesteld, maar deze is verloren geraakt. Naderhand ontftond het gerucht, dat HIËRONYMUS een uittreksel uit deze Lijst vervaardigd had: en 'er zijn nog Brieven, welke dit schijnen te bevestigen, één van de Bischoppen CHROMATIUS en HELIODORUS, in welken zij 'er hem om verzoeken; de andere van HIËRONYMUS, die hun meldt, dat, en hoe hij hunne begeerte voldaan heeft. Deze beide Brieven worden algemeen echter erkend, onëcht te wèzen (†). Men beroept zich ook vergeefs op eene plaats van CASSIODORUS (§). Op het einde van dezelfde eeuw spreekt de *Roomfche* Bisfchop GREGORIUS I. wel van een *Martyrologium*, hetwelk in zijne Kerk gebruikt werd (**), maar zonder in het minst te kennen te geven, dat HIËRONYMUS Opfteller van deze Lijst is. Dit gevoelen begint eerst, zedert de tijden van BEDA, of van het begin der VIIIste eeuw, op te komen. Hoe het zij, de nieuwer Roomsch-Katholijke Schrijvers hebben zedert de XVIde eeuw alle moeite gedaan, of zij het gewaande *Martyrologium* van HIËRONYMUS konden op-

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) Zie *Deel III. Bladz. 411.*

(†) Zij staan bij BARONIUS *Tractatio de Martyrolog. Romano* p. XI. *premissa Martyrol. Rom.*

(§) *Instit. ad Div. Lection. Cap. 32.*

(**) *Libr. VIII. Epist. 29.*

III opdelven; voornaamlijk, omdat ADO, waarschijnlijk
 BOEK een *Westfrankische* Aardsbischop in de IX de eeuw,
 VII die zulk eene Lijst heeft nagelaten, van eene oude
 Hoofdst. na C. G. *Romeinsche* gewaagt, welke hij gebruikt heeft; en
 Jaar 363. van welke men niet twijfelde, of zij was een werk
 tot 476. van HIËRONYMUS geweest. Zoo dacht ook BARO-
 NIUS, toen hij het zoogenoemde *Romeinsche Mar-*
tyrologium, te Rome, in het jaar 1586, in *Folio*
 in het licht gaf. Niet lang na zijne dood, geloofde
 de *Nederlandsche Jesuit* HERIBERT ROSWEYDE,
 het zoo greechtig gezocht *Martyrologium* van HIË-
 RONYMUS ontdekt te hebben, hetwelk hij te *Ant-*
werpen uitgaf in *Folio* in het jaar 1613. Doch hier
 in vond hij geene goedkeuring in zijne Kerk. In-
 zonderheid beweerde FRANCISCUS MARIA FIOREN-
 TINI, een Geneesheer te *Lucca*, dat het echte *Mar-*
tyrologium van HIËRONYMUS door hem alleen te
 voorfchijn was gebracht, in een werk, onder den
 Tijtel: *Vetustius Occidentalis Ecclesie Martyrolo-*
gium, D. Hieronymo a Casiodoro, Beda, Wal-
frido, Notkero, aliisque scriptoribus tributum,
quod nuncupandum esse Romanum, a Magno Gre-
gorio descriptum, ab Adone laudatum, proximiori-
bus seculis prateritum et expetitur non leviora
argumenta suadent, (Luce 1668 Fol. 1072 Pagg.)
 Reeds cenigen tijd te vooren had de *Benedictiner*
 LUCAS D'ACHERY deze Lijst uitgegeven (*). Maar
 deze was 'er ver af, om het aan HIËRONYMUS toe
 te schrijven, en volgde liever VALESIUS, die daar
 van

(*) *Spicil. five Coll. veter. aliq. Scriptt. T. IV. p. 617.*

van in eene bijzondere Verhandeling zijn gevoelen gezegd had (*). Over het geheel ontdekt men zelfs geen spoor, dat HIËRONYMUS ooit dergelijk geschrift hebbe opgesteld.

Wat de uitgaven der werken van HIËRONYMUS belangt, de eerste goede verzameling en uitgave zijner Schriften is die van ERASMUS te *Basel* van het jaar 1516 tot 1520, in IX Deelen in *Folio*. IJverige leden van zijne Kerk hebben hem beschuldigd, dat hij alleen daarom dezen Kerkvader even als den overigen grooten lof hebbe toegezwaard, opdat hem de berispingen, die hij hem dikwijls geeft, niet ten kwaadsten zouden geduid worden. Ondertuschen, hoe weinig de driftige verëerers der Kerkvaderen met deze Uitgave voldaan waren, zij was echter eenen geruimen tijd de eenigste Uitgave, van welke zij zich konden bedienen. Eindelijk, opdat de Roomsche Kerk eene Uitgave van HIËRONYMUS zoude hebben, geschikt naar hare heerschende rechtzinnige denkbeelden, gaf MARIANUS VICTORIUS, een *Italiïansche* Geestelijke, en ten laatste Bischof te *Reate* of *Rieti*, 'er eene te *Rome* uit, in het jaar 1565, in IX Deelen in *Folio*, netjens gedrukt. Deze is verscheidene malen herdrukt. Deze beide Uitgaven, met malkanderen vergeleken, werden door een Euangelisch Godgeleerde te *Gotha*, ADAM TRIBBECHOVIUS, op nieuw uitgegeven te *Frankfort aan den Meyn* 1684, in XII Deelen in *Folio*. Met nieuwe hulpmiddelen voorzien, onder-

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
Uitgaven
der wer-
ken van
HIËRONY-
MUS.

na-

(*) *Disf. de Martyr. Rom. post EUSEB. II. E. p. 783.*

III namen twee *Fransche Benedictynen* uit de *Congre-*
 BOEK *gatio S. Mauri*, JOAN MARTIANAY EN ANTON
 VII PONGER, eene nieuwe Uitgave, welke de eerstge-
 Hoofdst. melde, na het overlijden van den laatsten, alleen
 na C. G. voltooid heeft. *Parys 1693-1706*. Deze had zeker-
 Jaar 363. lijk veel goeds, maar ook groote gebreken, om wel-
 tot 476. ke te verhelpen, een Geestelijke te *Verona*, DOMI-
 NICUS VALLARSI, zedert 1734 tot 1742, eene nieu-
 we in het licht gaf, in XI Deelen in *Folio*.

Levens- Alhoewel velen ondernomen hebben, het leven
 beschrij- van HIERONYMUS te beschrijven; is dit echter niet
 vingen aan allen goed gelukt. De *Oude Latijnsche Le-*
 van HIE- *vensbeschrijving*, door eenen Ongenoomden, welke
 RONYMUS doorgaands in de Uitgaven zijner werken gevonden
 wordt, is eene zeer middelmatige verzameling van
 zijne Levensbijzonderheden, en eene onkundige aan-
 prijzing van zijne Schriften. Zijn leven door ERAS-
 MUS, is het begin tot iet beters; maar ook verbon-
 den met verscheidenen van zijne verstrooide aanmer-
 kingen, niet genoegzaam, en te rijk in overdaadige
 lofverheffingen. DU PIN was de eerste, die iet vol-
 ledigers en zelfs meer vrijmoedigs heeft geleverd (*).
 Doch behalven de mislagen, welke SIMON, als het
 ware tot eene proeve, hem heeft tegengeworpen (†),
 moet men ook erkennen, dat hij nog veel meer,
 van het geen tot eene onpartijdige beoordeeling be-
 hoort, voorbijgegaan, dan gezegd heeft. TILLE-
 MONT

(*) *Nouvelle Biblioth. des Auteurs Ecclesiast. Tom.*
 III. pag. 100-140.

(†) *Critique de la Bibl. de M. Dupin T. I. p. 110.*

MONT heeft hem, in vele opzichten, overtroffen (*), en eenen goeden aanleg ten toon gespreid, om HIËRONYMUS, met behoorlijke vrijmoedigheid, te beoordeelen. In eene geheel andere denkwijze, en meer als Lofredenaar, dan Levensbeschrijver, schreef MARTIANAY zijn Boek: *La vie de St. Jérôme, Parys 1706. 4to.* De *Italiïansche Franciscan* SEBASTIAAN DOLCI, ademt denzelfden geest, gelijk zelfs uit den Tijtel van zijn werk blijkt: *Maximus Hieronymus vitæ suæ scriptor Anconæ 1750. 4to.* Ook zelfs zijn laatste Levensbeschrijver, de *Jesuit* JOHAN STILTING (†), mag veel meer zijn Lofredenaar genoemd worden. Van de *Protestanten* heeft niemand zich opzetlijk ingelaten tot de Levensbeschrijving van HIËRONYMUS, en het geen men desaangaande bij CAVE (§) en OUDIN (***) vindt, is van weinig aanbelang.

III
BOEK
VII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Mémoires Tom. XII. pag. 1 - 356.*

(†) *In Act. SS. Septembr. Tom. VIII. pag. 418 688. Antv. 1762. Fol.*

(§) *Hist. Litter. SS. Ecclesiast. pag. 268.*

(**) *Comment. de SS. Ecclesiast. T. I. p. 790-882.*

 ACHTSTE HOOFDSTUK.

Manicheën, Priscilliänisten, Donatisten, Ariänen.
Bijzonderheden van Athanasius, Hilarius, Cyril-
lus, Basilius den Grooten, enz.

III
 BOEK
 VIII
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.
 Voort-
 gangen
 der Ma-
 nicheën.

De *Origeniäansche* verschillen, welke ons aanlei-
 ding gaven tot het beschrijven van het leven van
 CHRYSOSTOMUS en HIÉRONYMUS, waren de eenigste
 niet, welke de Christenen in 'dit tijdsverloop ont-
 rustten; de *Manicheën*, die lang stil geweest wa-
 ren, en de *Donatisten*, gaven thans ook nieuwe
 aanleiding tot merkwaardige toneelen. In déze bei-
 de verschillen was AUGUSTINUS een hoofdperfoon,
 maar voornaamlijk, in de *Pelagiüansche*.

Den oorsprong en eerste uitbreiding van het *Ma-
 nicheïsmus*, uit zijn Vaderland, *Persïe*, in eenige
 Gewesten van het *Romeinsche* Rijk, tot omtrent het
 begin der IVde eeuw, hebben wij, in een voor-
 gaand Deel (*), verhaald. De scherpe wet van
 DIOCLETIANUS, omtrent het jaar 290, tegen de
Manicheën in *Africa*, aldaar aangehaald (†), on-
 derstelt eene, niet heel waarschijnlijke, merklijke ver-
 meerdering van *Manicheën* in *Africa*, zoo ver van
 hun eerste Vaderland. In de eerste helft der IVde
 eeuw, plantte deze aanhang zich steeds voort, zon-
 der

(*) Zie III. Deel, Bladz. 251.

(†) Bladz. 273.

der groot opzien te maken, blijvende door de hevigheid der *Ariïansche* en *Donatistische* verdeeldheden minder opgemerkt. Een bericht van AMMIANUS MARCELLINUS (*), dat KONSTANTYN *de Groot*e, als hij de verschillende Godsdienstpartijën in het Rijk, (*Superstitionum Sectas*,) zoo als de *Manicheë*n, en anderen, naauwkeuriger wilde leeren kennen, zich daar toe bediend hebbe van STRATEGIUS, dien hij naderhand MUSONIANUS noemde, en die eindelijk tot het Opperstadhouderschap van het Oosten verheven is, is veel te afgebroken, dan dat het eenige opheldering kan geven.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Evenwel komen 'er nog andere spoo

Zij welken de aandacht der Vorsten.

Ook ontbreekt het, in dezen tijd, niet aan *Twist-Twist*-fchrif-

(*) *Hist. Libr. XV. Cap. 13.*

(†) *Not. ad SOCRAT. II. E. Libr. I. Cap. 22.*

(§) *Libr. IV. Epist. 140.*

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
schriften
tegen hen

schriften tegen hen, ten blijke, dat deze gezindte ook hare Schrijvers had, die indruk maakten. Elders (*) hebben wij reeds aangewezen, dat de beroemde Leerër der Welsprekendheid te Rome, VICTORINUS, omtrent het midden der IVde eeuw, eene *Wederlegging van den Manicheër* JUSTINUS heeft opgesteld. Ook is insgelijks een Grieksch werk van SERAPION, Bisfchop van *Thmuis* of *Thmupolis*, in *Egypte*, uit denzelfden tijd, aangehaald (†), hetwelk kort, en van weinig aanbelang is (§). SERAPION dringt daar voor eerst op aan, dat de zonde geene zelfftandigheid, maar alleen eene uit eene verkeerde keuze ontftane handeling is. Vervolgens wederlegt hij het gevoelen, dat het ligchaam, naar zijne zelfftandigheid, zonde zoude zijn. Uitvoeriger, en met grooter roem, in de Oude Kerk, fchreef TITUS, Bisfchop van *Bostra*, de toenmalige Hoofdstad van *Arabië*, insgelijks in de Griekfche Taal, een werk tegen de *Manicheën* (**). Hij leefde onder KONSTANTIUS en zijne Opvolgers, tot op VALENS. Hoe haatlijk de Keizer JULIANUS zich tegen hem gedragen heeft, is in de Gefchiedenis van dezen Keizer verhaald (††). Hij had ook eenen *Commentarius* over LUKAS nagelaten, waar van enkel nog een uittreksel, in een Handschrift, in de Koningl. Franfche Bibliotheek, gevonden werd. Zelfs
van

(*) Zie *Deel IV. Bl. 261.* (†) Zie *Deel III. Bl. 257.*

(§) *Serapionis adversus Manicheos Liber* in CANISI Thes. Monum. Eccles. et Hist. Vol. I. p. 43-55.

(**) *L. c. Vol. I. p. 59-162.* (††) Zie *Deel IV. Bl. 444.*

van zijn werk tegen de *Manicheën*, hetwelk uit *drie Boeken* bestond, zijn alleen de *drie eersten* overgebleven. In het *eerste* en *tweede* wederlegt hij de *Manicheërs* tot gebruik der *Heidenen*; maar in het *derde* zoekt hij de *Christenen* voor hen te waarschuwen. HIËRONYMUS (*) en EPIFANIUS (†) hebben aan dit geheele werk geene geringe lofspraken geschonken; en eenige plaatsen uitgezonderd, schijnt het eenen matigen lof waardig te zijn.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Behalven deze wederleggingschriften, vindt men nog andere spoooren, omtrent het midden der *IVde* eeuw, dat het *Manicheïsme* een vrij groot aantal *Aanhangers*, *Leeräars*, en *Schrijvers*, en ook zekere *vrijheden* in de uitöefening van *Godsdienst* gehad moeten hebben, die, alhoewel deze hun niet uitdruklijk waren medegedeeld, echter stilzwijgend toegeftaan of aangemen, hunne werkingen deden. ATHANASIUS beschrijft omtrent het jaar 357 of 358, de ijsslijke gewelddaadigheden, welke de *Veldheer* SEBASTIANUS, een *Manicheër*, door de *Ariänen* te *Alexandrië* verleid, tegen de *Christenen* aldaar bedreven had (§). Onder de *terstond* daar op gevolgde *regeering* van JULIANUS, zullen *waarschijnlijk* de *Manicheërs*, gelijk alle andere partijën, de *algemeene* begunstiging van dezen *Keizer* genoten hebben. Dat zij toen in *sonnige* *Oosterfche* *Landfchappen*, in *Afrika*, *Italië*, *Callië*, en *Spanje*, wel niet talrijk, maar

Redenen
waarom
het *Manicheïs-*
me zich
zoo heet
uitge-
breid.

(*) *De Viris Illustr. Cap. 102.*

(†) *Heres. LXVI. Cap. 21.*

(§) *Apolog. de fuga sua Cap. 9. T. I. P. I. p. 256.*

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

maar nogthans in kleine Gemeenten, bestaan hebben, wordt uit het vervolg der Geschiedenis waarschijnlijk. Men heeft, in laater tijden, de vraag ter bane gebracht, uit welke oorzaken en bronnen, men de steeds sterkere uitbreiding van eene gezindte, die de gronden van het Christendom willekeurig ondermijnde, onder Christenen hebbe af te leiden. Men heeft dezelve gevonden in de zoo gewone vermenging van het Christendom en Heidendom, in de IIIde en IVde eeuw; in het misbruik der Rede bij het onderzoek over den oorsprong van goed en kwaad; in de veelbelovende wijsheid van MANES, welke hij uit zeldzame Handschriften geput had; in de gewaande uitstekende wetenschap, op welke deze gezindte zich beroemde, in natuurlijke dingen, welke AUGUSTINUS, in zijne jeugd, ook bij haar gezocht had; en waarschijnlijk ook in de strenge levenswijze der *Manicheën*. Men mag hier bijvoegen dat de steeds toenemende verdeeldheid onder de Christenen bij velen voor een Leerstelsel genegenheid inboezemde, hetwelk vergunde, in den Godsdienst en aan den Bijbel te kibbelen, 'er af te snijden en bij te voegen, zoo veel en wat men wilde, zonder daarom den naam van *Christen* op te geven. Verscheidene bekwame vernuften, die tot de *Manicheën* overgingen, hebben hen ook, door mondelijke voordragt en schriften, niet weinig op de been geholpen. Nog mag men hier eene gisfing wagen, die door geschiedkundige spoooren bevestigd wordt. De *leere van den Duivel*, zoo als die onder de *Christenen* in de eeuw van KONSTANTYN *den Grooten* werd voorgedragen, kon

kon ligtelijk menigen tot het *Manicheïsmus* verleid- den. Men herdenke slechts de plaatzen, en stellingen, welke wij, in een vorig Deel, uit LACTANTIUS hebben aangevoerd (*), in welken hij het benedenste deel des menschen, zijn *ligchaam*, als een eigendom des *Duivels* aanmerkt; gelijk het bovenste deel, de *ziel*, aan *God* toebehoort; waar in hij spreekt van eenen *Tegengod*, met wien *nacht* en *middernacht* in betrekking staan; van het *kwaade Wezen*, hetwelk alleen *duisternis* en *verderf* invoert. Van voortgelijke denkbeelden is waarlijk slechts een geringe stap nodig, tot het gevoelen van een *kwaad grondbeginzel* of *wezen*, hetwelk tegen het *goede* is overgesteld.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

De vermeerdering der *Manicheën*; de verdubbelde ijver der Keizeren tegen de Ketteren; en het toene- mend aanzien der *Katholijke* Bischoppen ten Hove, brachten verscheidene wetten tegen hen voort, in welke zij, als de snodeste en verfoeilijkste van alle Ketteren beschouwd worden. Eene der eersten van deze wetten was die van den Oudsten VALENTINI- ANUS, van het jaar 372, aan den Stadhouder van *Rome*, waar bij alle Godsdiensftige vergaderingen der *Manicheën* verboden, de huizen, waar in zij onderwijs gaven, verbeurd verklaard, en hunne Leeräaren met straffen bedreigd werden (†). Daar op volgden nog strengere plakaaten tegen hen, van den Oudsten THEODOSIUS. In het jaar 381 ver- klaart

Wetten
der Kei-
zers te-
gen de
Mani-
cheën.

(*) Zie III. Deel, Bladz. 425.

(†) *Cod. Theod. L. XVI. t. 5. de Her. l. 3.*

III klaart hij hen voor eerloos, en onbekwaam, om
 BOEK eenen uiterflen wil te maken, of erfenisfen te aan-
 VIII vaarden; zelfs strekte hij dit uit tot erfenisfen, door
 Hoofdst. zulke lieden reeds te vooren nagelaten, want, voegt
 na C. G. hij 'er bij, alhoewel de Keizerlijke bevelen, (*coelestia*
 Jaar 363. *statuta*,) eigenlijk alleen op den volgenden tijd zien,
 tot 476. — zoo moest toch ook het hardnekkig gedrag der ge-
 nen in aanmerking genomen worden, die door de
 Keizerlijke wetten en vermaningen, (*divina moni-
 tione*,) niet van verbodene bijeenkomsten hadden
 kunnen losgescheurd worden. Verderd verbiedt hij
 den *Manicheën* alle vergaderingen in grooter en
 kleiner steden, die zij, tot hunne geheime en slechte
 Godsdienst-oefeningen, (*feralium mysteriorum se-
 pulchra*,) plagten te houden. Ook zal het hun niets
 baaten, alſchoon zij zich met namen van eerlijke
 gevoelens onderscheidden, of zich onder verscheide-
 ne benamingen verbergden, als of zij tot andere ge-
 zindten behoorden. Van zoodanige namen worden,
 in deze wet, de volgenden aangehaald: *Encratitæ*,
 de *onthoudenden*, *Apotactiten*, de zich en hunne
 goederen *verloochenenden*, *Hydroparastatæ*, *Water-
 drinkers*, *Saccophori*, *Zakkendragers*, waar van de
 drie eerſten aanhangers van TATIANUS, of ook an-
 dere *Gnostieken* aanduiden; terwijl de vierde, al-
 hoewel in deze wet als van dezelfde betekenis met
 de derde gebruikt, heel wel op de strenge levens-
 wijze past, waar van de *Manicheën* hun werk
 maakten (*). Deze wet werd, in het volgende
 jaar,

(*) *Cod. Theod. de Her. l. 7.*

jaar, nog scherper aangedrongen (*). De Keizer onderscheidde de *eenzaam levenden* onder hen, (*solitarii*), van welken dit gebod ook gelden zou, van de veel erger soorten, (*Encratitæ, Saccophori, Hydroparastatæ*), als welke, zoodra zij eenige bijeenkomsten hielden, het zij ten platten lande, of in bijzondere huizen, terstond aan het leven gestraft moesten worden. Hij belastte tevens den Opperstadhouder, ten dien einde, verespieders, (*Inquisitores*), te bestellen; hij gaf vrijheid, dat tegen deze Dwaalleeräars, verklikkers, (*Indices Denuntiatoresque*), voor het gericht aangenomen mogten worden, en vergunde aan niemand zich tegen zulke aanklagten te verzetten. Wij hebben reeds te voren (†) aangemerkt, dat deze Keizer de eerste geweest is, die zoo haatlijke schikkingen tegen de Kettters gemaakt heeft. Reeds in het jaar 383, herhaalde THEODOSIUS het verbod, om geene Godsdienstige vergaderingen te houden, zoo tegen andere Kettters, als tegen de *Manichëen* (§). Andermaal gebood hij, benevens VALENTINIANUS de Jongere, in het jaar 539, dat de *Manichëen*, op lijfstraffe, uit *Rome* verjaagd zouden worden; en ontzegde hun, op nieuw, het recht, om iet bij uitersten wil te vermaken (**). Dat eene andere wet van dezen Keizer, van het jaar 391, waar in den Kettters alle

III
BOEK
VIII
Hooftst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) L. c. l. 9. (†) Zie VI. Deel, Bladz. 237.

(§) *Cod. Theod. de Her. l. 11.* Verg. Deel VI. Bl. 242, 243. en voeg 'er bij sozom. *Hist. Eccles.* VII. 12.

(**) L. 18. l. c.

III BOEK VIII
 Hoofdst. na C. G. Jaar 363. tot 476.

verblijf en vergadering in de naburige steden rondom Rome verboden wordt, voornaamlijk tegen de *Manicheën* gericht is, heeft GOTHOFREDUS zeer waarschijnlijk gemaakt (*). Men kan daar mede ook verëenigen de wet van den *Jongeren VALENTINIAAN*, van het jaar 382 (†), in welke hij straffen bepaalt zoo wel op de genen, die tot de *Manicheën* overgingen, als op hen, die anderen daar toe overreed hadden.

HONORIUS betoonde zich niet zachter tegen hen. In een gebod van het jaar 399, aan den Stadhouder van *Afrika*, verbood hij hunne vergaderingen, met de hardste bewoordingen; hij gebood, dat hunne aanhangers gerichtelijk opgezocht, en deswegens gestraft zouden worden; in welke straffen ook die genen zouden deelen, die hen in hunne huizen tegen de Overheid zouden verbergen (§). — Ook ging 'er in het jaar 405 eene andere wet van hem naa *Afrika*, uit kracht van welke 'er geheel geene *Manicheën* meer zijn mogten: mischien een gevolg van een verzoek van hunnen tegenstrever AUGUSTINUS (**). Nog strenger is zijn plakaat van het jaar 407 (††). Hij wil, dat de Ketterij der *Manicheën*, als eene misdaad tegen den Staat, (*publicum crimen*,) zal behandeld worden, op dezen te veel bewijzenden grond, dewijl misdaden tegen den

Gods-

(*) L. 20. l. c. cum Comment. Gothofr.

(†) L. XVI. Cod. Theod. t. 7. de Apostat. l. 3.

(§) Cod. Theod. de Hæer. l. 35.

(**) L. c. l. 38. (††) L. c. l. 40.

Godsdienst tot algemeen nadeel strekken. In eene volgende wet (*), van het jaar 407, bewees HONORIUS vele toegeeflijkheid voor hen, die de partij der *Manicheëen* verlaten wilden. Daartegen bevestigde hij, in het jaar 408, zijne voorgaande wetten tegen de *Manicheëen*, en gebood bijzonder, dat hunne vergaderingshuizen aan de *Katholijke Kerken* zouden toegewezen worden (†). Hier bij kwamen nog in het Oosten de Plakaaten van den *Jongeren THEODOSIUS*. Een derzelve bekrachtigde, in het jaar 423, de algemeene wet tegen de *Ketters*, met betrekking tot hen (§). — Een ander van hetzelfde jaar dreigde hen met de beroving van hunne goederen (**). — In het jaar 425 gebood deze Keizer, dat zij uit *Rome* zouden verdreven worden (††). Dit strekte hij, nog in hetzelfde jaar, uit tot andere steden (§§), eindelijk vatte hij, in eene lange wet, van het jaar 428, alles bijeen, wat tot hier toe tegen de *Ketters* beraamd was, met eenige bijvoegzelen (***)).

Tot deze strenge wetten, schijnt de ijver en haat der *Katholijke Leeräaren* het meeste te hebben toegebracht. Deze drift ging zoo ver, dat deze *Leeraars* III BOEK VIII Hoofdst. na C. G. Jaar 362. tot 476.

(*) *L. c. l. 41.* (†) *L. c. l. 43.*

(§) *L. 59. Cod. Theod. de Heret.*

(**) *Cod. Theod. l. XVI. tit. 10. de Pagan. Sacrif. et Templis l. 24.* (††) *Leg. 62. C. Th. de Her.*

(§§) *L. 64. l. c.*

(***) *L. 65. en Cod. Inslit. de Heret. l. 65. Vergelijk Deel IV. Bladz. 241.*

III aars niet alleen in hunne predikatiën maar zelfs in
 hun onderwijs van leerlingen van den Godsdienst,
 verbittering tegen de Ketteren, maar inzonderheid te-
 gen de *Manicheën*, zochten te verwekken. Dus
 bestaat de grootste helft der *zesde Catechesis*, of
 onderwijzing, van CYRILLUS, Bischof van *Jeru-*
salem, door hem tusfchen de jaaren 347 en 350 ge-
 houden voor Doopelingen, in eene waarfchuwende
 befchrijving van Ketterijën, maar met geene houdt
 hij zich langer op, dan met de *Manicheën*: „Gij
 „moet wel,” zegt hij (*), „alle Ketteren ha-
 „ten; maar boven allen den genen, die van *on-*
 „*zinnigheid*, (*Μαυα*,) den naam heeft; — we-
 „gens zijne godlooze leere moet gij hem haaten,
 „als een flichter van boosheid, eene zamelplaats
 „van onreinheid, die het fchuim van alle Ketterij
 „aanneemt, en uit alle fnootheden eene Ketterij
 „heeft faamgefteld.” Vervolgens verhaalt hij zeer
 omftandig, maar niet geheel getrouw, de Gefchie-
 denis van MANES, en de zeden en gebruiken van
 zijne gezindte, waar onder eene zoo natuurlijk ver-
 foeilijke, dat de Leeräar die (†) niet duidlijk wil
 verklaren; maar evenwel kenlijk genoeg befchrijft.
 BEAUSOBRE (§) heeft het vrij waarfchijnlijk ge-
 maakt, dat dit verhaal onwaarfchijnlijk is; niette-
 gen-

(*) *Catech. VI. ad Φωλιζόμενους, seu Competentes*
pag. 91. ed. THOM. MILLES Oxon. 1708. fol.

(†) *Pag. 100.*

(§) *Histoire de Manichée et du Manichéisme Tom.*
II. pag. 748.

genstaande ook AUGUSTINUS een dergelijk bericht aanhaalt (*).

Doch menigvuldig werd ook het *Manicheïsche* Leerstelsel, ten dezen tijde, in Schriften aangetast. DIDYMUS, de beroemde Leeräar te *Alexandrië*, schreef, omstreeks het jaar 380, een Boek tegen hen, waar van nog een aanmerkelijk stuk is overgebleven (*). Met hetzelfde komt een klein opstel van GREGORIUS, Bischof van *Nysa*, overëen, hetwelk *tien sluitredenen tegen de Manicheëen* bevat (§), en is mischien uit die bron voortgevloeid.

Maar boven allen heeft zich AUGUSTINUS zeer ijverig tegen de *Manicheëen* gekweten. Hij was zelf, in zijne vroegere jeugd, een aanhanger van deze gezindte geweest, hoewel alleen een *Toehoorer*, en niet van de volmaakte foort der *Uitverkozenen*: en men zal, in zijne Levensbeschrijving, zien, dat het deze gezindte niet geheel aan begoochelende bekoringen voor jonge denkende vernuften ontbroken heeft. Hij kende ze ook, grootendeels, zeer goed; maar, zoo als het altijd met die genen gegaan is, die, na een Godsdienstig Genootschap verlaten te hebben, de pen daar tegen opvattende, doorgaands dezelve met bitterheid voerden, heeft hij ook niet zelden de zijne in gal gedoopt. Hij hield gesprekken met aanzienlijke Leeräaren der *Manicheëen*; hij bestreed hunne

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
Schriften
tegen de
Mani-
cheëen
van
DIDYMUS,
GREGO-
RIUS van
Nysa.
Van AU-
GUSTINUS

VOOR-

(*) *De Heres. Cap. 46.*

(†) In FR. COMBEFISH *Auctar. vovisf. Bibliot. Patr.* P. II. p. 21. et in CANISH *Thes. Mann. Vol. I. p. 204.*

(§) *Opp. Tom. III. pag. 130.*

III voornaamste Schrijvers in bijzondere werken; hij zocht
 BOEK hun, op allerhande wijzen, afbreuk te doen; verschei-
 VIII dene Keizerlijke wetten waren van zijnen invloed
 Hoofdst. afkomstig; en de begrippen, welke de nakomeling-
 na C. G. schap van hen gemaakt heeft, berusten hoofdzak-
 Jaar 363. slijk op zijne schriften en berichten.
 tot 476.

Omtrent drie jaaren, nadat hij tot de *Katholijke* Kerk terug gekeerd was, in het jaar 387, begon hij, te *Rome*, zijne Twistschriften tegen de *Manicheën* op te stellen. Onder dezen noemt hij zelf, in zijne herziening van zijne Schriften (*), zijne beide Boeken: *van de zeden der Katholijke Kerk*, en *van de zeden der Manicheën* (†). In het eerste Boek beschrijft hij de Zedenleere der Rechtzinnige Kerk en derzelver gelukkige beëfening.

Dit laatste bevestigt hij door een tafereel van het leven der Kluizenaars, Kloosterlingen, vele treffelijke mannen van den Geestlijken stand, en andere Godvruchtige Christenen. Hij erkent, dat 'er Bijgelovigen en Ondeugenden genoeg zijn in de *Katholijke* Kerk; maar vindt het hoogst onbillijk, dat de *Manicheërs* haar daarmede een verwijt doen, daar zij, bij hun gering getal, evenwel zoo weinige waarnemers hunner wetten hadden.

In het andere van deze Boeken, *over de zeden der Manicheën*, klimt AUGUSTINUS op tot hunne grondstellingen van den oorsprong en de natuur van het kwaad. Vervolgens toetst hij hunne strengere

Ze-

(*) *Retractat. L. I. C. 7. pag. 6. Tom. I. Opp. ed. Antverp. 1700. fol.* (†) *L. c. p. 511.*

Zedenleere, welke zij onder *drie zegelen, desmonds, der handen, en des schoots*, begrepen. Tot het eerste rekenden zij alle aandoeningen van het hoofd, of alle pligten en ondeugden, betrekkelijk tot deszelfs zintuigen; tot het tweede alle handelingen; en tot het derde alle begeerten der wellust: Volgens deze verdeeling, bevatte het *eerste* zegel de volgende voorschriften in zich: alle lastering, (gevolglijk ook, zoo als zij het verklaarden, de Christelijke Leere van God, van de Schepping en Verlossing enz.) te vermijden; zich van vleesch, visch, eieren en melk, ook van wijn te onthouden; alhoewel hun dranken, uit druiven bereid, geoorloofd waren; en behalven de overige strengheid, ten aanzien van voedsel en gemak, bijzonder menigvuldig vasten, waar te nemen. Het *zegel der hand* bevatte de *Manicheïsche* stellingen, dat men geene dieren ombrengen, geene boomen omhouwen, vruchten van dezelve plukken, of uit de aarde scheppen mogt; maar kleine diertjens, welke het menschlijk lijf lastig vallen, te dooden, was geoorloofd. Eindelijk waren, uit kracht van het *zegel des schoots*, de bijslaap en het huwelijk geheel verboden. Dat echter AUGUSTINUS hun hier niet alle recht heeft laten wedervaaren, heeft MOSHEM (*) reeds bewezen. Want hij laat de gewigtigste pligten weg, welke deze gezindte, onder het *zegel der hand*, verstonde, om hen, door het melden van de min belangrijke, des te verächtlijker te maken. Verloochening

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Comment. de Reb. Christ. an. Constant. M. p. 853.*

III BOEK VIII
 Hoofdst. na C. G. Jaar 363. tot 476.

ning van alle natuurlijke genegenheid voor ouders en bloedverwanten, volkomene armoede, ledigheid zonder den geringsten arbeid, maar met bespiegelingen onledig, waren eenigen van die merkwaardige voorschriften; zoo als men zelfs uit andere Boeken van AUGUSTINUS, inzonderheid uit zijn werk tegen FAUSTUS, ziet. Het verbod van den *Landbouw* hing daar natuurlijk mede samen; maar minder een ander, volgens hetwelk de *Manicheërs* aan armen buiten hunne Gemeente geen brood noch andere giften mogten mededeelen; hoewel dit door eenige bepalingen weder verzacht werd. Ook mag het bij deze schets der strengere Zedenleere der *Manicheërs* niet voorbijgegaan worden, dat dezelve eigenlijk voor de *Uitverkozenen* onder hen, maar niet voor de *Toehoorders*, bestemd was. AUGUSTINUS, die reeds daar in zoo veel te berispen vond, werpt hun nog bijzonder, tegen het einde des Boeks, tegen, dat hij zelfs bij hunne *Uitverkozenen* vele buitensporigheden had ontmoet, waar van hij ook voorbeelden aanhaalt.

Kort daar na schreef hij zijn werk *over den vrijen wil*, (*de libero arbitrio*) (*). Dit werk is grootendeels een Gesprek tusschen AUGUSTINUS en EVODIUS. *Het eerste Boek* van hetzelfde voltooide hij te Rome, maar de beide anderen eerst in het jaar 395, in Afrika. Zijn oogmerk was, gelijk hij zelf op eene andere plaats schrijft (†), daar in den oorsprong van het kwaad zoodanig te onder-

zoe-

(*) Pag. 421. (†) *Retractat. L. I. C. 9.*

zoeken, dat hij, het gene hij hierömtrent aan het Godlijk woord geloofde, ook door redenbesluitenerispelijk trachtte te maken. Hij bewees tegen de *Manicheërs*, dat het kwaad alszins van den vrijen wil afkomstig was; maar niet van een onveranderlijk en Gode gelijk eeuwig kwaad wezen. In dit werk bragt AUGUSTINUS tevens veel, hetwelk bij de volgende *Pelagiäansche* geschillen vrij gewigtig was. In de daad, oordeelde hij het ook in zijne laatste jaaren nodig te zijn (*), zich tegen het gevoelen te verschoonen, als of hij, in dit Boek, *Pelagiäansch*, van den vrijen wil geschreven had, terwijl hij zich in hetzelfde veel meer tegen de dwalingen van deze toen nog niet bestaande gezindte nadrukkelijk verzet had.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

In *Afrika* stelde hij, om het jaar 389, een ander werk tegen de *Manicheënen* op (†). In hetzelfde verdedigt hij bijzonder het Oude Testament tegen de aanvallen der *Manicheënen*, maar verklaarde deszelfs Geschiedenisfen dikwerf door *Allegoriën*, om hen te beter te wederleggen. Naderhand echter beleet hij (§), dat hij zich hier bij te zeer overhaast, en, omdat hij niet terstond den woordlijken zin overäl had kunnen ontdekken, dit voor moeilijk en bijkans onmogelijk gehouden had, waarüm hij enkel

(*) *Retractat. Libr. I. Cap. 9.*

(†) *De Genesi contra Manicheeos. Libri duo Opp. Tom. I. pag. 479.*

(§) *De Genesi ad Litteram. Libr. VIII. Cap. 2. Tom. III. Opp. pag. 171.*

III kel de figuurlijke betekenissen zoo kort en duidelijk
 BOEK had opgegeven, als zulks voor den Lezer aange-
 VIII naam schieen te zijn. Hij had 'er mogen bijvoegen,
 Hoofdst. dat hij daar door zijn hoofddoel des te meer gemist
 na C. G. had, alzoo de tegenwerpingen der *Manicheën* ei-
 Jaar 363. genlijk niet de *Allegorische* verklaringen betroffen,
 tot 476. hoedanigen men zonder getal kan uitdenken. Eene
 plaats van dit werk, waar in hij geschreven had (*):
Alle menschen konden zich, indien zij wilden, van
de liefde tot zichtbare dingen, tot vervulling der
Godlijke geboden keeren, verbeterde hij naderhand
 ook, opdat de *Pelagiänen* ze niet tegen hem ge-
 gebruiken mogten, door het bijvoegzel: *Nadat hun*
wil van den Heere voorbereid, en met het geschenk
der liefde verrijkt is geworden (†).

Een ander zijner Boeken, *van den waaren Gods-*
dienst (§), hetwelk hij, omtrent het jaar 390, uit-
 gaf, bewijst uitvoerig, dat men éénen waaren, en
 te gelijk drieéénen God moet verëeren, en hoe
 groot de barmhartigheid van God is, naar welke
 aan de menschen de Christelijke Godsdienst, als een
 voorschrift van deze verëering, geschonken is. Maar
 inzonderheid is dit Boek gericht tegen *de twee na-*
tuuren der Manicheën, dat is, tegen hunne gevoe-
 lens van den oorsprong en natuur van het kwaad.
 Onder andere wijldopige uitweidingen, ook van den
 oorsprong der *zonde* handelende, zegt hij: *Zij is*
zoo geheel vrijwillig, dat zij, zonder deze eigen-
schap,

(*) L. I. C. 3. (†) *Retractat.* L. I. C. 10.

(§) *Tom. I. Opp. pag. 557. sq.*

ſchap, geheel geene zonde zou kunnen heeten. Deze ſtelling kwam hem, in laater leeftijd, dubbelzinnig voor. Hij voegde 'er daarom bij (*): Men moet zich de zonde denken, in zoo ver zij alleen zonde is; niet in zoo ver zij ook ſtraffe der zonde is; alhoewel zelfs die zonden, welke niet vrijwillig genoemd worden, omdat zij in onwetendheid of gedwongen begaan worden, niet geheel zonder wil begaan konden worden; want wie, onwetend, zondigt, doet zulks toch met zijnen wil, omdat hij het voor geene zonde houdt; en wie, van het vleesch overweldigd, zondigt, bewilligt toch daar in. Men kan zelfs ook *de Erfzonde in de Kinderen*, meent hij, als zij nog *geenen vrijen wil hebben*, niet onvoegzaam *vrijwillig* noemen, dewijl zij hun door den eerſten kwaaden wil des menſchen op den hals gehaald, en als het ware, erflik geworden is.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Doch, naardien de *Manicheën* ook daar over gewoon waren, met de *Katholijken* te ſpotten, dat zij den menſchen altijd enkel bevolen te gelooven, en hen geenszins door gronden van waarheid zochten te overtuigen: zoo ſchreef AUGUSTINUS aan zijnen vriend HONORATUS, die zich ook van deze Dwaalleerären had laten verleiden, omtrent het jaar 391, toen hij nog niet lang *Ouderling*, (*Presbyter*,) te *Hippo* geweest was, een Boek *over de nuttigheid van gelooven* (†). Hier in onderſcheidt hij

(*) *Retractat. Libr. I. Cap. 13.*

(†) *Liber de Utilitate credendi T. VIII. Opp. p. 31.*

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaer 363.
tot 476.

---

hij eerst den *Ketter* van den genen, die *aan de Keters geloof*t. De eerste zal iemand zijn, die, om tijdelijk voordeel, hoofdzakelijk om roem en heerschappij, valsche en nieuwe gevoelens voortbrengt, of aanneemt. De ander wordt, door verbeelding van waarheid en godzaligheid, misleid: en AUGUSTINUS belijdt, dat hij even zoo wel voordezen onder deze clasfè gehoord had, als zijn vriend thans. De *Manicheën*, vervolgt hij, tasten voornaamlijk het O. Testament aan; en brengen de ongeöfenden, die niet weten, hoe men hetzelfde verklaren en verdedigen moet, in verlegenheid. Maar 'er is eene viervoudige wijze, om dit gedeelte des Bijbels te verklaren, volgens de *Gefchiedenis*, wat gefchreven of gebeurd is; volgens de *Ætiologie*, waarom iet gefchied of gezegd is; volgens de *Analogie*, dat het O. en Nieuwe Testament niet met elkander ftrijden; en naar de *Allegorie*, dat men iet figuurlijk verftaan moet. Men moet tot het lezen des Ouden Testaments niet met vooröordeelen tegen hetzelfde komen, of zich hetzelfde van deszelfs vijanden laten uitleggen. De achting en genegenheid om te gelooven, waar mede men hetzelfde, zoo als elk Boek, waar door men zich wil laten onderwijzen, lezen moet, fluit het onderzoek niet uit, hetwelk ook in de *Katholijke Kerk* geene verhinderings vindt. Maar de waare Godsdienst kan zonder geloof, met hetwelk de van God voorgefchrevene leerftukken worden aangenomen, niet beftaan. Zeer weinigen zijn in ftaat, God door de Rede behoorlijk te kennen; voor de allermeeften is het Geloof het allerveiligfte,

zonder dat zij omtrent elk gevoelen ligtgeloovig behoeven te wezen. Men moet toch daaglijks zoo veel gelooven, om de maatschappelijke pligten in de famenleving te vervullen! Maar, in Godsdienstzaken is het des te meer dienftig, aan de Wijzen gehoor te geven, dewijl het den meesten menfchen aan Wijsheid ontbreekt; en dezen zoeken niet ééns enen Wijzen, indien zij niet gelooven, dat hij zulks is. Men bekommert zich zelfs om den Godsdienst niet, indien men niet gelooft, dat dezelve bestaat. De Kettters bekennen zelfs, dat men in CHRISTUS gelooven moet. Hij heeft het geloof voornaamlijk gevorderd: en dit steunt op het Godlijk gezag, hetwelk deels door wonderen, deels door de menigte der waardigfte aanhangers van het Christendom, tot geloof wekt. — Men zal ligtlijk zien, dat AUGUSTINUS zich hier zeer bloot geeft, en over het algemeen te weinig opheldert, hoe geloof en onderzoek in den Christelijken Godsdienst famen gaan.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363,
tot 476;

Hier op volgde terftond, ook omtrent het jaar 391, zijn Boek van *de twee zielen*, waar in hij het gevoelen der *Manicheën* wederlegt, dat 'er tweederlei zielen zijn, eene foort, die van God, en de andere, welke van den Vorst der Duifternis afkomt, de eerste goed, deze kwaad, en beide in den mensch bijeen (*). Onder de plaatzen van dit Boek, welke hij, na vele jaaren, nader verklaarde, of verbeterde, was ook deze, *dat de zonden enkel*

in

(*) T. VIII. Opp. p. 55. fq.

III in den wil te zoeken is, als welke stelling de *Pe-*
 BOEK *lagiänen* voor hun gevoelens gebruiken konden, dat
 VIII de kleine Kinderen geen zonde hebben, omdat
 Hoofdst. na C. G. hun dezelve in den Doop, wegens gebrek aan den
 Jaar 363. vrijen wil, vergeven is. Maar ten minsten zegt
 tot 476. hij, is die zonde, wier schuld en straffe van ADAM
 op hen gevallen is, met den wil begaan gewor-
 den (*).

Een Gesprek, hetwelk hij, openlijk, te *Hippo*,
 in het jaar 392, met den *Manicheïschen* Ouderling,
 FORTUNATUS, hield, die 'er aldaar velen tot zijne
 partij had overgehaald, werd opgeschreven, schoon
 het zoo belangrijk niet is, als men verwachten
 zou (†). De twist was over den oorsprong van
 het kwaad, hetwelk AUGUSTINUS in den vrijen wil;
 maar zijn tegenstrever in eene met God even eeu-
 wigge natuur van het kwaad stelde. FORTUNATUS
 drong 'er op aan, dat het kwaad niet van God kon
 komen, beriep zich op Schriftuurplaatzen, in plaats
 dat de aanwezenden eischten, dat hij redenen zou
 bijbrengen, omdat hij niet alles aannam, wat in de
 Schrift gevonden werd; hij antwoordde slecht op de
 tegenwerping van AUGUSTINUS, hoe aan den mensch
 het kwaad kon toegerekend worden, indien hij daar
 niet vrijwillig toe gekomen was? en bekende einde-
 lijk, dat hij niets meer tegen de Leere der *Katho-*
lijken te zeggen had. Hij beloofde, dat hij 'er met
 de

(*) *Retractat. Libri. I. Cap. 15.*

(†) *Acta seu Disputatio contra Fortunatum Manich.*
I. c. pag. 68.

de Leeräars van zijne gezindte over zou spreken, III
 en, als zij hem niet overtuigden, tot een nieuw BOEK
 Gesprek komen wilde; maar hij vertrok van Hippo, VIII
 zonder weder te verschijnen. Dit verhaalt AUGUS- Hoofdst.
 TINUS (*), en dan moet men nog buitendien on- na C. G.
 derstellen, dat dit Gesprek getrouwlijk opgeschre- Jaar 363.
 ven is. tot 476.

Twée jaaren daar na vielen AUGUSTINUS Twist-
 schriften in handen, welke ADIMANTUS, één der
 voornaamste Leerlingen van MANES, die zijne par-
 tij, in het Oosten, gelukkig voortplante, en wien
 de beroemde *Manicheër* FAUSTUS, naast hun-
 nen Stichter, verëerd wilde hebben (†), opgesteld
 had, om te bewijzen, dat 'er menigvuldige tegen-
 strijdigheden plaats hebben, tusschen het Oude en
 Nieuwe Testament. AUGUSTINUS stelde hem een
 bijzonder Boek tegen (§), waar in hij zijne
 woorden aanhaalt, en zijne tegenwerpingen beant-
 woordt.

Na de wederlegging van den Leerling, ging AU-
 GUSTINUS los op den Leermeester. Hij schreef, in
 het jaar 397, een Verhandeling tegen den Brief van
 MANES, over den *grond des Geloofs* (**).

Doch het gewigtigste der menigvuldige werken, Het werk
 met welke AUGUSTINUS de *Manicheën* bestreed, van AU-
 GUSTINUS
 zul-

(*) *Retractat. Libr. I. Cap. 15.*

(†) AUGUST. *contra* FAUST. *Libr. I. Cap. 2.*

(§) *Contra Adimantum T. VIII. Opp. p. 81.*

(**) *Liber contra Epistolam Manichei, quan vocant
 Fundamenti Tom. VIII. Opp. pag. 109. fq.*

III zullen wel zijne *drieëndertig*, (gedeelteijk zeer korte,) BOEK Boeken zijn, die hij, op verlangen van eenige Ka- VIII *tholijken*, omtrent het jaar 400, voltooid (*). Hoofdst. FAUSTUS, die onder de Leeräaren en Schrijvers na C. G. der *Manicheën* in dezen tijd zoo zeer uitmunt, was Jaar 363. uit *Milevis*, in *Numidië*, geboortig, en werd tot 476. Bis- tegen schop bij zijne gezindte, AUGUSTINUS bevond zich FAUSTUS den Ma- toen onder dezelve: en nadien anderen hem zijne nicheër. vragen en tegenwerpingen niet konden beantwoor- Berichten- den, vertroostten zij hem des te meer met FAU- ten van STUS, als iemand, die in staat was, om ook het FAUSTUS. zwaarste op te losfen. Na omtrent IX jaaren ge- wacht te hebben, kwam FAUSTUS eindelijk. AU- GUSTINUS vond in hem, zoo als hij fchrijft (†), eenen zeer aangenamen fpreker, die ook van het geen de overige *Manicheën* zeiden, veel liefstaliger wist te praten. Dan, hoe zeer hem ook deszelfs befpraaktheid beviel; echter mogt hij hem toch niet met vragen lastig vallen; te gelijk befpeurde hij fchielijk, dat FAUSTUS, behalven fpraakwetenfchap, en de bekwaamheid, om zich goed uit te drukken, door het lezen van CICERO, SENECA, en der Dichters verkregen, geene eigenlijke geleerdheid be- zat. Ondertusfchen had toch deze *Manicheïfche* Leeräar, juist door de gemelde begaaftheid, door een natuurlijk goed verftand, en een bevallig inne- mend gedrag, zich verwonderaars en aanhangers genoeg verkregen; zoodat AUGUSTINUS hem daarom een

(*) *Ton. VIII. Opp. pag. 131. ff.*

(†) *Confesf. L. V. C. 6. T. I. Opp. p. 80.*

een valstrik des Duivels noemt (*). FAUSTUS beroemde zich ook, in eene plaats, door zijnen Tegenschrijver bewaard (†), dat hij, volgens het voorschrift van het Euāngelie, Vader, Moeder, Vrouw, Kinderen, en al het andere verlaten, het geld verworpen, en eene strenge levenswijze geleid had, dat hij niet voor den volgenden dag zorgde, en veel, om der gerechtigheid wil, lijden moest. AUGUSTINUS geeft hem dit alles wel niet toe; hij verwijt hem veelēer een gemaklijk en wellustig leven, hetwelk aan alle *Toehoorders* van zijne gezindte, bijzonder te *Rome*, bekend zal zijn (§). Evenwel verhaalt hij terstond daar op zelf (**), dat FAUSTUS ten minsten eene kleine vervolging heeft uitgestaan. De *Katholijken* trokken hem en eenige andere *Manicheēn* voor het Gericht van den Stadhouder; maar brachten het door hunne voorbede zoo ver, dat zij maar licht gestraft, en op een Eiland gebannen werden; waar uit zij ook schielijk terug werden geroepen. Dit, zegt AUGUSTINUS, kan men kwalijk als eene straffe aanmerken, nademaal de Dienstknechten van God dit daaglijks vrijwillig doen, dat zij zich, buiten het gedruis der menigte, in eenzaamheid afzonderen.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Men ziet uit deze plaatzen, hoe moeilijk het voor AUGUSTINUS was, zijne partij volkomen recht te

(*) *Confesf. Libr. V. Cap. 3. Libr. XVI. in Fausti. Cap. 26. Libr. XXI. Cap. 10.*

(†) *Libr. V. in FAUST. Cap. 1. sq.*

(§) *L. 1. Cap. 5, 6. (**)* *Cap. 8.*

III te doen. Dan, het geen hij ons te verstaan geeft,
 BOEK VIII dat FAUSTUS enkel een praater was, geloofst men
 Hoofdst. niet zoo gemakkelijk, wanneer men leest, het geen
 na C. G. hij zelf uit zijn Boek ons bewaard heeft. Dit Boek,
 Jaar 363. tot 476. in hetwelk de *Manicheïsche* Leeräar, volgens de
 beschrijving van AUGUSTINUS (*), de Wet en
 Profeten, en hunnen God, ook de Menschwor-
 ding van CHRISTUS, lasterde, maar van de Schrif-
 ten des Nieuwen Testaments beweerde, dat zij ver-
 valscht zijn geworden, is in het gemelde werk van
 AUGUSTINUS ten grootsten deele ingevoegd. Onder
 de merkwaardige plaatzen verdient de volgende uit
 het XXste Boek aangetekend te worden. Men wierp
 den *Manicheën* tegen, dat zij de Zon aanbaden,
 en dus in de daad Heidenen, en slechts eene van de
 Heidenen afgescheurde partij, (*schisma*,) waren.
 „Niets minder;” antwoordde FAUSTUS: „Wij verëe-
 ren den *Vader*, den Almagtigen God, CHRISTUS,
 zijnen Zoon, en den Heiligen Geest, ééne en de-
 zelfde Godheid, onder eene drievoudige benaming.
 Maar van den *Vader* gelooven wij, dat hij het
 hoogste licht bewoont, hetwelk PAULUS ontoegang-
 lijk noemt; van den *Zoon*, dat hij zich in het
 tweede en zichtbare licht bevindt, en, naardien hij,
 volgens het inzicht des Apostels, die CHRISTUS
 de kracht Gods en de Wijsheid Gods noemt, dub-
 bel is, dat zijne kracht in de Zon, maar zijne
 Wijsheid in de Maan woont; eindelijk belijden wij,
 dat van den *Heiligen Geest*, die de derde Majesteit
 is,

(*) *Retractat. Libr. II. Cap. 7.*

is, de omvang, zetel en verblijfplaats de gehele lucht is, uit wiens krachten en geestuitgieting ook de ontvangende aarde den lijdensmagnigen JESUS ge- baard heeft, die het leven en heil des menschen, aan elk hout hangende, is. Daarom voeden wij jegens alle scepzelen, en gijlieden, op dergelijke wijze, jegens Brood en Kelk, eenen gemoedlijken eerbied; alhoewel gijlieden derzelve oorzaak hevig haat. — Van de Heidenen zijn wij zoo zeer onderscheiden, dat wij, in plaats van met hen goed en kwaad, eeuwig en vergankelijk, van één grondwezen af te leiden, veel meer God als de grond-oorzaak van alle goed, en de *Hyle* van alle kwaad, beschouwen. Ook verëeren de Heidenen God door Altaaren, Tempelen, Beelden, Offeranden en reukwerk; maar ik houde mij zelve, indien ik zulks anders waardig ben, voor eenen redelijken Tempel van God. Ik neem CHRISTUS, zijnen Zoon, als het levende Beeld der levende Majesteit, aan; op zijnen Altaar offer ik een gemoed, hetwelk door goede Kunsten en Wetenschappen onderwezen is, en ik stel de eerbewijzen jegens God en de Offeranden enkel in zuivere Gebeden. Ik verëer dus ook CHRISTUS anders dan gijlieden. Gijlieden maakt slechts eene van de Heidenen afgescheurde gezindte uit; de Leere van eenen Hoogsten God hebt gij van hen losgescheurd, zoodat gij alles van God afleidt; hunne Offermaalen hebt gij in Lieblemaalen, en hunne Afgoden in Martelaaren, verruild, welke gij, met gelijke geloften, verëert; de schimmen der overledenen verzacht gij met Wijn en Spijzen; de

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III vierdagen der Heidenen, bij voorbeeld, Nieuwjaar
 BOEK en Zonnekering viert gij met hen; in het leven hebt
 VIII gij ten minften niets veranderd. Ook uwe Voorza-
 Hoofdst. ten, de Jooden, hebben zich wel insgelijks van de
 na C. G. Heidenen afgezonderd; maar niets dan het lijstwerk
 Jaar 363. hebben zij laten vaaren; Tempel, Offeranden, Al-
 tot 476. taaren, Priesterdom, en den geheelen Godsdienst,
 hebben zij met dezelfde gebruiken, ja veel bijgeloo-
 viger dan de Heidenen, uitgeoefend. Maar in het
 gevoelen van eenen hoogften God zijn zij van de
 Heidenen geheel niet onderscheiden.”

In het XXIIste *Boek* verdedigt FAUSTUS zijne par-
 tij tegen de beschuldiging, dat zij *twee Goden* ge-
 loofden. Wij belijden wel, zegt hij, twee *Grond-
 wezens*; maar het ééne noemen wij *God*, het andere
Hyle, of in de gewone bewoording, *Dæmon*. Wilt
 gij nu daar twee Goden van maaken: dan kunt gij
 even goed, wanneer de Geneesheer van ziekte en
 gezondheid spreekt, daar van twee gezondheden,
 van goed en kwaad, tweederlei goed, maaken. Zoo
 min het hetzelfde is, wanneer men van vergift en
 tegengift hoort, beide tegengift te noemen; nog
 veel ongerijmder is het, *God* en *Hyle* daarom voor
 twee Goden te houden, omdat ieder van beiden iet
 werkt. Gij maakt mij door de naamen gehaat, om-
 dat gij mij op de zaak niet antwoorden kunt. Ik
 erken wel, dat ook wij fomtijds de tegenstrijdige
 natuur God noemen; doch, niet naar ons Geloof,
 maar naar de door hunne verëerers, die hen on-
 voorzichtig voor God aanzien, bij overhaasting aan-
 genomene namen. Doch ook de Apostel zegt, dat

de God dezer Wereld de zinnen der Ongeloovigen verblind heeft; en zelfs dit bijvoegzel leert, dat hij 'er geen en waaren God door verstaat. —

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Met eenen anderen Leeräar van deze gezindte, FELIX, hield AUGUSTINUS, in het jaar 404, een openlijk Gesprek, in de Kerk, en voor de Gemeente te Hippo, waar van het woordlijk opstel onder zijne Boeken is ingevoegd (*). FELIX, die volgens POSSIDIUS (†), één van de *Uitverkozenen* der *Manicheën* was, kwam in de gemelde stad, om zijne gevoelens te verbreiden, zoo als AUGUSTINUS verhaalt (§), van wien hij een wel weinig geleerd, maar des te listiger man genoemd wordt. Evenwel was de uitkomst van dit Gesprek, dat FELIX tot de *Katholieke* Kerk overging. Men had hem zijne Schriften ontnomen; waar op hij aan den Bevelhebber der stad een opstel overleverde, waar in hij zich gewillig verklaarde, zich te laten verbranden, indien men in zijne Schriften iet kwaads vinden zou; ook toonde hij zich gereed, om de waarheid van het geen MANES geschreven had, te verdedigen. AUGUSTINUS begon dan met hem over den Brief van MANES, *over den grond des Geloofs*, te twisten, en bewees, dat de Heilige Geest, door den Verlosfer beloofd, den Apostelen daadlijk was medegedeeld, maar niet eerst met MANES gekomen is.

Ook

(*) *De Actis cum Felice Manichæo Libri Duo Tom. VIII. Opp. pag. 333.*

(†) *De Vita Augustini Cap. 16.*

(§) *Retractat. Libr. II. Cap. 3.*

III Ook wederlegde hij de tegenwerpingen van FELIX,
BOEK VIII
 Hoofdst. na C. G. leerde, en dat zelfs één van hen zijn kennen *stuk-*
Jaar 363. *werk* genoemd had. Vervolgens kwamen de beide
tot 476. partijën tot het geen daar op in gemelden Brief
 volgde, van het Rijk des Lichts en dat der Duister-
 nis. Als nu AUGUSTINUS, zoo als te voren tegen
 FORTUNATUS, het bewijs voortbracht, dat God,
 die voor geen verderf vatbaar is, ook van het volk
 der Duisternis geen nadeel kan worden aangedaan,
 en dat dus de gevolgen van dit gewaande nadeel
 wegvielen, moest FELIX, om te kunnen antwoor-
 den, een uitsfel van drie dagen verzoeken. Men stond
 hem dit toe, onder voorwaarde, dat hij zich voor
 overwonnen zou erkennen, indien hij zich intuschen
 wegpakte; maar hij verkoos eenen Christen, bij
 wien hij zoo lang blijven wilde. Na vijf dagen ver-
 scheen hij weder in de Kerk, om het Gesprek te
 vervolgen, en ontschuldigde zich vooréerst, dat hij
 ook thans niet antwoorden kon, dewijl men hem
 zijne Boeken niet had wedergegeven. Nademaal
 echter de Brief van MANES, dien men in het eerste
 Gesprek onder handen genomen had, als de hoofd-
 som zijner leeringen kon worden aangezien; werd
 de twist weder op nieuw aangedrongen. FELIX
 antwoordde op de voorgemelde tegenwerping, dat
 de leer van een goed en kwaad grondwezen, duid-
 lijk genoeg, in de gelijkenissen van CHRISTUS, van
 den goeden en kwaaden boom, van het goede zaad
 en het onkruid, de Schaapen en Bokken, ook in
 de Brieven van PAULUS, vervat was. Gijlieden ver-
 staat

staat alle deze plaatzen verkeerd, hernam AUGUSTINUS: Want de mensch heeft eenen vrijen wil, om goed of kwaad te handelen; maar van natuur is niets kwaad. Daartegen bracht FELIX in, dat evenwel die genen van eene onverbeterlijke natuur zijn moesten, van welke CHRISTUS zegt, dat zij in het eeuwige vuur gaan zullen; verders, indien niets God beledigen kan, waaröm hij dan zijnen Zoon in de Wereld had gezonden? en of wij niet van eene vijändige magt gevangen werden gehouden, dewijl deze ons had moeten verlossen? Dit alles beantwoordde AUGUSTINUS, en drong eindelijk zoo ijverig met zijn hoofdbewijs op FELIX aan, dat deze, naar het voorbeeld van zijnen tegenstrever, MANES, en deszelfs leere, met den verleidenden geest, die in hem geweest was, schriftelijk vervloekte.

Niet lang na het jaar 404, in hetwelk AUGUSTINUS deze overwinning over een juist niet wijsgeerig vernuft behaald had, schreef hij, steeds onvermoeid, in het bestrijden van deze partij, een Boek *van de natuur van het kwaad tegen de Manicheën* (*). In hetzelfde toonde hij, gelijk hij zelf schrijft (†), dat God de onveränderlijke Natuur en het hoogste Goed is; dat van hem de overige Natuuren, zoo Geestlijke als Ligchaamlijke, afkomen; dat deze allen, als Natuuren beschouwd, goed zijn; verders, wat en van waar het kwaad is; hoe veel kwaads de *Manicheën* in de Natuur van het goede, en hoe veel

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Loc. Cit. pag. 356. sq.*

(†) *Retractat. Libr. II. Cap. 9.*

III veel goeds zij in de Natuur van het kwaad stellen;
 BOEK eindelijk, welke Natuuren zij verkeerd uitgedacht
 VIII hebben. —
 Hoofdst. na C. G. Kort daar op, kreeg AUGUSTINUS nieuwe aanlei-
 Jaar 363. ding, om zijne pen tegen hen te scherpen. SECUN-
 tot 476. DINUS, één van de zoogenoemde *Toehoorders* der
Manicheën, naar het schijnt, te Rome, schreef hem,
 dat hij zijne Schriften tegen deze partij gelezen, en
 daar in wel den grootsten Redenaar, ja bijna eenen
 God der gezamenlijke Welsprekendheid, maar ner-
 gens eenen Christen, aangetroffen had; eenen man,
 die wel tegen alles gewapend was, maar die zelfs
 niets stelligs voortbracht; die minder in wetenschap,
 dan in woorden geöefend was. Hij verwijt hem,
 dat hij de *Manicheën* uit vrees verlaten had, en uit
 roem en eerezucht bij de *Katholijken* bleef; dat hij
 toch nooit een echt *Manicheer* geweest was, noch
 de verborgenheden van dit Leerstelsel had leeren
 kennen, dewijl hij, onder den naam van MANI-
 CHEUS, tegen HANNIBAL en MITHRIDATES streed.
 Deze man schijnt, over het geheel, de gave niet be-
 zeten te hebben, om zijn gevoelen duidlijk voor te
 stellen, blijkens den gedwongen en verwarden stijl
 van zijnen Brief, die onder de Schriften van AUGUS-
 TINUS staat (*). Met dezen man kon AUGUSTI-
 NUS, zonder vele moeite, te recht komen; evenwel
 stelt hij zelf zijn werk, tegen denzelfen gericht (†),
 bo

(*) *Tom. VIII. Opp. pag. 369.*

(†) *Contra Secundinum Manicheum Liber unus l. 6.*
pag. 372.

boven alles, wat hij tegen de *Manicheën* gefchreven heeft (*).

In zoo vele gefchriften beftreed AUGUSTINUS de *Manicheën*, doch bovendien heeft hij in zijne andere fchriften kenmerken genoeg van zijnen ijver tegen hen nagelaten. Zijne *Verhandeling van den Christelijken strijd* (†), wekt de Christenen op, om met den Duivel en met hunne begeerlijkheden te ftrijden, en die, door het waar Geloof, aan God te onderwerpen; waaröm hij hen voor vele Ketterrijën, en alleruitvoerigst voor de *Manicheën*, waarfchuwt. — Even dus leert hij wel in een ander gefchrift (§), in het gemeen, de *Christelijke onthouding van lusten*; maar wederlegt ook bijzonder de *Manicheën*, omdat zij de fchuld hunner zonden op de in hen te vinden natuur van het kwaad fchuiwen. In een werk, tegen de *Pelagiänen* gericht, geeft hij ook acht op de *Manicheën* (**). — Zijne *Belijdenisfen van zich zelve* leiden hem insgelijks dikwijls genoeg tot nadeelige voorftellingen van die partij (††). Ook zou deze lijst nog door andere plaatzen uit zijne Schriften, bijzonder uit zijne *Predikatiën* en *Brieven*, vergroot kunnen worden. Er zijn zelfs opftellen tegen de *Manicheën*, onder zijne werken, welke hem valschlijk zijn toegefchreven,

bij

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Retractat. Libr. II. Cap. 10.*

(†) *De Agone Christiano T. VI. Opp. p. 179.*

(§) *De continentia pag. 217. l. c.*

(**) *Operis imperfecti contra Julian. L. III. T. X. p. 783.*

(††) *Confession L. III. T. 1. Opp. p. 65.*

III bij voorbeeld, een geschrift *van het Geloof* (*), al-
 BOEK hoewel TILLEMONT (†) bijkans geneigd is, om hen
 VIII dit toe te eigenen, en een *Vermaningschrift over*
 Hoofdst. *het gedrag jegens die Manicheën, die zich bekeeren.*
 na C. G. *AUGUSTINUS* was met zijne verrichtingen en
 Jaar 363. *schriften omtrent de Manicheën voor zich zelve*
 tot 476. *ongemeen wel voldaan; hij beroemde zich, hunne*
 ————— *bedrieglijke gronden met alle duidelijkheid omver ge-*
 Beoorde- *worpen te hebben (§). In de daad ook BAYLE (**)*
 ling van *geloofde, dat het een geluk geweest was, dat AU-*
 deze po- *GUSTINUS, die alle kunstgrepen van het twistrede-*
 gingen *nen zoo wel verstond, het Manicheïsme verlaten*
 van AU- *had, dewijl hij anders in staat zou geweest zijn,*
 GUSTI- *om 'er de grootste dwalingen van af te zonderen, en*
 NUS. De *uit deszelfs overige gevoelens een Leerstelsel op te*
 Maniche- *richten, hetwelk, onder zijne handen, de Rechtzin-*
 en niet *nigheid in verlegenheid gebracht zou hebben. Hoe*
 uitge- *het zij, het zal ons, uit het vervolg dezer Geschie-*
 roeid. *denis, blijken, dat het Manicheïsme door AUGUS-*
TINUS, niet geheel vernietigd is; het bleef niet al-
leen lange jaaren na hem voortduuren, maar plantte
zich veel meer, tot in de XIIde eeuw toe, onder
nieuwe namen, wijd en zijd voort.

Gefchie- Hier komt ons ondertusfchen nog een tak van
 denis der den uitgebreiden Stam van het *Manicheïsme* voor
 te

(*) *Append. Tom. VIII. Opp. pag. 25. sq.*

(†) *Mémoire. Tom. XIII. St. August. pag. 451.*

(§) *Contra Cresconium L. III. C. 79. p. 327. en L. IV. C. 64. p. 356. T. IX. Opp.*

(**) *Diet. Hist. et Crit. art. Manich. et art. Pauliciens.*

te beschrijven, de gezindte der *Priscillianisten*; wel niet volkomen *Manicheësch*, echter daar mede, gelijk met de *Gnostikerij*, naauw verwandt, dubbelzinnig in haar voorkomen, en de eerste dwalende gezindte onder de Christenen, tegen wier aanhangers lijfstraffen gebruikt zijn geworden.

MARCUS, een *Egyptenaar*, uit *Memphis* geboortig, was, volgens Sulpicius Severus (†), de eerste, die de *Gnostische* Ketterij, in de IVde eeuw, naa *Spanje* overbracht. ISIDORUS van *Sevillë*, die twee honderd jaaren laater schreef, dan Sulpicius, noemt hem wel, uit een Twistchrift tegen de eerste *Priscillianisten*, eenen geöfenden kenner der *Magie*, (*Toverkunde*,) en eenen Leerling van MANES (†); maar dit bericht geeft weinig zeker licht over zijne begaafdheden en leere. Sulpicius voegt er bij, dat MARCUS eene aanzienlijke vrouw, AGAPE, en eenen Redenaar, of Leerfär der Welsprekendheid, ELPIDIUS, onderwezen heeft; en van dezen had PRISCILLIANUS zijn Leerstelsel ontvangen. Van dezen geeft ons Sulpicius deze schets: „Hij „ stamde af uit een voornaam huis, was zeer rijk, „ van eenen levenden, onrustigen geest, welke „ spraakt, door groote belezenheid geleerd, en zoo „ wel in voordragt, als in het redentwisten, onge- „ meen vaardig.” — „ Hoe gelukkig zou hij geweest zijn, vervolgt de Geschiedschrijver, indien hij niet zoo voortreffelijke gaven, door slechte be-
zig-

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
Priscil-
lianisten.
Derzel-
ver oor-
sprong.
Afbeeld-
ing van
PRISCIL-
LIANUS.

(*) *Hist. Sacr. Libr. II. Cap. 46.*

(†) *De Scriptoribus Eccles. Cap. 2.*

III zigheden, verdorven had. Men zag, in de daad;
 BOEK in hem vele voorrechten van geest en ligchaam. Hij
 VIII kon lang waaken, honger én dorst verdragen, was
 Hoofdst. na C. G. niets minder dan geldzuchtig; en leefde ongemeen
 Jaar 363. spaarzaam. Maar hij was tevens, ten hoogsten
 tot 476. verwaand, en veel te veel op de kennis der Hei-
 denfche Wetenschappen opgeblazen; ook geloofde
 men, dat hij, van jongs af, Toverkunsten geöefend
 had." SULPICIUS, die een tijdgenoot van PRISCIL-
 LIANUS was, en in het nabuurig *Gallië* leefde,
 schijnt, in deze afbeelding, vrij wel geloof te ver-
 dienen. Hij gewaagt wel niets van zijne schriften;
 maar MERONYMUS schrijft 'er hem verscheidene
 toe (*), van welken hij 'er zelfs eenigen gezien
 had. Thans is 'er enkel ééne plaats uit éénen zij-
 ner Brieven overig, welke OROSIUS ons bewaard
 heeft (†).

Hijmaakt Deze man begon, omtrent het jaar 379, zijne
 opgang Leerstellingen uit te breiden. Door eene bijzondere
 in Spanje. geschiktheid, om te overreden, en eene vleijende
 kunst, schrijft SULPICIUS, wist hij vele aanzien-
 lijke en geringe lieden voor dezelve in te nemen.
 Inzonderheid liepen hem de vrouwen, volgens hare
 gewone begeerte naar nieuwigheden, hare onstand-
 vastigheid in het geloof, en hare levendige neiging,
 om alles te weten, bij hoopen na. Hier kwam
 bij,

(*) *De Viris Illustr. Cap. 121.*

(†) *Consultatio seu Commonitorium ad Augustinum, de errore Priscillianistarum et Origenistarum Tom. VIII. Opp. August. pag. 431.*

bij, dat PRISCILLIANUS, in zijn spreken en geheel gedrag, zekeren schijn van nederigheid aannam; en zich ook daar door algemeene hoogächting en eerbied verworven had. Allengs verbreidde zich zijn Leerstelsel in het grootste deel van *Spanje*. Zelfs voegden zich eenige Bischoppen bij hem, onder welken INSTANTIUS en SALVIANUS zich op het naauwst met hem verbonden.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Deze snelle voortgang bracht eerst HYGINUS, Bischof van *Corduba*, eenen nabuur der gemelde Bischoppen, in beweging. Hij gaf 'er IDACIUS, Bischof van *Emerita*, de toenmalige Hoofdstad van *Lusitanië*, thans *Merida*, in het *Spaansche* Landfchap *Estremadura*, kennis van. Maar deze *Metropolitaan* behandelde INSTANTIUS en zijne vrienden, met eene zoo onbetaamlijke hevigheid, dat hij olie in het vuur scheen te gieten, en die genen enkel verbitterde, die hij onderdrukken wilde (*).

IDACIUS
verzet
zich te-
gen hem.

Na veel twisten tusfchen de beide partijen, werd eindelijk, in het jaar 380, zoo als het waarschijnlijkst is, te *Cesar-Augusta*, thans *Saragosfa*, in *Spanje*, eene Kerkvergadering gehouden van XII Bischoppen. De Ketter, zegt Sulpicius (†), verstoutten zich niet, om zich aan deze Kerkvergadering te vertrouwen; maar waarschijnlijk geloofden de *Priscillianisten*, dat het hunne vijanden waren, die hen daar oordeelen wilden. 'Er werd dan een oordeel over de afwezenden geveld; de Bischoppen

Kerkver-
gadering
van Cæ-
sar-Au-
gusta of
Saragosfa

18-

(*) Sulp. s. l. l. c. (†) *Cap.* 47.

III INSTANTIUS en SALVIANUS, als ook de Leeken,
 BOEK HELVIDIUS en PRISCILLIANUS, werden veröordeeld.
 VIII
 Hoofdst. Nog werd 'er de bedreiging bijgevoegd, dat de
 na C. G. geen, die met deze veröordeelden Kerkelijke gemeen-
 Jaar 363. schap zou onderhouden, in dezelfde straffe verval-
 tot 476. len zou. De acht *Regels* of Besluiten dezer verga-
 dering, die bewaard zijn gebleven (*), zijn waar-
 schijnlijk gesteld tegen het geen men in de *Priscil-
 liänisten* besipte. Dus wordt door den *eersten Ca-
 non* bepaald, dat de rechtzinnige vrouwen noch het
 onderwijs en de samenkomsten van vreemde mans-
 personen bijwonen, noch zelve onder malkanderen,
 om te leeren of geleerd te worden, bijéén zullen
 komen; en door den *tweeden*, dat niemand op Zon-
 dag vasten zou, het zij zulks met betrekking op
 den tijd, of uit bijzondere inbeelding, of uit Bijge-
 loof, geschiedde; ook zou niemand van hen, die
 verdacht zijn, in de groote vastentijd uit de Kerk
 wegblijven, of zich in geheime woningen en op ber-
 gen onthouden; maar allen zullen in hunne Ge-
 meente, en niet in vreemde Dorpen, den Gods-
 dienst waarnemen. In den *derden Canon* wordt die
 geen voor altijd vervloekt, (*anathema sit*,) die het
 in de Kerk ontvangene Brood des Avondmaals,
 (*Eucharistie Gratiam*,) niet daadlijk genoten heeft.
 In den *vierden* wordt vastgesteld, dat, in de drie
 weken vóór het Feest van CHRISTUS verschijning,
 den Vden *Januarij*, niemand eenen dag uit de
 Kerk blijven, zich in huis verbergen, op Dorpen
 of

(*) In HARDUINI *Actis Concilior.* Tom. I. p. 805.

of Bergen zich begeven, en met bloote voeten gaan zal. De *vijsde* verbiedt, dat geen Bisfchop den genen, die door eenen anderen Bisfchop in den Ban gedaan is, in de Kerkgemeenfchap zal ontvangen. In den *zesden Canon* wordt beflist, dat, wanneer een Geestelijke uit dartelheid en ijdelheid zijn ambt verlaten, en onder voorwendzel van eene ftrenger waarneming der wet, liever een Monnik zijn wilde, deze van de Kerkgemeenfchap uitgefloten, en niet eer dan na boete en lang bidden, weder aangenomen zou worden. In den *zevenden* wordt verboden, dat niemand, wien daar toe geen verlof gegeven is, zich den naam van Leeräar zal aannatigen; en ingevolge den *achtften*, dat geene Godgewijde jonkvrouw met den fluiër zal bekleed worden, ten zij zij aan den Bisfchop bewezen had, dat zij veertig jaren oud zij.

Wij kunnen echter weinig uit deze Kerkregelen opmaken, met betrekking tot de gevoelens en gebruiken der *Priscilliänisten*; ook is het, over het geheel, niet gemaklijk, om van hunne leere en zeden iet famenhangends te zeggen, omdat men van hen zelve geene berichten deswegens heeft, en hunne partijën alleen 'er op uit waren, om hen als groote Dwaalleeräars en deugnieten te vertoonen; waar in zij allerhande vertellingen aangaande hen opgezameld, flechte gevolgtrekkingen tegen hen gemaakt, en zelfs zich aan fhijdigheden in deze opgave fchuldig gemaakt hebben. Hier in komen allen overëen, en dit fchijnt het geloofwaardigst te wezen, dat de *Priscilliänisten*, over het algemeen,

III
BOEK
VIII
Hoofdt.
na C. G.
jaar 363.
tot 476.

Gevoelens aan de Priscilliänisten toegescreven.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

het *Gnostisch*, en bijzonder het *Manicheïsch* Leerstelsel toegedaan zijn geweest; zonder echter geheel met één van beiden overëen te stemmen. AUGUSTINUS voegt 'er nog bij, dat in de vuilnis van hunne ketterij, als het ware, als in eene grondsoep, ook nog veel uit andere Ketterijën, met een verfoeilijk mengzel is saamgevloeid (*). Maar noch hij, noch de overige Schrijvers, onderrichten ons, (het gewoon gebrek bij de oude Kerkleeräaren omtrent de Leerstelsels der Kettters,) in welk verband en samenhang de schijnbaar afgescheurde Leerstellingen der *Priscillianisten* onderling gestaan hebben.

SULPICIUS SEVERUS zelf, die anders in dit gedeelte zijner Geschiedenis eene vrij goede geschiedkundige welvoeglijkheid in acht heeft genomen, heeft, behalven den algemeenen Ketternaam, enkel eenige bijzondere omstandigheden nopens hunne leere, als in het voorbijgaan, aangeroord. Vroeger dan hij, en ten tijde van den oorsprong der *Priscillianisten* zelf, ruimde FILASTRIUS hun eene plaats in op zijne lange Ketterlijst (†); want, dat zij het zijn, die hij onder den naam van *Onthoudenden*, (*abstinentes*,) als dwaalenden in *Gallië*, *Spanje*, en *Aquitanië* noemt, is reeds elders (§) aangemerkt. FILASTRIUS dan verzekert van hen, dat zij de menschen overreden, de huwelijken te scheiden, en zich van vele spijzen te onthouden; dat zij eene genade belooven, welke CHRISTUS, niet door een

voor-

(*) *De Her. Cap. 70.* (†) *De Her. Cap. 84.*

(§) *Zie Deel VI. Bladz. 270.*

voorschrift der wet, maar om eene hoogere vol-
 maaktheid in den Hemel te bekomen, aan de wille-
 keur der menschen heeft overgelaten. Na eene kor-
 te en flechte wederlegging dezer dwalingen, vervolgt
 hij: Maar dit doen zij daarom, opdat zij, terwijl
 zij de spijzen allengs verächtten, zouden kunnen
 zeggen, dat deze niet goed, en gevolgljik ook niet
 tot dat oogmerk aan de menschen van God gege-
 ven; maar veel meer, naar hun gevoelen, van den
 Duivel gemaakt zijn. Dat FILASTRIUS, op eene
 andere plaats (*), onder den naam van *Manicheën*
 in *Spanje*, ook de *Priscillianisten* verstaat, heeft
 men voor lang erkend.

III
 BOEK
 VIII
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

Meer dan dertig jaaren daar na, omtrent het jaar
 415, stelde de Ouderling, (*Presbijter*,) PAULUS
 OROSIUS (†), van deze, in zijn Vaderland *Spanje*,
 nog voortduurende partij, een bericht op voor AU-
 GUSTINUS (§), hetwelk ook wel zijne gebreken
 heeft, maar toch vollediger, en in de hoofdzaak
 zekerer schijnt te zijn, dan de overigen. In hetzel-
 ve meldt hij, dat PRISCILLIANUS, in zoo verre, nog
 erger geweest is, dan de *Manicheën*, omdat hij zij-
 ne dwalingen ook uit het Oude Testament zocht te
 versterken. Zijne stellingen waren de volgende ge-
 weest: dat de van God geborene ziel uit zeker voor-
 raadhuis voortkomt; dat zij belooft, voor God te
 strij-

(*) *Cap. 61.* (†) Zie van hem *Deel V. Bl. 47.* volg.

(§) *Consultatio seu Commonitorium de errore Priscil-
 lianistarum et Origenistarum in Augustini Opp. Tom.*
VIII. pag. 431.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

srijden; dat zij door vermaningen der Engelen onderwezen wordt; vervolgens, terwijl zij door eenige kringen afdaalt, van den kwaaden Vorst gevangen, en naar den wil des overwinnaars in verscheidene lichamen getloten, en ook elk derzelven met een Handschrift, (*Chirographum*,) getekend wordt. Daar uit leidde hij het gewigtig gebruik der *Mathefis*, (*Starrenwichelarij*,) af, terwijl hij beweerde, dat CHRISTUS dit Handschrift gedelgd, en door zijn Lijden aan het Kruis genageld heeft, want zoo zeide hij zelf in éénen zijner Brieven: „ Dat is de „ eerste Wijsheid, in de gedaante der Godlijke zielen, de kracht der natuur, en de inrichting des lichaams te kernen. Hier in schijnt Hemel en Aarde verbonden, en alle Vorsten der Wereld schijnen aangespannen te zijn, om de inrichtingen der Heiligen te overwinnen. Want de *Patriärchen* beslaan den eersten kring van God en het Godlijk Handschrift der in het vleesch te zenden zielen, zoo als die door de overëenstemming van God, der Engelen, en alle zielen, vervaardigd is geworden; waar tegen zij ook tot den daadlijken krijg bereid zijn.” (*Formalis militiae opus possident*, woorden, niet min donker, dan deze geheele plaats van PRISCILLIANUS.) Te weten; hij leerde, zoo vervolgt OROSIUS, dat de naamen der *Patriärchen* leden der ziel waren; zoo als bij voorbeeld, RUBEN in het hoofd, JUDA in de borst, LEVI in het hart, BENJAMIN in de heupen. enz. maar in de leden des lichaams waren, geloofde hij, de Hemelsteken gebracht, bij voorbeeld, de *Ram* in

het

het hoofd, de *Stier* in den nek, de *Tweelingen* in de armen, de *Kreeft* in de borst, enz. Verders onderstelde hij eene eeuwige duisternis, uit welke de Vorst der Wereld zal voortgegaan zijn. Even dit bevestigde hij ook door zeker Boek, (*Memoria Apostolorum*,) waar in de Verlosfer, in het geheim, van zijne Leerlingen gevraagd wordt, en leert, dat de *Zaaier*, in de van hem gebruikte gelijkenis, geen goede geweest is, dewijl hij anders het zaad niet langs den weg, of op onvoegzame plaatzen, gezaaid zou hebben; maar hij was veel meer die geen, die de gevangene zielen in verscheidene lichamen, naar zijn goedvinden, gestrooid of gezaaid heeft. In hetzelfde Boek werd ook veel van den Vorst der Vochtigheden, en van den Vorst des Vuurs gezegd, terwijl PRISCILLIANUS te verstaan geeft, dat al het goede in de wereld door kunst, niet door Gods magt, geschiedt. Inzonderheid zeide hij, dat God, als hij den menschen regen wil geven, aan den Vorst der Vochtigheden, het Licht, als eene jonge Maagd, vertoont; wanneer deze begeerig is, haar te omhelzen, geraakt hij door deze beweging aan het zweeten, en maakt daar door den regen; maar wanneer zij hem verlaat, dan verwekt hij door zijn brullen den Donder. De Drieënhed leerde hij enkel met woorden, nademaal hij eene verbinding zonder persoonlijk bestaan en eigenschappen beweerde; zoodat Vader, Zoon, en Heilige Geest, maar één, naamlijk CHRISTUS, zijn.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Op dit Geschrift van zijnen vriend antwoordde AUGUSTINUS met een veel uitvoeriger Ge-

III BOEK VIII
 Hoofdst. na C. G. Jaar 363. tot 476.

fchrift (*); hij merkt aan, dat hij in andere Geschriften, tegen de *Manicheën* gericht, reeds veel gezegd had, hetwelk ook tegen de *Priscilliänisten* bruikbaar was; bovendien, dewijl *OROSIUS* hem bericht had, dat twee *Priscilliänisten* de Leerstellingen van *ORIGENES* hadden aangenomen, voegde hij 'er het één en ander tegen deze laatste bij, maar van de *Priscilliänisten* heeft hij hier verders niets merkwaardigs. Doch tegen het einde van zijn leven, omtrent het jaar 428, toen hij meer kennis aan dezelveu gekregen had, gaf hij van hen het volgende denkbeeld (†). Ten einde hunne vlekken en schande te bedekken, hadden de *Priscilliänisten*, onder hunne leerstellingen, ook deze woorden: *Zweer! Zweer valsch! maar verraad geene geheimen!* (*Jura! perjura! secretum prodere noli!*) Zij zeiden, dat de zielen, van dezelfde Natuur en Zelfstandigheid met God, tot eenen vrijwilligen strijd op Aarde, door zeven Hemelen en zekere Vorstendommen, allengs afdaakden, waar zij dan de kwaade Vorsten ontmoetten, van welke deze Wereld gemaakt is, en die haar in verscheidene vleeschlijke lichamen zaait. Zij beweerden ook, dat de menschen door het noodlot der Starren verbonden zijn, en dat ons ligchaam zelf naar de XII Hemelsteken saamgesteld is. Het vleesch vermijden zij, als eene onreine spijs; en scheiden ook de echtgenoten, die zij daar toe overreden kunnen,

al-

(*) *Ad Orosium contra Priscillianistas et Origenistas Liber l. c. p. 434.* (†) *De Heres. Cap. 70.*

alſchoon ook één derzelven zulks niet wille, dewijl zij de Schepping van alle vleesch den kwaaden Engelen toefchrijven. Zij verwerpen niet alleen geen één van de Kanonieke Boeken des Bijbels; maar bedienen zich ook van de *Apokrijfe*; doch draajen alles, wat daar in met hunne dwaling ſtrijdt, door *Allegoriën*, tot hun voordeel. Eindelijk denken zij van de Godlijke Drieëenheid, even als de *Sabelliën*. — Nog vóórdat AUGUSTINUS dit ſchreef, was hij, omtrent het jaar 420, door CONSENTIUS gevraagd, of men wel, om de *Priscilliänisten* en hunne geheimen naar te vorſchen, dewijl zij toch, door leugens, ja door valsch zweeren, hunne Ketterij verbergden, zich, zoo als ſommige Katholijken deden, mogt houden, als of men tot hunne partij behoorde? Ten antwoord ſelde hij een bijzonder Boek op (*), waar in hij dit afkeurt. Dat de *Priscilliänisten*, in de daad, geloofd hebben, dat men gerechtigd zij, om tot verberging van zijnen Godsdienst te liegen, bewijst hij uit een werk van éénen hunner Biſchoppen, DIETINNIUS, hetwelk hij *een Pond*, (*Libra*,) noemde, omdat het, zoo als de *Romeinen* hun pond in twaalf oncen verdeelde, in even zoo vele afdeelingen verdeeld was. Nog vindt men eenige weinige Bijvoegzelen tot deze Berichten in ſommigen van zijne Brieven. Zoo ziet men uit éénen derzelven, dat de *Priscilliänisten*, even als de *Manicheën*, op Zondag ge-

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

vast

(*) *Contra Mendacium ad Consentium Tom. VI. Opp. pag. 327.*

III vast hebben (*), en uit eenen anderen (†), dat
 BOEK deze gezindte in zeker *Apokrijf* Boek den *Lofzang*
 VIII bewaard had, welken CHRISTUS na de Paaschmaal-
 Hoofdst. tijd met zijne Apostelen gezongen heeft. MATTH.
 na C. G. XXVI. 30. — Ook verzekert AUGUSTINUS, in ééne
 Jaar 363. tot 476. zijner Kerkreden (‡), dat de *Priscillianisten* aan
 CHRISTUS enkel eenen Geest, maar geen waar
 Vleesch, hebben toegeschreven.

Deze zijn de voornaamste Berichten van Tijdge-
 noten nopens de Leere der *Priscillianisten*; HIÉRO-
 NYMUS heeft 'er insgelijks eenigen, maar die hij,
 als onzeker, voorstelt, zoo als, in het jaar 392, in
 één zijner Boeken (**), alwaar hij meldt, dat PRIS-
 CILLIANUS nog steeds van eenige *Gnostische* dwa-
 lingen beschuldigd wordt; deels schrijft hij, in laa-
 ter jaaren, wel meer bepaald, maar bijkans enkel in
 het algemeen, of naar heerschende geruchten, dat
 de *Priscillianisten*, *Gnostieken* en *Manicheën* wa-
 ren, dat zij onkuifche famenkomsten hadden, en
 zich, even als de *Manicheën*, op eene volmaakt-
 heid beroemden, volgens welke men noch met ge-
 dachten, noch uit onwetendheid, zondigde (††).

Beoor- Men mist, in alle deze Berichten, duidlijkheid,
 maar

(*) *Epist.* XXXVI. *Tom.* II, *Opp.* pag. 60.

(†) *Epist.* CCXXXVI. pag. 644.

(‡) *Serm.* CCXXXVIII. *Tom.* V. *Opp.* p. 694.

(**) *De Viris Illustr.* Cap. 221.

(††) *Tom.* IV. P. II. *Opp.* Ep. XLIII. *ad Ctesiphont.*
 p. 476, 477. *Prol. Dial. advers. Pelagian.* p. 484. *Ep.*
 LXXVIII. *ad Marcellin.* p. 642.

maar ook genoegzame zekerheid van waarheid. Van sommigen kan zulks genoeg blijken; bij voorbeeld, met betrekking tot de beschuldiging, welke men den *Priscillianisten* maakt van onkuifche zeden, zal men uit het vervolg der Geschiedenis zien, dat deze gezindte veel meer eene strenge zedenleere was toegedaan, ook komt 'er geen één gestaafd bewijs bij de Tijdenoten van voor. Het andere voorbeeld is dat van leugen en meinēd. Wij verwerpen deze beschuldiging wel niet op dien grond, omdat AUGUSTINUS de eenigste is, die ze aanvoert, want hij beroept zich op het getuigenis van eenen *Priscillianistischen* Schrijver; maar uit het schrijven van eenen man, volgt niet, dat dit het algemeen gevoelen der geheele gezindte geweest is. Nog kan men hier bijvoegen, dat het niet bewezen is, dat alle de besluiten der Kerkvergadering van *Cesar - Augusta* tegen gevoelens of gebruiken der *Priscillianisten* gesteld zijn.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
deeling
van deze
Berichten.

Hoe het zij, de gemelde Kerkvergadering droeg het aan ITHACIUS, Bischof van *Osonuba*, op, om den inhoud van hare besluiten overāl te verspreiden, en den Bischof HYGINUS, juist den genen, die het eerst de alarmklok tegen deze Kettters getrokken had, maar die hen zelf in zijne Kerkgemeenschap aangenomen had, boven anderen van dezelve uit te fluiten (*). Maar deze keuze der vergaderde Bischoppen was niet gelukkig geweest. Want ITHACIUS, zoo als de gemelde Geschiedschrijver hem

Hette-
gengaan
der Pris-
cillianis-
ten aan
ITHACIUS
opgedra-
gen. Zijn
karakter.

(*) SULPIC SEVER. *l. c. Cap. 47.*

III beschrijft (*), „had even zoo min bedachtzaam-
 BOEK „heid, als heiligheid; hij was stout, praatächtig,
 VIII „onbescbaamd, een kwistgoed, en hield veel van
 Hoofdst. „goed eten en drinken. Hij ging zoo ver in zij-
 na C. G. „ne dwaasheid, dat hij allen, zelfs heilige man-
 Jaar 363. „nen, die, of vlijtig lazen, of om strijd vastten,
 tot 476. „als medepligtigen of leerlingen van PRISCILLIA-
 „NUS, aanklaagde.” Daar door hadden ook de be-
 fluiten der Kerkvergadering zoo weinig invloed, om
 de *Priscilliänisten* te onderdrukken, dat veel meer
 derzelve beide Bischoppen, INSTANTIUS en SAL-
 VIANUS, om hunne partij meer sterkte bij te zet-
 ten, PRISCILLIANUS, tot Bischof van *Abila*,
 (thans *Avila*, eene stad in *Oud-Castilië*, doch die
 toen tot *Gallicië* schijnt gerekend te zijn geweest,)
 inwijdden. Want zijne begaafdheden en slimme
 werkzaamheid verwierven hem, voornaamlijk, het
 recht, om Leeräar en Opperhoofd te wezen.

Door dezen tegenstand verbitterd, keerden IDA-
 CIUS en ITHACIUS zich tot de Wereldlijke Over-
 heid, om, door derzelve bijstand, de eerst ont-
 staane gezindte te schielijker te vernietigen. Eene
 onverstandige onderneming, zegt Sulpicius Seve-
 rus zelf (†), nademaal dit wel de kortste weg
 kon heeten, om Godsdienstige verschillen ten einde
 te brengen, wanneer wetten en straffen der burger-
 lijke magt gebruikt worden; maar niets verraadde
 meer onödele gezindheden in Christlijke Leeräaren
 der heerschende Gemeente, dan tegen elk hoop-
 jen

(*) *Cap.* 50. (†) *Cap.* 47.

jen van anders over den Godsdienst denkende Christenen, als tegen Staatsmisdadigers, terstond het hoogste gezag in de wapenen te helpen. Ondertus- fchen was de trek tot zulk eene handelwijze bij heethoofden onder de *Katholijken* steeds heviger geworden, zedert de Christelijke Overheid zoo dikwijls, volgens den wil der Geestlijkheid, zoogenoemde Kettters te neder geveld had; daarënboven raadde de ijver voor de Rechtzinnigheid ten sterkten aan, om dezelve, zoo niet door de beste, toch door de sielstwerkende, middelen te ontzenuwen. De beide Bischoppen bereikten ook voor eene poos hun oogmerk. Want, na vele schandlijke stappen gedaan te hebben (*), wist IDACIUS van den Keizer GRATIANUS een bevel te bewerken, uit kracht van hetwelk alle Kettters niet alleen uit hunne Kerken en uit de Steden, maar ook in het geheel uit *Spanje*, verdreven moesten worden. Nu durfden de *Priscilliänisten* hunne zaak niet gerechtelijk te bepleiten; daarom verlieten hunne Bischoppen hunne ambten, en de overigen verstrooiden zich uit vreeze.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Doch de drie hoofden dezer gezindte, INSTANTIUS, SALVIANUS en PRISCILLIANUS, bedienden zich van andere middelen, om zich weder op de been te helpen, die hun ook, gedeeltlijk, gelukten. Voorëerst reisden zij naa *Rome*, in hoop, van zich bij den Bischof DAMASUS aldaar tegen alle beschuldigingen te zullen verdedigen. Zij namen hunnen

De Priscilliänisten herstellen zich weder.

weg

(*) Zoo verhaalt de Geschiedschrijver *l. c.*

III BOEK VIII Hoofdst. na C. G. Jaar 363. tot 476.

weg over *Aquitanië*, alwaar zij wel ontvangen werden, en gelegenheid vonden, om hunne gevoelens te verspreiden. Bijzonder haalden zij de inwoners van *Elusa*, die zeer ijverig voor den Godsdienst waren, op hunne zijde over. De Bisfchop DELPHINUS van *Burdegala*, (*Bourdeaux*,) belette hen daar te komen; evenwel onthielden zij zich een' tijd lang op een Landgoed van EUCHROTIA, weduwe van den bovengenoemden ELPIDIUS, alwaar zij ook eenige aanhangers kregen. Hunne verdere reize zetten zij onder flecht gezelschap voort (*), met hunne en andere vrouwen, waar onder ook EUCHROTIA en hare Dochter PROCULA; de laatste zou, volgens het gerucht, bij PRISCILLIANUS zwanger zijnde, hare vrucht door kruiden hebben afgedreven. Te *Rome* gekomen, weigerde DAMASUS hun gehoor. Zij keerden dus naa *Mediolanum* terug; maar vonden bij den Bisfchop AMBROSIUS een even flecht onthaal. Dus vergeefs gezocht hebbende, de twee aanzienlijkste Bisfchoppen der Westersche Kerk over te haalen, brachten zij het, eindelijk, door lang aanhouden, en door gefchenken, met welke zij den Keizerlijken Opperhofmeester, (*Magister Officiorum*,) MACEDONIUS omkochten, zoo ver, dat het voorgaande Plakaat van den Keizer ingetrokken, en zij weder in hunne Kerkelijke ambten hersteld werden. INSTANTIUS en PRISCILLIANUS geraakten ook daadlijk in het bezit derzelve; maar SALVIANUS was te *Rome* overleden.

ITHIA-

(*) SULPIC. SEVER. *Cap.* 48.

ITHACIUS (*) had wel moeds genoeg, om zich tegen deze herstelling der *Priscilliänisten* te kanten, maar, dewijl zij ook den *Proconsul*, of Stadhouder van *Spanje*, VOLVENTIUS, door geld hadden omgekocht, kon hij niets uitvoeren. Veel meer werd hij zelf van hen, als een rustverftorer der Gemeenten, beschuldigd, ook werd 'er last gegeven, om hem gevangen te nemen. Dit gevaar ontging hij, door naa *Galliën* te vluchten, alwaar hij zich bij den Opperftadhouder, (*Præfectus*,) vervoegde. Deze gaf last, dat de flichters der onrusten voor hem zouden gebracht worden; ook zond hij deswegens bericht aan den Keizer, opdat de *Priscilliänisten* hem niet zouden voorkomen. Maar ten Hove was, door eenige vermogende en geldzuchtige lieden, alles voor geld te bekomen. Gevolglijk bracht de gemelde partij, door eene groote geldfomme aan MACEDONIUS te fchenken, het zoo ver, dat aan GREGORIUS het onderzoek dezer zaak ontnomen, en dit aan den nieuwen Bevelhebber of *Vicarius* van *Spanje* opgedragen werd. Zelfs werden 'er Keizerlijke Bedienden afgezonden, om ITHACIUS van *Treveri* naa *Spanje* terug te brengen; welke hij looslijk misleidde, gelijk hij vervolgens door den Bifchop PRITANNIUS aldaar befchermd werd.

Te midden van deze bewegingen viel 'er eene Staats-omwenteling voor in het *Romeinfche* Rijk, waar door ook de toefland der *Priscilliänisten* eene

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

ITHACIUS
wordt
vervolgd

De Priscilliänisten bij MAXIMUS be-

(*) Zoo fchijnt men te moeten lezen bij Sulpicius Severus *Cap.* 49,

III beslissende keer nam. In het jaar 383 wierp MAXI-
 BOEK MUS zich in *Britanniën* tot Keizer op, en stak
 VIII schielijk met zijn Leger naa *Galliën* over, alwaar
 Hoofd. t. GRATIANUS van zijn eigen volk verlaten zijnde, in
 na C. G. Jaar 363. handen der vijanden viel, die hem ter dood brach-
 tot 476. ten. MAXIMUS nam vervolgens zijn verblijf te *Tre-*
 beschul- *veri*: en hier leverde ITIACIUS hem een hevig klaag-
 digd. schrift over tegen PRISCILLIANUS en zijne aanhan-
 gers, aan welke hij allerhande misdaden toeschreef.
 De Keizer beval terstond den Opperstadhouder en
Vicarius van *Spanje*, dat alle de aanhangers van
 deze partij voor eene Kerkvergadering te *Burdegala*
 verschijnen moesten. INSTANTIUS en PRISCILLIA-
 NUS werden, naar allen schijn, reeds in het jaar
 384, derwaards gebracht. De eerste veräntwoordde
 zich zoo slecht, dat men hem van zijn Bisdom af-
 zette. Maar PRISCILLIANUS beriep zich, ten einde
 niet van Bischoppen geoordeeld te worden, op den
 Keizer. Ook lieten de vergaderde Bischoppen dit
 beroep gelden. SULPICIUS SEVERUS (*) noemt dit
 „eene zwakheid van hen, want, of zij hadden
 „een vonnis tegen den hardnekkigen moeten vel-
 „len, of indien zij zichzelf wantrouwden, het
 „onderzoek aan andere Bischoppen moeten aanbe-
 „velen, maar de beslissing over zoo openbare mis-
 „daaden niet aan den Keizer moeten overlaten.”
 Zijne mening schijnt te wezen, dat de Geestlijkheid
 onafhankelijk behoort te zijn van Wereldlijke Recht-
 banken.

Al-

(*) *Cap.* 49.

Alle de beſchuldigten moeſten zich dan ten Keizerlijken Hove laten vinden. Ook begaven zich hunne beſchuldigers IDACIUS en ITHACIUS derwaards, maar uit zucht, om de overwinning te behalen, maakten zij veelal zichzelven misdaadig, naar het oordeel van Sulpicius (*). De armzalige ITHACIUS, wiens karakter hij hier beſchrijft, zoo als wij boven (†) gezien hebben, durfde zelfs den Biſchop MARTINUS van *Turonum*, eenen man, dien men volkomen den Apostelen gelijk kon achten, openlijk deze ſchandelijke Ketterij te laſt leggen. MARTINUS naamlijk, thans zich te *Treveri* bevindende, hield niet op ITHACIUS te beſtraffen, ten einde hem te bewegen, om van deze beſchuldiging af te laten. Maar den Keizer verzocht hij, het bloed dezer ongelukkigen toch niet te vergieten; het was reeds meer dan genoeg, dat Ketteren, die door de uitſpraak der Biſchoppen veröordeeld worden, uit hunne Kerken verjaagd werden; maar dit was eene geheel nieuwe en ongehoorde onrechtvaardigheid, dat eene Kerkelijke zaak door eenen Wereldlijken Richter beſlist zou worden. Deze voortellen werkten ook zoo veel uit, dat het onderzoek dezer zaak werd uitgeſteld, zoo lang MARTINUS te *Treveri* bleef.

Maar na zijn vertrek, leverde MAXIMUS, door twee Biſchoppen, MAGNUS en RUFUS, van zijne zachtere voornemens afgetrokken, waar bij hij aan MARTINUS beloofd had, niets wreeds tegen de beſchuldigten te zullen toelaten, hen over aan den Opperſtadhou-

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
MARTINUS, Biſchop van Turonum, verzet zich tegen dezen gerichtshandel.

PRISCILLIANUS en verſchijdenen; en aanhangers veröorde-

der

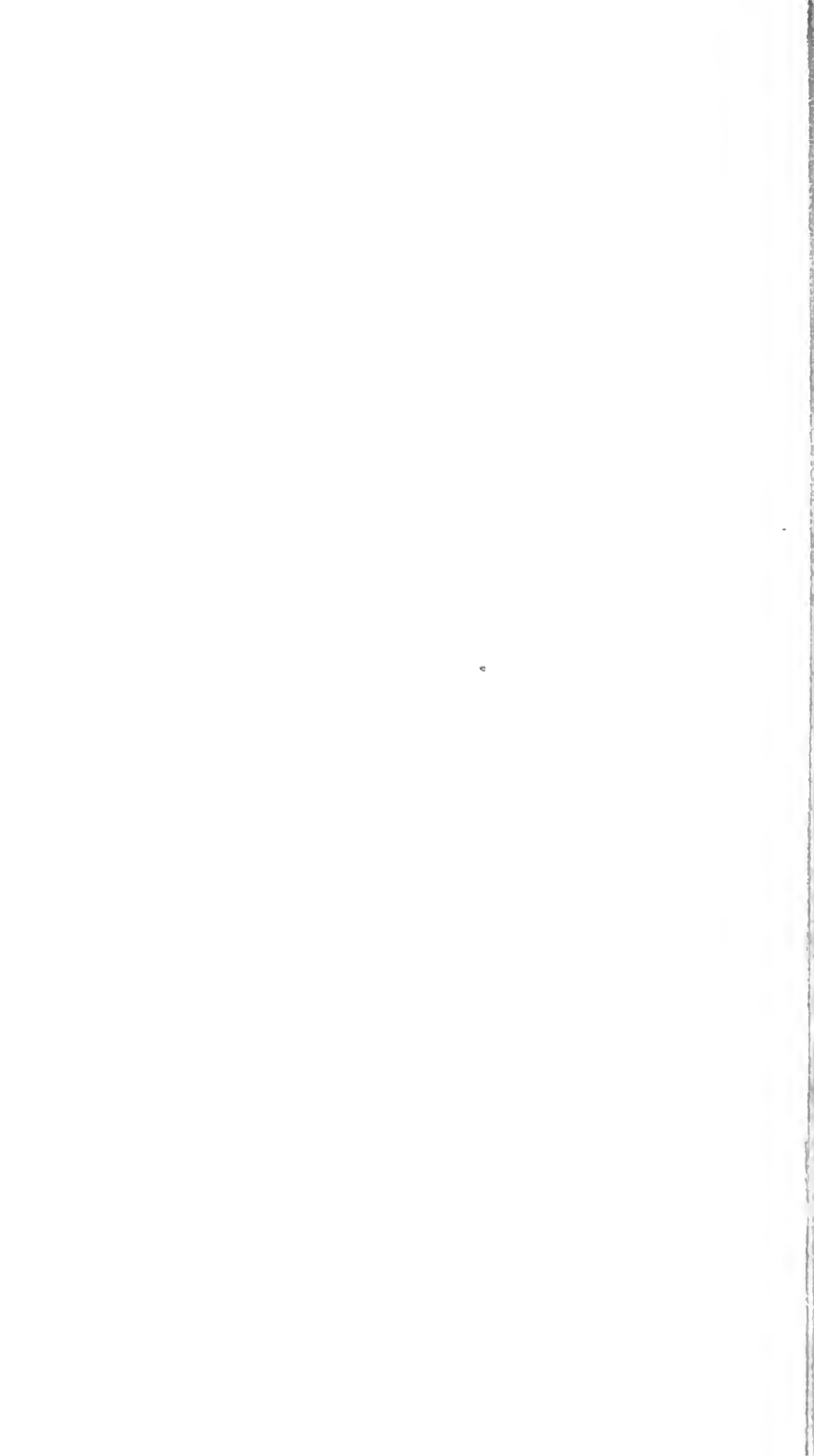
(*) *Cap.* 50. (†) *Bladz.* 268.

III der EVODIUS, een' streng en fcherp man. Deze
 BOEK verhoorde PRISCILLIANUS tweemalen, overtuigde
 VIII hem van flechte daaden, en daar hij zelf bekennen
 Hoofdst. na C. G. moest, dat hij ontuchtige leeringen voorgedragen,
 Jaar 363. bijeenkomsten met fchandlijke vrouwlieden bij nacht
 tot 476. gehouden, en gemeenlijk naakt gebeden had; ver-
 deeld en klaarde hij hem fchuldig, en wierp hem in de ge-
 ter dood vangenis, tot hij van dit alles den Keizer verflag ge-
 gebracht. daan zou hebben. MAXIMUS velde op dit bericht
 zijn vonnis, dat PRISCILLIANUS en zijne aanhan-
 gers ter dood gebracht zouden worden (*). SUL-
 PICIUS, die dit verhaalt, fchijnt gevoeld te hebben,
 hoe weinig het ftrookte met de Christelijke beginfe-
 len, Keters, enkel als zoodanig, lijftraffen aan te
 doen, en daarom liever te gewaagen van *flechte*
daaden, en *ontuchtige leeringen*, die aan PRISCIL-
 LIANUS te last gelegd werden.

Thans befpeurde ITHACIUS, hoe haatlijk hij zich
 bij de Bifchoppen zou maken, als hij, tot het laat-
 fte toe, den gerichtshandel tegen de befchuldig-
 den, (want dezelve moest nog ééns herhaald wor-
 den,) bijwoonde. Hij onttrok 'er zich dan aan,
 maar alleen, nadat hij zijn booze ftuk looslijk tot
 rijpheid gebracht had. (*callido jam scelere perfecto.*)
 MAXIMUS benoemde toen eenen anderen Befchuldi-
 ger, den *fisci patronus*, (Advokaat der Keizerlijke
 Kamer,) PATRICIUS, op wiens aanhouden het ge-
 flagen vonnis voltrokken werd. PRISCILLIANUS werd
 in het jaar 385 te *Treveri* onthoofd, en met hem

FE-

(*) SULPIC. SEVER. *Cap.* 50.

De dood van de prins

De reike vorst van de ere of dwariende, door
 de volk van de reike voor gerechtelij-
 kens reik

1848

FÉLICISSIMUS en ARMENIUS, twee Geestelijken, III
 welke onlangs zijne partij omhelsd hadden, als ook BOEK
 LATRONIANUS en EUCHROTA. Het eerste voor- VIII
 beeld van Kettters of Dwaalenden, door het aanfto- Hoofdst.
 ken van Christen-Geestelijken, gerechtlijk ter dood na C. G.
 gebracht! INSTANTIUS werd op het Eiland *Sylina*, Jaar 363.
 aan gene zijde van *Britanniën* gelegen, gebannen; tot 476:
 waarfchijnlijk het hedendaagsche Eiland *Scilly*,
 het voornaamfte van andere naar hetzelfde ge-
 noemde Eilanden, welke ook de *Sorlings* heeten,
 en die tusfchen *Engeland* en *Ierland* liggen. Inge-
 volge nieuwe vonnifen, welke kort daar na werden
 uitgefproken, werden ASARINUS en de Diakon AU-
 RELIUS met het zwaard geftraft. De goederen van
 TIBERIANUS werden verbeurd verklaard, en hem
 het Eiland *Sylena* insgelijks tot verblijf aangewezen.
 TERTULLUS, POTAMMIUS en JOANNES, werden,
 als menfchen van geringer ftand, en die eenige ge-
 nade verdienden, omdat zij, nog vóórdat zij op de
 pijnbank gebragt werden, hunne misdadaen en die
 hunner medebefchuldigden beleden hadden, alleen voor-
 eenen tijd naa fommige oorden van *Galliën* geban-
 nen. —

Dit hoofdbericht van SULPICIUS SEVERUS (*) Nadere
 wordt door andere Schrijvers van dezen tijd beves- bijzon-
 tigd en opgehelderd. Behalven de Chronijkfchrij- derheden
 vers PROSPER, (*ad a.* 380,) en IDACIUS, (*ad a.*
 387,) welke dit geval flechts kort aanroeren, meldt
 HIERONYMUS (†) van PRISCILLIANUS, dat de partij
 van

(*) *L. c. C.* 51. (†) *De Viris Illuftr. C.* 121.

III van IDACIUS en ITHACIUS zijne dood bevorderd
 BOEK heeft; van LATRONIANUS (*), dat deze *Spanjaard*
 VIII een zeer geleerd man geweest is, die door zijne ge-
 Hoofdst. na C. G. dichten, waar van 'er nog verscheidenen voorhanden
 Jaar 363. waren, den Ouden op zijde gestreefd heeft; einde-
 tot 476. lijk van TIBERIANUS (†); dat hij insgelijks een

Spanjaard was, die zich door een hoogdravend en
 met vlijt beârbeid verweerschrift tegen het vermoeden
 van de Ketterij van PRISCILLIANUS verdedigde,
 maar na de straföefening zijner vrienden, uit verdriet
 over zijne ballingschap, zijne voorige gezindheden
 veränderd, en met de hond, die, volgens de Schrift,
 tot zijn uitbraakzel wederkeert, zijne reeds aan
 CHRISTUS gewijde Dochter uitgehuwlijkt heeft. Men
 heeft zelfs over dit geval eenen Brief van den Keizer
 MAXIMUS aan den *Roomfchen* Bishop SIRICIUS (§),
 waar in hij denzelven van zijnen ijver voor de rechtzinnig-
 heid verzekert, en vervolgt: „ Bij onze aankomst, ”
 (waarschijnlijk in *Galliën*,) „ hebben wij het een en
 ander door „ ondeugende lieden zoo veröntreinigd
 gevonden, „ dat, indien wij niet uit Godsvrucht spoedig
 eene „ genezende voorzorg daar bij gebruikt hadden,
 „ eene groote scheuring en verbastering, en bijna
 „ ongeneeslijke buitensporigheden ontstaan zouden
 „ zijn. Voor het overige wenschte ik, dat uwe
 „ Heiligheid, het geen onlangs van de schenddaa-
 „ den der *Manicheën*, niet slechts door aandui-
 „ din-

(*) *Cap.* 122. (†) *Cap.* 123.

(§) Bij BARONIUS *Ann. Eccles. a.* 387. n. 65.

„ dingen, of door zeker vermoeden, maar door III
 „ hunne eigene gerechtelijke bekentenis, aan het BOEK
 „ licht is gebracht, liever uit de oorspronkelijke VIII
 „ stukken, dan uit mijn verhaal leerde kennen; om Hoofdst.
 „ dat wij zoo vele handelingen, die ook schande- na C. G.
 „ lijk zijn om te zeggen, niet zonder schaamte noe- Jaar 363.
 „ men kunnen.” tot 476.

Wat 'er zij van den Godsdienst-ijver van MAXI- Beoorde-
 mus, zeker is het, dat hij dien door wreedheid en ling van
 gierigheid vrij wat bevlekt heeft. *De meesten ge- het ge-
 loofden, ten dien tijde, dat hij op de goederen en drag van*
bezittingen der Kettens leerde (*). Ja dezelfde MAXIMUS.
 Bisschoppen, die hem de bovengemelde vonnissen hadden ingegeven of goedgekeurd, brachten hem ook zoo ver, dat hij op het punt stond, om Krijgsbevelhebbers met eene onbepaalde magt naa Spanje te zenden, waar zij gerechtelijke onderzoekingen over de Kettens aanstellen, en dien hun leven en goederen ontnemen zouden. „ De gevolgen daar van,” zegt SULPICIUS SEVERUS (†), „ zouden onge- „ twijfeld geweest zijn, dat daar door eene groote „ menigte heilige mannen het leven zou verloren „ hebben. Want men maakte toen geen groot on- „ derfcheid tusfchen de menschen; men oordeelde „ enkel naar den oogfchijn, en besloot meer uit ie- „ mands bleeke kleur, of uit zijn kled, dan uit „ zijn geloof, dat hij een Ketter was.”

Terwijl dit te *Treveri* voorviel, kwam de Bis- De Heili-
 schop

(*) SULPIC. SEV. *de Virt. B. Mart. Dial. III. C. XI.*

(†) *Dial. III. de Virtut. B. Mart. C. XI.*

III fchop MARTINUS andermaal daar. Hij had, gelijk
 BOEK wij gezien hebben, de geweldige behandeling der
 VIII *Priscillianisten* ten Hove zeer afgekeurd. Thans
 Hoofdst. kwam hij aan het Hof, om de gemelde bloedige en
 na C. G. heilloze voornemens te fluiten; en ook tevens met
 Jaar 363. oogmerk, om een voorpraak te zijn voor twee aan-
 tot 476. zienlijke mannen, die 's Keizers toorn op zich had-
 ——— den gehaald, door hunne trouw voor GRATIANUS.
 ge MAR- Het eerste fcheen genoegzaam onmogelijk; want
 TINUS van MAXIMUS befchernde de vervolgers der *Priscillia-*
 Tours *nisten* zoo nadruklijk, dat niemand hen durfde be-
 keurt het gedrag der Bis- fchoppen af.
 schoppen af.

MARTINUS, hoedanig hij dan ook mogt geweest zijn, door hun toedoen; den eenigen Bisfchop THEOGNISTUS uitgezonderd, die openlijk de Kerkelijke gemeenfchap met hen afbrak, vervoegden zich verfcheidene Bisfchoppen met hen, die thans te *Treveri* waren, waarfchijnlijk om den nieuwen Bisfchop dezer Hoofdstad FELIX in te wijden. Deze allen werden ontfteld door het bericht van de aankomst en oogmerken van MARTINUS, dien zij vreesden, dat zich van hunne gemeenfchap fcheiden zou. Op hunnen raad zond de Keizer hem bedienden te gemoet, met verbod, dat hij niet in de ftad moest komen, ten zij hij vooraf beloofde, den *Kerkelijken vrede* met de aldaar vergaderde Bisfchoppen mede te brengen. MARTINUS, tot befcheid gevende, dat hij met den *vrede van CHRISTUS* kwam, kwam 'snachts in de ftad, deed terftond zijn gebed in eene Kerk, en verfcheen den volgenden dag in het Keizerlijk Paleis. Twee dagen lang weigerde de Keizer hem ge-
 hoor

hoor te verleenen, terwijl de Bisfchoppen, aan wier gemeenfchap MARTINUS zich onttrok, den Keizer lastig vielen, ja smeekten, dat hij zijne magt tegen dezen wilde gebruiken, dewijl men PRISCILLIANUS vergeefs ter dood gebracht had, indien MARTINUS zijn wreker zou zijn. Op deze wijze hadden zij den Keizer bijna genoodzaakt, MARTINUS als een' Ketter te behandelen. Maar, hoe overdreven ook zijne gunst jegens de Bisfchoppen was, hij wist nothans al te wel, fchrijft Sulpicius (*), dat MARTINUS, in geloof, heiligheid, en deugd, boven alle menfchen uitmuntte. Hij zocht hem dus, door vriendelijkheid, over te halen, hem voorhoudende, dat de Kettters, met alle recht, meer naar den loop van openlijken gerichtshandel, dan door vervolging der Bisfchoppen, veröordeeld waren; ook had eene voor weinige dagen gehoudene Kerkvergadering ITIACIUS van alle fchuld vrijgefproken. Als MARTINUS onverzettijk bleef, werd de Keizer toornig, en zond terftond Bevelhebbers, om die genen om te brengen, voor welken MARTINUS gebeden had. Zoo dra MARTINUS dit vernam, haastte hij zich, hoewel het reeds nacht was, in het Paleis, en beloofde, als men genade wilde bewijzen, de Kerkelijke gemeenfchap met de Bisfchoppen te zullen vernieuwen; onder voorwaarde, dat de Bevelhebbers naa Spanje gezonden, tot verderf der Gemeenten, terug geroepen werden; hetwelk MAXIMUS, zonder uitftel, bewilligde. Den volgenden dag werd FE-

III
BOEK
VIII
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) L. c. Cap. 12.

III LIX ingewijd, een zeer heilig man, en volkomen
 BOEK waardig, om, in betere tijden, Bisfchop te we-
 VIII zen (*). Doch alhoewel MARTINUS de Kerkelijke
 Hoofdst. gemeenschap hield met de Bisfchoppen, men kon
 na C. G. hem echter niet overhalen, om die met fchriftelijke
 Jaar 363. tot 476. ondertekening te bekrachtigen. Hij vertrok ook des
 anderen daags ten fpoedigften, en zuchtte onder
 weg treurig, dat hij zelfs maar voor een enkel uur
 deel genomen had in het gezelfchap van flechte lie-
 den. Zelfs verhaalt SULPICIUS, met alle verzeke-
 ring, dat, als MARTINUS op zijne reize alleen zit-
 tende, de redenen voor en tegen zijn gedrag over-
 weegde, hem een Engel verfcheenen was, die ziju
 berouw had goedgekeurd, maar 'er tevens bijge-
 voegd had, dat hij zich niet anders uit deze zaak
 had kunnen ontwikkelen, alleen dat hij voor het
 vervolg zijne oude ftandvastigheid weder behoorde
 te hernemen. Ook nam hij zich zedert werkelijk in
 acht, zegt de Gefchiedfchrijver, om geene gemeen-
 fchap te onderhouden met de partij van ITHACIUS;
 maar bekende ons dikwijls weenende, dat hij, door
 eene afgedwongene, naauwlijks voor een oogenblik
 aangegane verbindtenis, verlies aan geestlijke krach-
 ten geleden had, zoodat hij, van dien tijd af, de
 bezetenen niet zoo fchielijk en krachtig genezen
 kon, dan te vooren. Hij heeft daarom ook, de
 volgende zestien jaren van zijn leven, geene enkele
 vergadering van Bisfchoppen meer bezocht.

Andere MARTINUS was de eenigfte niet, onder de *Chris-*

16-

(*) SULPIC. SEV. *l. c. Cap. 13.*

relijke Leeriären van dezen tijd, die de geweld-
daadigheden tegen de *Priscillianisten* afkeurde. AM-
BROSIOUS, Bisfchop van *Mediolanum*, ook één der
aanzienlijkste Bisfchoppen, deed zulks insgelijks met
nog halfarriger moed. Hij werd, in het jaar 387,
door den Keizer VALENTINIANUS aan MAXIMUS af-
gevaardigd, dewijl deze ook *Italië* en zijn overige
gebied dreigde. Toen hij te *Treveri* kwam, ont-
trok hij zich, gelijk hij zelf fchrijft, geheel aan de
Kerkgemeenfchap met die Bisfchoppen, met welken
de Keizer ze onderhield, of die de dood der Dwaal-
leeriären begeerd hadden. Maar daar voor brach-
ten dezen ook den Keizer daar toe, dat hij AM-
BROSIOUS gebod, terftond weder de ftad te verla-
ten. Bovendien zag AMBROSIOUS het treurig toneel,
dat de bovengenoemde Bisfchop HYGINUS, die zoo
oud was, dat hij bijna zieltoogde, van klederen en
alles ontbloot, in ballingsfchap verdreven werd,
zónder dat hij, door zijne voorbede, bij de Hof-
bedienden van MAXIMUS deszelfs lot eenigzins had
kunnen verzachten (*). Des te meer volhardde
AMBROSIOUS, ook in het vervolg, bij zijne gevoe-
lens; hij vergelijkt in éénen zijner Brieven (†),
ITHACIUS en deszelfs aanhangers bij de *Parifceën*,
die de overfpelige vrouw bij JESUS brachten, om
haar door hem te laten veroordeelen; deze Bisfchop-
pen waren, zijns oordeels, nog flimmer, dewijl zij,
niet enkel eene vrouw aangeklaagd, maar de dood van
vele menfchen gezocht hadden.

III
BOEK
VIII
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
Kerkleer-
aars van
'sgelijken

De

(*) AMBROS. *Epist.* LVI. pag. 321.

(†) *Epist.* LII. pag. 310.

III De Heidenen zelve ergerden zich aan dit gedrag
 der Bischoppen. Daar toe kan ten bewijze dienen
 BOEK eene plaats uit de Lofreden van den Redenaar PA-
 VIII CATUS DREPANIUS (*), in het jaar 391, op THEO-
 Hoofdst. na C. G. DOSIUS gehouden, drie jaren, nadat MAXIMUS door
 na C. G. Jaar 363. DEZEN Vorst overwonnen was, en het leven verlo-
 tot 476. ren had, in welke hij van deze Bischoppen, die
 Wat 'er de Heide MAXIMUS tot dit geweld verleid hadden, dus spreekt:
 nen van gezegd „ Er moeten wel gewigtige en haatlijke redenen
 hebben. geweest zijn, waarom men de weduwe van eenen
 beroenden Dichter ter lijfstraffe sleepte! Doch, men
 wist haar niets anders te last te leggen, dan dat zij
 vlijtig was in haren Godsdienst, en de Godheid te
 ijverig verëerde. Wat kon de Priester, die haar
 beschuldigde, grooter voortbrengen? Want ook dit
 soort van beschuldigers vond men hier, die wel in
 naam Bischoppen, maar in de daad Gerichtsdie-
 naars, ja zelfs beulen waren, die zich niet verge-
 noegden, ongelukkige menschen van hunne vaderlijke
 goederen te berooven; maar ook door lasteringen
 naar hun bloed dongen, en zelfs het leven der be-
 schuldigten, die nu reeds arm waren, vorderden.
 Ja, na het halsgericht bijgewoond, de zuchten en
 pijnigingen der ellendigen gehoord en aanschouwd,
 de wapenen der Gerichtsdienaren en de boejen der
 veroordeelden betast te hebben, keerden zij hunne,
 door het aanraken der moordtuigen bevlekte, han-
 den, weder tot de Godsdienstplegtigheden, en schon-
 den den Godsdienst, welken zij reeds door hun
 ge-

(*) *Panegy. in Theodos. Cap. 29.*

gemoed ontheiligd hadden, ook door hun ligchaam. Deze waren de vrienden van dien PHALARIS; deze beminde hij boven anderen, deze kuschte hij: en dat niet zonder reden, dewijl zij zoo velen van zijne wenschen vervulden, den gierigäart de goederen der rijken, den wreedäart het straffen van onschuldigen, en den Godlozen belediging van den Godsdienst aanboden.”

Ondertusfchen waren ’er onder de Christelijke Leeräars van dezen tijd anderen, die veel gunstiger over deze straföefeningen spraken, en ze genoegzaam goedkeurden. HIËRONYMUS, die in het eerst onbeslist wilde laten, of PRISCILLIANUS een Ketter was, oordeelde in zijne laater jaaren: *dat hij door het zwaard der Overheid, en door het gezag der geheele Wereld, veröordeeld was* (*). Op gelijke wijze kan men van AUGUSTINUS besluiten, dat hij van hetzelfde gevoelen geweest is, uit eene plaats, waar in hij van de door *Katholijke* Bisfchoppen ontblootte, bestredene en ten grond gestorte Ketterij der *Priscilliänisten* gewaagt (†). Maar allerduidelijkst heeft zich, niet lang na AUGUSTINUS dood, in het jaar 447, hierömtrent de *Roomfche* Bisfchop LEO uitgelaten (§). „Met recht hebben onze Voorvaders, in wier tijd deze Ketterij ontfond, ’er overäl nadruklijk op aangedrongen, dat gene zoo Godloze woede uit de geheele Kerk ver-

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Andere
Kerkleer-
aars van
dien tijd
fchijnen
de straffe
der Pris-
cillianisten
goed-
te keuren

(*) *Ep. ad Ctesiph. advers. Pelagianos. p. 476.*

(†) *Contra mendacium ad Consent. Cap. 6. Tom. VI. Opp. p. 331.*

(§) *Ep. XV. T. I. Opp. p. 227.*

III dreven mogt worden. Ook hebben de Wereldlijke
 BOEK Vorsten deze onzinnigheid zoo zeer verfoeid, dat
 VIII zij derzelve Stichter, met zijne meeste Leerlingen,
 Hoofdst. openlijk, bevolen hebben, om te brengen. Want
 na C. G. zij zagen wel in, dat alle streeven naar eerlijke ze-
 Jaar 363. den te niet gedaan, alle huwlijksbanden losgemaakt,
 tot 476. en zoo wel Godlijke als menschlijke rechten over-
 hoop geworpen zouden worden, indien men zulken
 lieden veroorloofde, hunne Leerstellingen te belijden.
 Deze wetlijke regentand was voor de *Kerkelijke*
zachtheid lang voordeelig, welke zich wel met het
oordeel der Priesteren vergenoegt, en geene *bloedige*
straffen verlangt; maar evenwel, door *streng* *Pla-*
kaaten van Christelijke Vorsten zekere hulp ont-
vangt; nademaal die genen, welke voor eene lig-
 chaamlijke straffe vreezen, somtijds tot een Geestlijk
 hulpmiddel toevlucht nemen."

Gevol- Hoe het zij, men ziet uit het bovenstaande ge-
 gen dezer noeg, hoe ver men in deze tijden nóg af was, van
 strafheid het gevoelen, dat men de Kettters met de dood
 tegen de moest straffen. Evenwel, toen het ééns geschied
 Priscil- was, neigde men al ligt, om het als een middel
 lianisten. tot handhaving der Rechtzinnigheid aan te zien,
 en, om de tegenstrijdigheid van dit gevoelen met
 echt Christelijke gronden op te losfen, vond men
 gereedlijk uit, den Kettters allerhande ondeugden en
 misdadaen te last te leggen, waar door hunne ver-
 volging eene wettelijke gedaante bekwam. Ondertus-
 schen werd juist hier door de geest van verbittering
 en vervolging te meer gaande, zonder dat daaróm
 de Ketterfche gezindten door dit middel terstond onder-
 der-

derdrukt werden. Zij werden veel meer in hunne gevoelens versterkt, met eene soort van geestdrijverij. Zoo ging het met de *Priscillianisten*. Aan den éénen kant was, door MARTINUS, gelijk wij gezien hebben, ter naauwernood verliinderd, dat niet een groot aantal menschen, op bloot vermoeden, goed en leven verloren; en het is gelooflijk, indien MAXIMUS langer geregeerd had, dat 'er nog bloediger toncelen zouden gevolgd zijn. Reeds ook had het graauw te *Burdegala* eene Leerlinge van PRISCILLIANUS, omdat zij hardnekkig bleef, in een oproer gestenigd (*). Maar aan den anderen kant versterkte zich deze partij, volgens Sulpicius Severus (†), na de dood van haren Stichter, en breidde zich meer en meer uit. Zijne aanhangers, die hem te vooren, als een' Heilig man, verëerd hadden, verëerden hem thans als een' Martelaar. Zij brachten de lijken der omgebrachten naa *Spanje*, alwaar zij hen met eene aanzienlijke uitvaart verëerden. Bij PRISCILLIANUS te zweeren, was zedert bij hen een zeer eerwaardige eed. Onder de *Katholijken*, integendeel, zelve ontstonden over deze handelwijze hevige bewegingen, die wel vijftien jaaren duurden.

Zoo als MARTINUS en AMBROSIUS over de harde behandeling tegen de *Priscillianisten* geoordeeld hadden, zoo dachten ook steeds meer Bisschoppen daar over. Eén derzelve was de Bisschop van

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

MILACUS
afgezet.
Kerkver-
gadering
van Turin

Ro-

(*) PROSPER *Cbron. Tom. I. Monum. Casiffi p. 296.*

(†) *Libr. II. Hist. Sacr. Cap. ult.*

III *Rome*, waarschijnlijk SIRICIUS (*). Een gevolg
 BOEK hier van was, dat ITHACIUS, men weet niet, in
 VIII welke Kerkvergadering, afgezet werd; maar IDA-
 Hoofdst. CIUS (†) legde zijn ambt vrijwillig neder. ITHA-
 na C. G. CIUS ontschuldigde zich vergeefs, zegt SULPICIUS,
 Jaar 363. CIUS ontfeuldigde zich vergeefs, zegt SULPICIUS,
 tot 476. daar mede, dat hij alles op voorstel en aanraden
 van anderen gedaan had: IDACIUS integendeel, hoe-
 wel minder fchuldig, zou den lof van wijsheid en
 befcheidenheid verdienen, indien hij naderhand niet
 gepoogd had, zijnen post weder te bekomen. On-
 dertusfchen dewijl ITHACIUS zoo veel andere aan-
 hangers had onder de Bifchoppen van *Galliën*, en
 inzonderheid FELIX, de Bifchop van *Treveri*, aan
 deze zijde bleef, werden de twisten des te ergerlij-
 ker voor het gemeen. Op eene Kerkvergadering,
 die in het laatst der vierde, of begin der vijfde
 eeuw, te *Taurinum*, (*Turin*,) gehouden werd (§),
 werd wel befloten, (*can. 6.*) dat die Bifchoppen,
 welke de Kerkgemeenfchap met FELIX zouden af-
 breken, tot verëeniging met de Kerkvergadering,
 volgens den Brief van den nu overledenen AMBRO-
 SIUS, of van den *Roomfchen* Bifchop, (*Romanæ*
Ec-

(*) Men befluit dit uit eenen *Canon* der Kerkver-
 gadering te *Taurinum* bij HARDUIN, *Act. Concil. Tom.*
I. Opp. pag. 960.

(†) Dus fchijnt men deze namen te moeten lezen bij
 SULPICIUS SEVERUS *l. c.* PROSPER *l. c.* en ISIDORUS van
Seviliën de SS. Eccles. Cap. 2.

(§) Derzelver Brief aan de gezamenlijke Bifchoppen
 van *Galliën* is nog voorhanden bij HARDUIN. *l. c. p. 957.*

Ecclesia Sacerdotis,) zouden worden toegelaten. Maar dit besluit deed, naar het schijnt weinig uitwerking.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
Kerkvergadering te Toletum.
(Toledo.)

In hun Vaderland *Spanje*, voornaamlijk in de Provincie *Gallicië*, of *Gallecia*, werden de *Priscilliänisten*, volgens verhaal van eenen anderen IDATIUS, die, in het midden der vijfde eeuw, Bisfchop was in *Spanje* (*), voornaamlijk talrijk. De Bisfchop SYMPHOSIUS was aldaar de aanzienlijkste van hunne Leeräaren, die ook verscheidene Bisfchoppen voor hunne Gemeenten wijdde. DICTINNIUS, een ander Bisfchop der *Priscilliänisten* aldaar (†), noemt hem zijnen *Heer, Vader, Opvoeder* en *Leeräar*. DICTINNIUS bevorderde den voortgang van zijne partij door Schriften, welke van dezelve zeer hoog gefchat werden. Doch deze beide Leeräars der *Priscilliänisten* verklaarden zich bij AMBROSIUS genegen te zijn, om met de *Katholijke Kerk* weder verzoend te worden. Hij fchreef daarom aan de *Spaansche* Bisfchoppen, dat zij SYMPHOSIUS en DICTINNIUS in hunne Kerkgemeenschap weder zouden opnemen, indien dezelve hunne voorige flechte handelingen veroordeelden en de voorwaarden vervullen wilden, welke zij voor hem op zich genomen hadden; zij zouden ook hunne ambten kunnen behouden; alleen dat DICTINNIUS, die eerst *Presbijter*, (Ouderling,) was, niet hooger krom. Ook schijnt SIRICIUS de-

zen

(*) IDATHI *Chron. in Opp. Sirmondi T. II. p. 231.*

(†) Op de Kerkvergadering te *Toletum* bij HARDUIN. *l. c. pag. 994.*

III zen voorflag gedaan te hebben. De *Spaansche* I
 BOEK fchoppen hielden dus, om het jaar 396, cene v
 VIII gadering te *Toletum*, (*Toledo*,) op welke zij c
 Hoofdst. na C. G. SYMPHOSIUS en zijne aanhangers nodigden. D
 Jaar 363. zij verscheenen niet; zelfs stelde SYMPHOSIUS D
 tot 476. TINNIUS en anderen tot Bisfchoppen aan.

Tweede Op cene tweede vergadering te *Toledo*, in
 Kerkver- jaar 400, was men gelukkiger: zij wordt de *ee*
 gadering *Toletaansche Kerkvergadering* genoemd, omdat
 te Toledo de eerste is, van welke Kerkwetten overig zijn,
 hoewel de andere, daar toe behoorende oork
 den (*), gedeeltlijk uit laater tijden, gedeel
 slechts uittrekzels uit hare handelingen zijn.
 meergemelde en andere Bisfchoppen der *Prisci*
nisten waren bij dezelve tegenwoordig; onder an
 ren PATERNUS, Bisfchop van *Braga*, de Hoofd
 van *Galliciën*. Eerst raadpleegden de negentien
tholijke Bisfchoppen, welke deze vergadering
 maakten, en onder welken PATRINIUS, waarfch
 lijk Bisfchop van *Toledo*, de Voorzitting had, o
 hunne gemeenschappelijke belangen, in tegenwo
 digheid der bijzittende *Ouderlingen* en staande *K*
kedienaaren. Dewijl naamlijk tot hier toe in
Spaansche Gemeenten, verscheidene veranderingen
 ingevoerd waren, die bijna scheuring veroorza
 hadden, besloot men, de wetten der *Niceïsche* K
 vergadering, ten aanzien der inwijding van Ge
 lijken, algemeen in acht te nemen. Vervolge
 maakte de Kerkvergadering nog *twintig* bijzond

(*) *Ap. Harduin l. c. pag. 293.*

besluiten, die wel niet zeer gewigtige onderwerpen III
betreffen, en in het eerst alleen voor de *Spaansche* BOEK
Kerk waren; maar die in het vervolg van tijd in de VIII
Westerfche Kerk in het gemeen, een grooter gezag Hoofdst.
verkregen hebben, en ook over de denkwijze der na C. G.
Leeräaren van dezen tijd, omtrent hunne rechten en Jaar 363.
plichten, een zoo groot licht verspreiden, dat zij tot 476.
hier verdienen aangevoerd te worden.

In den *eersten Canon* stellen de Bischoppen vast, Derzel-
dat eerlijke, kuische, en onthoudende mannen, al- verbe-
hoewel zij *echte vrouwen* hebben, tot *Kerkendien-* sluiten.
aren kunnen aangesteld worden; maar die *Kerkdiena-*
aren, die nog vóór het verbod, door de Bischop-
pen in *Lusitanië* gegeven, met hunne vrouwen ge-
meenzaam geleefd hadden, zouden nooit *Ouderlin-*
gen worden; en als een *Ouderling*, vóór het ge-
melde verbod, bij zijne vrouw kinderen verwekt
had, zou hij ook tot geen *Bisdom* geraken. —
Volgens den *tweeden*, zal niemand, die *Kerkelijke*
Boete gedaan, en de Kerkelijke Gemeenschap weder
erlangd heeft, (*divino reconciliatus altario*), in
den Geestelijken stand opgenomen worden; op zijn
hoogst zou men zulk iemand, indien het de nood
en het nut der Gemeente vorderde, tot Deurwaarder
of Voorlezer ordenen, alleen met die bepaling, dat
hij niets uit de Euängeliën en Schriften der Aposte-
len zou voorlezen. Maar, als sommigen van zulke
lieden reeds tot *Kerkendienaren* aangesteld waren,
zouden zij tot *Ouderdiakonen* afdalen, en als zoo-
danigen, geene handen opleggen, of heilige gereed-
schappen aanraaken. — Ingevolge den *derden*, zal

III BOEK VIII
 Hoofdst. na C. G. Jaar 363. tot 476.

een *Voorlezer*, die eene *weduwe* trouwt, volstrekt niet verder, dan mischien tot *Onderdiakon*, bevorderd worden. — Maar indien, dus luidt de *vierde Canon*, een *Onderdiakon*, na de dood zijner vrouw, *eene andere trouwt*, zal hij onder de *Deurwaarders* of *Voorlezers*, met de bovengemelde bepaling, verlaagd worden. Indien hij echter, (hetwelk geheel niet gezegd of gehoord behoorde te worden,) ten *derdemale trouwt*, zal hij twee jaaren lang van de Kerkgemeenschap uitgesloten zijn, en dan weder opgenomen worden, en het Heilig Avondmaal onder de *Lecken* ontvangen. — Verders zal, volgens den *vijsden*, een *Ouderling*, *Diakon*, of ander Geestlijke, die zich op eene plaats onthoudt, waar eene *Kerk* is, en niet tot het *daaglijksch offer*, (waarfehijnlijk het openbaar gebéd,) komt, indien hij zich door de bestraffingen van zijnen *Bischof* niet laat verbeteren, volstrekt niet meer voor eenen Geestlijken gehouden moeten worden. — Geene *Godgewijde Maagd* zal, volgens den *zesden*, met eenen *Zanger*, (dus verstaat men hier in dezen *Canon* het woord *Confessor*, omdat het in de middeleeuw deze betekenis niet zelden had uit het menigvuldig gebruik der spreekwijze *Confiteri Domino*, voor, *God met Gezangen looven*, hetwelk ook met den samenhang instemt, en dewijl men thans geene eigenlijke *Belijders* in den ouden Kerkelijken zin des woords meer had;) of met eenen vreemden *Leck*, eene gemeenzame verkeering hebben; zij zal ook op geen *Gastmaal* alleen tegenwoordig zijn, waar niet tevens vele oude deugdzame mannen of weduwen

zijn;

zijn; zoodat ook een Zanger, omdat hij vele ge-
 tuigen bij zich heeft, aldaar welvoeglijk tegenwoor-
 dig kan zijn; even min zal zij zich in de huizen
 der *Voorlezers* laten zien, indien zij niet met hen
 vermaagschapt is. — In den *zevendén* wordt de
 uitspraak gedaan, dat, indien *de vrouwen der Gees-*
telijken, (clerici,) zich bezondigen zouden, hare
 mannen het recht zouden hebben, wel niet om haar
 ter dood te brengen; maar toch om haar te binden
 en gevangen te houden, als ook haar tot een heil-
 zaam, alleen niet doodlijk vasten, te noodzaaken;
 zoodat arme Geestlijken, die geene knechten heb-
 ben, elkanderen daar bij ten dienste zijn. Zij zullen
 ook met zulke getrouwde vrouwen niet eten; ten
 ware zij boete gedaan en zich bekeerd hadden. —
 Wie *na den doop krijgsvendiensten aanvaard,* en ver-
 volgens eene plaats onder de Geestelijken verkregen
 heeft, zal, volgens den achtsten *Canon,* gesteld,
 dat hij ook geene hoofdmisdaad gepleegd had, nooit
 tot *Diakon* aangesteld worden. (Een zeldzaam over-
 blijfzel van den ouden afkeer der Christenen tegen
 het krijgsvleuen.) — De *negende* bevat een verbod,
 dat geene *Codgewijde vrouw, (profesfa,)* of *vedu-*
we, bij afwezendheid des Biskhops of des Ouder-
 lings, in haar huis met eenen *Zanger, (confessor,)*
 of *Dienstknechten, beurtswijze Geestlijke Liederen*
zal zingen; ook zal het openbaar Avondgebed,
 (*lucernarium,)* enkel in de Kerk voorgelezen
 worden; of, indien zulks ten platten lande geschiedt,
 in het bijzijn van eenen Biskhop, of Ouderling, of
 Kerkedienaar; (waarschijnlijk, om geene aanleiding

III
 BOEK
 VIII
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

III tot onórdenlijke Godsdienstige handelingen te ge-
 BOEK ven.) — In den *tienden* wordt bevolen, dat nie-
 VIII mand, die op eenigerlei wijze lijfèigen is, tot *Cle-*
 Hoofdst. ricus, (*Geestelijke*,) gekozen zal worden, ten zij
 na C. G. hij onbetraffelijk ware van zeden, en met bewilliging
 Jaar 363. hij onbetraffelijk ware van zeden, en met bewilliging
 tot 476. van zijnen Heer. — Volgens den *elfden*, zal, wan-
 neer een *vermogend man*, eenen *Geestelijken*, of
Armen, of *Mounik*, (want dit is waarschijnlijk *Re-*
ligiosus,) *berooft*, en voor den Bischof, die hem
 tot verhoor heeft laten roepen, niet wil verschijnen,
 terstond aan alle Bischoppen der Provintie, en zoo
 ver men slechts komen kan, geschreven worden,
 dat de zoodanige zoo lang voor eenen in den Ban
 der Kerk moet gehouden worden, tot hij zich aan
 dit onderzoek onderwerpt, en het geroofde ver-
 goedt. — Geenen *Geestelijken* zal het, volgens den
twaafteden, geoorloofd zijn, *zijnen Bischof te ver-*
laten, en met eenen anderen in verbindtenis te tre-
 den; ten ware deze hem geern wilde aannemen,
 omdat hij, van Kettters, tot de Rechtzinnigen, over-
 gaat. Maar die genen, die van de Rechtzinnigen
 tot zulken overgaan, die zich in den Kerkenban be-
 vinden, of reeds een schandelijk vonnis op den hals
 gehaald hebben, zullen dezelfde straffe met dezen
 ondergaan. — *Christenen*, die *in de Kerk komen*,
 en evenwel *het Heilig Avondmaal* met de overigen
niet ontrangen, zullen vermaand worden, zulks te
 doen, of zich onder de *Boetdoenden* te plaatzen;
 indien zij dit weigeren, zullen zij uit de Kerkge-
 meenschap mitgesloten worden. Dit is de inhoud
 van den *dertienden Canon*. — Naar den *veertienden*
 zal

zal die geen, die *het Heilig Avondmaal* van den Geestlijken *aanneemt*, en nogthans niet *gebruikt*, als een *Kerkrover* weggejaagd worden. — Wanneer een *Leek* in den Ban is, dan zal geen Geestlijke of Monnik bij hem komen; op dezelfde wijze zullen de Geestlijken den genen uit hunnen stand, die in dit geval is, vermijden, op straffe, van zelve in den Ban te vervallen. Dit geldt naamlijk van zulke *Geestlijken*, die onder denzelfden Bisfchop staan, of van den gebannenen bericht ontvangen hebben. (XV Canon.) — Eene *Godgewijde Vrouw*, die eenen *misfap* gedaan heeft, zal in de Kerk niet eer eene plaats hebben, vóórdat zij zich bekeerd heeft; alsdan zal zij, na eene *Boete van tien jaren*, weder tot de Kerkgemeenschap geraken. Vóór dat dit laatste gevolgd is, zal geene Christinne, op straffe des Bans, haar op eene maaltijd onthalen. Haar *verleider* zal op dezelfde wijze Boete doen. Maar trouwt zulke perfoon, dan zal zij alleen, alsdan, wanneer zij zich, bij het leven van haren man, op de onthouding bevljigt, of eerst na zijne dood, tot de Kerkelijke Boete toegelaten worden. (XVI Canon.) — Wie *benevens zijne vrouw* nog eene *bijfloop*, (*Concubina*,) houdt, zal uit de Kerkgemeenschap gefloten worden. Maar wie, *in plaats van zijne echte vrouw*, eene *bijfloop* houdt, wel verflaan, *maar ééne eenige*, dien trefte deze straffe niet; anders verdiende hij werkelijk den Ban, tot hij zich bekeert. (Canon XVII.) — Over dezen Canon, die, gelijk meer van deze Kerkvergadering, in de verzameling der *Canons* of Kerkregelen van GRA-

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III
DOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jear 363.
tot 476.

TIANUS, (*Decreta Gratiani*), en daar mede in het Pauslijk Wetboek is ingevoegd (*), merken wel de nieuwer Roomfche Verbeteraars aan, dat men daar in door eene *Concubina* zulk een vrouwsperfoon moet verftaan, die zelfs volgens het Romeinfche Recht (†), en volgens AUGUSTINUS (§), voor den naam van *echte vrouw*, niets anders miste, dan de *plegtige wetlijke trouw*, terwijl zij eene getrouwe verbindtenis met eenen ongehuwden man *voor het leven* had aangegaan. Doch men moet evenwel bekennen, dat men van deze laattte gewigtige bepaling geen woord in den oorfpronglijken *Canon* vindt; zoodat het twijfelächtig blijft, of dit toen wel noodzaaklijk gevorderd is. — De *achttiende* is tegen de *weduwen* van *Bifchoppen*, *Ouderlingen*, en *Kerkedienaaren*, des te harder. Wanneer deze trouwen, zal geen *Geestlijke*, en geene Godgewijde vrouw, (*religiofa*), met haar fpijzen; zij zullen van de Kerkgemeenfchap fteeds uitgefloten blijven, en eerst bij hare aannaderende dood het Avondmaal ontvangen. — In den *negentienden* komt het geval voor, dat de *Dochter* van eenen *Bifchop*, *Ouderling*, of *Kerkedienaar*, die zich aan God gewijd heeft, in *ontucht* gevallen, en vervolgens getrouwd was. Wanneer zich hare ouders met haar verzoend hebben, zullen deze zelve de Kerkelijke gemeenfchap verliezen; ook zal zich de Vader voor de

(*) *Cap. 4. Distinct. 44. Tom. I. Corp. Jur. Canon. pag. 100. ed. Boehmer.* (†) JUSTIN. *Nov. 18. C. 5.*

(§) *De Bono Conjugali Cap. 5.*

de *Kerkvergadering* bijzonder verantwoord. Maar zij mag niet weder tot de Kerkelijke gemeenschap worden toegelaten, dan wanneer zij, na haars mans dood, Boete gedaan heeft. Doch, indien zij dezelfde, van haren man gescheiden, op zich wil nemen, dan kan zij, kort vóór hare dood, nog in de gemeenschap der Kerk opgenomen worden. — Eindelijk, wordt in den XX *Canon* den *Bischof* alleen het recht toegekend, om de *Heilige Olie*, (*Chrisma*,) te *vervaardigen*, hetweik eenige Ouderlingen zich aangematigd hadden te doen. Dezen zullen ook, alleenlijk in afwezendheid van den Bischof, of als hij hun zulks belast, in zijne tegenwoordigheid, met deze olie zalven. Nademaal deze olie van de Bischoffen tegen Paaschen afgehaald moest worden, zoo ziet men, dat zij bij den Doop, tot welken dit de plegtige tijd was, gebruikt werd.

Op deze besluiten der *Toletaanfche* Kerkvergadering volgt eene *Geloofsbelijdenis*, (*regula fidei catholice*,) met *achtien Bannvloeken*, welke tegen de stellingen der *Priscillianisten* gelteld zijn. De inleiding tot dezelve is zeker eerst in de laater tijden van den *Roomfchen* Bischof *Leo I.* opgesteld: en de Belijdenis zelve, die tevens tegen alle Ketterijen in het gemeen, bijzonder tegen de vervalsching van de leere der *Drieënheid*, is ingericht, schijnt, in de plaats, waar *het uitgaan des Heiligen Geestes van den Vader en den Zoon* beweerd wordt, insgelijks een laater bijvoegzel ontvangen te hebben. Deze Bannvloeken worden uitgesproken tegen de volgende Leerstellingen: Dat de Almagtige God deze

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Wereld, en al wat daar in gevonden wordt, niet geschapen heeft; — dat God de Vader, de Zoon, en de Trooster, (*Paracletus*,) van elkanderen volstrekt niet onderscheiden zijn; — dat de Zoon van God enkel het Vleesch, maar geene Ziel, aangenomen heeft; — dat CHRISTUS niet heeft kunnen geboren worden; — dat zijne Godheid veranderlijk en aan lijden onderhevig heeft kunnen worden; — dat 'er een andere God geweest is voor de oude Wet, dan voor de Euängeliën; — dat een ander God, dan die, welke in de eerste woorden der Schepings Geschiedenis genoemd wordt, de Wereld gemaakt heeft; — dat de menschlijke ligchamen na de dood niet zullen opstaan; — dat de menschlijke ziel een deel van God, of van zijne Zelfstandigheid is; — dat men, behalven de Schriften, welke de *Katholijke* Kerk verëert, nog anderen verëeren moet; — dat de Godheid en het vleesch in CHRISTUS ééne natuur heeft; — dat zich iet buiten de Heilige Drieëenheid kan uitstrekken; — dat men aan de Starrenwigchelarij gelooven moet; — dat de huwelijken, die naar de Godlijke wet geoorloofd zijn, verfoeilijk zouden zijn; — dat men zich niet alleen van het vleesch van vogelen en andere eetbare dieren, tot kastijding des ligchaams onthouden, maar het ook verfoejen moet. Ook schijnt de laatste dezer Banvloeken, die buitendien in de Handschriften in getal verschillen, eene latere inlating gekregen te hebben, in de woorden: of *die anders iet bij den lelzamen Doop strijdig tegen den Stoel van Petrus doet.*

Na deze handelingen der Kerkvergadering werden de *Belijdenisfen* aan SYMPHOSIUS en DICTINNIUS voorgelegd , met welke zij de Leerstellingen en Schriften van PRISCILLIANUS veroordeelden , en zich met het *Niceïsche* Geloof verëenigden. De twee laatstgemelden verklaarden , dat zij niets anders wilden leeren , dan het gene SYMPHOSIUS leerde. DICTINNIUS verzocht , inzonderheid , de Bisfchoppen van het *Sijnode* , voor hun , dewijl zij toch de Sleutelen des Hemelrijks hadden , dit Rijk , en niet de Poorten der Hel , te ontfluiten. SYMPHOSIUS zelf fpreekt , even als de anderen , van deze en gene Leerstellingen van PRISCILLIANUS , als of zij hem onbekend waren , en als of hij ze alleen verwerpt , omdat men dit begeerde. Met één woord , het fchijnt hier , met de overtuiging en herroeping dezer *Priscilliänisten* , zeer overhaast toegegaan te zijn.

Het gene wij aangemerkt hebben , over de latere bijvoegzelen en inlasfchingen in de Handelingen dezer Kerkvergadering , fchijnt ook plaats te hebben in derzelver *Slotvonnis* , hetwelk het befluit dezer ftukken uitmaakt. Daar in wordt eerst verhaald , wat met de beide meergemelde Bisfchoppen der *Priscilliänisten* , zedert de Kerkvergadering van *Cefar-Augusta* , is voorgevallen ; vervolgens worden nog andere Bisfchoppen van deze gezindte aangehaald , welke deels naar derzelver voorbeeld , deels , door de Schriften van AMBROSIVS , beter onderricht , hunne dwalingen herroepen hebben. Daartegen ge waagen de vergaderde Bisfchoppen nog van verfcheidezue *Priscilliänifche* Bisfchoppen en Geestlijken ,

III
BOEK
VIII
Hooftft.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
SYMPHO-
SIUS en
DICTINNI-
US enz.
verzoen-
zen zich
met de
Kerkver-
gadering.

Aanmer-
king over
het flot-
vonnis
dezer
Kerkver-
gadering.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

welke bij hunne gevoelens bleven, en PRISCILLIANUS voor een' rechtzinnig heilig Martelaar hielden. Deze werden gezamenlijk afgezet. Maar die genen, die herroepen hadden, zouden hunne Bisdommen behouden, indien zij een hun van de *Synode* toe te zenden Geloofsformulier ondertekenen wilden. Doch, eerst zouden de antwoorden der Bisschoppen van *Rome* en *Milaan* daar over ingewacht worden. Te weten, deze waren de aanzienlijkste Bisschoppen van *Italië*; en AMBROSIOUS, voormalig Bisschop van *Milaan*, had juist dezen voorslag tot wederaanneming der *Priscillianisten* gedaan. Voordat deze antwoorden inkwamen, zouden deze Bisschoppen geenen Geestlijken inwijden. Dat de *Roomsche* Bisschop hier, bij uitnemendheid, *Papa* heet, is voor dezen tijd, toen nog alle Bisschoppen dien eernaam voerden, iet ongewoons, en moet waarschijnlijk afgeleid worden van het aanzien van den *Roomschen* Bisschop LEO, in wiens leeftijd het uittrekzel van dit slotvonnis valt.

De vrede der Kerk hierme-
de nog
niet her-
steld.

Zoo veel toegevendheid aan weërskanten herstelde echter den Kerkevrede in *Spanje* niet volkomen. Een vrij groot aantal van Bisschoppen en gemeenten van *Priscillianisten* in *Spanje* volhardde nog steeds bij hunne gevoelens: het zij, omdat de eerste hardheid tegen hen een vergelijk moeilijk gemaakt had; het zij ook mischien, omdat de *Toletaanfche* Kerkvergadering al te gebiedend eene herroeping van dwalingen vorderde, welke zij niet erkenden, en naauwlijks beleden, voorgedragen te hebben. Voornaamlijk bleef deze gezindte in *Gallicië* nog steeds talrijk.

rijk. Men heeft boven (*) reeds gezien, dat hare voortduuring en versterking in *Spanje*, den Ouderling OROSIUS aldaar, omtrent het jaar 415, aanleiding heeft gegeven, om een bericht van hen aan AUGUSTINUS te zenden, en dat deze, toen de *Priscillianisten* begonnen, *Origenisten* te worden, tegen beide deze partijën te gelijk een geschrift heeft opgesteld. Ook behoort hier nog toe het Boek van denzelfden Kerkleeraar, over den bedrieglijken kunstgreep van sommige *Katholijken*, die zich, om de *Priscillianisten* te bespieden, veinsden, als of zij hunne gevoelens waren toegedaan (†).

GOThOFREDUS geloofde (§), dat eene wet van GRATIANUS, van het jaar 383, deze *Priscillianisten* betreft, alhoewel zij in dezelve niet daadlijk genoemd worden; omdat dezelve is afgezonden aan den *Vicarius* van *Spanje*, en het één en ander beveelt, met betrekking tot die genen, die de beschuldiging van moord, of gevaarlijke aanslagen op het leven van eenen mensch, tegen iemand inbrachten, eene spoor van schadelijke toverkunsten, meent hij, waar mede PRISCILLIANUS beschuldigd werd. Deze gissing van GOThOFREDUS, heeft zeker weinig schijns, maar gegronder is zijne aanmerking, dat laater wetten van de Keizers HONORIUS en THEODOSIUS II, van het jaar 407 tot 423, welke straffen bepalen tegen de Ketteren, en ook tegen de *Priscil-*

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Bladz.* 261. (†) *Bladz.* 265.

(§) *Comm. ad Leg. 13. C. Th. de Accusationib. et Inscript. T. III. p. 21. ed. Ritt.*

III *cilliänisten*, zien op de oudere *Priscilliänisten*, of
 BOEK VIII *Priscillisten*, behorende tot de *Montanisten*, en
 Hoofdst. dus genoemd naar zekere VROUW, PRISCILLA, die
 na C. G. zich voor eene Profeetesfe uitgaf (*). En in de
 Jaar 363. daad, het is blijkbaar, dat daar in de namen *Mon-*
 tot 476. *tanistæ*, *Phryges*, *Priscilliänistæ*, in dezelfde bete-
 kenis en als gelijkkluidend, gebruikt worden. In
 eene dezer wetten slaat uitdrukkelijk: *Phryges, quos*
Pepuzitas, sive Priscilliänistas, vel alio latentiore
vocabulo appellant (†), en in eene andere (§),
 worden *Montanistæ, seu Priscilliänistæ, Phryges*,
 bijëengevoegd.

Andere Katholij-ke Bis-
 schoppen zijn ook tegen de bevre-
 diging. Ja niet ééns waren alle de *Katholijke* Bischoppen
 in *Spanje* te vrede met de wijze, op welke men,
 op de *Toletaanfche* Kerkvergadering, verscheidene
 Bischoppen van dezen aanhang in den schoot der
 Kerk weder aangenomen had. De Bischoppen in het
 Landfchap *Betica* inzonderheid, en te *Carthagena*,
 berispten de daar in acht genomene zachtheid, en
 braken om die reden de Kerkgemeenschap af met
 de Vaderen der gemelde vergadering. Deze node-
 loze, uit eenen hardnekkigen ijver tegen de Kettters
 ontsane scheuring, dreigde zoo schadelijke gevol-
 gen, dat de Bischof HILARIUS, en de Ouderling
 ELPIDIUS, omtrent het jaar 404, uit *Spanje* naa
 den *Roomfchen* Bischof INNOCENTIUS I. reisden,
 om de rustverfloorders door zijn gezag te beteugelen.

IN-

(*) *Paratitl. in Cod. Th. Libr. XVI. t. 5. de Her.*
l. 40, 43, 48, 59, 65. p. 117. Conn. 178, 208. n. o.

(†) *L. 59. de Her.* (§) *L. 65.*

INNOCENTIUS vaardigde ook eenen Brief af aan de Bifchoppen der *Sijnode van Toledo* (*), in welken hij wel zijne Kerk *den Apostolifchen Stoel*, en *den fchoot des Geloofs*, noemt; maar voorts dit onderwerp zacht genoeg behandelt. Hij houdt den aanftokeren dezer fcheuring voor, dat zij omtrent gelijke eigenzinnigheid betoonden, als voormaals de *Luciferiänen*, en dat zij, door de wederänneming van den Bifchop SYMPHOSIUS, en anderen, van dezelfs partij, volftrekt niets verloren hadden; ook is het waarfchijnlijk, dat deze Brief, welke zich nog over eenige andere Kerkelijke wanörden in *Spanje* uitlaat, zijne gewenschte werking gedaan heeft.

III
BOEK
VIII
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Zagen wij in de lotgevallen en handelingen met de *Priscillianisten*, hoe de *Christelijke Leeräären*, ten dezen tijde, meer en meer begonnen te neigen tot *geweldige middelen tegen de Kettters en Scheurmakers*, het vervolg van de *Gefchiedenis der Donatisten* zal ons deze treurige waarneming bevestigen.

Vervolg
der Ge-
fchiede-
nis der
Donatist-
ten.

Wij hebben, in een voorgaand Deel van deze onze *Gefchiedenis* (†), het verhaal van de verschillen met de *Donatisten* gebracht tot de regering van den Keizer JULIANUS. Men heeft daar gelezen, door welke dwangmiddelen zij, onder de Keizers KONSTANS EN KONSTANTIUS, tot de éénheid met

DeDonatisten le-
vereneen
verzoek-
fchrift in
aan JULI-
ANUS, om
hertfeld
te worden
de

(*) *Ep. ad Episcop. Synodi Toletanæ*, waar voor alle Handfchriften verkeerd hebben, *Toletanæ*, zoo als ook HARDUIN heeft laten drukken *Act. Concil. Tom. I. pag. 1021.* (†) *Deel IV. Bladz. 410.*

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

de *Katholieke* Kerk verplicht werden, zonder echter in hun vaderland en eigenlijk verblijf, *Afrika*, uitgeroeid te wezen. Met de regering van JULIANUS, in het jaar 361, daagde voor hen een tijd van ademhaling op; waar van zij echter zoodanig gebruik maakten, dat zij bij de *Katholijken* nog meer gehaat werden. JULIANUS, gelijk wij weten, riep, dewijl hij de verdeeldheid onder zijne Christen-onderdanen geern zag, alle de Bischoppen terug, die, onder KONSTANTIUS, in ballingschap verdreven waren. Doch, hier van konden de *Donatisten* geen voordeel hebben, omdat hunne Bischoppen reeds door een bevel van KONSTANS, vóór dertien jaren, tot ballingschap veroordeeld waren. Om deze reden leverden ROGATIANUS, PONTIUS, en anderen van hunne Bischoppen en Leeraren, in het jaar 362, aan JULIANUS een verzoekschrift over, ten einde in hunnen voormaligen toestand hersteld te worden. De Bischoppen van hunne tegenpartij, welke dit verhalen (*), nemen dezen flap der *Donatisten* zeer euvel op, dat zij zich tot den gehaatten vervolger van het Christendom gewend hadden, en inzonderheid, dat zij, van KONSTANTUS verächtlijk sprekende, van eenen afvalligen Christen zeiden: *dat de gerechtigheid alleen iet bij hem vermogt*. Uit dit alles trok AUGUSTINUS voornaamlijk zoo haatlijke ge-

(*) OPTATUS *de Schism. Donatist. L. II. C. 16. p. 40.* AUGUST. *contra Epist. Parmeniani L. I. C. 12. p. 15. contra litteras Petilian Libr. II. Cap. 83, 92, 97. pag. 182. Tom. IX. Opp.*

gevolgen, dat men de *Donatisten* nog meer verfoeide. Zelfs misbruikte men daar toe, in het vervolg, de magt van den Vorst, om dezen stap te doen verfoejen, want in het jaar 400, gaf Keizer HONORIUS een Plakaat (*), dat men tot openlijke bestraffing der *Donatisten*, het gunstig bevel van JULIANUS, hun verzoekschrift, en wat daar verders toe behoorde, openlijk op de volkrijkste plaatzen der stad zou aanslaan, opdat iederéén de wanhopige en huichelachtige trouwloosheid dezer gezindte, en te gelijk het standvastig vertrouwen der *Katholijken* op hunne goede zaak, zou opmerken. Ondertusschen, zoo veel wij kunnen oordeelen, was het den *Donatisten* niet zoo geheel kwalijk te nemen, dat zij, gelovende onrechtvaardig behandeld te zijn, recht zochten bij eenen Heidenschen Keizer, en in zoodanig verzoekschrift kon de lofspraak van zijne liefde tot gerechtigheid zeer wel eene plaats vinden. Het is waar, de *Donatisten* hadden te vooren wel gevraagd, wat recht de Keizer had, om zich met Kerkelijke zaken te bemoejen (†)? en zich dus, naar het schijnt, ook niet aan JULIANUS moeten wenden. Maar hier in deden zij niet anders, dan het gene ook de *Katholijken*, bij dergelijke gelegenheden, deden. Dezen ontzelden ook meermalen aan de Keizers en Wereldlijke Overheid de bevoegdheid, om de twisten der Geestlijken te onderzoeken en te beoordeelen, of te beslissen; maar wanneer

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
jaar 363.
tot 476.

(*) L. 37. *Cod Theod. de Heret.*

(†) Zie *Deel IV. Bladz. 145-147.*

zij

III zij van dezelve gunstiger uitspraken of ondersteuning verwachtten, wendden zij zich dikwijls genoeg tot hen.

BOEK VIII
 Hoofdst. na C. G. JULIANUS het verzoek der *Donatisten* toegeestaan
 Jaar 363. hebbende, spoedden zij zich, om zich, door hulp
 tot 476. der Overheid, in *Afrika* het bezit der hun weder
 DeDonatistengebende Kerken en andere rechten te bezorgen.
 tisten Het schijnt echter, dat zij, door de enkele bekend-
 herstellen zich met making der Keizerlijke bevelen alleen, in hun oog-
 geweld. merk niet konden slagen; maar dat zij de daadlijke
 hulp der Overheid behoeften. Met zekerheid kunnen wij hier niets vaststellen, want wij hebben geene andere berichten, dan van hunne partijën. Dezen verhalen (*), dat de *Donatisten* de verschriklijkste gewelddaadigheden hebben uitgeoefend, om het Keizerlijk bevel ten uitvoer te brengen. Zij verjaagden de Katholieke Bisschoppen uit hunne Gemeenten, en maakten zich, gewapender hand, meester van de Kerken, waar bij hunne Bisschoppen zelve tegenwoordig waren, op wier bevel men de geslotene Kerken openbrak, waar op plunderen, slaan, en moorden, van volwasfenen en kinderen volgden. Dat de *Katholijken* zich verzet zullen hebben, om hunne Kerken niet aan de *Donatisten* terug te geven, kan men uit het bericht van OPTATUS zelve (†) besluiten, dat de laatstgemelden, in *Mauritanië*, door een aantal Gerichtsdiënenaren zijn bijgestaan, en dat de Stadhouders zelf, met eene ben-

(*) OPTATUS *l. c. L. II. C. 17-19. 21-26. L. VI. C. 5. sq.* AUGUSTIN. *l. c.* (†) *Libr. II. Cap. 13.*

de Soldaten, (*cum signis*,) tegenwoordig is geweest. Ook verwijt hij hun, op eene andere plaats (*), dat zij, op eene Gode mishagende, en bij geen mensch verschoonbare wijze, door Wereldlijke Vonnissen en Heidensche Gerichtsdienaren, vele *Katholijken* genoodzaakt hebben, de Afchriften des Bijbels over te leveren, welke voor dezen aan allen gemeenschappelijk toebehoorden; en dat zij hun, op gelijke wijze, de Kerkelijke vaten, voorhangzels, gordijnen en andere gereedschappen, hebben afgedwongen. Hier is het klaar, dat de *Donatisten* hunne voormalige eigendommen met dwangmiddelen terug geëischt hebben; en tevens waarschijnlijk, dat bij die gelegenheden sommigen van die harde gewelddadigheden door de Soldaaten of Gerichtsdienaren gepleegd zijn, welke aan de *Donatisten* alleen te last zijn gelegd. Met dit alles kunnen wij alle de berichten van OPTATUS niet verwerpen, dewijl het toch zeker is, dat, bij dit verschil, van weërskant ten partijën met de uiterste drift en hevigheid gehandeld hebben (†). Dus verhaalt OPTATUS (§) ook, dat de *Donatisten* niet alleen aan vele *Katholijke* Bisdommen hunne ambten ontnomen, en dezen *gezalsden Gods* den kruin gefchoren hebben, om hen onder de Boetdoenden te verflooten, wier hoofden met asche bestrooid werden; maar dat ook ontelbare *Katholijken* van allerhanden stand, jaaren,

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363;
tot 476.

en

(*) *Libr. VI. Cap. 5.*

(†) Vergelijk *Deel IV. Bladz. 134.*

(§) *L. c. et Libr. VI. Cap. 1. fq.*

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

---

en geslacht door hen tot Kerkelijke Boete genoodzaakt waren; dat zij altaaren, kelken, en andere Kerkelijke gereedschappen in stukken gebroken of verkocht, Godgewijde Maagden tot Kerkeboete of tot trouwen gedwongen of op nieuw gewijd, en nog slimmer schendaaden bedreven hebben. Men ziet ligtlijk, dat deze aanhang de *Katholijken*, als een onzuiver, onrechtmatig Kerkgenootschap, behandelde, hetwelk geene waare Leeräars, noch waare Kerken, Godsdienst, en dergelijken, hebben kon. Bovendien kan men naauwlijks twijfelen, of de *Circumcelliones*, het slechtste, bijna doller gedeelte der *Donatisten*, onder de Landlieden, zijn voornaamlijk werkzaam geweest in de buitensporigheden, welke men aan de *Donatisten* te last legt. Voorts zou OPATUS veel meer geloof verdienen, indien hij niet, genoegzaam onöphoudlijk, zoo hevig uitvoer tegen zijne partij, en zelfs wonderwerken bijbracht, die dan een Godlijk oordeel over de vijanden der *Katholijken*, dan Gods deelneming aan de zaak der laatsten bewijzen zullen. Wanneer de *Donatistische* Bischoppen, zegt hij (*), het brood, voor het Avondmaal gewijd, hetwelk in eene *Katholijke* Kerk gevonden was, voor de honden hadden laten werpen, werden deze dol, en beetten hunne eigene meesters, die zij niet meer kenden, als roovers van het heilig ligchaam. Maar, als óéns dezelve eene flesch met heilige olie uit het venster wierpen, werd deze door de hand eens Engels onderschept,

ZOO

(*) *Libr. II. Cap. 19.*

zoo dat zij zelfs op de steenen niet aan stukken brak.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Volgens denzelfden Schrijver (*) stond JULIANUS gereed, om, op aanhizing of op de klagte der *Donatisten*, eene wet naa *Afrika* te zenden, om de *Katholijken* te vervolgen; of had zulks reeds gedaan, toen hij, in het jaar 363, het leven verloor. Ondertuschen, alhoewel zij, door zijne dood, verhinderd werden, hunne wraakzucht tegen de *Katholijken*, wegens voorheen gelede onderdrukkingen, te voldoen, bleven zij echter in dit werelddeel, hetwelk bijna eenig en alleen hun verblijf was, zekere vastigheid behouden. Zij waren aldaar, bijzonder in *Numidië*, tot het einde der IVde eeuw, zoo talrijk, dat zij eenige honderd Bisshoppen hadden. En dit is des te zeldzamer, daar de Keizers hen weder, door scherpe wetten, begonnen te be- teugelen.

—
Hunne
lotgeval-
len na JU-
LIANUS
dood.

VALENTINIAAN *de eerste*, hoe zeer hij de ver- schillende Godsdienst-gezindten in zijn Rijk weinig ontrustte, heeft evenwel, zoo als men waarschijnlijk acht, een Plakaat tegen de *Donatisten* gegeven. Want, zijne wet van het jaar 373, door welke verboden wordt, eenen Bisshop, die iemand tweemaal gedoopt heeft, in zijne waardigheid te laten (†), is aan den Stadhouder van *Africa Proconsularis* gericht, en teekent duidlijk genoeg eene partij, die, dewijl zij den Doop der *Katholijken* voor niets rekende, denzelven herhaalen moest.

Wetten
der vol-
gende
Keizers
tegen hen

Ziju

(*) *Libr. II. Cap. 17.*

(†) *C. Th. L. XVI. t. 6. ne sanctum bapt. iteret. l. 1.*

III Zijne Zoon GRATIANUS integendeel, behandelde
 BOEK VIII hen vrij strenger. Omstreeks het jaar 375, liet hij
 Hoofdst. eene wet afgaan aan zekeren Bevelhebber NITEN-
 na C. G. TIUS, uit kracht van welke aan de *Donatisten* zoo
 Jaar 363. wel hunne nieuwgebouwde Kerken, als die, welke
 tot 476. zij den *Katholijken* ontnomen hadden, weder afge-
 nomen zonden worden. Deze wet is niet meer voor-
 handen, maar hij beroept 'er zich op in eene vol-
 gende; en AUGUSTINUS heeft ze mischien beide op
 het oog gehad, in één van zijne werken tegen deze
 partij (*). Dewijl deze wet mischien niet slijpt ten
 uitvoer werd gebracht, bevestigde GRATIANUS de-
 zelve door eene andere van het jaar 377, aan FLA-
 VIANUS, *Vicarius* van *Afrika* (†). Uit de verwij-
 tingen, door de *Donatisten* den *Katholijken* gedaan,
 en welke AUGUSTINUS niet geheel wil ontkennen (§),
 is het duidelijk, dat deze laatste dit bevel bij den
 Keizer uitgewerkt hadden. GRATIANUS beveelt daar
 in den gemelden Stadhouder, die dwaalenden, die
 het *Sacrament* des Doops, door hunne herdoping,
 ontreinigen, door zijn gezag, van hunne dwalingen
 af te trekken, en de Kerken, welke zij onrechtma-
 tig bezitten, aan de *Katholijken* in te ruimen, de-
 wijl hij geene andere leere wilde waargenomen heb-
 ben, dan die, welke overëenkomstig zijn met het
 Geloof der *Euangelisten* en *Apostelen*, als ook met
 de *onyervalschte overlevering*. FLAVIANUS, aan
 wien

(*) *Contra Epist. Parmen. L. I. C. 11. T. IX. p. 15.*

(†) *Cod. Th. de sanct. bapt. iteret. l. 2.*

(§) *Contra litt. Peril. L. II. C. 58.*

wien deze wet gericht was, was zelf een *Donatist*; en AUGUSTINUS, die dit bericht (*), verwijt deze partij, dat zij, alhoewel de Landvoogd, uit hoofde van zijn ambt, lijf- en levensstraffen moest laten uitöefenen, nogthans tegen hunne eigene grondregelen, Kerkelijke gemeenschap met hem hield. Het zou dus heel wel kunnen zijn, dat deze Landvoogd dit bevel des Keizers, die mischien zijne Godsdienstige gevoelens niet kende, niet volbracht heeft. Ten minsten de *Donatisten* bezaten, nog lang daar na, eene menigte Kerken, ook zulken, die anders het eigendom der *Katholijken* waren. Ook vindt men, onder de regering van GRATIANUS, nog andere spoooren, hoe stout zij zich zelve wisten te handhaaven. Een aantal Bischoppen, omtrent het jaar 378, te *Rome* vergaderd (†), beklagde zich hier over bij den Keizer, dat, in weêrwil van zijn bevel, om de *Kerkkroovende wederdoopers* uit *Afrika* te verjaagen, evenwel door de verdrevenen zekere CLAUDIANUS tot Bischof gewijd, en tot ontrusting van *Rome*, werwaards zich velen heen begaven, afgezonden was. Hier durfde hij, alle voorige en tegenwoordige Bischoppen Heidenen te noemen, omdat zij naamlijk geenen wettigen Doop ontvangen hadden. De Keizer had hem wel laten aanzeggen, dat hij naa *Afrika* zou keeren; ook was hij herhaal-

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476

(*) *Epist. LXXXVII. Tom. II. pag. 160.*

(†) In *Epistola Concilii Rom. ad Gratian. et Valentin. p. XVII. sq. in Append. Cod. Theod. per Jac. Sirmund. Tom. VI. P. II. ed. Ritt.*

III haalde reizen, wegens zijne ongehoorzaamheid, ge-
 BOEK vangén gezet; evenwel onthield hij zich op den
 VIII duur in deze Hoofdstad, alwaar hij door geld onder
 Hoofdst. de arme lieden aanhangers won, welke hij op nieuw
 na C. G. doopte. De Keizer gebood hier op (*), dat CLAU-
 J. ar 363 dianus honderd *Romeinsche* mijlen ver van *Rome*
 tot 476. zou gebannen worden.

PARMENIANUS een Voor- naam
 Leerär der Donatisten.
 Om dezen tijd, tusfchen de jaaren 370 en 380, hadden de *Donatisten* in *Afrika*, onder meer bekende Leeräaren, eenen der uitmuntendften in PARMENIANUS. Alhoewel deze een uitlander was, werd hij echter, na de dood van den *Grooten DONATUS*, hunnen Bifchop van *Carthago*, die niet lang voor het jaar 360 gebeurd moet zijn, waardig gerekend, om tot deszelfs opvolger aangefield te worden. Hij werd, benevens andere Bifchoppen van zijne gezinde, ten lande uitgebannen; maar door JULIANUS in het jaar 362 terug geroepen. Van dezen tijd af, bestuurde hij zijn Bifdom nog omtrent dertig jaaren, tot het jaar 392, en bracht veel toe, dat de *Donatisten* zulk een overwigt in *Afrika* kregen. Onder anderen fchreef hij ook een Boek tot hunne verdediging, hetwelk hij overäl verspreidde. Voorëerst bracht hij daar in groote loffpraken op den Doop te berde, en haalde verfcheidene Zinbeelden te hoop van den Doop, bij voorbeeld den Zondvloed en de Befnijdenis, om aan te toonen, dat 'er maar één Doop zijn kan. Ten tweeden bewees hij, dat 'er maar ééne Kerk is, in welke de Kettters zich niet be-

(*) *Rescript. Gratian. pag. XIX. l. c.*

bevinden. Verders tastte hij de *Overleveraars*, (*Traditores*,) der Heilige Schriften aan; keerde zich daar op tegen de Stichters der gewaande Eénheid, PAULUS en MAKARIUS; en handelde eindelijk van min gewigtige onderwerpen, bij voorbeeld, van de olie en het offer des zondaars. Dit denkbeeld geeft ons OPTATUS (*) van zijn werk, aan wien men ook, benevens AUGUSTINUS (†), de nog overige berichten van PARMENIANUS verschuldigd is.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
jaar 363.
tot 476.

Kort daar na ondernam OPTATUS de wederlegging van dit werk, in zijn Boek *over de scheuring der Donatisten* (§), omtrent het jaar 370. In hetzelfde verwijt hij aan PARMENIANUS vooraf, dat hij meer voor, dan tegen, de *Katholijke* Kerk geschreven heeft; nademaal juist het beweezen van éenen Doop en éene Kerk voor dezelve past. Merkwaardig is dit, dat hij het geheel strijdig met 's mans doel vindt, dat hij, in zijn Boek, zoo veel van Kettters spreekt, die geene waare Kerk en Doop hebben; daar toch de twist tusschen de *Katholijken* en *Donatisten* geene *Ketterij*, maar eene *Kerkelijke Scheuring* betref. Bij deze gelegenheid ontwikkelt hij het onderscheid tusschen beiden beter en bepaelder, dan zelfs AUGUSTINUS en HIERONYMUS (**). Hij stelt naamlijk, dat de *Katholijke* Kerk uit eene waare Godsdienstkennis en éénheid van gemoederen

Het werk
van OP-
TATUS te-
gen de
Donatis-
ten.

(*) *De Schism. Donatist. Libr. I. pag. 5-7.*

(†) *Contra Epist. Parmenian. L. III. T. IX. p. 7.*

(§) Zie boven *Deel IV. Bladz. 134.*

(**) Zie *Deel VI. Bladz. 239.*

III omflaat; de *Scheuring*, (*Schisma*,) integendeel uit
 BOEK het verscheuren van den band des vredes, zoodat
 VIII de Godloze Zoonen hare Moeder, de Kerk, verla-
 Hoofdft. ten, en als oproermakers omzwerfen, zonder ech-
 na C. G. ten, en als oproermakers omzwerfen, zonder ech-
 Jaar 363. ter iet nieuws ter baan te brengen, het gene zij
 tot 476. niet voor lang van hare Moeder geleerd hebben;
 — eindelijk de *Ketterij* uit dwalingen, welke het ge-
 loof vervalſchen, en door het ſlichten van eene par-
 tij of gezindte naar hunnen naam. Om nu PARMENIANUS te overtuigen, dat hij zich zelve en de
 zijnen veroordeelt, bewijst OPTATUS in het *eerſte*
Boek, geſchiedkundig, dat niet de *Katholijken*,
 maar de *Donatiſten*, de ſcheuring veroorzaakt en
 onderhouden hebben. — In het *tweede Boek* zoekt
 hij te verklaaren, welke die *éne Kerk* is, die JE-
 SUS zijne Duive en Bruid noemt. Deze is, over-
 eenkomstig haren naam, *Katholijk*, in de geheele
 Wereld uitgebreid; waar uit hij alleid, dat de *Do-*
natisten dezelve niet kunnen uitmaaken. Vervol-
 gends loopt hij de *vijf kenmerken der waare Kerk*
 door, van welken PARMENIANUS 'er zes had opge-
 geven. Het eerſte is de *Bisſchoppelijke Stoel*. Gij
 weet wel, ſchrijft hij, dat aan PETRUS, het hoofd
 van alle de *Apostelen*, (waarom hij ook KEFAS ge-
 noemd werd,) het eerſt een Bisſchoppelijke Leer-
 ſtoel te Rome geſchonken is; opdat door dezen
 énen Leerſtoel ook de Eénheid van allen zou be-
 houden worden, en dat die geen een *Schismaticus*,
 (Scheurmaker,) en Zondaar zou zijn, die tegen de-
 zen énen Leerſtoel eenen anderen oprichtte. Ver-
 volgens de *Roomſche* Bisſchoppen hebbende opge-
 ge-

geven van PETRUS, LINUS, en CLEMENS af, tot op den toenmaligen SIRICIUS, met wien hij en de geheele Wereld, door middel der Kerkelijke Brieven, (*formatæ*,) in betrekking stond; daagt hij PARMENIANUS uit, om den oorsprong van zijnen Leerstoel op dezelfde wijze aan te toonen. Bij dit eerste kenmerk houdt OPTATUS zich nog lang op, eer hij tot de volgenden overgaat, welke hij ook gedeeltelijk zoo kort en duister afvaardigt, dat zij weinig leerzaams hebben; zoo als bij voorbeeld, de *Engel*, (waarschijnlijk een rechtmatig Bischof,) de *Heilige Geest*, de *Bron* enz. — Op de beschuldiging van PARMENIANUS, dat de *Katholijken* bloedige vervolgingen tegen de Heiligen hebben aangericht, en dus onmogelijk de waare Kerk kunnen zijn, geeft OPTATUS dit antwoord, dat nooit iemand van de *Katholieke* Leeräaren de *Donatisten* vervolgd heeft; maar dat dezen veel meer de rust en veiligheid der Kerk gestoord hebben. Dit geeft hem aanleiding, om derzelve buitensporige geweldarijën uitvoerig te beschrijven, en ook hunnen roem, dat zij alleen heilig waren, te bestrijden. — Hij vervolgt deze verdediging in het *derde Boek*, waar hij hoofdzakelijk aanwijst, dat de *Donatisten*, indien 'er al somtijds hard met hun gehandeld is, daar toe zelve, door het oprichten van onnodige Kerken, door hunnen Wederdoop, oproerige daaden enz. oorzaak gegeven hebben. Daarom wil hij ook niet toegeven, dat zij *Martelaren* hadden. Uit het Oude Testament haalt hij voorbeelden aan van lijfstraffen, geöefend aan overtreders van de Godlijke wet,

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III wet. De *Donatisten*, zegt hij, zullen hier wel op
 BOEK
 VIII
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jnar 363.
 tot 4.6.
 uitzonderen, dat CHRISTUS aan PETRUS bevolen
 heeft, zijn zwaard in de schede te steeken; maar
 dit betref alleen de toenmalige handeling van dezen
 Apostel; of men kon ook ontkennen, dat MAKAR-
 RIUS het zwaard getrokken had, om de *Donatisten*
 te vervolgen; zijn oogmerk was alleen geweest, hen
 tot de Kerkelijke Eénheid te noodzaaken. Eindelijk,
 dringt hij ook daar op aan, dat alle hunne harde
 lotgevallen hun naar den wil van God gebeurd wa-
 ren; die reeds zoodanige, bij den Profect EZECHIËL,
 aan de valsche Profecten had aangekondigd.

Vervolgens beantwoordt OPTATUS in het *vierde*
Boek de tegenwerpingen der *Donatisten*, dat de *Ka-*
tholijken zondaars waren, wier *offers* men, volgens
 JESAJA LXVI. 3. vlieden moet, en voor wier *olie*
 men zich, volgens *Psaln* CXL. 5. te wachten
 heeft. Hij kaatst hun deze en andere lompe be-
 schuldigingen terug. Onder anderen bewijst hij, op
 de volgende wijze, dat zij dieven zijn (*). „Het
 is algemeen bekend, dat *geen geboren mensch*, al-
 hoewel hij van Christelijke Ouders afstamt, *zonder*
eenen onreinen Geest zijn kan, die vóór den Doop
 van hem uitgedreven moet worden. Dit werkt nu
 de *Exorcismus* of Bezweering uit, door welke de
 booze Geest in woeste plaatsen gejaagd wordt.
 Dus wordt het huis ledig; het wordt rein, en God
 trekt in het hart der Geloovigen, als in zijnen Tem-
 pel, binnen. Wanneer gijlieden derhalven eenen
 Ge-

(*) *Cap. VI. pag. 75.*

Geloovigen op nieuw doopt en bezweert, zoo zegt gij tot God: *Vervloekte! ga uit!* ter vervulling van het gene bij *Ezechiël*, (XI. 19.) staat: *Zij hebben mij en mijn volk gevloekt.* God hoort dit, en verlaat zoodanige woning; de Christen was, opgevuld, in de Kerk gekomen, en gaat, als een ledig vat, uit. De Duivel, die, als een dief, alleen in eene plaats wilde insluipen, ziet thans, dat hem, door uwe hulp, het geheel toebehoort. En dus heeft God van ulieden gezegd: *Wanneer gij eenen dief zaagt, liept gij met hem;* insgelijks, het gene in de Euangelische gelijkenis van den wederkeerenden boozen Geest verhaald wordt, die nog zeven Geesten met zich brengt, boozet dan hij." — Het vijfde Boek is geheel tegen den *Wederdoop* der *Donatisten* ingericht, en het zesde bevat berichten van geweldenarijen, door de *Donatisten* aan Altaaren, Kerken, heilige Gereedschappen, en Godgewijde Maagden der *Katholijken* gepleegd. — Eindelijk bevat het zevende Boek nog eenige invullingen, welke OPTATUS bij zijn werk schijnt gevoegd te hebben. Zoo merkt hij, tegen de *Donatisten*, aan, dat, indien al, gelijk zij voorgaven, de *Katholieke* Bisschoppen nakomelingen en navolgers van *Traditores* (overleveraars der Heilige Bocken,) waren, van welken hunne Voorvaders zich welker gefcheiden hadden, deze evenwel niet het minste deel aan deze misdaad hadden; dat derhalven de oorzaak der scheuring voorlang was weggefallen; dat in de Kerk van God, tot den dag des grooten Oordeels, goeden en kwaaden vermengd zullen zijn, van welken de laat-

III

BOEK

VIII

Hooftst.

na C. G.

Jaar 363.

tot 476.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
m C. G.
Jaar 363.
tot 476.

sten geduld moeten worden; dat, tot bevordering der Eénheid, zelfs PETRUS, nadat hij CHRISTUS verloochend had, niet alleen vergeving ontvangen heeft; maar boven alle de overige Apostelen verkozen is, terwijl hem de Sleutelen des Hemelrijks alleen gegeven werden, om die aan de overigen mede te deelen.

Beoor-
deeling
van dit
werk.

Duidelijk deed dus OPTATUS eenige niet geringe flappen tot verzoening der *Katholijken* met de *Donatisten*. Hij spreekt PARMENIANUS steeds aan, met den naam van *Broeder*; hetwelk, voor deze tijden en voor de verbittering tusfchen deze beide partijen, geene kleinigheid was. Hij bewijst hem zelfs (*), dat, indien hem al deze naam mogt mishaagen, zij nogthans beiden, wegens hunnen gemeenschappelijken oorsprong, Geloof, en Gebed, *Broeders* bleven. Wenschlijk ware het, indien het geheele werk van OPTATUS in dezen toon van zachtheid en verdraagzaamheid ware opgesteld, maar hetzelfde is bijna doorgaands een twistfchrift geworden, hetwelk, onder verscheidene goede aanmerkingen, en vrij geloofwaardige berichten, door node-loze uitwijdingen vermoeit; en vele driftige, harde, en beledigende spottende volzinnen bevat; waar bij komen menigvuldige verkeerde verklaringen en misvattingen der Heilige Schrift; laste gemeene plaatsen uit de toenmalige Godgeleerdheid; invallen, die niet altijd wel gepast zijn, en een wel in het algemeen levendige, maar vaak gedwongene en dui-
fte-

(*) *Libr. IV. pag. 71. sq.*

teve slijl. DU PIN, aan wien wij de beste uitgave van dit werk, en een wijdlopig uittrekzel van hetzelfde (*), te danken hebben, berispt daar in wel de dwaling, dat die genen, welke den Doop van JOANNES ontvangen hadden, niet weder gedoopt zouden zijn; als ook de vergeeflijke dwaling, zoo als hij het noemt, welke aan den vrijen wil des menschen te groote krachten toeschrijft, enz. Maar anders verheft hij hetzelfde bovenmate (†), en vindt zelfs (§), de hier voorgeselde beschrijving, hoe God van de *Donatisten* door hunnen *Exorcismus* bij den Wederdoop genoodzaakt wordt te wijken, zeer aartig; hoe ongerijmd ze ook in de daad is. TILLEMONT (**), noemt het ook een voortreffelijk werk, hetwelk voor de Kerk zoo lang nuttig zal zijn, als 'er Keters en Scheurmakers zullen wezen, en hetwelk ook edel en sierlijk geschreven is. Beiden naamlijk zijn daarom wel met hem in hunnen schik, omdat hij, door het beweeran van de éénheid der Kerk, en de hooge voortreffelijkheid der *Roomsche* Kerk, het voor hen gemaklijk gemaakt heeft, alles wat met dezelve niet in betrekking slaat, voor Ketersch of Scheurziek te verklaaren.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Doch het geen geene wederleggingen of wetten tegen de *Donatisten* konden uitwerken, om deze gezindte merklijk te verzwakken, werd niet weinig, door hunne inwendige twisten en verdeeldheden, te weeg gebracht.

De

(*) *Nouv. Bibl. des Aut. Eccles. T. II. p. 109.*

(†) *Pag. 120. (§) Pag. 116.*

(**) *Mémoires Tom. VI. pag. 43.*

III De eerste, die een merkwaardig verschil onder
 BOEK hen veroorzaakte, was, omtrent het jaar 370, TY-
 VIII CHONIUS, een scherpzinnig en welbespraakt man,
 Hoofdst. na C. G. zoo als AUGUSTINUS zelf hem noemt (*), en
 na C. G. Jjaar 363. wien GENNADIUS naderhand den lof geeft (†), dat
 tot 476. hij in Godsdienstige wetenschap wel geöefend, een
 Bijzon- kenner der Geschiedenis, en ook met de overige
 derheden van TY- Wereldlijke Geleerdheid, en met Kerkelijke zaken
 CHONIUS. wel bekend geweest is. Daar is nog een Boek van
 hem overig: Eene aanwijzing tot verklaring der
 Heilige Schrift: *Regule ad investigandam et in-
 veniendam intelligentiam scripturarum septem* (§).
 Hij zegt zelf van de Regelen, welke hij daar in
 voordraagt, dat zij, als het ware, de sleutels zijn en
 fakkels tot de verborgenheden der wet, welke alles
 in dezelve duidelijk maken. AUGUSTINUS (**) merkt
 hier wel op aan, dat dit veel te algemeen gespro-
 ken is, nademaal 'er moeilijke plaatsen genoeg in
 de Heilige Schrift voorkomen, die naar geheel an-
 dere Regelen verklaard moeten worden, dan deze
 zelve zijn. Echter staat hij toe, dat het een recht
 nuttig Boek is, in hetwelk zij bevat zijn, waaröm
 hij 'er een uittrekzel van geeft, met bijgevoegde aan-
 merkingen, als ook met de waarschuwing, dat de
 Schrijver deels als mensch gedwaald, deels als een
Donatistisch Ketter gesproken heeft.

De

(*) *Contra Epist. Parmen. Libr. I. Cap. 1.*

(†) *De Viris Illust. Cap. 18.*

(§) *In Biblioth. Patr. Max. T. VI. p. 49.*

(**) *De Doct. Christ. L. III. C. 30. T. III. p. 44.*

De eerste dezer uitlegkundige Regelen van TYCHONIUS draagt tot opschrift: *van den Heere en zijn Ligchaam, (de Domino et ejus Corpore.)* Volgens denzelfven wordt, gefteld, dat in de Heilige Schrift fomtijds hoofd en ligchaam, of CHRISTUS en de Kerk onder één perfoon voorgesteld worden, aangewezen, hoe men met zekerheid bepalen kan, wat van den éénen of van het andere verstaan moet worden, wanneer 'er beurtelings een overgang op beiden, zonder verandering van perfoon, plaats heeft. — Bij den *tweeden, over het tweeroudig gedeelde, (bipartito,)* Ligchaam des Heeren, merkt AUGUSTINUS aan, dat deze uitdrukking niet heel juist is; dewijl dat geen waar Ligchaam des Heeren is, hetwelk niet in eeuwigheid bij hem blijft; het had dus moeten zijn: *van het waare en gemengde; of van het waare en gereinsde Ligchaam; als ook: van de gemengde Kerk.* — Op den *derden Regel: van de Beloften en van de Wet*, merkt AUGUSTINUS weder aan, dat hij ook kon genoemd worden: *van Geest en Letter, of van de Genade en het Gebod*, en hij voegt 'er bij, dat het meer eene groote *Vraag* is, dan een *Regel*, door welken men eene vraag zou kunnen oplossen. TYCHONIUS heeft dezelve, zijns achtens, goed, maar niet volledig, bearbeid. Want hij zegt, dat onze werken, ons van God, uit verdienste van het Geloof, gegeven worden; maar dat het Geloof zoodanig van ons is, dat het ons niet van God toekomt: welke laatste stelling strijdt met de woorden des Apostels EFEZ. VI. 23. — Zijnen *vianden Re-*

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

gel noemde TYCHONIUS, *van het soort en van het geslacht*; waar door hij een *deel* en het *geheel* verftond. Te weten, hij wilde door denzelven leeren, hoe men dikwijls min merkbare overgangen der Bijbelsche Schrijveren van het één tot het ander ontdekken moet. — De *vijfde Regel* voert zijnen naam van *de tijden*. TYCHONIUS beweerde, dat men door denzelven de in de Heilige Schrift verborgen liggende grootheid des tijds kan vinden of gissen. — Naar den *zesden Regel*, de *invullende herhaling*, (*recapitulatio*,) leert men, dat het één en ander, hetwelk in den Bijbel naar tijdsvervolg verhaald schijnt te worden, evenwel nog tot den voorgaanden tijd gebracht moet worden. — Eindelijk, heeft de *zevende Regel* tot opschrift: *van den Duivel en zijn ligchaam*. Want ook de Duivel is het hoofd der Godlozen, die als het ware zijn ligchaam uitmaken, zoo als de Kerk het ligchaam van CHRISTUS is.

Deze Regelen van TYCHONIUS waren fcherpzinnig genoeg uitgedacht, en niet zonder eenige goede aanmerkingen. Men kan echter geenszins zeggen, dat zij juist de gewigtigsten en noodzaaklijksten waren, die men als hulpmiddelen, bij het uitleggen van den Bijbel, moest gebruiken; of dat zij doorgaans grondig en doeltreffend kunnen heeten. Waaröm ondertusfchen AUGUSTINUS, die zelf gemaklijk een overvloed van dat flag had kunnen bedenken, deze uit handen van eenen *Donatist* overgenomen heeft, zal men ligt begrijpen, dewijl deze *Donatist* de grondstellingen van zijne partij niet volkomen getrouw bleef,

bleef, en dewijl hij, bij het verklaren der Heilige Schrift, even als AUGUSTINUS, zonder het eigenlijk spraakgebruik recht te kennen en te ontvouwen, zich door overdenken en vergelijken algemeene en bijzondere kunstgreepen vormde, om zekere zwaarigheden te ontwijken, of *Allegorische* uitleggingen des te zekerer te ondersteunen.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

TYCHONIUS had, naar het bericht van GENNADIUS, nog bovendien *schriften over zijne verschillen met de andere Donatisten*, en eene verklaring van de Openbaring van JOANNES nagelaten. 'Er is werkelijk nog een aantal *Preeken* over de Openbaring van JOANNES, welke voor dezen aan TYCHONIUS toegeschreven zijn (*), maar met weinig moeite heeft men aangetoond, dat zij, uit later tijden, van iemand afkomstig zijn, die de *Donatisten* bestrijdt, ook behelzen zij niets van het gene AUGUSTINUS en anderen aanhalen.

TYCHONIUS tastte de voornaamste hoofdstelling van zijne partij aan. Hij, door zoo vele plaatsen der Heilige Schrift gefchokt, ontwaakte, (zoo verhaalt het AUGUSTINUS (†), op zijne wijze,) en erkende, dat de Kerk van God, volgens de voorzegging der Profeten, in de geheele Wereld is uitgebreid. Vervolgens begon hij, tegen de *Donatisten* zelve te bewijzen, dat niemand, zelfs door de grootste overtredingen, deze Godlijke beloften te

niet

(*) *Expositio in Apocalypsin B. Joannis, in Appendice Tomi III. Opp. Augustini pag. 143.*

(†) *Contra Epist. Parmeniani L. I. C. 1. p. 7. T. IX.*

III niet kan doen; dat derhalven de Godloosheid van
BOEK sommige leden der Kerk niet in staat is, om de ge-
VIII trouw- en waarheid Gods in het vervullen van de-
Hoofdst. ze belofte te vernietigen. Maar terwijl hij, vervolgt
na C. G. **AUGUSTINUS**, dit nadrukkelijk en uitvoerig beweerde,
Jaar 363. en ook de tegenprekers door vele duidelijke plaatsen
tot 476. der Schrift tot stilzwijgen noodzaakte; zag hij niet
 in, wat daar uit volgt, te weten, dat de Christe-
 nen in *Afrika*, tot de Gemeente, die door de ge-
 heele Wereld verspreid is, behooren; niettegenstaan-
 de de *Donatisten* zich van hunne Kerkgemeenschap
 hadden afgescheiden. **AUGUSTINUS** prijst hem ook in
 éénen van zijne Brieven (*), dat hij de vraag heel
 goed behandeld had: hoe men het kwaad en de uit-
 sporigheden in de Kerk van God, welke men, zon-
 der den band van Eénheid te scheuren, niet weg
 kon nemen, dulden moet? Het gene hij nog op
 eene andere plaats (†) van **TYCHONIUS** verhaalt,
 schijnt zelfs aan te duiden, dat deze met den *Weder-
 doop* van zijne gezindte niet in zijn' schik ge-
 weest is. Hij verhaalt naamlijk, uit denzelfven, hoe
 270 *Donatistische* Bisdommen, op eene vergadering
 te *Karthago* gehouden, het besluit hadden genomen,
 om ook met *Traditores*, indien zij niet op nieuw
 gedoopt wilden worden, Kerkelijke gemeenschap te
 onderhouden; en dat hun Bisshop **DONATUS**, dit
 zelfde, ten aanzien der *Mooren*, (*Mauri*,) had in
 acht genomen, alhoewel zij den Doop niet op nieuw
 ontvingen (§).

Men

(*) *Ep.* CCXLIX. T. II. p. 665. (†) *Ep.* XCIII. p. 188.

(§) Zie IV. *Deel*, *Bladz.* 148.

Men zou zich misfchien verwonderen kunnen, dat TYCHONIUS, met zoodanige denkwijze, een *Donatist* gebleven is. En in de daad verſcheidene laater Schrijvers hebben hem daarom eenen huichelaar genoemd, of gedacht, dat men zijne gevoelens niet wel verſtaan, en 'er daarom verkeerde gevolgtrekkingen uit afgeleid had. Maar, naardien *Katholijken* en *Donatisten* hem deze gevoelens toefchrijven, ſchijnt men dit laafte niet te kunnen beweerē, zonder evenwel de beſchuldiging van huichelarij op hem te doen kleeven. Hij kon trouwens erkennen, dat de Kerk niet geheel zuiver kon zijn, maar tevens kon hij beweerē, dat de *Katholijke Kerk*, in den grond, bedorven was, en dat hij dus verpligt ware, bij de meer zuivere *Donatiftiſche Kerk* te blijven.

III
BOEK
VIII
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 353.
tot 476.

PARMENIANUS, een aanzienlijk Biſchop der *Donatisten*, ondernam het, TYCHONIUS te wederiegen. Daar wij den Brief niet meer hebben, welken hij, met dit oogmerk, aan hem ſchreef, moeten wij ons met de ſchetzen vergenoegen, welke AUGUSTINUS daar van gegeven heeft. Toen PARMENIANUS, ſchrijft hij (*), en de overige *Donatisten*, de voor hen nadelige gevolgen, van het ſtelzel van TYCHONIUS, zagen, wilden zij zich liever met de uiterfte hardnekkigheid tegen de waarheid, welke hij verdedigde, verzetten, dan zich, door het toegeven derzelve, door de *Afrikaanſche Gemeenten* laten overwinnen, welke de door hem verdedigde gemeenſchap der Eénheid genoten, van welke zij zich hadden afge-

PARME-
NIANUS.

(*) *Contra Epist. Parmen. l. I. C. 1.*

III BOEK VIII Hooftst. na C. G. Jaar 363. tot 476.

gescheiden. PARMENIANUS zocht hem eerst door eenen Brief, als het ware, te bekeeren; maar naderhand schreef hij, dat TYCHONIUS door ééne van hunne Kerkvergaderingen veroordeeld was. Verders beschuldigt AUGUSTINUS PARMENIANUS, dat hij, bij zijne menigvuldige verwijtingen aan de *Katholijken*, zonder eenig bewijs, alleen op zijn woord geloofd wilde worden. Hij wederlegt wel zijnen tegenpartij niet, schrijft AUGUSTINUS elders (*), maar hij verdrukt en verftikt hem daar mede, dat hij, niettegenstaande zijn gevoelen, dat geen lid der Kerk door de zonde zijner medeleden ontreinigd wordt, evenwel de partij van DONATUS toegedaan bleef.

Gefchrift van AUGUSTINUS tegen hem.

Wij weten nog het één en ander van den inhoud van dezen Brief van PARMENIANUS, uit het Gefchrift, hetwelk AUGUSTINUS, omtrent het jaar 400, en dus eerst na de dood van PARMENIANUS, tegen hem, op begeerte van eenige *Katholijken*, in het licht gaf (†). In het eerste Boek van dit werk weert hij de beschuldigingen af, welke de *Donatistische* Bisschop tegen de *Katholijken* had ingebracht, en schuift die veel meer op deze gezindte terug, daar hij den oorsprong der door hen verwekte scheuring, en derzelve voortgang, verhaalt: hij verwijt hun een afkeer van vriendchappelijke gesprekken, eigene onëenigheden, geweldensrijen, en andere slechte stappen; ook beweert hij het recht der Vorsten, om Kettens of *Scheurmakers* te straffen. Bij-

zon-

(*) *Epist. XCIII. pag. 188.*

(†) *Contra Ep. Parm. Libri tres T. IX. Opp. p. 7.*

zonder dringt hij 'er op aan, dat de Kerk niet zonder vermenging van goeden en kwaaden zijn kan. Maar in de *twee laatste Boeken* tracht hij de Schrif-
 tuurplaatzen beter te verklaren, van welken PARMENIANUS zich bediend had, om de Scheuring der *Donatisten* met redenen te ondersteunen. Doch uit welke Boeken men bijna niets anders leert, dan dat PARMENIANUS eene menigte Schrif-
 tuurplaatzen op eengeftapeld heeft, zonder derzelve waren zin, volgens verband en oogmerk, in het oog te houden; doch te gelijk, dat ook de *Katholijke* Bisfchop zich geen' beter Uitlegger van de Schrift betoont. Ééne plaats uit het *tweede* Boek (*), verdient hier aanmerking, alwaar hij staan blijft bij eene belijdenis, welke de kracht der waarheid den *Donatisten* zal afgeperst hebben: *dat de gene, die zich van de Kerk afzondert, wel den Doop niet verliest; maar dat hij toch het recht verliest, om denzelve mede te deelen*, waar in AUGUSTINUS, op meer dan ééne wijze, iet lafs vindt. Want, vooréerst, merkt hij aan, dat men van deze stelling geene reden opgeeft. Beide is een *Sacrament*, en beiden wordt aan iemand door zekere inwijding medegedeeld; het eerste, wanneer hij *Gedoopt*, en het ander, wanneer hij *tot den Leerftand gewijd* wordt; en daarom mag men in de *Katholijke* Kerk noch het één noch het ander herhaalen. Het is ligt te zien, hoe hier, zelfs tegen het oogmerk van AUGUSTINUS, die het woord *Sacramentum* in de wijduitgestrekte betekenis van zij-

III
 BOEK
 VIII
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

(*) *Libr. II. Cap. 12 pag. 29.*

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Andere
partijën
onder de
Donatisten.

zijnen tijd nam, voor later tijden, eene voorbereiding gemaakt wordt voor het *Sacrament der Priesterlijke inwijding*, (*Sacramentum Ordinationis.*) Het is niet bekend, en nauwlijks waarschijnlijk, dat de gevoelens van TYCHONIUS, tegen welken zich zelfs eene Kerkvergadering der *Donatisten* verklaarde, onder hen eene Scheuring veroorzaakt hebben. Ondertusfchen ontbrak het onder hen niet aan partijën. AUGUSTINUS hield het voor eene rechtvaardige straffe der *Donatisten*, dat zij, die de éénheid der *Katholijke* Kerk gefcheurd hadden, in vele kleine deelen gefnipperd en verdeeld, te grond gingen (*). Hij verzekert, misfchien niet zonder eenige vergrooting, dat 'er onder hen zoo vele ongemeen kleine partijën zijn, voornaamlijk in de Landschappen *Mauritanië*, *Cefariensis*, en *Numidië*, waar hij zelf leefde, dat zij dezelve niet allen aanwijzen, noch hij ze noemen kon (†). En desniettemin beweerde elke derzelven, fchoon fomtijds uit weinige aanhangers bestaande, dat zij alleen de ware Doop bezat, welke niet ééns in de andere *Donatistische* partijën te vinden was (§). Daar evenwel, met alle deze onëenigheden, de *Donatisten*, nog met het begin der Vde eeuw, drie tot vier honderd Bifchoppen hadden, en gemeenfchappelijk den *Ka-*
tho-

(*) *Contra Epist. Parmen. L. I. C. 4.*

(†) *Epist. XCIII. pag. 181, 182. Tractat. X. in Evang. Johan. Tom. III. Opp. pag. 270.*

(§) *AUGUSTIN. de Baptismo contra Donatist. L. I. C. 6. Tom. IX. Opp. pag. 56.*

tholijken wederstaan hebben: zoo moet men den afkeer tegen de *Katholijken*, waar in zij allen overeenkwamen, en de algemene grondtelling, die hen van dezen scheidde, daar bij voornaamlijk in aanmerking nemen.

Eéne der alleréerste *Donatistische* partijën, in dezen tijd, waren de *Rogatisten*. Dezen hadden hunnen naam van *ROGATUS*, eenen geboren *Moor*, (*Maurus*,) die, naar allen schijn, Bisshop van *Cartenna* in *Mauritania - Cæsariensis* geweest is. Hier hadden zij ook hunne voornaamste verblijfplaats. Zij schijnen ontstaan te zijn, tusfchen het jaar 362 en 370; maar omtrent het jaar 403 bestond hunne Gemeente nog uit tien of elf Bisshoppen. Volgens *AUGUSTINUS*, hadden zij eene zachtere denkwijze, dan de andere *Donatisten* (*). Evenwel wil hij dit niet als eene deugd in hen aangemerkt hebben. „Gijlieden schijnt zachter te wezen,” schrijft hij (†), „omdat gij met de zoo wreede benden der *Circumcelliones* niet woedt. Maar geen wild dier, hetwelk niemand wondt, wordt daarom mak genoemd, omdat het geene tanden en klauwen heeft. Gijlieden zegt, dat gij niet woeden wilt; maar ik geloof, dat gij niet kunt.” enz. In plaats van zoo haatlijke aanmerkingen, zou de Kerkleeräar beter gedaan hebben, indien hij ons gezegd had, waar in de partij van

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Rogatis-
ten.

RO-

(*) *Epist. XCIII. pag. 174, 178, 182. contra Ep. Parmen. L. I. C. 10. contra litter. Petil. L. II. C. 83.*

(†) *Epist. XCIII. pag. 178.*

III BOEK VIII
 Hoofdst. na C. G. Jaar 363. tot 476.

ROGATUS onderscheiden was van de overige *Donatisten*. Want dit kan men uit hem niet bewijzen, dat het alleen hunne zachtere gezindheid jegens de *Katholijken* zou geweest zijn. Op eene andere plaats (*) tocht meldt hij, dat een Bischof der *Rogatisten* aan zijne Gemeente den naam van *Katholijken* gegeven hebbe, niet uit kracht van eene Kerkelijke gemeenschap met de geheele Wereld, maar van wege de waarneming van alle Godlijke wetten en *Sacramenten*. Hoe het zij, de *Donatisten* zelve deden deze partij wreede onderdrukkingen ondergaan; waar toe zij gelegenheid vonden, wanneer de *Moorsche* Vorst FIRMUS, in het jaar 372, tegen de *Romeinen* was opgestaan, en hen beoorloogde. Meer dan dertig jaaren daar na billikten en bevorderden ook de *Katholijken* eene harde en veelvuldige vervolging tegen de *Donatisten*, waar door de *Rogatisten* insgelijks getroffen werden. VINCENTIUS, die, omtrent het jaar 380, opvolger was geworden van ROGATUS in zijn Bisdom, betoonde daar over aan AUGUSTINUS in eenen Brief zijne verwondering, dat een zoo min Christelijke grondregel door de *Katholijke* Leeräaren was aangenomen. AUGUSTINUS antwoordde hem, met dien vermaarden en langen Brief (†), waar in hij de redenen opgeeft, om welken hij zijn voormalig gevoelen, hetwelk in het gemeen de geweldnarigheden tegen dwalende en scheurzieke Christenen niet begunstigde (§), veranderd had.

(*) *L. c. p. 182.* (†) *Ep. CXIII. p. 174-191.*

(§) Zie ons VI. *Deel, Bladz. 247.*

had. Het is jammer, dat de Brief van VINCENTIUS niet bewaard is gebleven, waar in hij aandrong, dat men in geloofszaken geene dwangmiddelen gebruiken mag. Thans kan men slechts weinig van deszelfs inhoud zeggen, dan enkel uit de zoogenoemde wederlegging; bij voorbeeld, dat hij beweerde, geen geval in het Nieuwe Testament opgemerkt te hebben, waar van de Koningen der aarde iet voor de Kerk tegen hare vijanden verzocht was; dat hij uitriep: *Welk Apostel heeft zich ooit in geloofszaken van eens anders goed meester gemaakt?* dat hij vreesde, indien Heidenen en Jooden van zulke Keizerlijke wetten tegen Christenen hoorden, dat zij den naam van God nog langer zouden lasteren; dat hij, (waarschijnlijk tegen den gewoonen roem der *Katholijken* van de uitbreiding van hunne Kerk over de geheele Wereld,) het alleen een gering gedeelte der Wereld noemde, in hetwelk het Christendom bekend was; en dat hij zijn gevoelens met overëenstemmende getuigenissen van CYPRIANUS, HILARIUS, en andere *Katholijke* Leeräaren, bevestigde.

Andere aanhangen van *Donatisten*, die ook bij AUGUSTINUS voorkomen, doch als het ware, slechts in het voorbijgaan, genoemd worden, bij voorbeeld de *Claudianisten* en *Urbanenses* (†), schijnen van zeer weinig belang geweest te zijn; ook weet men van de reden niet ééns van hunne afwijking

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Andere
aanhangen
van
Donatisten.
De
Maximianisten

van

(*) *Contra Cresconium Donat. L. IV. C. 9. p. 333. Cap. 60. pag. 354. Tom. IX. Opp.*

III van de overigen. Maar de vermaardste en aanzien-
 BOEK lijkste van allen maken de *Maximianisten* uit. Na
 VIII het overlijden van PARMENIANUS, Bischof der Do-
 na C. G. natisten te *Karthago*, in het jaar 392, werd PRI-
 Jaar 363. MIANUS tot zijnen opvolger aangesteld. Bij deszelfs
 tot 476. inwijding waren onder anderen Bischoppen ook FE-
 LICIANUS van *Musti*, en PRÆTEXTATUS van *As-
 sur*, tegenwoordig (*). PRIMIANUS haalde zich
 van tijd tot tijd vele beschuldigingen op den hals.
 Hij nam, dewijl de verdeeldheden onder de *Dona-
 tisten* hun zoo veel verdriet veroorzaakten, de *Claud-
 dianisten*, en zelfs vele deugnieten, in de Kerkge-
 meenschap aan; in plaats van nog levende Bischop-
 pen stelde hij anderen aan; den Ouderling FORTU-
 NATUS liet hij in een heimlijk gemak werpen, om-
 dat hij zieken gedoopt had; eenen anderen Ouder-
 ling verbood hij de Kerkelijke gemeenschap, opdat
 hij hem dwingen zou, zijnen Zoon te ontërven;
 ook beging hij nog meer buitenspoorigheden. Dit
 alles verhaalt AUGUSTINUS aan zijne Gemeente, wel
 uit de handelingen van eene Kerkvergadering, maar
 toch in eene Preek, over den XXXVIsten Psalm (†).
 Zijn gedrag omtrent MAXIMIANUS, *Diakon* te *Kar-
 thago*, maakte PRIMIANUS het meest gehaat. Hij
 besloot hem, en drie andere Kerkedienaaren aldaar,
 ROGATIANUS, DONATUS, en SALGAMIUS, mannen,
 die, zoo als hun aanhang beweerde, zoo onschul-
 dig;

(*) AUGUSTIN. *contra Epist. Parmen.* L. III. C. 2,
 3. *contra litt. Petil.* L. I. C. 12.

(†) *Serm.* II. *in Psalm.* XXXVI. T. IV. *Opp.* p. 209.

dig, als verdienstlijk, waren, uit de Kerkelijke gemeenschap te ftooten; vergeefs zocht hij zijnen Ouderlingen de toefstemming daar toe af te dwingen, en sprak eindelijk zijn vonnis tegen hen uit, zonder beschuldiger of getuigen, terwijl MAXIMIANUS zelf ziek en afwezend was (*). AUGUSTINUS laat het aan zijne plaats, of MAXIMIANUS zijnen Bisfchop, door hoogmoed, of wel, volgens het voorgeven zijner aanhangeren, door zijne liefde tot de gerechtigheid, beledigd had (†); zonder dat wij in ftaat zijn, zulks te beflifen.

III
BOEK
VIII
Hoofdf. na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Evenwel kreeg MAXIMIANUS aanhangers genoeg; inzonderheid werd hij door zekere vrouw ondersteund, omtrent zoo als welëer LUCILLA MAJORINUS ter zelfder plaatze gedaan had (§). De Ouderlingen van *Karthago* hielden vruchteloos bij PRIMIANUS aan, dat hij zijne verkeerde handelingen zou verbeteren. Zij brachten tevens eene vergadering van 43 Bisfchoppen bijéén, welke in de gemelde Hoofdfad gehouden werd. Verre echter, dat PRIMIANUS op hulle indaging op dezelve verfcheen, hifte hij veel meer het graauw op, om de huizen van zijne tegenpartij omver te haalen; hij liet de Kerken, met Gerichtsdienaren, die hij van de Overheid verkregen had, bezetten, opdat de Bisfchop-

Kerkvergadering der Donatisten te Karthago.

(*) AUGUSTIN. *l. c.* pag. 208.

(†) AUGUSTIN. *de Gestis cum Emerito Donatist. Tom. IX. Opp. pag. 428.*

(§) AUGUSTIN. *Fpist. XLIII. pag. 75. Vergelijk Deel IV. Bladz. 133.*

III BOEK VIII
 Hoofdst. na C. G. Jaar 363. tot 476.

schoppen daar niet in konden komen; zij werden van zijne bedienden met het werpen van steenen en met stokklagen mishandeld, behalven meer andere beschimpingen, welke zij van hem dulden moesten. Op deze wijze, bleef huu niets overig, dan PRIMIANUS te veröordeelen. Evenwel deeden zij dit enkel bij voorraad, om voor de rust der Kerk te zorgen, terwijl zij hem nog de vrijheid lieten, om zich voor eene talrijker vergadering te verdedigen (*).

Andere Kerkvergadering te Cabarcusa.

Zoodanige Kerkvergadering van meer dan 100 Bisschoppen werd ook reeds in het jaar 393 te *Cabarcusa*, in het Landschap *Byzacene*, gehouden. Dan dewijl PRIMIANUS zich aan deze zoo min kreunde, als aan de eerste, ontzette deze hem van zijne waardigheid, en sloot hem uit de Kerkelijke gemeenschap uit. Zij deed dit in *tegenwoordigheid van den Heiligen Geest*, en zoo als hare nog krachtiger woorden luidden: *Het heeft ons en den Heiligen Geest goedgeacht*. Opdat voorts alle hare Medechristenen in geheel *Afrika* zich daar naar zouden sehikken, meldde zij huu dit alles wijdlopig: en het is juist haar *Sijnodale Brief*, welken AUGUSTINUS zijnen *Katholijken Toehoorders*, in ééne zijner Preeken, liet voorlezen, met de ondertekeningen van 53 Bisschoppen, omdat dit zoo zeer tot beschaming der *Donatisten* moest dienen (†). Te gelijk stelde de

(*) AUGUST *Serm.* II. in *Pf.* XXXVI. p. 208-210. *Idem contra Cresconium Donat.* L. IV. C. 6, 7, 9. T. IX. *Opp. pag.* 381. *sq.*

(†) *Serm.* II. in *Pfalm.* XXXVI. *pag.* 207-211. *contra*

deze vergadering MAXIMIANUS aan tot Bisfchop van *Karthago*. Dus vormde zich de aanhang der *Maximiänisten* volkomen; en weldra ging deze zoo ver, dat zij de genen, die van PRIMIANUS gedoopt waren, nog ééns doopte. Deze aanhang oefende wel geene geweldenaarijën, zoo als andere *Donatisten*; maar dezelve fchijnt daar toe ook te zwak geweest te zijn (*).

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Ten minften vertoonde de zwakheid van dezen aanhang zich daar in, dat hij niet ééns in ftaat was, PRIMIANUS daadlijk van zijn Bisfchoppelijk ambt te berooven. Deze had niet alleen te *Karthago*, maar ook in het overige van *Afrika*, onder de *Donatisten* de meeste aanhangers. Zonder zich derhalven aan de beide gemelde Kerkvergaderingen te ftooren, die hem veroordeeld hadden, wendde hij zich tot de *Numidifche* Bisfchoppen, om zijne zaak door hen te laten beflifen. Behalven dezen, kwamen 'er nog *Donatiftifche* Bisfchoppen, uit alle overige *Afrikaanfche* Landfchappen, ten getale van 310, in April des jaars 394, bijéén, waaröm zij dit ook een *algemeen concilie* noemden (†). Hier bevond zich geen *Maximiänist* onder; ook fchijnt 'er geen één toe genodigd te zijn geweest. Dienvolgens bereikte PRIMIANUS, die zelf onder de Bisfchop-

Derde
Kerkver-
gadering.

tra Crescon. l. c. et Libr. III. Cap. 13-40. contra Ep. Parmen. Libr. I. Cap. 4.

(*) AUGUSTIN. *contra Crescon. Libr. III. Cap. 13, 52. contra litter. Petil. L. I. C. 10, 12-58. contra Epist. Parmen. Libr. II. Cap. 3.*

(†) AUGUSTIN. *contra Crescon. l. IV. C. 4.*

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

schoppen zijne plaats bekleedde, en niet als befehuldiger optrad, des te gemaklijker zijn oogmerk. De Kerkvergadering bevestigde hem in zijne waardigheid; en zette MAXIMIANUS, met de XII Bisschoppen, die hem gewijd hadden, af, hen te gelijk uit de Kerkelijke gemeenschap sluitende; maar aan de overige aanhangers van MAXIMIANUS gaven zij een uitsfel tot den 25sten December, binnen welken tijd de genen, die hem verlaten zouden, met behoud van hunne ambten en eere weder aangenomen zouden worden; maar na denzelven zou hun alleen de weg der openbare boete openstaan. AUGUSTINUS heeft van de besluiten dezer Kerkvergadering zoo lange plaatzen ingevoegd in zijne schriften, dat sommigen gedacht hebben, dat zij daar geheel in te vinden zijn. Nog waarschijnlijker wordt het door zijne uitdrukkingen, dat EMERITUS, Bisschop der *Donatisten*, te *Cesarea*, in *Mauritanië*, (waaromtrent het hedendaagsch *Algiers* ligt,) opsteller van dezelve geweest is. Derzelver opstel, hoe gezwollen, gedwongen, en opgevuld met scheldwoorden ook, had evenwel de algemeene toejuiching der vergaderde Bisschoppen; die zelfs niet ééns elk bijzonder hunne stem wilden geven, maar dit opstel als de beste gemeenschappelijke uitdrukking van hunne gezindheden aannamen (*).

Het

(*) AUGUSTIN. *Serm. II. in Pf. XXXVI. p. 211. contra Ep. Parm. L. II. C. 3. L. III. C. 4. contra litter. Petil. I. C. 10. contra Crescon. L. III. C. 52. L. IV. C. 2, 6, 7, 10. de Gestis cum Emerito Donat. Tom. IX. Opp. pag. 429.*

Het gevolg dezer besluiten stemde eenigermate met de verwachting van derzelve ontwerpers overëen. Niet weinige Bischoppen der *Maximiänisten* gingen tot de partij van PRIMIANUS over: en dit heerschende gedeelte der *Donatisten* doopte die genen niet weder, die van dezen, gedurende hunne afscheiding, gedoopt waren geworden. Eene handelwijze, waar door de *Donatisten*, tegen hunnen eigenen grondregel van de ongenoegzaamheid van den Doop, buiten hun Kerkgenootschap, strijdig handelden (*). Evenwel bleef deze scheuring aanhouden; waaröm zij tot geweldige maatregelen tegen dezelve oversloegen. MAXIMIANUS, de hoofdperfoon in dezelve, had niet weinig te lijden: men haalde zijne Kerk te *Karthago* omver, ook verloor hij zijn huis aldaar, zonder dat hij zich echter met zijne partijën wilde verëenigen. Zijne aanhangers werden, met den bijstand des Stadhouders en andere Overheden, uit hunne Kerken verdreven; men drong hun andere Bischoppen op; en maar zelden hielden zich de Bischoppen der *Maximiänisten* staande, door geweld met geweld te keeren. De *Donatisten* bedienden zich zelfs, om deze partij te grond te helpen, van die wetten, welke tegen de Kettters en tegen hen zelve gegeven waren. Soms tijds klagden zij, onder den naam van *Katholijken*, dien zij zichzelf gaven, bij Heidenliche Stadhouders, die niets van het onderscheid wetende, tusschen

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
Verdere
lotgeval-
len der
Maximi-
anisten.

Di-

(*) AUGUSTIN. *contra Epist. Parmen. l. I. Cap. 4. contra Crescon. l. IV. C. 32.*

III BOEK VIII
 Hoofdst. na C. G. Jaar 363. tot 476.

Donatisten en *Katholijken*, zich vergenoegden, dat MAXIMIANUS door de uitspraak eener vergadering van meer dan 500 Bisdommen veroordeeld was (*). Ondertuschen heeft AUGUSTINUS niet vergeten, aan de *Donatisten* tegen te werpen, dat zij vele *Maximianisten* herdoopt hebben (†).

Allerhardst behandelden zij die Bisdommen, die MAXIMIANUS gewijd hadden. Onder dezen werd SALVIUS, Bisdom van *Membresa*, door een gerichtlijk vonnis van den *Proconsul*, van zijn Bisdom beroofd. Dewijl zijne Gemeente hem zeer was toegedaan, werden de inwoners eener naburige stad gelast, om dit vonnis te voltrekken. Hij bood met de zijnen wel tegenstand, maar werd eindelijk overweldigd, en met slagen en op andere gevoelige wijzen mishandeld (§). PRÆTEXTATUS en FELICIANUS, die insgelijks tot deze Bisdommen behoorden, werden door de *Donatisten* meermalen voor den Richterstoel des Stadhouders gedaagd, en moesten, volgens deszelfs herhaalde bevelen, uit hunne Bisdommen gezet worden; maar zij handhaafden zich,

(*) AUGUSTIN. *contra litt. Petil. L. I. C. 18. L. II. C. 58. contra Ep. Parm. L. I. C. 11. contra Crescon. L. III. C. 59. L. IV. C. 46, 47. de Gestis cum Emerito p. 429. Ennarratio in Pf. LVII. p. 411. T. IV. Opp. Epist. XLIV. Tom. II. pag. 73.*

(†) *Contra Epist. Parm. L. III. Cap. 4. contra litt. Petil. Libr. I. Cap. 16.*

(§) AUGUST. *contra Ep. Parm. L. III. C. 6. contra Crescon. L. III. C. 59. L. IV. C. 3, 4, 48-50.*

zich, met hulp van hunne Gemeenten. Doch, ten laatsten kwamen zij, omdat zij veel gevaar liepen, met dezelve weder over in de gemeenschap van den grooten *Donatistischen* hoop; waar bij zij echter aan geene boetdoening, noch die van hen gedoopt waren, aan eenen herhaalden doop onderworpen waren (*). Voornaamlijk was de beruchte *Donatistische* Bisfchop OPTATUS van *Tamugada* in *Numidië* geducht voor de *Maximiänisten*. AUGUSTINUS noemt hem, ter onderscheiding van andere Bisfchoppen van dezen naam, den *Gildoniäanschen* OPTATUS, omdat hij in zoo naauwe betrekking stond met GILDO, den Heidenfchen Veldheer der *Romeinen*, in *Afrika*, die zich in het jaar 397 van dit Land meester maakte, maar reeds in het volgende jaar het leven verloor, dat hij doorgaands van deszelfs Soldaaten verzeld was. Door deze ondersteuning viel het hem ligt, alle foorten van onrechtvaardigheden en onderdrukkingen, inzonderheid tot voldoening zijner roofzucht, uit te oefenen; zoodat hij tien jaaren achter een, van het jaar 388 af, de algemeene verfoejing van *Afrika*, en alle Godsdienstpartijën aldaar werd. De *Donatisten* zelve loochenden zijne buitensporigheden niet, maar gaven veel meer hem de fchuld van de geweldigfte maatregelen tegen de *Maximiänisten*, fchoon zij hem voor het overige verëerden als hunnen vermogendften Leeraar.

III
 BOEK
 VIII
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

(*) AUGUST. *contra Crescon.* l. III. C. 56-60. l. IV. C. 3-4. *contra Ep. Parm.* l. II. C. 13. *de Gestis cum Emerito* p. 429. *Ep.* CVIII. p. 236.

III aar. De val van GILDO was ook de zijne; hij stierf
 BOEK in de gevangenis, of werd daar in ter dood ge-
 VIII bracht (*).
 Hoofdst. Niettegenstaande de verdrukkingen, welke de
 na C. G. Jaar 363. *Maximiänisten* van de *Donatisten* moesten uitstaan,
 tot 476. plantte deze partij zich echter nog een' geruimen
 DeDonatistenv- tijd in de vijfde eeuw voort. Nogthans gaven deze
 zwak- Scheuringen aanleiding, dat, van tijd tot tijd, vele
 ken, bij- *Donatisten* overgingen tot de *Katholijken*, waar toe
 zonder de ijver en werkzaamheid van AUGUSTINUS veel toe-
 door den bracht. Toen deze, in het jaar 391, *Ouderling* te
 ijver en *Hippo-Regius*, in *Numidië*, en vier jaaren daar na
 werk- *Bisfchop*, benevens den nog in leven zijnde VALE-
 zaamheid van AU- RIUS, en na deszelfs overlijden, in het jaar 396,
 GUSTINUS alleen Opziener dier Gemeente geworden was, vond
 hij de *Donatisten* aldaar veel talrijker dan de *Katho-
 lijken*; zelfs was hun Bisfchop FAUSTINUS niet lang
 te vooren magtig genoeg geweest, om gedeeltlijk te
 kunnen verhinderen, dat 'er voor de *Katholijken*
 geen brood gebakken werd (†). AUGUSTINUS, die
 'er zijne eer in stelde, Keters en Scheurmakers te
 vernederen, gaf zich daarom, zoo dra hij zijn leer-
 ambt aanvaard had, alle moeite, om dezen aanhang
 in zijn Vaderland afbreuk te doen. Hij predikte
 vlijtig tegen denzelfen, gaf ten zelfden einde onder-
 wijs in de huizen, was oplettend op alle stappen
 der

(*) AUGUST. *contra Ep. Parm.* L. II. C. 2, 4, 9, 52.
contra litt. Petil. L. I. C. 13-24. L. II. C. 23, 83, 92.
contra Crescon. L. III. C. 13-60. L. IV. C. 24, 46.

(†) AUGUST. *contra litt. Petil.* L. II. C. 83.

der *Donatisten*, waar door zij zich bloot gaven, en haalde 'er van tijd tot tijd verscheidenen tot zijne Gemeente over, schreef aan hunne Bischoppen en andere aanzienlijken, vermaande hen, de waarheid naauwkeurig te onderzoeken, en daagde zelfs hen wel tot een mondgesprek uit; ook nam hij menigvuldigmalen de pen tegen hen op. Men ziet uit sommige voorbeelden in zijne Preeken en Brieven, dat hij zich vrij liefderijk en uitlokkend omtrent hen uitdrukte, en zelfs den schijn vermijdde, als of hij geweld gebruiken, en het gemeen tegen hen opstoken wilde. De *Donatisten* integendeel ontweken zijne voorlagen tot een gesprek, zoo veel mogelijk; hij kon 'er hen maar heel zelden toe brengen, en zij waren zonder gevolg. Tot een voorwendzel van dit gedrag haalden zij zijne welsprekendheid en slimme ervarenheid in het redentwisten aan; en in de daad men verwondert zich nog heden over zijne ongemeene woordenrijkheid, en over de behendigheid, waar mede hij zich op vele zijden weet te wenden en te draajen, zonder juist altijd de rechtvaardige zaak te verdedigen. Verbitterd over zijnen roem en toejuiching, waar door zij veel verlies leden, noemden de *Donatisten* hem eenen verleider en bedrieger der zielen, eenen wolf, dien men, tot bescherming der kudde, behoorde dood te slaan, voor welke daad God alle zonden vergeven zal. Onze Lezers zullen hier wel gelieven te herdenken, dat, in dezen lof en berisping, alleen de ééne partij spreekt (*).

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) POSSIDI *Vita Augustini* C. 7, 9, 10, 12. in

HI
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Ten einde zelfs de geringsten en onkundigsten onder het volk bevatlijk te leeren, hoe het met de zaak der *Donatisten* gelegen zij, bracht hij in het jaar 393 hunne geschiedenis en de voornaamste gronden tegen hen in een *Gezang* of *Liedjen*, (*Psalmus contra partem Donati*,) waar mede het IXde *Deel* zijner werken, in de Benedictijner Uitgave, begint. Dit Lied is *Alphabetisch*, (*abecedarius*,) dewijl elk couplet met eene nieuwe letter volgens het Alphabet begint, om gemaklijker van buiten geleerd te worden; en op het slot wordt telkens de regel herhaald: *Allen, die u over den vrede verheugt, oordeelt ook naar recht!* Hij wilde 'er geen eigenlijke maat van Lettergreepen in brengen, zoo als hij zelf schrijft (*), opdat hij niet genoodzaakt zou zijn, sommige voor den grooten hoop onverstaaubare woorden te gebruiken. Het is in de daad een liedjen, gestemd naar de begrippen van het gemeen, hier en daar een waar straatliedjen, door hetwelk AUGUSTINUS vrede en eenigheid zocht in te boezemen, terwijl hij aan geene van beide de partijen, maar toch aan de *Katholijken*, het meest gelijk geeft. „Heeft MAKARIUS,” zoo laat hij onder anderen zingen, „de maat overtreden, welke, in de wet van CHRISTUS staat voorgeschreven, „ dan

Append. T. X. Opp. p. 176. Ep. XXIII. p. 23. Epist. XXXIII. p. 47. Ep. XXXIV. p. 49. Ep. XLIII. p. 76. Ep. XLIV. p. 76. contra litt. Petil. L. III. C. 16. contra Cresc. L. I. C. 1, 13. Serm. XLVI. de Pastor. T. V. Opp. p. 169. (†) Retractat. L. I. C. 20.

„ dan heeft hij zich gefchikt naar de Keizerlijke III
 „ wetten, en gefreden voor de éénheid. Ik zeg BOEK
 „ niet, dat de uwe flechter zijn. Want wie heeft VIII
 „ hun bevolen, in *Afrika* zoo te woeden? Zij Hoofdst.
 „ kunnen niet bewijzen, dat CHRISTUS of de Kei- na C. G.
 „ zer dit geboden heeft: Stokflagen en brandflich- Jaer 363.
 „ ten, en eene woede zonder wet! Omdat tot 476.
 „ fchreven staat: *Steek u zwaard weder in de*
 „ *fchede!* gelooven zij, dat een stokflag geene mis-
 „ daad is. Niet opdat iemand fterve; maar dat hij
 „ slechts duchtig afgeklopt worde, en naderhand
 „ fterve, aan verzwakking. Doch als zij zich over
 „ hem ontfermen, slaan zij hem met eenen stok
 „ dood.” Men kan ligt beflifen, of zulk een arm-
 hartig gerijmd volksliedjen het doel van AUGUSTI-
 NUS bevorderd, dan of het niet veel meer de ge-
 moederen fterker tegen malkanderen verbitterd heeft?
 en of het over het geheel wel een werk zij, zijn
 verftand waardig?

Terftond daar na fchreef AUGUSTINUS eene we-
 derlegging van eenen Brief van den reeds overlede-
 nen DONATUS *den Grooten*, in welchen deze had
 willen bewijzen, dat de waare Doop van CHRISTUS
 alleen bij zijne partij was. Dit gefchrift is wel ver-
 loren gegaan, maar verdient aanmerking wegens eene
 opheldering, welke AUGUSTINUS, in laater jaaren,
 van eene plaats in hetzelfde gegeven heeft. „ Ik
 „ heb,” zegt hij (*), „ daar in van den Apos-
 „ tel PETRUS beweerd, dat de Kerk op hem, als
 „ op

(*) *Retractat. Libr. I. Cap. 21.*

III „ op den *rotssteen*, gegrond was; welken zin ook
 BOEK „ zoo velen aannemen, die den bekenden Lofzang
 VIII „ van AMBROSIUS zingen. Maar ik weet, dat ik
 Hoofdst. „ naderhand deze plaats zeer dikwijls zoo uitgelegd
 na C. G. „ heb, dat men CHRISTUS zelve, wien PETRUS
 Jaar 363. „ beleden had, door dien *rotssteen* verstaan moet;
 tot 476. „ als of PETRUS, naar dezen *rotssteen* genoemd,
 „ den perfoon der *Kerk* verbeeldde, welke op de-
 „ zen rotssteen gebouwd wordt, en die de Sleute-
 „ len des Hemelrijks ontvangen heeft. Want, 'er
 „ is niet tegen hem gezegd: *Gij zijt de Rots-*
 „ *steen*; maar: *Gij zijt PETRUS*. Doch, de *rots-*
 „ *steen* was CHRISTUS; en dewijl PETRUS hem
 „ zoo beled, als hem de geheele Kerk belijdt, is
 „ hij daarom PETRUS genoemd. Nu mag de Le-
 „ zer het waarschijnlijkste van deze twee gevoelens
 „ verkiezen.”

Kerkver-
 gaderin-
 gen te
 Kartha-
 go.

Terwijl AUGUSTINUS zich dus beijverde, werd in het jaar 393 eene *algemeene Kerkvergadering* uit de *Katholijke Gemeenten* van alle Provintiën van *Afrika*, onder voorzitting van AURELIUS, Bisfchop van *Karthago*, te *Hippo* gehouden, welke hem in dezen ijver kon versterken. Wij hebben weinige naauwkeurige berichten van dezelve, en zelfs geene volledige of zekere lijst van hare besluiten. 'Er staan in eene oude verzameling van *Afrikaansche Kerkwetten* (*), eene kleine aanwijzing van deze besluiten, en verscheidene wetten, die misfchien tot haar behooren; bijzonder is een uittrekzel van dezelve

door

(*) *Cod. can. Eccl. Afric. T. I. Act. Conc. Hard. p. 882.*

door de Kerkvergadering van *Karthago* in het jaar 397 gemaakt, die met derzelver besluiten bewaard is gebleven, waar bij nog een stuk uit de verzamelingen der *Kerkvergadering* van *Hippo* gevoegd is (*). Zij staan bovendien geheel in de *Canones* van de Kerkvergadering van *Karthago*. Vervolgens worden zij, in laater Kerkvergaderingen, of verzamelingen, zoo als in die van FULGENTIUS FERRANDUS, in de IVde eeuw, aangehaald. Ondertuschen blijft hier veel onzekerheids over, omdat zij in deze verscheidene uittreksels merklijk van elkander verschillen, en 'er mischien meer dan ééne Kerkvergadering van *Hippo* onderling verward is geworden.

Zoo veel men kan onderscheiden, is het volgende op deze Kerkvergadering te *Hippo* besloten. Vooreerst bevestigde zij de *Geloofsbelijdenis van Niceë*, en maakte eenige bijzondere schikkingen voor de *Afrikaansche* Gemeenten en Bischoppen. Vervolgens beval zij, dat de *Voorlezers* zich van de openlijke groetenis, met welke de *Bischoppen* de Gemeente plagten aan te spreken, bij voorbeeld, *de Heere zij met ulieden!* niet zouden bedienen. — Geene anderen zullen tot *Geestlijken gewijd* worden, dan zulken, die van hunne kindsheid af in de Heilige Schrift onderwezen zijn. — Bij de inwijding der Bischoppen en andere Geestlijken zouden hun vooraf de *wetten der Kerkvergaderingen* ingefcherpt worden. — Zelfs in den hoogstplegtigen

Paasch-

(*) *Statuta Concilii Hippon. Brev. p. 969. l. c.*

III *Paaschtijd*, zal den *Katechumenen* alleen het gewoone *Sacrament des Zouts* toegediend worden, omdat zij, dewijl de Gelovigen in deze acht dagen het *Sacrament* niet veranderen, hetzelfde ook niet veranderen mogen. Deze *Canon* heeft eenige duisterheid, maar doelt op de *melk*, *honig*, en *zout*, welke aan de *Katechumenen*, gedurende hunnen staat, van de vrijwillige giften, (*oblationes*,) der Geloovigen gegeven werden (*). Dit alles noemde men, gelijk zoo veel andere dingen, die tot een Kerklijk of Godsdienstig gebruik gewijd waren, *Sacramenten*. Ook is de zinbeeldige uitlegging, als voorbereidende tot den Doop, het Heilig Avondmaal, en het Christendom, waar mede de *Katechumenen* dit ontvingen, bekend; naardien nu de Geloovigen, ten tijde van het Paaschfeest, ten minsten van den tweeden dag af, zoo als men uit den 23sten *Canon* besluiten mag, geen melk of honig offerden, zoo zou men den *Katechumenen* alleen van het gewoone gezegende zout geven. — Aan de lijen der *Overledenen* zal het *Heilig Avondmaal* niet gegeven worden; even min zal men *dooden doopen*. — *Alle jaaren* zal 'er eene *Kerkvergadering* van afgevaardigden uit alle *Afrikaansche Landschappen* gehouden worden. — *enen Bisshop* zal men bij den *Primaat*, (*Primas*,) van zijne *Provintie beschuldigen*, en als hij voor denzelven niet op den bepaalden dag verschijnt, zal men de *Kerkelijke gemeenschap* met hem ophieven. — Indien hij zich niet

(*) ALBASPIN, *Observ. Libr. II. pag. 280.*

niet ééns voor de *algemeene jaarlijksche Synode* stelt, dan veroordeelt hij daar door zich zelve, en geene Bisshoppen, noch zijne Gemeente, zullen gemeenschap met hem onderhouden. — Wanneer een *Ouderling*, (*Presbijter*,) *beschuldigd* wordt, zal zijn *Bisshop* nog *vijs* anderen, en wanneer het eenen *Diakon* aangaat, nog *twee Bisshoppen* tot uitspraak over die zaak verkiezen; maar bij eenen *minderen Geestelijken* kan hij alleen beslissen. — Wanneer een *Geestelijke beschuldigd* zijnde, met verlaten van de *Kerkelijke Rechtbank*, zich liever voor eene *Wereldlijke* wil verdedigen: zal hij, alhoewel hij zijn geding wint, evenwel zijn ambt verliezen, in zoo verre het eene misdad betrefst; maar is het eene burgerlijke zaak, dan zal hij dat gereverbeuren, wat hij gewonnen heeft. — Wordt 'er aan eene *hoogere Geestelijke Rechtbank geëppelleerd*, dan zal dit voor de laagere, alhoewel ook haar vonnis veranderd wordt, niet nadeelig zijn; ten zij dezelve van grove mislagen overtuigd werd. Maar als de beide partijën dezelfde Geestelijke Richtbank verkozen hebben, dan kan van dezelve niet verder geëppelleerd worden. — *Zoonen van Bisshoppen* en andere Geestelijken, zullen geene *Schouwspelen* geven, noch aanschouwen, dewijl dit ook den Leeken verboden is. — Ook zullen de *Kinderen van Geestelijken* met geene *Heidenen*, noch met *Ketters* of *Scheurmaakers* trouwen. — De *Bisshoppen* en overige *Geestelijken* zullen hunne *Zoonen* niet eer uit de vaderlijke magt ontslaan, dan wanneer zij wegens hunne misdad volkomen ter verantwoording ge-

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III roepen kunnen worden. — Verders wordt den *Bis-*
 BOEK *schoppen* en andere Geestelijken verboden, *niemand*,
 VIII *die niet rechtzinnig* is in het Geloof, al ware hij
 Hoofdst. ook een naastbestaande bloedverwant, iet van hun
 na C. G. vermogen te schenken of te vermaaken. — *Bisshop-*
 Jaar 363. *pen* en andere Geestelijken zullen niet pachten, of
 tot 476. eens anders belangen waarnemen, en in het geheel
 zich geene inkomsten bezorgen ten nadeele van hun-
 ne ambtsbezigheden. — *Dezelve zullen ook geene*
vreemde vrouwsperfoonen in hunne woningen heb-
 ben; waarömtrent slechts eenige weinige dringende
 uitzonderingen gemaakt worden. — Geen *Bisshop*,
Ouderling, of *Kerkedienaar*, zal gewijd worden,
 indien hij niet alle zijne *huisgenoten* tot Rechtzinni-
 gen gemaakt heeft. — De *Voorlezers* zullen hun
 ambt tot hunne meerderjaargheid toe waarnemen,
 maar dan *trouwen*, of de *geloofte van kuisheid*
 doen. — *Vreemde geestelijken* zullen, zonder be-
 williging van hunnen Bisshop, niet in eene Ge-
 meente gehouden, of in den dienst aangesteld wor-
 den. — Niemand zal tot een *Geestelijk ambt* ge-
 wijd worden, indien hij niet door het *onderzoek des*
Bisshops, of door het *getuigenis des volks*, daar
 toe bekwaam bevonden is. — In het *Gebed* zal nie-
 mand den *Vader in plaats van den Zoon*, of den
Zoon in plaats van den Vader noemen. Bij het
Altaar zal het altijd *aan den Vader* gericht zijn:
 wie *nieuwe Gebeden* afschrijft, zal die, eer hij ze
 gebruikt, aan verstandige Broeders voorleggen. —
 Geen *Geestelijke* zal in het minst meer nemen, dan
 hij aan iemand *geleend* heeft. — Bij de *Sacramen-*

ten des *Ligchaams* en *Bloeds des Heeren*, zal niets meer geöfferd worden, dan het gene de Heere zelf heeft voorgeschreven, te weten, *brood en wijn, met water gemengd*. Maar de Eerftelingen, of *welk en honig*, welke op den plegtigften dag, (het Paascheest,) voor den *Doop der Kinderen*, (*pro infantium Myfterio*,) gewoonlijk op den Altaar gewijd worden, zullen hare bijzondere *Inzegening* hebben, opdat zij van de *Sacramenten* des Bloeds en Ligchaams des Heeren onderscheiden worden. Van de Eerftelingen zal men alleen wijndruiven en graan brengen. — *Geestelijken* en *Onthoudenden* zullen, niet zonder bevel of verlof der Bifchoppen en Ouderlingen, bij *Weduwen* of *jonge Dochters* gaan, en ook alsdan niet alleen. Ja, zelfs *Bifchoppen* en *Ouderlingen* zullen dezelve niet alleen bezoeken. — De Bifchop van den eerften Stoel, (*Primas*.) in eene Provintie, zal niet genoemd worden het *Opperhoofd der Priesteren*, of *Opper-Priester*, maar alleen *Bifchop van den eerften Stoel*. — Het zal alleen op reize den *Geestelijken* geoorloofd zijn, om te eten en te drinken, in *Herbergen* te gaan. — De *Bifchoppen* zullen *niet over zee reizen*, zonder vergunning en Brieven van aanfehrijving van den *Primaat* van hunne Provintie; ook wil de *Sijde* deswegens aan de Bifchoppen over zee fehrijven. — De *Sacramenten des Altaars* zullen alleen van *nuchtere* lieden genoten worden, nitgezonderd éénmaal in het jaar, op den dag, als de inzetting van het Avondmaal gevierd wordt. — Indien 'er om fomnigen, die namiddags geflorven zijn, het zij Bif-

III
BOEK
VIII
Hoofst.
na C. G.
Jarr 363.
tot 476.

chop-

III schoppen of andere Geestelijken en Perfoonen ;
 BOEK Godsdiensl, (*Commendatio* ,) gehouden zal wor-
 VIII den, zal dezelve enkel in het Gebed bestaan, wan-
 Hoofdst. na C. G. neer zij, die 'er deel aan nemen, reeds gegeten heb-
 na C. G. Jaar 363. ben. (De oude gewoonte, om bij de Graven, of
 tot 4.6. op de Gedachtenisdagen der Martelaren, het Heilig
 Avondmaal te bedienen, en daar door, gepaard met
 het Gebed voor hen en de nog levende Christenen
 der Gemeenten, als het ware, de gemeenschap met
 deze overledenen nog te achtervolgen, was van tijd
 tot tijd tot andere Godvruchtige overledenen uitge-
 strekt, zoodat 'er geheel geene reden is, om met
 TILLEMONT (*), in plaats van het *Heilig Avond-
 maal* hier een eigenlijk *offer voor de zielen der doo-
 den*, (*offrir le sacrifice* ,) en aan *mis-offers* en
zielmisfen te denken, hetwelk tegen de geschiedkun-
 dige waarheid is.) — De volgende wet verbiedt den
Bischoppen en andere *Geestelijken*, *maaltijden in
 de Kerken* te houden; ten ware zulks geschiedde
 tot lavenis van doorreizenden. Ook zal men den
 overigen Christenen zulke maaltijden, zoo veel mo-
 gelijk, afwennen. — Voor de genen, die *Boete*
 doen, zullen de *Bischoppen*, naar het onderscheid
 van hunne zonden, den tijd van *Boetdoening* bepa-
 len. — De Ouderlingen zullen, zonder voorkennis
 van den Bischof, geenen *Boeteling* volkomen we-
 der in de *Kerkgemeenschap* aannemen; uitgezonderd
 bij deszelfs afwezendheid, of in dringende nood-
 zaaklijkheid. Eenen *Boeteling*, die eene openlijke,
 en

(*) *Mémoires Tom. XII. pag. 181.*

en aan de geheele Gemeente bekend geworden overtredding begaan heeft, zullen, bij zijne wederaaneming, bij de *Abts*, (dat is, bij den ingang van het *Choor*,) de handen opgelegd worden, zichtbaar voor de geheele Gemeente. — Verliezen *heilige jonge Doc'ters* hare Ouderen, dan zullen de Bisfchop en de Ouderlingen zorgen, dat zij aan *deftige Matronen* worden aanbevolen. — Als *zielen* niet meer zelven fpreken kunnen, mogen zij echter *gedoopt* worden, indien hunne nabestaanden verklaren, dat zij zulks begeerd hebben. — Aan *Toneelfpelers* zal, wanneer zij zich tot God bekeeren, of terug keeren, de aanneming in de *Kerkelijke gemeenfchap* niet geweigerd worden. — Geen *Ouderling* zal, zonder voorkennis van den Bisfchop, eene *jonge Dochter* wijden; hij zal nooit *Heiligen Olie* bereiden. — De *Geestelijken* zullen zich in eene vreemde ftad niet lang ophouden. — Nu volgt in den 36ften *Canon* der *vergadering* van *Hippo*, of den 147ften van de derde vergadering van *Karthago*, de *Lijst van de Boeken der Heilige Schrift* (*), waar bij gevoegd wordt, dat men deswegen de Gemeenten *over zee*, dat is, de voornaamfte *Westerfche Gemeenten*, of die van *Rome* en *Milaan*, zal raadplegen, opdat deze *Lijst* van dezelve bekrachtigd worde. Ook wordt toegelaten, de *Lijdensgefchiedenissen der Martelaren*, op hunne gedenkdagen, openlijk voor te lezen. — Einde-lijk wordt in den 37ften *Canon* gezegd, dat men

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) Zie *Deel VI. Bladz. 101.*

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

wel, op voorgaande Kerkvergaderingen, besloten had, geen' *Donatistisch* Geestelijke zou in zijne waardigheid, maar alleen als *Leek*, in de Kerkgemeenschap aangenomen worden; doch, nademaal het gebrek aan Geestelijken in *Afrika* zoo groot was, dat vele Gemeenten 'er geheel geene hadden, zou men nu die genen hier van uitzonderen, die niet zelve herdoopt hadden, of die met hunne geheele Gemeente tot de *Katholijken* overkwamen.

Alhoewel alleen deze laatste *Canon* der Kerkvergadering van *Hippo* uitdrukkelijk van de *Donatisten* spreekt, zoo bespeurt men toch aan de anderen, bijzonder wanneer 'er van *Rechtzinnigen* gewaagd wordt, dat zij ook op de *Donatisten* doelen. Voorts zijn de besluiten dezer Kerkvergadering in groot aanzien gebleven; zij werden op de *derde algemeene Kerkvergadering van Karthago*, in het jaar 397, niet alleen in een uittrekzel gebracht, maar ook geheel overgenomen. Deze voegde 'er nog het één en ander bij, doch van weinig belang. Dus verbood zij de verplaatsing van eenen *Bisfchop*, uit de ééne Gemeente in eene andere; zij bepaalde het getal van *drie Bisfchoppen*, welke bij de inwijding van eenen Bisfchop tegenwoordig moesten zijn, en verbood den Bisfchoppen, *Geestelijken* van eenen anderen Bisfchop te houden enz. (*)

Gemeenlijk liet men op deze Kerkvergadering van *Karthago* terftond eene andere volgen, die aldaar in het jaar 398 van 248 Bisfchoppen zou gehouden zijn,

(*) *Acta Concil. T. I. p. 959. ed. Harduin.*

zijn, en welke men daarom de *vierde Karthaagsche* genoemd heeft. Onder dezen naam, en onder de opschriften: *Statuta Ecclesie antiqua*, *Statuta Orientalium*, en dergelijken, zijn nog 104 *Canones* voorhanden, die aan deze vergadering toegeschreven worden (*), maar derzelve groot aantal, de inhoud, welke dikwijls op de jongere *Pelagiïaansche Twisten* betrekking heeft, en meer andere omstandigheden, doen waarschijnlijk vermoeden, dat eenig bijzonder persoon dezelve uit de besluiten van verscheidene Kerkvergaderingen tot gebruik van aankomende Geestelijken heeft verzameld; alleen zij hebben, in vervolg van tijd, zeer veel aanzien in de Kerk gekregen, waarom men ook hare Oudheid heeft willen verheffen.

III
BOEK
VIII
Hooftst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Omtrent dezen tijd had AUGUSTINUS sommige gesprekken met de *Donatisten*, die iet gunstigs voor eene verzoening der partijën beloofden, en voornaamlijk één, in het jaar 397, met den *Donatistischen* Bischof te *Tuburiscum*, FORTUNIUS, wanneer hij door die plaats reisde. Alzoo deze een be- daagd man was, bezocht AUGUSTINUS hem zelf; hun gesprek duurde eenige uren; maar 'er was zulk eene menigte volks, met zoo veel gedruisch, tegenwoordig, dat men het verzoek van AUGUSTINUS niet kon voldoen, die alles wilde opgeschreven hebben. Het gesprek liep over de scheuring, van welke zij over en weder hunne partijën de schuld gaven; FORTUNIUS beklagde zich over de ver- druk-

AUGUSTI-
NUS
houdt
eenige
gesprek-
ken met
de Dona-
tisten.

(*) *Acta Concil. T. I. p. 975. ed. Harduin.*

III
BOEK
VIII
Hoofdt.
na C. G.
Jaar 363.
tot 470.

drukkingen, welke de *Donatisten* geleden hadden, en voegde 'er ten laaftten bij, dat zij nog eene ver-
volging te wachten hadden, waar bij hij zien wil-
de, hoe AUGUSTINUS zich gedragen zou. Deze
hernam daar op, dat, indien zulks gebeurde, booze
menfchen 'er de oorzaak van zouden zijn, en dat
zulks nog geene reden zou wezen, om zich van de
Gemeente te fcheiden. FORTUNIUS daartegen wilde
den Herdoop, wélken zijne partij uitöefende, niet
verdedigen, gelijk hij ook andere handelingen van
zijne partij afkeurde. Dit alles fchreef AUGUSTINUS
aan de *Donatisten* zelve, hunnen Bifchop roemen-
de, als den vredelievendften, dien hij onder hen
ontmoet had; ook verlangde hij naar een nieuw ge-
fprek met hem, waar toe hij hoop gegeven had (*).

Nieuwe
verbitte-
ringen.

Ondertusfchen werd de vrede hier mede nog niet
getroffen, integendeel vielen 'er weder buitensporig-
heden voor, welke de verbittering gaande hielden.
Men mag zulks befluiten uit eene wet van Keizer
HONORIUS, van het jaar 398 (†), waar in hij ge-
biedt, den genen, die met geweld in de *Katholijke*
Kerken inbreken, den Geestelijken of de plaats zel-
ve nadeel aanbrengen, of den Godsdienst flooren
zou, aan het leven te straffen. Dewijl bij flot
der wet, aan den Krijgsbevelhebber in *Afrika* be-
volen wordt, te zorgen, dat dergelijke lieden niet
straffeloos ontkomen: doet dit ons natuurlijk denken
aan de geweldenarijën der *Circumcelliones*.

AU•

(*) *Epist. XLIV. pag. 76. Tom. II. Opp.*

(†) *l. 31. Cod. Th. de Episc. Eccles. et Cler.*

AUGUSTINUS kreeg, van tijd tot tijd, nieuwe ge-
 legenheid, om zijne pen tegen de *Donatisten* te ge-
 bruiken. Zulk eene gelegenheid gaf hem, in het
 jaar 400, één van huine voornaamste Bischoppen,
 PETILIANUS. Deze was langen tijd een lid van de
Katholieke Kerk, alhoewel enkel als *Katechumenus*,
 geweest, en had zich, als Rechtsgeleerde of *Advo-
 kaat*, zoo beroemd gemaakt, dat hij zich, volgens
 AUGUSTINUS (*), denzelfden naam met den Heili-
 gen Geest, te weten, *Paracletus*, toegeëigend zal
 hebben, hetwelk ook eenen *voorspraak*, een *waar-
 nemer van zaaken*, betekent. Eene in zeker op-
 zicht haatlijke aanmerking van AUGUSTINUS. PETI-
 LIANUS, nog een ongedoopt leerling zijnde, werd
 van de *Donatisten* genoodzaakt, om hun Bischof
 te worden. Te *Cirtha*, of gelijk deze stad ook
 heette, *Konstantina*, de Hoofdstad van *Numidië*,
 de overhand hebbende, vatten zij hem aan, en haal-
 den hem, daar hij zich verborgen had, voor den
 dag, doopten hem al bevend, en wijdden hem daar
 tegen wil en dank tot Bischof (†). Hoe gedwon-
 gen hij ook dezen post aanvaard had; evenwel werd
 hij, van tijd tot tijd, eene hoofdzuil van zijne par-
 tij, daar hij in Geleerdheid en Welsprekendheid bij-
 na alle *Donatisten* overtrof. Evenwel verwijt hem
 AUGUSTINUS, hoe zeer hij dit erkent (§), de drift
 en

III
 BOEK
 VIII
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.
 ———
 AUGUSTI-
 NUS
 schrijft
 tegen PE-
 TILIANUS.

(*) *Contra litter. Petil. l. III. C. 16.*

(†) *Augustini Sermo ad Casarcens. Eccles. plebem*
Tom. IX. Opp. pag. 424.

(§) *Contra litter. Petil. Libr. I. Cap. 1.*

III en de kunsten van eenen *Advokaat*, om het gemeen
 BOEK in te nemen (*). Een Brief, welken PETILIANUS
 VIII aan de Ouderlingen en Kerkedienaaren van zijn Bis-
 Hooftst. dom afzond, werd van de *Donatisten* met groote
 na C. G. goedkeuring gelezen. In denzelfen beweerde hij,
 Jaar 363. dat zij alleen den waaren Doop hadden; hij noemde
 tot 476. de *Katholijken* Overleveraars van de Heilige Schrif-
 ten, of Kinderen derzelven; stelde den toevlucht,
 dien zij in hunnen Kerkelijken twist tot de Keizers
 en de Overheid genomen hadden, en bijzonder de
 vervolgingen, welke zij aangericht hadden, in een
 haatlijk licht; en vermaande eindelijk zijne Mede-
 broederen, liever hunne zielen te redden, dan hun
 vermogen, met door bevreesdheid toe te geven.

Dewijl deze Brief door de *Donatisten* als één der
 sterkste aanvallen op hunne tegenstrevers werd aan-
 gemerkt, spoedde AUGUSTINUS zich, zoo dra de
Katholijken hem 'er slechts een stuk van gebracht
 hadden, om dien terstond te wederleggen (†). Hij
 wederlegt hem, in eenen Brief aan de Geloovigen
 van zijn Kerspel. Vervolgens den geheelen Brief
 van PETILIANUS ontvangen hebbende, wederlegt
 hij hem, in een *tweede* Boek. Maar zoo wijd-
 lopig, en met zoo vele herhalingen, dat hetzelfde
 niet zeer uitlokt, om te lezen. Het *derde* zelfs doet
 zulks nog veel minder, terwijl AUGUSTINUS daar in
 eenen nieuwen Brief van PETILIANUS, niet zonder
 persoonlijke aanvallen, op zijn voormalig gedrag, en
 met

(*) *L. c. Libr. III. Cap. 16.*

(†) *Contra litter. Petil. L. I. Tom. IX. p. 139.*

met het bijbrengen van vele kleinigheden, beäntwoordt.

Wij hebben even hier voor (*) gesproken van een ander werk van AUGUSTINUS, tegen eenen Brief van eenen anderen voormaligen aanzienlijken Leeräar der *Donatisten*, PARMENIANUS, hetwelk ook omtrent in het jaar 400 valt. Doch behalven dit stelde hij nog een *derde* uitgebreid werk tegen hen op (†). De *Donatisten* verwierpen allen Doop, die buiten de waare Kerk bediend werd; en ter bevestiging van hun gevoelen beriepen zij zich inzonderheid op den beroemden *Afrikaanschen* Leeräar CYPRIANUS, die zich insgelijks tegen den *Ketterdoop* verklaard had (§). AUGUSTINUS toont dus in het eerste Boek dezès werks, dat men den Doop ook van *Ketters* en *Scheurmakers* ontvangen kan. De zes overige Boeken zijn bestemd, om den *Donatisten* hunnen steun, dien zij aan CYPRIANUS hadden, te onnemen, die wel, toen de overëenstemming der geheele Kerk omtrent dit stuk nog op geene algemeene Kerkvergadering bepaald was, met omtrent 80 Bisschoppen van *Afrika* dus gevoelde, maar nogthans den vrede der Kerk niet stoorde, noch eene scheuring slichtte. Wijdlopig en vervelend zijn deze Boeken opgesteld, en hoe veel ook de Schrijver in de hoofdzak moge schijnen te winnen, door zijne spitsvinnigheden en nodeloze uitweidingen, staat hij dik-

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Bladz.* 323.

(†) *De Bapt. contra Donat. Libri VII. T. IX. p 53 138.*

(§) Zie boven *Deel III. Bladz.* 119.

III dikwijls zichzelven in den weg, om den *Donatisten*
 BOEK volkomen te voldoen.
 VIII
 Hoofdst. Doch over het geheel maakten de *Katholijken*
 na C. G. ook meer staat op de besluiten van hunne Kerkver-
 Jaar 363. gaderingen, en op de ondersteuning van het Kei-
 tot 476. zerlijke Hof tegen de *Donatisten*. Het één en an-
 Kerkver- der had ook, in deze tijden, zijnen voortgang. In
 gadering het jaar 401, hielden zij te *Karthago*, onder voor-
 te Kar- zitting van hunnen Bisfchop AURELIUS aldaar, we-
 thago. der eene talrijke vergadering van hunne Bisfchop-
 pen. AURELIUS droeg aan de vergadering voor,
 hoe het gebrek aan Leeräaren voor de Gemeenten
 zoo groot was, dat velen van dezelve niet ééns
 enen ongeleerden *Diakon* hadden. Om dit gebrek
 te verhelpen, was het dienstig, de *Donatistische*
Geestelijken, verscheidenen van welken genegen wa-
 ren met hunne Gemeenten tot de *Katholijken* over
 te komen, aan te nemen, en hunne waardigheden
 te laten behouden. Dan dewijl de Bisfchoppen te
Rome en te *Milaan*, ANASTASIUS en VENERIUS,
 dit in hunne Rechtsgebieden verboden hadden, stel-
 de hij voor, om iemand aan hen af te zenden,
 ten einde met hen daar over tot een gemeenschap-
 pelijk besluit te komen (*). Of dit werkelijk ge-
 geschied, en wat daar op gevolgd is, weet men niet.
 Alleen in hetzelfde jaar werd eene nog talrijker ver-
 gadering ook te *Karthago* onder het voorzitterschap
 van AURELIUS gehouden. Hier las men eerst enen
 Brief voor van ANASTASIUS, (*beatissimi fratris*

et

(*) *Cod. can. Eccles. Afr. T. I. act. Concil. p. 893.*

et confacerdotis ,) waar in hij de Bisfchoppen vermaande, dat zij niets van de listen en geweldenaarrijen der *Donatisten* tegen de *Afrikaansche Kerk* zouden verzwijgen. Men dankte hier op God, die dezen Bisfchop eene zoo vroome zorgvuldigheid voor zoo ver gelegene Gemeenten had ingeboezemd, maar besloot nogthans, *op vermaning van den Geest*, met de gemelde partij zachtmoedig en vreedzaam te handelen, opdat alle Christenen in *Afrika*, die zij tot zich gelokt had, haare ongelukkige dwaling mogten leeren kennen. Verders besloot men, de Overheden te verzoeken, naauwkeurige berichten in te winnen, van alles, wat tusschen de *Donatisten* en *Maximiänisten* was voorgevallen; ook zou aan de overige Bisfchoppen, en bijzonder aan den *Roomschen Stoel*, geschreven worden, welk een groot gebrek de Gemeenten van *Afrika* aan Geestelijken hadden, zoodat het nodig ware, *Donatistische Geestelijken*, die overkwamen, in hunne waardigheid te houden. Eindelijk besloten deze Bisfchoppen, eenigen uit hun midden af te zenden aan de Bisfchoppen en Gemeenten der *Donatisten*, om hun vooroogen te stellen, hoe weinig reden zij hadden voor hunne voortduurende scheuring; ja dat zij in de verschiillen met de *Maximiänisten* aanleiding genoeg hadden, om dit te erkennen (*).

Deze beide Kerkvergaderingen te *Karthago* in het jaar 401, maakten nog eenige andere besluiten, van welken sommigen vrij merkwaardig zijn. Op de eer-

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Cod. Can. Eccles. Afric. p. 899-903.*

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

eerste besloot men, de Keizers door afgevaardigden te verzoeken, dat zij alle Tempels en andere *overblijfselen van het Heidendom* in *Afrika* mogten verwoesten; de plegtige Gastmalen en dartele dansen der Heidenen, op welke zij zelfs Christenen nodigden, en die zij op Feestdagen der Martelaren vierden, verbieden, en ook het verleggen der Schouwspelen van den Zondag en andere heilige dagen der Christenen op gewone werkdagen bevelen wilden; dat geen *Geestelijke* genoodzaakt zou worden, als getuige te dienen *voor een Wereldlijk Gerichtshof*, in eene zaak, die reeds van een Geestelijk beflist was; en dat, indien in *Italië* de Lijfëigenen, volgens de wet van KONSTANTYN den Grooten, in de Kerken vrijgesproken werden, hetzelfde ook in *Afrika* plaats mogt vinden (*). De tweede dezer vergaderingen besloot, dat *Bisdommen, Ouderlingen en Kerkedienaaren*, die zich niet van hunne vrouwen onthouden, hun ambt verliezen; maar de overige Geestelijken daar niet toe verplicht zouden worden. Ten opzichte van die *Bisdommen*, die een ledig staande Bisdome, onder den naam van *Interventores* of *Intercessores*, zoo lang waarnamen, tot het weder vervuld was, werd bepaald, dat deze zulk een Bisdome op geenerlei wijze zouden behouden, maar bezorgen, dat 'er binnen een jaar eene nieuwe verkiezing geschiedde enz. (†)

Men

(*) *Col. can. Eccles. Afr. p. 898. sq.*

(†) *Id. can. Eccles. Afr. p. 903. Concil. Carthag. V. p. 926. ap. Harduin. l. c.*

Men behoeft zich juist niet te verwonderen, dat de schijnbaar zachte maatregelen der Katholijken niet meer uitwerking hadden op de *Donatisten*, wanneer men opmerkt, dat derzelver strekking meer was, om bijzondere Geestelijken en aanhangers van dezelve tot de *Katholijken* over te lokken, dan wel, om eigenlijk de gevoelens overeen te brengen. Men ontmoet ook in de daad, ten dezen tijde, vele voorbeelden van *Donatisten*, die tot de *Katholijken* overgingen; als van den Bischof MAXIMIANUS van *Begai*, in het jaar 402, die volgens een besluit der *Melevitaansche* Kerkvergadering zijn Bisdom nederlegde (*). Deze overgang van zoo velen, en het gebruik, hetwelk de *Katholijken* maakten, van de Scheuring der *Maximiänisten*, waar op de *Donatisten* niets wisten te antwoorden, zegt AUGUSTINUS (†), deed de *Circumcelliones* in nieuwe woede losbarsten. Bijna zouden de *Katholijken* alle oorden van het vlakke land hebben moeten verlaten, indien niet de *Donatistische* Bischoppen zelve in de steden deze geweldenaarjën perk gesteld hadden (§). De reizende Geestelijken werden geslagen en mishandeld; men stak de huizen der *Katholijken* in brand, en *Donatistische* Ouderlingen, die hunne partij verlaten hadden, brachten 'er ter naauwer nood het leven af, wanneer zij hunne geest-

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
Vele Do-
natisten
gaan tot
de Katho-
lijken
over.
Woede
der Cir-
cumcel-
liones.

(*) *Cod. can. Eccles. Afr. can.* 88. p. 911. AUGUST. *Epist.* LXIX. pag. 119. Tom. II.

(†) *Contra Crescon. Donat.* L. III. C. 45. T. IX. p. 313.

(§) AUGUST. *contra litt. Petil.* L. II. C. 83.

III drijvenden vijanden in handen vielen (*). — Het
 BOEK is waar, dat zelfs Leeräars der *Donatisten* beschul-
 VIII digd worden, de hand geleend te hebben tot deze
 Hoofdst. na C. G. geweldenaarjën. Evenwel schijnt zulks iet zeldzaams
 Jaar 363. geweest te zijn; de meesten van deze partij verfoei-
 tot 476. den deze behandeling, en zelfs velen van hunne
 Leeken gaven den *Katholijken* hunnen wensch te
 kennen, dat zij met hunne *Bischoppen* spreken mog-
 ten (†). En hier op drongen ook de *Katholijken*
 meer en meer aan. Eene nieuwe Kerkvergadering
 te *Karthago*, in het jaar 403, besloot, dat de *Bis-*
schop van elke stad, of alleen, of van den nabuu-
 rigen verzeld, den *Donatistischen* *Bischop* zijner
 stad, zelfs met bijstand der *Overheden*, zou nodi-
 gen tot eene onderhandeling, om de scheuring een
 einde te doen nemen (§). In de daad alle deze be-
 fluiten en pogingen waren schijnbaar vredelievend;
 dan daar de *Katholijken* de *Wereldlijke Magt* in den
 arm namen, kan het ons niet verwonderen, dat de
Donatisten niet zeer geneigd waren, tot gesprekken,
 welke zij konden voorzien, dat daar op zouden uit-
 lopen, dat zij ten laatste genoodzaakt zouden wor-
 den zich te onderwerpen. Men kan heintten min-
 sten niet van een hardnekkige afkeerigheid van den
 vrede beschuldigen, dewijl wij hunne redenen niet
 we-

(*) AUGUST. *contra Crescon. Libr. III. Cap. 42, 45. Epist. LXXXVIII. p. 163. Ep. CV. p. 225.*

(†) AUGUST. *contra Crescon. L. III. C. 45.*

(§) *Cod. Eccles. Afr. p. 914. Coll. Carth. p. 1169.*
 in HARD. *Act. Concil. Tom. I.*

weten, waaröm zij zoodanige mondgesprekken ontweken. Want dat één van hunne Bisfchoppen, volgens AUGUSTINUS (*), op zoodanige uitnodiging ten antwoord gaf: „Vrees niet voor de woorden eens Zondaars! Zeg niets in de ooren eenes onverftandigen! Dat de Godlozen van mij wijken! Ik wil hunne wegen niet kennen!” of dat PRIMIANUS, hun Bisfchop te *Karthago*, zeide; dat het *onvoegzaam ware, dat de Zoons der Martelaren famenkwyamen met het Kroost der Overleveraren, (Traditores,)* (†) duidt flechts in het algemeen eenen sterken tegenzin, en als men wil, afkeerigheid der partijën van elkanderen aan.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Wegens de weigerächtigheid der *Donatisten*, en het voortduuren der fpoorloosheden, oordeelden de *Katholijken* den toevlucht te moeten nemen tot het Keizerlijke Hof, ten einde deze fcheuring een einde te doen nemen. Hier over raadpleegde eene aanzienlijke vergadering van Bisfchoppen te *Karthago*, in het jaar 404, alwaar de oudfte leden ’er op aandrongen, dat men den Keizer om eene wet moest verzoeken, om deze *Ketterij*, gelijk zij fpraken, uit te delgen. AUGUSTINUS echter, met eenige anderen, plijte nog voor zachte maatregelen (§). Op derzelver voorftel, befloot de vergadering twee Bisfchoppen aan den Keizer HONORIUS te zenden, ten einde hem onder anderen te verzoeken, dat de straf-

De Katholijken wenden zich aan het Keizerlijke Hof.

wet-

(*) *Contra Crescon. L. III. C. 46.*

(†) *AUGUST. Libr. ad Donat. post Coll. T. IX. p. 395.*

(§) *Ep. XCIII. p. 180. CLXXXV. p. 497.*

III wetten van THEODOSIUS tegen de *Ketters* ten uit-
 BOEK voer werden gebracht (*). Dit kon men, in de
 VIII daad, geene zachte maatregelen heeten, daar men
 Hoofdst. de *Donatisten Ketters* noemde, en als *Ketters* wil-
 na C. G. de behandeld hebben, en met dit alles waren zij
 Jaar 363. de nog te zacht, volgens het oordeel des Hofs, al-
 tot 476. waar zoo vele klagten waren ingekomen, over de
 geweldenaarijen der *Donatisten*, en alwaar zich ook
 sommigen bevonden, die daar bij geleden hadden,
 dat HONORIUS reeds bevel had gegeven, om de Bis-
 schoppen en andere Geestelijken der *Donatisten* ten
 lande uit te brengen, en den overigen eene geldboe-
 te te doen betalen. „ De groote barmhartigheid
 „ Gods,” zoo schrijft AUGUSTINUS (†), (zo al niet
 zelf schijnheilig, ten minsten met eene toer, diē
 schijnheilige vervolgers meermalen gebruikt hebben,)
 „ welke wel wist, hoe noodzaaklijk de schrik van
 „ zulke wetten, en zekere heilzame moeilijkheid zij
 „ voor vele booze of koude gemoederen, voor eene
 „ hardheid, welke niet door woorden, maar wel
 „ door strenge tucht, verbeterd kan worden, heeft
 „ het zoo beschikt, dat onze afgevaardigden hun-
 „ nen last niet hebben kunnen vervullen.”

Wetten
 van HO-
 NORIUS
 te en de
 Donatis-
 ten.

Terstond daar op gaf de Keizer; in het jaar 405,
 nog meer wetten tegen de *Donatisten*, vier van
 welken op éénen dag getekend zijn. Twee derzél-
 ven schijnen ondertuschen maar ééne enkele uit te
 maken (§), in dezelve worden zij onder den naam

(*) *Cod. can. Eccl. Afr. p. 917.*

(†) *Epist. CLXXXV. pag. 498.*

(§) *L. 38. C. Th. de Her. l. 3. ne Sanct. Bapt. iter.*

van *Herdopers* of *Wederdopers*, (*Rebaptizantes*,) betekend. De volgende wet is des te uitvoeriger (*). De Keizer wil daar in, om de vijanden van het *Katholijk* Geloof uit te roejen, bijzonder die *Secte* op nieuw uitdelgen, die, om geene *Ketterij* genoemd te worden, zich den naam van *Scheuring* gegeven heeft. — In eene andere wet, wordt, met dezelfde woorden, als in de voorgaanden, herhaald, dat elk, die herdoopen zou, met verbeurdverklaring van alle zijne goederen gestraft zal worden (†). — Eindelijk gebood HONORIUS, kort daar na, dat zijn *Plakaat wegens de Eénheid*, (*Edictum de Unitate*, waarfchijnlijk de beide eerstgenoemde wetten,) overal in *Afrika* bekend zou gemaakt worden (§). Men heeft zelfs uit de Brieven van AUGUSTINUS befloten (**), dat deze Keizer, ten zelfden tijde, alle Kerken der *Donatisten* aan de *Katholijken* heeft overgegeven; ten zij dit tot laater jaaren behoore.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Zoo strenge wetten, welke elkanderen slag op slag volgden, deden ook bijna alle verwachte uitwerking. AUGUSTINUS kan geene woorden genoeg vinden, om de menigte, de bereidwilligheid, en de nieuwe kundigheden, de blijfchap en standvastigheid van die genen te befchrijven, die thans tot de *Katholijke* Kerk overkwamen. Velen derzelve, fchrijft

(*) L. 4. *Cod. Theod. ne faret. Bap. iter.*

(†) L. c. l. 5.

(§) *Libr. XVI. Cod. Th. t. II. de R. l. g. l. 2.*

(**) *Ep. CLXXXV. (Cap. 9. pag. 500.)*

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

---

schrijft hij, zeggen thans: Wij hebben dit al voor lang willen doen, maar Gode zij dank, die ons *uitstellen* heeft afgesneden! Anderen zeggen: Wij wisten wel, dat dit waar was, maar wij werden door zekeren *argwaan* terug gehouden; God zij dank, die onze kluisters verbroken, en ons tot den band des vredes bepaald heeft! Even dus danken anderen God, dat zij door vrees genoodzaakt waren, te onderzoeken, waar de waarheid was, waar in zij tot hier toe *onwetend* en *nalatig* geweest waren; of dat hij hunne *onverschilligheid*, *menschen-vrees*, en *vooroordeelen omtrent de Katholijke Kerk* weggenomen had. Ook zulke *Donatisten*, wier bekeering in het eerst slechts geveinsd was, werden heel spoedig oprechte belijders der waarheid. Onder dit getal waren zelfs *Circumcelliones* (*). Dit alles had in de daad, bij den eersten opslag, niet weinig schijns; en het groote woord, hetwelk alle *Katholijken* in den mond hadden, *verëeniging met de eenige waare Kerk*, gaf aan deze geweldige handelingen een voorkomen van eene zoo noodzaaklijke als heilzame schikking. Want, om eenen zoo geweldigen hoop menschen van de *eeuwige verdoemenis* en van de *pijnen des eeuwigen vuurs* te bevrijden, zoo als AUGUSTINUS zich uitdrukt (†), behoefde men juist geen acht te slaan, of een klein gedeelte derzelveu zichzelveu in wanhoop zelfs verbrandde. Maar al deze schijn verdwijnt, en 'er komt schrik

(*) *Ep. XCIII. p. 180. Ep. CLXXXV. p. 499. contra Crescon. L. I. C. 5. (†) L. c. p. 509.*

schrik en ijzing voor in de plaats, wanneer men vindt, hoe willekeurig en ongerijmd de onderstelling der heerſchende Kerkleeräaren was, dat alle *Donatisten* eeuwig verdoemd moesten zijn; wanneer men geenen enkelen grond ziet aanvoeren, welke den eenen mensch recht geeft, om aan den anderen zijne dwaling met geweld en straffen te ontnemen; maar wanneer men integendeel de ijslijke gevolgen bedenkt, welke uit dezen grondregel, welken AUGUSTINUS, boven andere Leeräaren van dezen tijd, voorgestaan en vastgesteld heeft, voortvloeijen moesten.

’Er ontbrak ook veel aan, dat de meeste *Donatisten*, door deze wetten, tot de *Katholijke* Kerk overgebracht zouden zijn. Eene nieuwe algemeene Kerkvergadering van *Afrika* te *Karthago* in het jaar 405, besloot wel, dewijl in deze Hoofdstad de *eenheid* weder hersteld was, (waarschijnlijk, omdat men den *Donatisten* hunne Kerken ontnomen had, want zij hielden ’er nog steeds eenen Bisfchop,) eenen Brief aan de Overheden in andere landschappen en steden te schrijven, ten einde ook daar de eenheid te herstellen, als ook om twee Geestelijken aan het Hof af te zenden, om eenen Brief van dankzegging over te brengen, voor het verdrijven der *Donatisten* (*). Ook ging HONORIUS nog met zijne strengheid voort, en beval in dat jaar, dat de geldboete van de *Donatistische Ketteren* overal zou ingevorderd worden (†). Maar de *Donatisten*, voornaamlijk de

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

De ver-
bittering
daar door
vergroot.

(*) *Cod. can. Eccl. Afr. C. XCIV. p. 919.*

(†) *L. 39. Cod. Th. de Hæret.*

III de *Circumcelliones* wreekten zich, daar tegen, aan
 BOEK de *Katholijken*, met een verdubbeld geweld. In
 VIII het Kerspel van *Hippo* plunderden en verbrandden
 Hoofdst. zij de huizen der *Katholijken*, sloegen hen bont en
 na C. G. blaauw, beroofden hen van het gezicht, door hen
 Jaar 363. de oogen met kalk en wijnazijn te befinceeren; maar
 tot 476. ook ftaken zij in het overige van *Afrika* de *Katho-
 lijke Kerken* in brand, en verdedigden die, welke
 men hun ontnemen wilde, met den hevigsten tegen-
 stand (*). Evenwel, dat eenige *Donatistische* Bis-
 choppen, naa *Rome* gereisd zijnde, daar in het jaar
 406 om een mondgesprek met de *Katholijken* aanhiel-
 den (†), schijnt aan te wijzen, dat deze buiten-
 spoorigheden der gemelde partij, of niet zoo alge-
 meen, of wel veelal gevolgen geweest zijn, van het
 geweld, waar mede men de wetten tegen de *Dona-
 listen* zocht ten uitvoer te brengen. Maar de Op-
 perftadhouder, zegt AUGUSTINUS (§), kon hun dit
 niet toestaan, dewijl hij alleen naar de wetten met
 hen handelen moest. Dezelfde Schrijver biedt ech-
 ter van zijne zijde den *Donatisten* een gesprek aan
 met *Katholieke* Bischoppen, niet, (hetwelk eene
 merkwaardige verklaring is, niet zeer gefchikt, om
 hen tot een gesprek uit te lokken,) om de betwiste
 zaak ten einde te brengen, maar om die genen, wel-
 ke het nog niet wisten, te toonen, dat zij reeds
 geëindigd was. Over

(*) AUGUST. *contra Crescon. Libr. III. Cap. 42. Ep. LXXXVIII. p. 164. Ep. CXI. p. 242. Possid. vit. Aug. Cap. 10.* (†) *Gesta Coll. Carthag. D. III. p. 1161.*

(§) *Ep. LXXXVIII. p. 165.*

Over dit zelfde onderwerp, handelde AUGUSTINUS breeder in een Boek, hetwelk hij in het jaar 406 tegen CRESCONIUS schreef (*). Deze een spraakkundige onder de *Donatisten*, het eerste Boek van AUGUSTINUS tegen den Brief van PETILIANUS gelezen hebbende, besloot dezen Brief te verdedigen. Hij stelde dan eenen Brief op aan AUGUSTINUS, waar in hij deszelfs welsprekendheid prees, maar die te gelijk als eene kunst voortelde, meer nadeelig dan voordeelig voor de menschlijke famenleving; hij zegt, dat de *Donatisten*, met verstand en geduld, zich te vrede houden, het volk in de Kerk enkel te leeren, het geen in de wet is voorgeschreven, zonder zich met de vershillstukken op te houden. Hij beschuldigt AUGUSTINUS van eenen ondraaglijken hoogmoed, daar hij alles wil beslisen, en merkt aan, dat de *Donatistische* Leeräars beter oordeelden, zich voor AUGUSTINUS, als een *Dialecticus*, en Twistredenaar, te wachten, en hem te mijden, dan hem te wederleggen. Deze antwoordt hier op, dat een verdediger der waarheid voor welsprekendheid en twistredenen niet behoeft te schroomen, dewijl PAULUS zelf een Twistredenaar, (*Dialecticus*,) geweest is enz. Hij geeft zijne partij toe, dat men beter *Donatiänen* zou zeggen dan *Donatisten*. Daar CRESCONIUS zich bezwaard had, dat hij hen tot *Ketters* had gemaakt, zegt AUGUSTINUS, weinig doeltreffende, dat zij den naam van *Scheurmakers* niet konden voeren, zelfs niet vol-

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—————
Geschrift
van AU-
GUSTINUS
tegen
CRESCO-
NIUS, en
andere
schriften.

(*) *Contra Crescon. Donat. Libri IV. T. IX. p. 265.*

III gends de eigene bepaling van CRESCONIUS, omdat hun
 BOEK *Wederdoop* een bewijs was, dat zij niet denzelfden
 VIII *Godsdienst*, noch dezelfde *Sacramenten* met de *Ka-*
 Hoofdst. *tholijken* hadden; en alhoewel dezen de *Donatis-*
 na C. G. *ten*, die tot hen overkwamen, niet herdopen, even-
 Jaar 363. wel geeft de *Katholijke Kerk* iet, dat deze niet
 tot 476. hebben, te weten, de gave der Liefde. Voorts moe-
 ten wij ons over het geduld en de scherpzinnigheid
 van dezen Kampvechter verwonderen, om dezelfde
 onderwerpen en bewijsredenen te herhaalen, zijne
 partij voet voor voet te volgen, om hem door al-
 lerhande zetten in verlegenheid te brengen. Onuit-
 putlijk was AUGUSTINUS in dit soort van schriften.
 Verscheidenen derzelve zijn niet meer voorhanden,
 alhoewel wij 'er niets aan verloren hebben, bij voor-
 beeld: *Probationes et Testamonia contra Donatis-*
tas; contra nescio quem Donatistam; Admonitio
Donatistarum de Maximianistis (*). Een derge-
 gelijk is nog overgebleven, hetwelk tot dit of het
 volgende jaar zal behooren; *de unico baptismo con-*
tra Petilianum Liber (†), weder over hetzelfde on-
 derwerp, waar men den waaren Doop hebbe, bij
 de *Donatisten* of *Katholijken?* en herhaalingen van
 het geen hij wel twintigmalen gezegd heeft.

Kerkver- In het jaar 407 werd andermaal eene *algemeene*
 gadering *Afrikaansche Kerkvergadering te Karthago* gehou-
 te Kar- den, en daar in besloten (§), dat zulke *Donatis-*
 thago in *tische* Bisschoppen, die vóór de laatste wetten van
 het jaar 407. Kei-

(*) *Retract. L. II. C. 27-29.* (†) *T. IX. Opp. p. 359.*

(§) *CoJ. canon. Eccl. Afr. can. XCIX. p. 122.*

Keizer HONORIUS tot de *Katholijken* overgekomen waren, in hunne waardigheden zouden kunnen blijven. Ook wilde men afgevaardigden van deze *Synode* naa *Rome* zenden, om van den Keizer tegen de *Donatisten* en de *Heidenen* alles te verzoeken, wat men nodig oordeelde. Nog namen deze vergaderde Biscoppen eenige andere besluiten over Kerkelijke zaken, bij voorbeeld, om bij den Keizer te verzoeken, dat daadlijk verdedigers en voor spraken der Kerken voor de Gerichtshoven, (*defensores scholastici*,) zouden mogen benoemd worden; dat de *Geestelijken* niet zonder noodzaake, en zonder behoorlijk schriftelijk getuigenis, (*formatæ*,) van hunne Geestelijke Opzieners, *ten Hove* zouden reizen; dat men geene andere *Gebeden bij den openbaren Godsdienst* zou gebruiken, dan die door eene Kerkvergadering waren goedgekeurd, en dat die *Geestelijke*, die den Keizer om *Wereldlijke Richters* verzocht, zijn ambt verliezen zou.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Waarschijnlijk volgden op deze aanzoeken der Biscoppen de nieuwe wetten van HONORIUS, van het jaar 407 (*). Bij de eerste ontfloeg hij alle *Donatisten* en andere *Ketters*, van alle boete en straffen, die, al ware het nog zoo laat, tot de *Katholijken* overgingen. De andere bevat eene bevestiging der oude en voorgaande wetten.

Wetten
van HO-
RIUS.

Dan toen in het jaar 408 de groote Staatsdienaar en Veldheer des Keizers, STILICO, op 's Keizers last was omgebracht, begonnen de *Donatisten*, even

Nieuwe
beweij-
gema de

(*) *L. 41. et 43. C. Th. de H. v.*

als

III als de Heidenen, te beweeran, dat de tot hier toe
 BOEK tegen hen uitgegevene wetten enkel het werk van de-
 VIII zen Staatsman waren geweest, van welken HONORIUS
 Hoofdst. na C. G. waarschijnlijk niets geweten had. Zij verklaarden
 Jaar 363. derhalven deze wetten voor krachteloos, en ver-
 tot 476. toonden zelfs (*) eenen verdichten Vrijbrief des
 dood van Keizers ten hunnen behoefte. Ook vielen zij den
 STILICO. *Katholijken* Bischoppen weder spoedig op het lijf,
 die zij op allerlei wijzen mishandelden en plaagden; hoewel het onzeker is, of men dit niet liever aan de Heidenen moet toeschrijven. Niet weinigen van deze Bischoppen namen de wijk naa het Keizerlijke Hof te *Ravenna*, om bescherming te zoeken. Tot hetzelfde einde zond eene vergadering, die in het jaar 408 te *Karthago* gehouden werd, een gezantschap aan den Keizer. Maar inzonderheid sehreef AUGUSTINUS eenen nadruklijken Brief aan OLYMPIUS, die STILICO in het bestuur was opgevolgd (†), verzoekende om eene spoedige verklaring des Keizers.

Deze volgde ook in hetzelfde jaar. HONORIUS bevestigde zijne voorgaande Plakaaten, en gebood, dat de vergaderplaatsen der *Donatisten* en andere Kettters aan de *Katholijke* Kerk zouden geschonken worden (§). Weinige dagen daar na gebood hij, dat de *Donatistische* Kettters en de Jooden, zoodra zij de *Katholijken*, (*Catholicæ Sectæ*,) eenig na-
 deel

(*) AUGUSTIN. *Epist.* CV. pag. 226.

(†) *Epist.* XCVII. pag. 199.

(§) L. 43. *Cod. Theod. de Heres.*

deel zouden toevoegen, aan het leven gefraft zouden worden (*), in eene volgende wet werden alle bijeenkomsten van Kettters verboden (†); nog in het jaar 409 verſcheen eene andere wet (§), welke alle voorgaande tegen de *Donatisten*, andere Kettters, Jooden en Heidenen, bekrachtigde, en derzelver ſtipte uitvoering aanbeval.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Terſtond zocht AUGUSTINUS, de werkzaamſte onder alle *Afrikaanſche* Biſchoppen, van deze wetten des Keizers voordeel te trekken. Hij deed zulks in eenen Brief aan DONATUS, Stadhouder van *Afrika*, met uitdrukkingen, die hem even zeer van de lompe ijveraars onderſcheiden, als hem onder de ergſte vervolgers ſtellen, doch die met ſlim overlegte werk gaan (**). Hij wenscht voor alle dingen, dat de *Afrikaanſche* Kerk zich niet in zulke treurige omſtandigheden mogt bevinden, dat zij nodig had, de hulp der Aardſche Magt in te roepen. Evenwel, vervolgt hij, „dewijl de Apostel zegt: *alle Magt is van God*; zoo komt ons ongetwijfeld deze hulp ook van den Heere, daar zij aan de *Katholijke* Kerk door u, haren zoo oprechten Zoon, bewezen wordt. — Eene enkele zaak ſlechts is 'er, die wij bij uwe gerechtigheid vreezen, dat gij miſſchien, dewijl toch alle kwaad, hetwelk Godloze en ondankbare menſchen het Chriſtelijk Genootſchap aandoen, zeker gewigtiger en ſnooder is, dan wan-

AUGUSTINUS verklaart zich omtrent het ſtraffen der Donatisten.

neer

(*) *L. c. l. 44.* (†) *L. c. l. 45.*

(§) *L. c. L. 46.*

(**) *Epist. C. pag. 204. Tom. II. Opp.*

III neer het tegen anderen gepleegd wordt, ook van
 BOEK gevoelen zoudt zijn, dat men het meer naar de ver-
 VIII foelijkheid der misdaad, dan naar de Christelijke
 Hoofdst. zachtmoedigheid, beschouwen en straffen moet.
 na C. G. Doch, wij bidden u, om JESUS CHRISTUS wil, dit
 Jaar 363. niet te doen. Want wij staan niet naar wraak aan
 tot 476. onze vijanden op deze aarde; ook mag ons lijden
 en de angst van ons gemoed ons nooit zoo druk-
 ken, dat wij vergeten zouden, wat Hij ons geboden
 heeft, om wiens naam en waarheid wij lijden. Wij
 beminnen onze vijanden, en bidden voor hen.
 Daarom *wenschen wij, dat zij wel, om niet in de
 straffe des eeuwigen oordeels te vervallen, getuchtigd,
 maar niet, dat zij omgebracht worden. Wij willen
 niet, dat de tucht bij hen verzuimd worde; alleen
 dit willen wij niet, dat de levensstraffen, die zij
 waardig zijn, aan hen voltrokken worden.* — On-
 dertusfchen mogen de *Donatistische Kettens* heel
 spoedig door uwe Doorluchtigheid vernemen, dat de
 tegen hunne dwaling gegevene wetten nog in volle
 kracht blijven." Het schijnt in den eersten opslag,
 als of hier AUGUSTINUS den *Donatisten* ten goede
 spreekt, en een blijk geeft van zijne gematigdheid
 en verdraagzaamheid; maar wanneer men overweegt,
 dat hij juist de man is, die, door zijnen Brief aan
 OLYMPIUS, om deze harde wetten heeft aangehou-
 den; wanneer men ziet, dat hij alle *Donatisten*,
 zonder onderscheid te maaken, de dood waardig
 keurt, hen allen op allerlei wijze gestraft, maar
 alleen niet ter dood gebracht wil hebben; dan kan
 men zich nauwlijks onthouden, om met BARBEY-

RAC (*) te zeggen, dat zijne zachtmoedigheid volkomen aan die gelijk is, welke de laater Ketterridders betoonen, wanneer zij eenen van hen ter dood veroordeelden Ketter aan de Wereldlijke Overheid overgeven, met de woorden, dat zij geen bloed willen vergieten, dewijl de Kerk niet naar bloed dorst. Dat AUGUSTINUS zelfs lijf- en levensstraffen niet misbillijkt heeft, wegens Godsdienstige gevoelens, blijkt uit zijnen brief (†), waar in hij als bekend aanneemt, dat *Katholijken* en *Donatisten* de wetten der Keizeren tegen het offeren der Heidenen, waar op de doodstraffe gesteld was, geprezen hebben. Alleen Geestelijken moesten, naar zijn inzien, den schijn niet hebben, als of zij daar op aandrongen, om niet boven andere Christenen gehaat te worden, dewijl zij alleen beschuldigers waren in voortgelijke handelingen.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Deze overwinning der *Katholijken* over de *Donatisten* veranderde echter weder in het jaar 410, wanneer HONORIUS, mischien uit hoofde van het gevaar, hetwelk hij liep, van *Afrika* te verliezen, aan alle Godsdienst-gezindten aldaar eene volkomene vrijheid van Godsdienst schonk (§); maar hij herriep deze vrijheid weder spoedig, op het verzoek eener Kerkvergadering, welke in hetzelfde jaar te *Karthago* gehouden werd (**), en gebood op
nieuw,

(*) *Traité de la Morale des Peres* C. XVI. p. 306.

(†) *Epist.* XCIII. pag. 177.

(§) *Cod. can. Eccl. Afr.* p. 926. ed. Harad.

(**) *L. 51. C. Th. de Heret.*

III BOEK VIII
 Hoofdst. na C. G. Jaar 363. tot 476.
 Openbaar mondsprek te Karthago

nieuw, dat Ketteren, die ondernemen zouden, openbare vergaderingen te houden, ten lande uitgebannen, en zelfs aan den lijve gestraft zouden worden. Deze wetten moeten toch niet streng uitgeoefend zijn, wegens de toenmalige zwakheid der Keizerlijke regering, die niet eens in staat was, Rome tegen de magt en plundering van ALARIK te beschermen. Men moet dit besluiten, uit de pogingen, welke de *Katholieke* Bisschoppen in *Afrika* thans aanwendden, om met de *Donatisten* een openlijk en plechtig mondsprek te houden. AUGUSTINUS, die tot hier toe van bijzondere gesprekken zoo weinig vrucht gezien had, arbeidde thans des te meer, om een algemeen gesprek tot stand te brengen (*); toen de overige Bisschoppen zich daar in met hem verëenigden, werden 'er ten dien einde afgevaardigden ten Keizerlijken Hove gezonden (†), alwaar men onderstelde, dat de *Donatisten* hetzelfde verlangden, omdat zij zich in het jaar 406 tot zulk een gesprek aangeboden hadden (§).

HONORIUS dan, wiens staatsbelangen zich, ten dezen tijde, in het jaar 410, in de uiterste verwarring bevonden, bewilligde in zoodanig mondsprek, met een bijzonder bevel, waar in hij, met intrekking van zijn Plakaat, (*coeleste oraculum*,) omtrent de vrijheid van Godsdienst, beveelt, dat zoodanig een gesprek, uit vredelievendheid door de *Katholijken*

voor-

(*) POSSIDI *Vita August. Cap. 13.*

(†) AUGUST. *Brev. Coll. D. III. C. 4. T. IX. p. 377.*

(§) *Cell. Carthag. p. 1052. in HARD. act. Concil. T. I.*

voorgeflagen, binnen vier maanden tusfchen hen en de *Donatisten* te *Karthago* zal gehouden worden, opdat dezer dwalingen klaarblijkelijk zouden wederlegd worden. Indien hunne Bifchoppen zich niet vrijwillig lieten vinden, zouden, na drie uitftellen, aan hun te geven, alle hunne Gemeenten genoodzaakt worden, zich met de *Katholijken* te verëenigen, alzoo hunne Leeräars zich dan, door hun ftilzwijgen, als overwonnen erkenden. Tot zijnen Kommisfaris of Gevolmagtigden bij dit plegtig mondgefprek, benoemde HONORIUS FLAVIUS MARCELLINUS, onder den tijtel van *Tribunus* of *Notarius*, zoo veel als *Staats-Secretaris*. Deze kreeg bijzonder in last, om in alles voor het best van den waaren Godsdienst te zorgen (*).

MARCELLINUS maakte dit niet alleen aan de partijen wederzijds bekend; maar beloofde ook aan de *Donatistifche* Bifchoppen, dat allen, die zich bereid zouden verklaren, om bij dit gefprek te verfchijnen, de hun ontnomene Kerken vooraf weder zouden krijgen; alle gerichtshandelingen tegen de *Donatisten* zouden terftond ophouden, en het vonnis mogt uitvallen, zoo het wilde, na het einde van het gefprek, zouden de Bifchoppen van deze partij vrij en ongehinderd naa huis mogen keeren. Ook betuigde hij nadrukkelijk, dat hij in allen gevalle de ftrengfte onpartijdigheid in acht zou nemen (†). Hij be-

(*) *Collat. Carthag. Gest. primæ cognition. pag. 1051. ap. Harduin.*

(†) *Collat. Carthag. l. c. pag. 1052.*

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III betoonde zich openlijk infchiklijker en toegevender
 BOEK
 VIII jegens de *Donatisten*, dan hij verplicht was te doen.
 Hoofdst. AUGUSTINUS prijst hem zeer wegens zijne Godzalig-
 na C. G. heid, Wetenschap, en Deugd (*), hetwelk ook
 Jaar 363. door zijn gedrag bevestigd wordt. AUGUSTINUS en
 tot 476. HIERONYMUS hebben hem verscheidenen van hunne
 schriften toegewijd, onder welken de Boeken van
 AUGUSTINUS, *over de Stad Gods*, de voornaamste
 waren.

Daar MARCELLINUS zich dus het vertrouwen der beide partijën gewonnen had, kwamen derzelver afgevaardigden te gewilliger in het jaar 411 te *Karthago* bijeen. Hier verscheenen, van tijd tot tijd, van de *Katholijken* 286 Bishoppen, waar van men rekende, dat 'er over het geheel in *Afrika* 470 waren. De *Donatistische* 279 in getal, hielden te gelijk, niet zonder staatzij, hunnen intogt. Men beschuldigde hen, dat zij hun getal valschlijk vergroot hadden, daar zij 'er met de genen, die wegens ziekte terug gebleven waren, over de 400 hadden opgegeven. Dewijl onder een zoo groot aantal Bishoppen geen gesprek zonder verwarring gehouden kon worden, gebood MARCELLINUS, dat elke partij zeven Bishoppen zou verkiezen, welke in naam der overigen met malkanderen spreken konden. Bij dezen zou elke partij nog zeven voegen, met welken de eerste veertien des noods raad zouden kunnen pleegen. Acht Bishoppen, van iedere zijde een gelijk getal, zouden het opzicht hebben op de te maken af-

(*) *Epist. CII. pag. 395.*

affchriften en stukken. En dezen zoude, elke Bisfchop het gene hij gefproken had, met den eizerlijken Kommisfaris ondertekenen. Eindelijk zouden geene *Maximianisten* of andere Christenen tot het gefprek worden toegelaten. In het eerst weigerden de *Donatisten* wel dit alles aan te nemen, maar gehoorzaamden fpoedig. De *Katholijken* integendeel deden een Christelijk voorftel, bij MARCELLINUS, hetwelk hun tot lof moest ftrekken, indien men niet tevens bedacht, dat zij alle gunftige vooruitzichten omtrent den uitflag van het gefprek voor zich hadden: hoe het zij, het voorftel was glimpig en prijslijk. Zij verklaarden, dat, indien de *Donatisten* konden bewijzen, dat de waare Christelijke Kerk overal te niet gegaan, en alleen bij hen overgebleven was, zij zich dan aan hun wilden onderwerpen, zonder eenige aanspraak te maken op de Bisfchoppelijke waardigheid; maar konden zij, *Katholijken*, het tegendeel aantoonen, dan mogten evenwel de *Donatistifche* Bisfchoppen, tot hen overkomende, hun ambt blijven behouden, ja in fteden, waar Bisfchoppen van de beide partijën waren, dezelve bij foort van beurtwifeling waarnemen (*).

AUGUSTINUS, die met zijnen vriend, den Bisfchop AURELIUS van *Karthago*, deze geheele zaak in beweging gebracht had, maakte ook met hem de twee voornaamfte Bisfchoppen uit van die zeven, die het woord zouden voeren. Nevens hem ziet men

(*) *Collat. Carth. l. c. p. 1053-1058. AUGUSTINUS de Gestis cum Emerito Donat. T. IX. Opp. p. 427.*

III men ook de Bischoppen ALYPIUS en POSSIDIUS
 BOEK
 VIII voornaamlijk werkzaam. Van de *Donatistische* zijde
 Hoofdst. waren PRIMIANUS van *Kärthago*, PETILIANUS van
 na C. G. *Konstantina*, en EMERITUS van *Cesarea*, de drie
 Jaar 363. eersten en beroemdsten. Het begin der bijëenkomen-
 tot 476. sten had plaats op den eersten *Junij* des jaars 411,
 in tegenwoordigheid van MARCELLINUS, en eenige
 andere Wereldlijke Ambtenaren. Doch deze eerste
 dag werd enkel met velerleië pligtplegingen doorge-
 bracht, waar toe ook de zwarigheden behoorden,
 welke de *Donatisten* op die wijze maakten, dat
 men niet kan nalaten te vermoeden, dat zij opzet-
 lijk deze geheele handeling verhinderingen in den
 weg hebben pogen te leggen. MARCELLINUS ver-
 zocht hen meer dan ééns, te zitten. Daar op ant-
 woordde PETILIANUS, terwijl hij hem met vele lof-
 tuitingen prees, dat zij hem wel bedankten, dat hij
 zoo oude en door zoo vele palmtakken der vervol-
 gingen bloejende Leeräaren dit gemak vergunnen
 wilde; maar dewijl CHRISTUS voor zijnen Richter
 gestaan had, wilden zij dit ook voor eenen zoo eer-
 waardigen man doen (*). Deze in de daad gemaakte
 nedrigheid had ten gevolge, dat vervolgens ook de
Katholijke Bischoppen en MARCELLINUS zelf staan
 bleven. De *Katholijken* antwoordden toen den *Do-*
natisten niets, hoe zeer dezen ook eene beledigende
 reden hadden aangevoerd, dat het hun door de Hei-
 lige Schrift verboden was, *bij de Godlozen te zit-*
ten. Ps. XXVI. 5. (†). Aan den anderen kant

(*) *Coll. Carth. l. c. p. 1093-1115.* ver-

(†) *AUGUST. Brev. Coll. cum Donat. T. IX. Opp. p. 3.*

verraadde het of eenen onvoegzamen hoogmoed, of ten minsten zekere afkeerigheid, die voor het oogmerk van zoodanige bijeenkomst geheel niet paste, dat de *Donatisten* den naam van *Broeders* niet wilden aannemen, welken de *Katholijken* hun wilden geven (*). Over het algemeen schijnt hun een onderzoek mishagd te hebben, hetwelk, zoo met betrekking tot den oorsprong der *Scheuring*, als bijzonder tot derzelve voortduuring, voor hun niet gunstig kon uitvallen.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 365.
tot 476.

In de *tweede bijeenkomst* werd ook nog niets gewigtigs ter hand genomen. Men vergunde slechts den *Donatisten* een uitsfel, hetwelk zij, niet zonder reden, verzocht hadden, om de gerichtelijke afschriften van voorige handelingen tot hun gebruik te bekomen. Eindelijk ging men, met de *derde* zitting over tot de hoofdvraag; evenwel niet vóórdat lang gegeven was over eene vraag, welke de *Donatisten* opwierpen: Wie eigenlijk dit geheele Mondgesprek begeerd had? Geene van beiden de partijën wilde dit van zich gezegd hebben, uit hoofde van de gevolgen, die men daar uit meende te kunnen afleiden. MARCELLINUS, die, bij alle deze streeken, uitsfellen en nutteloos kibbelen, zeer veel geduld en verstand betoonde, verklaarde vergeefs, dat het van de beide partijën begeerd was (†), kort daar na erkende hij ook, dat de *Katholijken* het verlangd hadden (§). Ondertusfchen kwam men toch langs de-

zen

(*) *Collat. Carth. l. c. pag. 1120.*

(†) *Pag. 1161. l. c. (§) Pag. 1169.*

III zen weg, tot ontvouwing van het gene, waar alles
 BOEK op aankwam. AUGUSTINUS inzonderheid drong 'er
 VIII op aan, dat men afdoen zou: *Waar de Kerk*
 Hoofdst. zij (*)? Thans deden de *Donatisten* een opstel
 na C. G. door éénen van hunne Bisshoppen voorlezen, waar
 Jaar 363. tot 476. in zij, uit de Heilige Schrift, zochten te bewijzen,
 dat de ondeugende zeden der *Leeräaren* aan de Kerke
 zoodanige smetten konden aanwrijven, dat dezelye
 bekend wordende, zij niet meer de waare Kerk
 heeten kon. AUGUSTINUS beäntwoordde dit opstel,
 niet zonder dat men hem dikwerf in de reden viel,
 terwijl hij door Bijbél-getuigenissen bewees, dat
 goeden en kwaaden, deze laatsten in het geheim en
 openbaar, in deze Wereld onder één gemengd, van
 de Kerk geduld werden; zonder dat daaröm de eer-
 sten aan de zonden der laatsten deel namen. De
Donatisten maakten hier tegen wel eenige tegenwer-
 pingén; onder anderen wilden zij niet toegeven, dat
 de Duivel het onkruid in de Kerk gezaaid hebbe.
 Doch toen AUGUSTINUS hun het gezag van CYPRIANUS
 tegenstelde, die deze gelijkenis dus verklaard
 had, durfden zij 'er niets meer tegen te zeggen (†).
 Ja, zij werden zoo ver gebracht, voornaamlijk door
 het gebruik, hetwelk deze *Leeräar* van de *Maxi-*
mianistische partij tegen hen maakte, dat zij genood-
 zaakt waren te erkennen, dat de ééne zaak aan de
 andere, en het gedrag van den éénen persoon aan den
 anderen niet nadeelig kon zijn (§). Na

(*) L. c. pag. 1149.

(†) AUGUST. *Brev. Coll. cum Donat.* p. 384.

(§) AUGUST. *l. c. et Libr. ad Donat. post Coll. T. IX.* p. 396.

Nadat op deze wijze de *leerftellige* hoofdvraag III
over de Kerk beflist was, gelijk MARCELLINUS zelf BOEK
 erkende, ging men tot de *gefchiedkundige* over, VIII
van den oorfprong der Donatiftifche Scheuring. Hoofdst.
 Hier toe waren de *Donatisten* zoo weinig genegen, na C. G.
 dat zij veel meer beweerden, in deze zaak moest Jaar 363.
 CHRISTUS alleen Richter wezen (*); maar de *Ka-* tot 476.

tholijken vonden 'er des te meer hunne rekening bij, omdat, zelfs in gevalle CÆCILIANUS, die den *Donatisten* het eerste voorwendzel tot hunne fcheuring gegeven had, fchuldig mogt gevonden worden, daar uit evenwel de noodzaaklijkheid der afzondering van de *Katholijke* Kerk niet kon afgeleid worden. Men zocht dus alles op, ten einde dit eerste begin van het *Donatismus* op te helderen, of eigenlijk, om elkanderen, door opzetlijke voorftellen dier gebeurteniften, in verlegenheid te brengen. Maar de Kerkvergaderingen, op welke de beide partijën zich beriepen, de oorfpronglijke flukken, welke zij voortbrachten, zelfs die, waar van de *Donatisten* opzetlijk gebruik maakten, werkten allen famen, om de onfchuld van CÆCILIANUS, als ook van FELIX, die hem tot Bifchop gewijd had, aan den dag te leggen. Bij voorbeeld, zij beriepen zich op eenen Brief van KONSTANTYN *den Grooten*, in welchen hij hun, onder alle blijken der uiterfte verfœjning, evenwel vrijheid gegeven had, om te leven, zoo als zij wilden (†), en thans waren zij flout genoeg, om

(*) AUGUST. *Brevic. Coll.* pag. 384.

(†) AUGUST. *Brev. Coll.* p. 393. Verg. *Deel IV. Bl.* 116.

III te hoopen, dat MARCELLINUS, daar door bewogen,
 BOEK hun eene dergelijke vrijheid zou schenken; maar de-
 VIII ze antwoordde hun, dat hij eenen geheel anderen
 Hoofdst. na C. G. last had.

Jaar 363.
 tot 476.

Thans was derhalven alles rijp tot een vonnis van den Keizerlijken Richter. Deze deed dan uitspraak, dat de *Donatisten door de Katholijken genoegzaam wederlegd waren*. Terstond daar op maakte hij de handelingen van het gehouden gesprek openbaar, met een aanschrijven van dezen inhoud: Dat men uit de Handelingen zal zien, dat zij in alles te kort zijn geschoten; dat zij, hardnekkig blijvende, naar de wetten moesten behandeld worden; waarüm hij alle Overheden vermaant, niet te dulden, dat de *Donatisten* ergens vergaderingen hielden. De Kerken, welke hij hun, uit toegeeflijkheid, had laten inruimen, tot dat 'er uitspraak zou gedaan zijn, moesten zij terstond aan de *Katholijken* overgeven, ten ware zij zich met hen verenigden. De *Donatistische* Bischoppen konden intuschen veilig naa huis keeren, gelijk hij hun beloofd had. Eindelijk wie *Circumcelliones* op zijne goederen had, en die niet in toom hield, diens goederen zullen verbeurd verklaard worden (*).

Aanmer-
 kingen
 over dit
 Mondge-
 sprek.

Dus eindigde dit vermaard Gesprek te *Karthago*. (*Collatio Carthaginiensis*.) Men ziet daar uit, hoe vele rechten de Keizers oordeelden te kunnen uitöefenen, zelfs in Kerkelijke zaken; alhoewel dit waar is, dat de Buitenspoorigheden der *Circumcelliones*

de

(*) *Collat. Carth. pag. 1189.*

de zaak van eersten af voor den Burgerstaat belangrijk maakten, en aanleiding gegeven hadden tot menigvuldige Keizerlijke wetten. Maar ook de *Katholijken* konden niet anders, dan door de ondersteuning van het Hof, eene voor hun gewenschte uitkomst van deze Scheuring verwachten. Hunne gesprekken en geschriften werkten weinig of niets uit; hunne Kerkvergaderingen werkten slechts langzaam, maar schiepelijk op elkander volgende *Keizerlijke* wetten gaven meer nadruk, en de *Keizerlijke Kommissie*, door eene nieuwe en scherpe wet ondersteund, beloofde des te grooter gevolgen. De Bisschoppen verloren niets van hun aanzien, werden met eerbied behandeld, en in de daad, was de Burgerlijke Magt niet meer dan een werktuig van hunne wenschen. Inmiddels hadden geene van beide de partijen in dit gesprek proeven van uitmuntende wetenschap en kunde gegeven. Zij hadden niet, als wijze en Christelijke Leeräars, zich toegelegd, om te beproeven, of men tot een billijk vergelijk kon komen; integendeel het gesprek bestond grootendeels in een gekijf, en een zoeken, om op elkander een voordeel te bejagen, om te ontwijken, als men gedrongen werd, en in eene zucht, om gelijk te hebben, als men zijne partij dacht te kunnen vervolgen, terwijl men trots op elkanderen nederzag. Deze fouten begingen de *Donatisten* wel meest, onder welken PETILIANUS boven anderen uitmuntte; de *Katholijken* betraden meer den rechten weg, om tot eene verzoening te geraken, hoewel zij zich slechte Schriftverklarers en *Dogmatici* vertoonden. Men is in staat, om de

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

zaak

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
n^o C. G.
Jaar 363.
tot 476.

zaak te beoordeelen, dewijl wij een aanmerkelijk gedeelte van de echte Handelingen van dit gesprek nog hebben, onder den tijtel: *Gesta collationis, habitæ Carthagine, inter Catholicos et Donatistas.* Vooraf gaat een Register van den Inhoud dezer Handelingen, hetwelk zekere MARCELLUS, op verzoek van twee Bischoppen, toen vervaardigd heeft, zijnde eene lijst van het geen elken dag is voorgevallen. — (*Capitula Gestorum.*) — Vervolgens volgt het Protocol zelf, met eenige daar toe behoorende Bijlagen, volgens de drie dagen des gespreks, (*gesta prime, secundæ, tertie cognitionis,*) alleen ontbreekt het derde deel van den laatsten dag. Dit merkwaardig stuk heeft STEPH. BALUZE met goede ophelderende aanmerkingen en bijvoegzelen uitgegeven (*), en naderhand meer anderen. Het gene in dit oorspronkelijk stuk, hetwelk AUGUSTINUS zijne Gemeente liet voorlezen (†), aan de handelingen van den derden dag ontbreekt, kan genoegzaam aangevuld worden door het uittreksel, hetwelk AUGUSTINUS in het jaar 412 vervaardigd heeft (§), onder den tijtel: *AUGUSTINI Breviculus Collationis cum Donatistis (**).*

De Donatisten be- Alhoewel de *Donatisten* de handelingen van elken roepen dag, even zoo wel als de *Katholijken*, ondertekenden, deden zij zulks echter met voorbehoud van zich op hun

(*) *Nov. Coll. Concil. T. I. p. 117-360. Paris 1683.*

(†) *Serm. CLXIV. C. 8. p. 553. T. V. Opp.*

(§) *Retractat. Libr. II. Cap. 39.*

(**) *Tom. IX. Opp. pag. 371.*

hun *Appel* of Beroep, aan den Keizer (*). Maar, nadat MARCELLINUS het vonnis tegen hen geveld had, *appelleerden* zij daadlijk (†). AUGUSTINUS gewaagt (§) van een gefchrift, hetwelk zij, door hunne Bisfchoppen ondertekend, hebben bekend gemaakt, en waar in misfchien dit *Appel* of Beroep begrepen was. Ten minften zij herhaalden daar in die Schriftuurplaatzen, waar van zij zich in het Mondgefprek bediend hadden, om de noodzaaklijkheid eener afzondering van booze Christenen te bewijzen; verklaarden zich over het geen aldaar gezegd was; zij befchuldigden MARCELLINUS van partijdigheid; zij beklagden zich, dat zij niet alles hadden mogen zeggen, wat zij wilden, en dat het vonnis des nachts was uitgefproken, om anderen van hunne uitvluchten niet te gewagen (**). AUGUSTINUS beantwoordde dit gefchrift, en naar het fchijnt, voldoende in een bijzonder Boek (††). Tevens waarfchuwde hij de *Donatiftifche* Leeken, om zich niet langer van hunne Bisfchoppen te laten verleiden, die volkomen overwonnen waren: Het is waar, hij zegt hun dit vrij fterk en zonder omftandigheden, dat zij, daar het niet mogelijk was, hen door woorden te bekeeren, door eene zeer zachte ftraffe moesten getuchtigd worden; alleen de *Katholijken* wenschten niet, dat 'er bloed bij hen vergoten, of

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
den Kei-
zer.

(*) *Gesta tertie cognit. Cap. 8. pag. 273.*

(†) AUGUST. *ad Donat. post Coll. C. 12. T. IX. p. 401.*

(§) *L. c. C. 20. p. 405.* (**) *L. c. C. 12, 16, 20.*

(††) *Ad Donat. post Collat. Liber Tom. IX. p. 395.*

III de strenge wetten des Keizers op het naauwkeurigst
 BOEK VIII uitgevoerd zouden worden (*).
 Hoofdst. Niettegenstaande het Beroep of *Appel* der *Donatisten*, bevestigde HONORIUS evenwel het vonnis
 na C. G. tisten, van MARCELLINUS (†). Een gevolg hier van was
 Jaar 363. eene nieuwe en tweede wet, welke hij in het jaar
 tot 476. 413 gaf (§). In dezelve ontnam hij voor alle din-
 HONORIUS beves- gen den *Donatisten* alle gunsten, die hun gefchon-
 tigt de uitpraak ken waren, en gebood vervolgens, dat alle hunne
 van MAR- Bisfchoppen, en andere Geestelijken, Leeken, en
 CELLINUS *Circumcelliones*, die niet van den dag der afkondi-
 ging dezer wet af zich met de *Katholijke Kerk* zou-
 den verëenigen, eene aanzienlijke *geldboete* zouden
 betaalen. Deze wordt bepaald van tien tot vijftig
 ponden Gouds, naar het onderscheid van waardig-
 heden en standen. (*Illustres, Spectabiles, Senatores, Clarissimi, Sacerdotales, Decuriones, Negotiatores, Plebeii, Circumcelliones.*) Die genen, op
 wier Landgoederen zij zich onthielden, zouden zelve
 gestraft worden, indien zij hen verbergden. Ook zouden de *echte vrouwen* der *Donatisten*, even
 als de mannen, zoodanige *geldboete* betaalen. De
goederen der genen, die zich hier door niet zouden
 laten bekeeren, zouden verbeurd worden verklaard.
 De *Dienstknechten* en *Boeren* zouden, door *menig-
 vuldige slagen*, van hunnen valschen Godsdienst af-
 getrokken worden; derzelver *Heeren* zouden, indien
 zij dit verzuimden, ook de gemelde *geldboete* betaalen.

(*) *Cap. 17.* (†) POSSID. *Vit. August. C. 13.*

(§) *L. 52. Cod. Theod. de Heret.*

len. Alle *Bisfchoppen* en andere *Geestelijken*, die deze partij niet wilden verlaaten, zouden elk afzonderlijk *buiten Afrika gebannen* worden. Eindelijk zouden alle hunne *Kerken* en *Vergaderplaatsen*, als ook wat daar aan aan vaste goederen gefchonken was, aan de *Katholijken* worden ingeruimd.

Deze wet deed geene geringe werking bij de *Donatisten*. In het eerst, toen zij hun geding te *Karthago* verloren hadden, kwamen wel velen, door de tegen hen gevelde uitspraak afgeshrikt, tot de *Katholijken* over; onder welken ook menigvuldige *Circumcelliones* waren (*). Evenwel bleef het grootste gedeelte van hen hunne partij standvastig toegedaan. Dit leidde *AUGUSTINUS* enkel van den hoogmoed hunner Leeräaren af (†), doch de eens bij hen ingewortelde en tot Dweeperij geklommen afkeer van de *Katholieke Kerk*, die nog vermeerderd werd door derzelve geest van vervolging, kan hier toe veel hebben toegebracht. Maar, wanneer de harde wet van *HONORIUS* verscheen, verëenigde zich een aantal *Donatistische* Bisfchoppen, benevens hunne Gemeenten, met de *Katholijken*; anderen van hunne Bisfchoppen namen de vlucht, of verbergden zich. Vele *Donatisten* werden des te woedender, en mishandelden de *Katholieke Geestelijken* gedeeltelijk ter dood toe; ook waren 'er sommigen onder hen, die zich uit wanhoop het leven benamen. Nog steeds bleven 'er velen overig, die zich op geneerleü

III
BOEK
VIII
Hoofdt.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Gevol-
gen van
de Kei-
zerlijke
uitspraak

(*) *AUGUST. contra Gaudent. Libr. I. Cap. 29. Tom. IX. pag. 443.* (†) *Sermon. CLXIV. p. 554. Tom. V.*

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

---

leië wijze lieten winnen. Deze schreeuwden leidkeels over herhaalde verdrukkingen, en beschuldigden de *Katholijken*, dat het dien voornaamlijk om hunne goederen te doen was. Deze integendeel verzekerden, dat alles enkel en alleen uit liefde tot de Zaligheid en het behoud der *Donatisten* geschiedde. Men ziet aan den éénen kant de zoo in het naauw gebrachte partij nog sterk en moedig genoeg, om op eene Kerkvergadering van meer dan dertig Bischoppen, onder welken zich PETILIANUS bevond, een besluit te kunnen maken, dat die Bischoppen en Ouderlingen, die, door dwang, den Godsdienst der *Katholijken* hadden bijgewoond, onder deze voorwaarde weder aangenomen zouden worden, indien zij slechts het Avondmaal bij hen niet gevierd, (*Sacrificium obtulerunt*,) of een openlijk Godsdienstvoorstel gehouden hadden. Aan den anderen kant verdedigden zich de *Katholijken*, op eene Kerkvergadering te Zerte, door eenen van AUGUSTINUS opgestelden Brief, tegen de beschuldiging van hunne partijën, als of zij MARCELLINUS hadden omgekocht (*). Ook ditmaal verzocht AUGUSTINUS aan MARCELLINUS en den *Proconsul van Afrika*, om aan de *Donatisten* ten minsten geene levensstraffen te laten oefenen, dewijl zulks overëenkomstig was met de Christelijke zachtmoedigheid, en tot hunne bekeering dienen zou; ja het lijden van
Gods

(*) POSSID. *Vit. August. Cap.* 13. AUGUSTIN. *Epist.* CXXXIII. pag. 300. *Epist.* CXLI. pag. 349. *Epist.* CLXXXV. pag. 500. *contra Gaudent. L. I. C.* 37. sq.

Gods Knechten werd door eene bloedige wraak ontëerd (*).

III
BOEK
VIII

MARCELLINUS zelf werd in het jaar 413, op bevel van den Veldheer MARINUS, die een in *Afrika* ontstaan oproer gedempt had, ter dood gebracht, onder voorwendzel, dat hij in hetzelfde deel genomen had. AUGUSTINUS, die toen te *Karthago*, waar dit gebeurde, tegenwoordig was, en die zijne dood vergeefs zocht te verhinderen, zegt in den Brief, in welken hij hem beklagt (†), niets het minste, waar uit men zou kunnen besluiten, dat de *Donatisten* dezelve veröorzaakt hadden. Evenwel heeft men, in laater tijd, enkel op het getuigenis van HIERONYMUS (§), hetwelk hier zoo weinig uitdoet, omdat hij zoo ver van daar leefde, volgens hetwelk MARCELLINUS door de *Ketters onschuldig om het leven zal gebracht zijn*, met zekerheid onderfeld, dat de *Donatisten* MARINUS daar toe zouden hebben omgekocht, waaröm hij ook te meer tot onzen tijd toe als een Martelaar en Heilig vereerd is geworden (**).

op Hoofdft.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
MARCEL-
LINUS ter
dood ge-
bracht.

Zijne dood verligte ook het lot der *Donatisten* niet. Integendeel HONORIUS gaf, in het jaar 414, op nieuw eene zeer strenge wet tegen hen uit (††). Behalven het gene te vooren was vastgesteld, aan-

Strefse
behande-
ling der
Donatis-

gaan-

(*) *Ep. CXXXIII.-CXXXIV. pag. 300. CXXXIX. pag. 318.* (†) *Ep. CLI. pag. 392.*

(§) *Contra Pelagian. Libr. III. Cap. 6.*

(**) TILLEMONT *l. c. pag. 612.*

(††) *L. 54. Cod. Theod. de Heret.*

III gaande het verbod, hun gedaan, om een Testament
 BOEK of uitersten wil te maken, omtrent hunne Geestelij-
 VIII ken, Kerken, en het verbergen der *Donatisten*,
 Hoofdst. na C. G. voegde hij 'er nu bij, dat de aanzienlijksten onder
 Jaar 363. hen, in plaats der te vooren bepaalde Boete van
 tot 476. 50 ponden Gouds, thans 200 ponden zouden be-
 taalen; dat ieder hunner deze Boete zoo dikwijls
 zou betaalen, als hij den Godsdienst der *Donatis-*
ten had bijgewoond; dat, indien iemand dit meer
 dan vijfmaal gedaan had, men hem daar van ken-
 nis zou geven, ten einde dan eene nog hardere
 straffe voor te schrijven; dat ook de geldboeten der
 overige standen onder de *Donatisten* verhoogd zou-
 den worden; dat de Boeren, die door slagen niet
 bekeerd konden worden, het derde deel van hunne
 bezitting zouden verliezen; en dat, om andere klei-
 nere omstandigheden, in deze wet, voor bij te gaan,
 alle *Donatisten* voor eerloos, en onwaardig zouden
 gehouden worden, om in deſtige gezelschappen te
 verſchijnen. — Naardien ook de *Donatisten* zouden
 kunnen voorwenden, dat, met de dood van MAR-
 CELLINUS, omdat hij, als een oproermaaker, ter
 dood gebracht was, zijn tegen hen geveld vonnis
 te gelijk krachteloos was geworden, zoo bevestigde
 HONORIUS hetzelve, onder eene lofwaardige melding
 van 's mans gedachtenis, nog in het jaar 414 (*).
 In het volgende jaar verbood de Keizer de openbaare
 bijeenkomsten der *Donatisten* nogmaal, niet alleen op
 straffe van verbanning, maar zelfs op levensstraffe (†).

Thans

(*) L. 55. C. Th. de Her. (†) L. c. l. 56.

Thans kon de geheele ondergang der *Donatisten* niet langer gekeerd worden. Van dezen tijd af worden de berichten van hen zeldzamer; juist omdat zij ophielden, eene geduchte partij uit te maken, en dewijl AUGUSTINUS eene nieuwe gewigtige bezigheid kreeg met andere Ketteren, naamlijk de *Pelagiënen*. Evenwel komen zij nog hier en daar in zijne Kerkredenen, Brieven, en andere Schriften, niet zonder merkwaardige bijzonderheden en omstandigheden, voor. Zoo werd hij, omtrent het jaar 417, door den beroemden *Romeinschen* Veldheer in *Afrika*, BONIFACIUS, over het onderscheid tusfchen de *Donatisten* en *Ariënen* geraadpleegd, waar op hij hem door eenen insgelijks beroemden Brief antwoordde, welken hij zelf wegens de lengte een Boek genoemd heeft (*), in welken hij de grondstellingen en het nut van het vervolgen der *Donatisten* breedfprakig voordraagt. — Nog eens hield zich eene algemeene *Afrikaanfche* Kerkvergadering, welke te *Karthago* in het jaar 418 gehouden werd, met het lot der *Donatisten* bezig. Deze bepaalde, behalven hare befluiten tegen de *Pelagiënen*, bijzonder, hoe men handelen zou met de *Donatistifche* Gemeenten en Bifchoppen, die vóór of na de Keizerlijke wetten tegen deze partij zich met de *Katholijken* verzoend hadden; nademaal deswegens tusfchen de Bifchoppen der laatstgemelden, die bij deze gelegenheden hunne Kerspels zochten uit te breiden, allerhande twisten ontflaan waren. Zij wekte de Bifchoppen,

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
Onder-
gang der
Donatis-
ten.

(*) *De Correctione Donatistarum Liber seu Epist.* CLXXXV. p. 489. T. II. *Retractat.* L. II. C. 48.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

pen, die zich in dezen pligt nalatig betoonen mo-
ten, door deze hoop, om hun Kerklijk rechtsgebied
uit te breiden, op, om de Kettters in hunne nabuur-
schap met de *Katholijke* Kerk te verëenigen (*). —
In hetzelfde jaar kwam AUGUSTINUS, op eene rei-
ze, te *Cesareä* in *Mauritanië*, alwaar hij, benevens
andere *Donatisten*, ook hunnen bij uitstek bekenden
Bischof EMERITUS ontmoette. Aan dezen had hij,
terstond na het Godsdienstig Mondgesprek te *Kar-*
thago, waar bij deze uitgemunt had, een Boek ge-
schreven, in hetwelk de gronden kort saamgevat wa-
ren, die zijne partij overhoop moesten werpen; maar
hetwelk verloren geraakt is (†). Thans verzelde hij
AUGUSTINUS, op deszelfs verzoek, in de Kerk der
Katholijken te *Cesareä*; alwaar hij echter geheel
geene neiging tot verëeniging met dezelveu betoonde.
AUGUSTINUS hield aldaar eene Kerkreden, welke
men nog lezen kan, en welke eene vrij zachte nodi-
ging aan EMERITUS was (§). Men gaf hem ook
twee dagen uitstel, waar na hij zich voor eene groo-
te vergadering in de Kerk tot een Gesprek met AU-
GUSTINUS tegenwoordig stelde. Dan het was niet
mogelijk, hem tot een Gesprek te brengen; hij ver-
genoege zich, met te zeggen, dat hij te *Karthago*
alleen voor de overmagt had moeten zwichten. AU-
GUSTINUS sprak daarom des te langer van het ge-
drag, hetwelk de *Katholijke* Bischoppen daar tegen
de *Donatistische* hadden gehouden; ook vergat hij
niet,

(*) *Cod. canon. Eccl. Afric. C. CXVII. p. 930. sq. ap. Hard.* (†) *Retractat. L. II. C. 46.*

(§) *Sermo ad Cesar. Eccl. Pleb. T. IX. Opp. p. 419.*

niet, van de voordeelen gebruik te maken, welke men tegen hen uit hunne *Maximiänistische Scheuring* trekken kon. Dit alles herhaalde hij kort daar na in een klein gefchrift, in hetwelk hij wederöm **EMERITUS** en de nog overige *Donatisten* tot verzoening vermaande (*).

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

In de meeste andere Gewesten van *Afrika*, fchijnen alszins de Keizerlijke wetten met meer strengheid aan de *Donatisten* ten uitvoer gebracht te wezen. Ten minften, de vrees voor dezelve, en hun onverwinlijke afkeer tegen de *Katholijken*, fchijnt niet weinigen van hen op nieuw in de wanhoopige woede gefort te hebben, met welke zij voorheen fomtijds zichzelve het leven benamen. Zelfs hun Bifchop, te *Thamugada*, **GAUDENTIUS**, dreigde, zich met zijne aanhangers in de Kerk van die ftad te zullen verbranden. Toen hem de Bevelhebber **DULCITIUS**, die ter volvoering der Keizerlijke wetten in *Afrika* gekomen was, vermaande, om zich met de *Katholijken* te verëenigen, of naar het bevel van den Vorst te wijken; weigerde hij, in een fchriftelijk antwoord, één van beiden te doen. Hij verzekerde wel, dat hij zijne aanhangers zelf vermaand had, om zich uit de Kerk te begeven, indien zij niet vrijwillig wilden fterven; hij zelf zou het niet eer doen, vóórdat de vervolging hem daar toe noodzaken zou. Maar een getrouw Herder was toch verpligt, zijn leven voor de Schaapen te laaten; en die genen mogten dit veräntwoorden, die tegen den wil van

God,

(*) **POSSID.** *Vit. August. C. 14.* **AUGUST.** *de Gestis cum Emerito Liber T. IX. p. 425.*

III BOEK VIII
 Hoofdst. na C. G. Jaar 363. tot 476.

God, in plaats van Leeräaren, Geweld en Soldaaten gebruikten. DULCITIUS zond dezen Brief aan AUGUSTINUS, die hem terstond beantwoordde; en tevens een klein tegenschrift, hetwelk GAUDENTIUS hem toezond, insgelijks wederlegde. Dus kwamen, omtrent het jaar 420, zijne twee Boeken tegen GAUDENTIUS (*) te voorschijn; wat in dezelve te zoeken zij, zal men uit zoo vele van zijne Twistschriften tegen de *Donatisten*, als ons reeds zijn voorgekomen, gemakkelijk kunnen opmaken. Hier en daar kon hij beter geäntwoord hebben; bovendien verdedigt hij ook niet overäl eene goede zaak; hoewel zijn partij geheel niet onder de sterksten behoort.

Laatste berichten van de Donatisten.

Nadat de *Donatisten* reeds zedert langen tijd in het onderspit geraakt waren, gaven hun de beide Keizers, VALENTINIAAN III, en THEODOSIUS II, de laatste doodsteek. De eerste bepaalde op nieuw tegen hen en alle Ketteren, in het jaar 425, de ballingschap buiten 'sLands (†). Maar deze verbood hun, in het jaar 428, insgelijks met andere Ketteren, volstrekt alle Godsdienstige bijeenkomsten (§). Van dezen tijd af bespeurt men enkel nu en dan geringe spoooren van hen in de Geschiedenis. Echter ziet men, dat hunne overblijfselen nog tot tegen het einde der zesde eeuw voorhanden geweest zijn; en naar allen schijn zijn zij eerst in de zevende eeuw, met den inval der *Arabieren* in *Afrika*, geheel te niet geraakt. Onder anderen heeft TILLEMONT (**) deze geringe en versprooide berichten bijeenverzameld.

(*) *Tom. IX. Opp. pag. 321.*

Ten

(†) *l. 63. Cod. Th. de Heret.* (§) *L. c. l. 65.*

(**) *Mémoire. Tom. VI. pag. 192.*

Ten besluite van deze Geschiedenis der *Donatisten*, willen wij hier de aanmerking van SCHRÖCK (*), wien wij in het te Boek stellen derzelve veelal gevolgd zijn, hier overnemen, dewijl zij alszins grond is op de verhaalde daadzaken. „ Zoo min de *Donatistische* Scheuring, in de eerste helft der IVde eeuw, gewigtige gevolgen scheen te belooven, voor de denkwijze, het Leerstelsel en de Godsdiensttwisten der *Katholijken* in het gemeen; zoo talrijk heeft zij, na het midden dier eeuw, dezelve van tijd tot tijd voortgebracht. Zij werd nooit eene eigenlijk gezegde *Ketterische* aanhang, en evenwel heeft zij op de *Godsdienstbegrippen* van alle volgende tijden ongemeen veel invloed gehad. Gedurende den langen en ingewikkelden strijd met denzelfden, geraakten de *Katholieke* Leeräars deels natuurlijk op zekere vragen uit de Geloofsleere; deels gewenden zij zich aan verscheidene grondregels en leerstukken, welke hun tegen deze gezindte den meesten dienst deden. Voor het verstandige en eechte Christendom was 'er ondertussehen volstrekt geen winst in gelegen. De *Katholijken* verlieten het gevoelen, hetwelk te vooren door CYPRIANUS en zoo vele andere *Afrikaansche* Bischoppen ijverig was voorgestaan, dat de *Doop der Kettens* krachteloos was, wel geheel en al; maar begingen de onbedachtzaamheid, van dezen zelfden Doop, dien zij voor eenen *waarden Doop* verklaarden, te zeggen, dat hij buiten de *Katholieke Kerk* volstrekt geen nut doet. Om de waarheid te bekenen, zij moesten de-

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
Aanmerking ten
besluit
van de
geschiedenis der
Donatisten.

(*) *Christl. Kirchengesch. T. XI. S. 463.*

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

---

deze bepaling aannemen, dewijl zij uit hunne geliefkoosde Leere van de *Eenheid der waare Kerk* ongedwongen voortvloeide, in welke leere zij des te meer met CYPRIANUS en andere vroegere Leeräaren overëenstemden. Niet ligt is 'er cenig leerstuk der oude Kerkleeräaren vruchtbaarer geweest in gewigtige en schadelijke gevolgen, dan even dit leerstuk. — En met alle deze gevolgen, slechts weinig uitgezonderd, hetwelk toch ook reeds in de beginselen werd voorbereid, en zijne volkomene ontwikkeling van latere gunstigere tijdsomstandigheden verwachtte, werd het in de *Donatistische* verschillen reeds door AUGUSTINUS gevormd en uitgewerkt. Zijne hier voor beschrevene Twistschriften leeren dit; zelfs zijn zij tot beschouwing van dit leerstuk in zijnen gantschen omvang nog dienstiger, dan zijn Boek *over de Eenheid der Kerk*, hetwelk hij ook tegen de *Donatisten* geschreven heeft (*). Eigenlijk bouwde hij wel op den grond, dien CYPRIANUS reeds in den *Novatiïanschen* Twist, in zijn Boek over de *Eenheid der Kerk*, gelegd had. Dan, gelijkerwijs de *Donatistische* Twist, alhoewel zij genoegzaam uit eene gelijke bron, als de *Novatiïansche*, gesproten was, evenwel eene geheel van deze onderscheidene keernam; zoo kreeg ook de Leere van de Kerk in deze eene geheel eigene bepaling en richting. *Katholijken* en *Donatisten* kwamen hier in wel overeen, dat 'er maar *éne Kerk*, of één waar Christelijk Godsdienstgenootschap zij, *buiten wier gemeenschap het onmogelijk zij, zalig te worden*. Dit als

het

(*) *De Unitate Eccl. Liber T. IX. Opp. p. 229.*

het ware van oude Leeräaren overgeërfd gevoelen had een zeer fcherp onderzoek verdiend, alzoó zelfs de menschlievendgezinde verdedigers van hetzelfde moesten ijzen, om alle die genen te verdoemen, die niet tot een zeker Kerkelijk Genootfchap behoorden. Doch aan zoodanig onderzoek was bij twee partijën niet te denken, waar van elke in de vaste verbeelding ftond, dat zij alleen deze waare Kerk uitmaakte. Thans kwam het 'er tusfchen hen alleen op aan, hoe zij in ftaat waren, dit te bewijzen. De *Donatisten* fteden het *kenmerk* der waare Kerk in de *uitwendige heiligheid van haare leden*. De *Katholijken* integendeel, die dit op hunne Kerk niet konden toepafsen, en veel meer dreeven, dat men de kwaaden nevens de goeden in dezelve moest verdragen, beriepen zich op een ander *kenmerk*, hetwelk hun eigen was: op de *algemeene uitbreiding van hunne Kerk in de Wereld*; of zoo als men het kort noemde, hunne *Katholijkheid*. Eene ongelukkige keuze van bewijs; alzoó uit hoofde van het zelve moest aangenomen worden, tegen alle waarfchijnlijkheid en tegen de Gefchiedenis zelve aan, dat het kleiner hoopjen van *Christenen* nooit de waare Kerk kon uitmaaken. Ondertusfchen bleef men daar mede bij de letter van het woord *καθολικος* ftaan, hetwelk even daaröm de betekenis van *Rechtzinnig* verkregen had, omdat de Belijders van het oude en echte Geloof zich door het groot getal hunner verbondene Gemeenten in alle Landen van het *Romeinfche* Rijk zichtbaar onderfcheidden van de hier en daar opgroejende dwaalende partijën;

wel-

III
BOEK
VIII
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

welke laatsten men des te veiliger kon uitdaagen, om hunne algemeene uitgestrektheid te betoogen; zonder dat zij nog ooit de rechtmatigheid van dit kenmerk hadden toegegeven. Maar was nu de *Katholijke Kerk* de *eenige waare*, in welke *alleen de weg tot Zaligheid open* stond; dan mogt ook niemand van dezelve in het Geloof afwijken, of zich van haare gemeenschap scheiden. Dus behoorden in den grond *Ketters en Scheurmakers* tot *dezelfde klasse van verlorenen*. Naardien nu, gevolgtijk, gelijk men geloofde bewezen te hebben, alles, wat niet tot de *Katholijke*, of heerschende en magthebbende Kerk behoorde, de eeuwige verdoemenisse te gemoet finelde; zoo was het *één der grootste pligten* van Christelijke Overheden, Leeräaren, en van alle Christenen, *die ongelukkigen, ook tegen wil en dank, door geweld en straffen te behouden*; al zonde ook een deel van hen daar door hunne vrijheid, goederen, ja zelfs het leven, verliezen; indien slechts de overigen *met de eenige waare Kerk verëenigt werden*. Indien men niet zedert zoo vele eeuwen aan de voordragt en uitöfening van zulke grondregels gewoon was; als men niet oogschijnlijk zag; hoe de ééne dwaaze waan van heerschzuchtige en onverdraagzame ijveräars den anderen heeft voortgebracht; zou het onbegrijpelijk moeten voorkomen, hoe Christelijke Leeräars zoo geheel tegen de oogmerken van hunnen Godsdienst strijdig hebben kunnen te werk gaan. Maar thans is alles gemakkelijk te verklaren; de *Eénheid der Kerk*; de *Grootheid en Migt in de Wereld*, waar aan men haar kent;
haar

haar uitsluitend recht op de Zaligheid; haar onherroepelijk vonnis van verdoemenis over Ketteren en Scheurmakers, over alle buiten haren schoot levende Christenen, Jooden en Heidenen; haar pligtmatige, Godzalige, en heilzame Godsdiens- en Gewetensdwang, welken zij voltrekt voor geene vervolging wilde gehouden hebben; alle deze Leerstellingen, met nog vele andere verbonden, zijn niets dan enkele stukken van een zeer naauw samenhangend geheel, van een Leergebouw, hetwelk tot vaststelling der Geestelijke en Kerkelijke Magt onontbeerlijk was. Het is droevig, dat een man van die hoogere begaafdheden, als AUGUSTINUS, meer dan alle andere Leeraren der Oude Kerk, tot oprichting van hetzelfde heeft toegebracht! Het is zoo, hij werd, volgens het beklaglijk lot van onöphoudelijke Kampvechters, tot menige harde Leere, zonder het bijkans zelf te merken, onder het gedruis van den strijd, voortgesleept; maar ongelukkiglijk vormde zich spoedig de geheele Westersche Kerk, uit zijne Schriften, naar zijne denkwijze. Ja, wat nog meer is, dit vooroordeel van de *volkomene Eenheid der Kerk, eene uitwendige* zoo wel als *inwendige*, hielp *éenen van hare Bischoppen* den weg baanen tot de *alleenheersching* in de Kerk. Onder één Opperhoofd, dit geloofde men geern, kon het enig ware Geloof, de eenigheid van alle Leeraren onder malkanderen, en elke andere soort van eenvormigheid onder de Christenen, zekerer behouden, en ook de alleen ware Kerk nadruklijker voortgeplaut en beschermd worden, dan door

III
BOEK
VIII
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

---

een

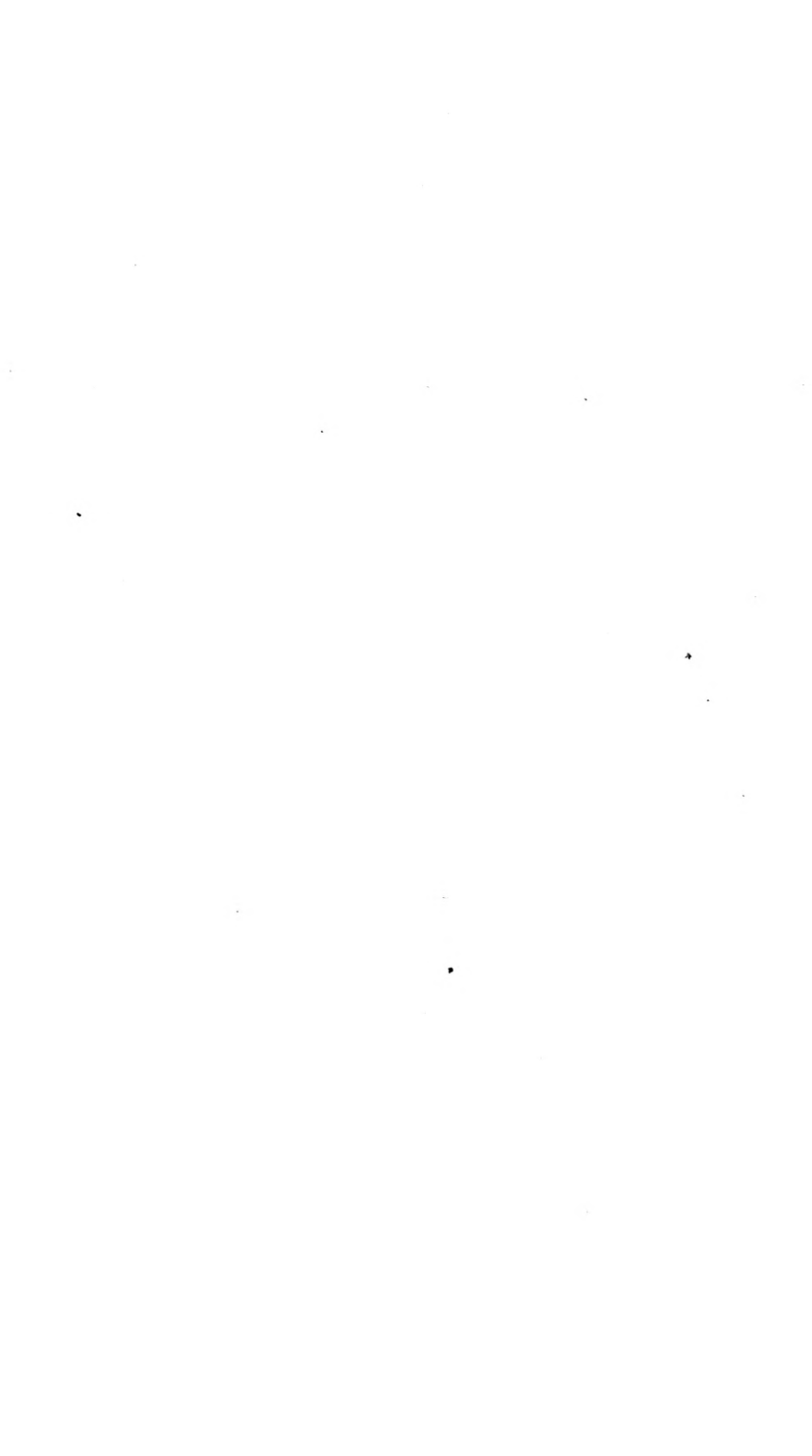
III een opzicht en bestuur, hetwelk onder velen ver-
 DEEL deeld is. Zedert heet elke zachte, listige, of ge-
 BOEK VIII
 Hoofdst. weldige poging dezer Kerk, om Christenen van an-
 na C. G. dere Kerkgenootschappen tot hare leden te maaken,
 Jaar 363. in eene nog veel sterker betekenis: *een Godzalige,*
 tot 476. *welddaadige ijver voor de bekeering van oproerigen*
 ————— *onder het bevel van hunnen Rechtmatigen Geestelij-*
ken Opperheer, en voor de wedervereeniging der
genen, die in gevaar eener eeuwige verdoemenis om-
dwaalen, met de eenige waare Kerk.

Einde van het Zevende Deel.

INSTITUTE FOR CHILDREN - YOUNG PEOPLE
TORONTO, ONTARIO, CANADA

